

Грађански законик Краљевине Србије, са кратким објашњењима, 1921.

Садржај

А. О грађанским законима у опште

Б. Основне црте правде и правице у законима грађанским

Чест прва

О правима личним

Глава I О лицима и правима личним по сопственим својствима

Глава II О правима и дужностима супружника

Глава III О правима и дужностима родитеља и деце

Глава IV Туторство и старатељство (Закон о старатељству)

Чест друга

О правима стварним

Глава I О стварима и правима на ствари

Глава II О државини и праву држања

Глава III О својини, тј. праву сопствености, нарочито праву баштинском

Глава IV О прибављању ствари

Глава V Прибављање ствари прираштајем и припатком

Глава VI О прибављању ствари предајом

Глава VII О залози

Глава VIII О службеностима (сервитутима)

Глава IX О наследству

Глава X О тестаменту или завештању

Глава XI О садржају, смислу и тумачењу тестаментa

Глава XII О том како завешталац о своме имању располагати може

Глава XIII О попису заосталогa имања

Глава XIV О деоби

Глава XV О наследним правима и одношајима у задрузи

Глава XVI О наследству у недостатку наредбе законе и законих наследника

Одељак други

Глава XVII О уговорима у опште

Глава XVIII О поклонима

Глава XIX О остави или аманету

Глава XX О наручи или послузи

Глава XXI О зајму

Глава XXII О пуномоћству и деловодству

Глава XXIII О промени

Глава XXIV О продаји и куповини

Глава XXV О закупу

Глава XXVI О најму

Глава XXVII О ортаклуку

Глава XXVIII О уговорима брачнима

Глава XXIX О уговорима одважним или на срећу

Глава XXX О накнади учињене штете

Чест трећа

Опредељења општа за права лична или стварна

Глава I О начину којим се утврђују права и обвезе

Глава II О преиначењу (промени) права и обавезе

Глава III Како престају права и обавезе

Глава IV О застарелости

Регистар

ГРАЂАНСКИ ЗАКОНИК

КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

С. ...
В. ...
И. ...
С. ...

СА КРАТКИМ ОБЈАШЊЕЊИМА

КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА

Министарство Грађанских Послова

БИБЛИОТЕКА

од

Др. ЛАЗАРА МАРКОВИЋА

Бр. 7347

ДРУГО ИЗДАЊЕ

ПОНОВНО ИЗДАЊЕ

БЕОГРАД

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРА ГЕЦЕ КОНА

1 КНЕЗ МИХАЈЛОВА 1

1921

напоменути одштампачи: у сваком одељку истр-
мона, дуг по покладе и кадре, заштити дуги.

Qui suo iure utitur
neminem laedit

ПРЕДГОВОР

Ово издање Грађанског Законика треба да буде једна врста т. зв. цепног издања. Тежња је моја била да по могућству олакшам разумевање и примену појединих прописа Грађанског Законика, додајући готово уз сваки параграф кратке напомене и објашњења, са упућивањем на сличне или сродне прописе, који би с њиме били у вези.

При томе сам сасвим природно наилазио на велике тешкоће, пошто је при овако збијеном законикау, као што је српски Грађански Законик, врло тешко било кратким реченицама објаснити и допунити поједине прописе. Свако опширније коментарисање противило се циљу и природи овог издања, тако да сам то

морао напустити. И тако сам на крају крајева учинио онако, како је мени изгледало најпрактичније: старао сам се на првом месту да нејасност, непотпуност, краткоћу израза, нетачност и недовољност израза, те тако честе појаве у нашем Грађанском Законику, отклоним помоћу кратких напомена и објашњења. Хтео сам да сваки пропис буде разумљив, да се смисао сваког параграфа одмах и на први поглед схвати и уочи. Наравно да сам се при томе држао чисто свог уверења, у колико је и у чему неки пропис нејасан, непотпун, недовољно или чак и нетачно прецизиран, па сам тада и додавао објашњења и напомене. Где сам налазио да је пропис јасан и потпун, остављао сам га, према томе, без икаквих напомена. Из овога се види, да мој рад не представља неки коментар, у правом смислу те речи. Моје напомене уз поједине параграфе су нека врста узгредница, које донекле олакшавају разумевање закона, и ништа више. Ко хоће да проучава Грађанско Право, тај се мора на првом месту обратити системима Грађанског Права и стручним монографијама,

односно научним коментарима, каквих, на жалост, у Србији још ни данас нема.

Међутим има друга једна ствар, којом се ово издање одликује, а то је његова техничка углађеност, солидна припрема за штампу и спољна форма, како у погледу штампе, тако и у погледу хартије и повеза. Законик треба и својом спољном формом да привлачи, да би се што више и што чешће читао. Законике треба читати и треба их знати, а то се знатно олакшава једним у сваком погледу солидним издањем. Заслуга за ово припада у главном издавачкој књижари, која језаслужила да јој се на томе ода признање.

Др. Ј. Марковић.

Библиотека
ГЕНЕРАЛНЕ ДИРЕКЦИЈЕ ВОДА
Бр. 2697

САДРЖАЈ

	Страна
А. О грађанским законима у опште . . .	1
Б. Основне црте правде и правце у зако- нима грађанским	9

ЧЕСТ ПРВА.

О правима личним.

ГЛАВА		17
I. О лицима и правима личним по сопственим својствима		17
" II. О правима и дужностима су- пружника		31
" III. О правима и дужностима ро- дитеља и деце		56
" IV. Туторство и старатељство (Закон о стараг. љству) .		73

ЧЕСТ ДРУГА.

О правима стварним.

ОДЕЉАК ПРВИ.

ГЛАВА		110
I. О стварима и правима на ствари		110
" II. О државини и праву држања		116
" III. О својини, т. ј. праву сопстве- ности, нарочито праву ба- штинском		122

ГЛАВА	Страна
IV. О прибављању ствари . . .	130
V. Прибављање ствари прираштајем и припатком . . .	137
VI. О прибављању ствари предајом	144
VII. О залози	156
VIII. О службеностима (сёрвитутима)	174
IX. О наследству	196
X. О тестаменту или завештању	211
XI. О садржају, смислу и тумачењу тестаментa	218
XII. О том како завешталац своје имање у располагање може	227
XIII. О попису заосталога имања	231
XIV. О деоби	233
XV. О наследним правима и доношајима у задрузи	239
XVI. О наследству у недостатку наредбе законе и законих наследника	248

ОДЕЉАК ДРУГИ.

ГЛАВА	XVII. О уговорима у опште . . .	248
"	XVIII. О поклонима	259
"	XIX. О остави или аманету . . .	261
"	XX. О наручи или послузи . . .	265
"	XXI. О зајму	268
"	XXII. О пуномоћству и деловодству	272
"	XXIII. О промени	278
"	XXIV. О продаји и куповини . . .	280
"	XXV. О закупу	290
"	XXVI. О најму	299
"	XXVII. О ортаклуку	304
"	XXVIII. О уговорима брачним . . .	312
"	XXIX. О уговорима одважним или на срећу	322
"	XXX. О накнади учињене штете . . .	325

ЧЕСТ ТРЕЋА.

Опредељења општа за права лична или стварна.

ГЛАВА	I. О начину којим се утврђују права и обвезе	334
"	II. О преиначењу (промени) права и обавезе	339
"	III. Како престају права и обавезе	347
"	IV. О застарелости	358
	Регистар	371

ГРАЂАНСКИ ЗАКОНИК

АЛЕКСАНДАР КАРАЂОРЂЕВИЋ

КЊАЗ СРПСКИ

са сагласијем савета, определили смо и
опредељујемо

ЗАКОНИК ГРАЂАНСКИ

У В О Д.

А) О грађанским законима у опште.

§ 1. Књаз у сагласију са Саветом,¹ оснивајући се на уставу земаљском, издаје овај Грађански Законик за правац свима житељима и судовима.²

¹ По Уставу од 1838 законодавну власт вршио је Књаз са Државним Саветом. Народног Представништва није било. Данас законе доносе Краљ и Нар. Скупштина (чл. 33 Устава).

² Грађански Законик садржи норме за приватне односе грађана. По тим нормама се управљају грађани у својим приватним односима, а и судови, кад имају да расправе какав спор између приватних лица.

§ 2. У законуку овом прописани су закони грађански као постојана правила ради правде и правце, која се од свакога Србина, према

брату свом Србину у узајамним својим посебним правима и дужностима изискује.¹

¹ Прописи Грађанског Законика постоје као нарочита правила којима се постиже то, да се сви грађански односи уређују по правди и правдици. Под правдом и правicom разуме се једна виша идеја, која се оличава у правним правилима. Том идејом изражава се једнакост и равноправност грађана, правилно одмеравање заштите за свачије интересе, и тежња да се вастави потпуна хармонија. У колико ће се то постићи, зависи од законодавца, с коликом пажњом он израђује законе.

§ 3. Закони ови од онога часа, како су својим путем обнародовани, имају силу и важност у народу и у суду,¹ и ову задржавају донде, докле их закона власт прописаним начином преиначила не би.²

¹ По овом пропису Грађански Законик је ступио на снагу оног дана кад је био обнародован. Опште правило за почетак важности закона гласи, да закон нема обавезну снагу док не буде од Краља проглашен (чл. 43 Устава) и преко Српских Новина објављен (чл. 117). Проглашавањем закона Краљ аутентично утврђује, да је Нар. Скупштина донела један закон и да је и он тај закон одобрио, санкционисао. Објављивањем закона саопштава се грађанима текст законик, да би се по њему могли управљати. Оба та акта обично се врше уједно.

Ако у самом закону није прописано, од ког ће дана, по објављивању, важити, онда се примењује законодавно решење од 23-XI-1850 год. (Збор. V, 301) у вези са чл. 43 и 117 Устава. По том законодавном решењу закон добива обавезну снагу тридесетог дана од дана Краљевог потписа. Ако пак у том року од тридесет дана, рачунајући од дана краљевог потписа, закон не би био

објављен, обнародован, његова обавезна снага почиње тек од дана обнародовања.

² Закон се може само законом променити. В. објашњење § 4.

§ 4. Само Књаз са сагласијем Савета¹ моћи ће овај законик или поједине у њему законе у случају потребе преиначити, допунити или другима заменити.^{2 3 4}

¹ По данашњем Уставу само Краљ и Народна Скупштина могу доносити законе (чл. 33).

² Овде је реч о т.зв. *формалној* снази закона. Један закон важи све дотле, док не буде истим путем, којим је и донет, измењен односно укинут. Из овога проистиче, да се закон не може изменити обичајним правом. В. § 10 и објашњење.

³ Закон престаје или *укидањем*, кад се на место досадашњег правила не поставља ново правило; или *променом*, кад се доноси ново правило. Промена је изречна, кад се нарочито каже, да стари закон нема више важности; или *прећутна*, кад нови закон садржи за исте односе нова правила. Самим тим стари закон престаје важили. *Lex posterior derogat priori*.

⁴ Грађански Законик не говори о престанку закона услед отпадања унутарњег основа, који је био довео до тог закона. То бива онда, кад престану постојати фактичке погодбе и претпоставке за примену једног закона. Престанак је тада просто фактичке природе. Закон се не примењује зато што нема оних односа, због којих је постао.

§ 5. Сваки житељ српски, био он у Србији или ван Србије, имаће се ових закона држати.¹

¹ То је само опште начело, које значи, да грађанин српски остаје потчињен српским законима и онда, кад се налази ван Србије. Иначе, у конкретним случајевима, на таквог грађанина примењује се врло често и инострано право, у

смислу принципа Међународног Приватног Права
В. § 46.

§ 6. И сам иностранац у пословима са српским житељима или са иностранцем у Србији, наћи ће праву по овим законима;¹ осим ако он није посао у туђој земљи закључио или нарочито за туђе законе везао, или се он законим следствима у туђој земљи надати има.²

¹ Прописи Грађанског Законика вреде и за странце. Данас су у приватно правном погледу странци изједначени са српским грађанима, сем у случајевима где је положај странаца изречно регулисан друкчије.

² Три изузетка, кад се примењују страни закони, а не српски закони. Наравно и у овим случајевима странац може код српских судова своје право да остварује, само што је за обим и садржину права меродаван инострани закон. В. § § 15, 45, 46, 47 и 53.

§ 7. Закони ови немају повратне силе: они се простиру само за унапредак.¹ Но права из пређашњих дела и поступака, по уобичајеном начину утврђених проистичућа, у колико судским путем не би коначном пресудом решена била, судиће се по овим законима у оним догађајима, где до сад прописаног закона није било.²

¹ Основно правно начело, да се новим законом не може реметити правно стање засновано по одредбама старог закона. Од тог правила има много изузетака, пошто је често пута баш потребно, да се нови закон одмах примени на све односе. Услед тога се данас поставља један ужи принцип: Новим законом се не могу вређати стечена права (чл. 36 Устава). Тиме је дата могућност законодавној власти да доноси и законе са

повратном снагом. Једино је ограничење да се тиме не вређају „стечена права“. Шта су стечена права, о томе се дискутује. Најприближнија је формула, да су то права, која припадају одређеном субјекту на основу једног особеног правног основа прибављања.

² Данас без практичног значаја. Исто тако су без практичног значаја и законодавно тумачење од 22. августа 1844 (Збор. V, стр. 311), којим је § 7 објашњен, као и законодавно објашњење од 13. фебруара 1845 (Збор. VII, стр. 131) о расправи наслеђа по одредбама новог закона, т. ј. Грађ. Законика.

§ 8. Смисао закона нико да не изврће и криво да не тумачи.¹ Сваки да пази на речи и њихово право значење², па ако му се не би тако разумети дало, онда нека погледа на друге овде изложене подобне законе и нека испита намеру законодавца, па сравнивши га с овима, нека га тако протумачи, како да се са основима здравог разума и природне правце слаже.^{3 4}

¹ Начело лојалног и савесног тумачења закона.

² Граматичко тумачење, прво и најредовније, према законима језика. Тим се тумачењем у великој већини случајева и пронађе прави смисао и садржина једног прописа.

³ Ако се граматичким тумачењем не може да утврди смисао једног прописа, онда се тумачење проширује и истражују се све околности, које су довеле до тог прописа и које прате тај пропис. Утврђује се веза тог прописа са другим сличним прописима. То је *логичко* тумачење. Ако се то логичко тумачење заснива на поређењу нејасног прописа са другим једним јасним прописом, који има исти основ, онда се говори о тумачењу путем *законске аналогije*.

¹ Позивање на здрав разум и природну праву има тај значај, да се тумачењем не сме добити такво решење, које би стајало у противности са суштином права и његовим основним елементом: идејом правичности.

§ 9. Тумачење закона само ће оно имати силу закона, које би се путем власти законодавне, т.ј. од књаза са сагласијем Савета училило.^{1 2}

¹ На супрот граматичком и логичком тумачењу, која представљају т. зв. научно или доктринарно тумачење закона, истиче се *законско* или *ауθενлично* тумачење: кад сама законодавна власт једним законским прописом утврди, какав смисао има неки нејасни пропис. Научно тумачење утиче на судију својом унутарњом снагом убеђивања. Законско тумачење је за суд обавезно (В. и чл. 37 Устава).

² Законодавним тумачењем често се ствара у суштини ново правило. Како законодавно тумачење има повратну снагу, то треба бити пажљив при доношењу законодавног тумачења, да се не би вређала већ стечена права грађана.

§ 10. Ако би се случај какви на суду појавио, за који нарочитог законом прописа не би било, онда ће се исти по општим у овом законуку постављеним основима, или опште познатом досадашњем обичају¹ разумно и савесно решавати, никако не испуштајући из вида законе прописе за подобне случајеве.^{2 3}

¹ Ако за један правни однос нема законског прописа, онда се тај однос расправља по обичајном праву. Обичајно право има у Србији субсидијерну важност: оно се примењује тек ако нема законског прописа. Обичајним правом не може се изменити један постојећи законски пропис, јер

све док тај пропис постоји, нема места примени обичајног права у смислу § 10. Овако решење са гледишта стабилности и одређености правних стања без сумње је оправдано; са гледишта правне логике оно је пак погрешно, јер и обичајно право је *право*, и паритет између законског и обичајног права било би најлогичније решење.

² Кад нема ни правила обичајног права, онда се гледа да ли се празнина може попунити на тај начин, што ће се из оних правила, која постоје, конструисати нарочито правило за односни случај, који је, остао нерегулисан. Овако попуњавање празнина названо је тумачењем путем *правне аналогije*. У ствари то и није тумачење, већ стварање новог правила, само што се то ново правило ствара из постојећих правила, а не сасвим слободно.

³ Кад није случај просте празнине у закону, онда је судија дужан да сам створи норму за односни случај, за који нема никаквог правила. То је *слободно* тумачење. Судија у ствари сам конструише правило, трудећи се да оствари идеју правичности.

§ 11. Више пресуда једнако изречених у подобним случајима сачињавају постојано судско тумачење, и само ће се као такво сматрати и као на такво призрење имати; али силе закона још зато нема.¹

¹ Судска пракса није извор права. Фактички, судови могу да се држе своје праксе, правно нису везани за њу. Само начелне одлуке опште седнице Касац. Суда *обавезне* су за одељења и општу седницу све дотле, док не би поновна општа седница на два своја састанка, на сваком са најмање једанаест гласова већине, донела друкчију одлуку. Друго решење не може се више мењати. Тако протумачен пропис може се сад само путем закона изменити (§ 16 зак. о устројству Касационог Суда).

§ 12. Претписи и уредбе, којима се црквена, војна, полицијска, казначејска, злочина и остала земаљска дела управљају и свршују, не спадају у овај законик грађански.¹

¹ Излишан пропис.

§ 13. Воља и наредба човечија заступа закон, а закон накнађа вољу и наредбу човечију.¹ Но у ономе, што се тиче јавног поретка и благонравија, не може се ништа изменити вољом или уговором.^{2 3}

¹ Прописи Грађ. Законика су махом диспозитивне природе. Они се примењују онда, кад сами грађани нису уговорили, како ће се њихови односи расправљати. Ако постоји такав споразум, онда се законске одредбе не примењују.

² Поред диспозитивних прописа има у Грађ. Законiku врло много и принудних прописа, који се увек морају применити и које грађани не могу мењати својим споразумом. Да ли је један пропис диспозитиван или принудан, види се прво по самом тексту његовом (В. § 103 у вези са §§ 93 и 94; и § 950). Ако се из текста не види то, онда се испитује садржина прописа, узимајући за критеријум, да ли се пропис тиче јавног поретка или јавног морала или не. У првом случају је то принудни пропис, у другоме диспозитиван.

³ Пропис § 13 примењује се као опште правило и код питања, да ли је један правни посао забрањен или не. Ако је противан јавноме поретку или јавном моралу, он је забрањен, иначе није. Забрањени правни послови су ништавни.

§ 14. Незнање закона већ обнародованогa никоме не помаже, и нико се незнањем закона извинити или бранити не може.¹

¹ Без обзира на узрок незнања, да ли има или нема кривице до онога, који не зна законски пропис, закон се мора применити. Ово је правило друштвена потреба, ма да се у последње време опажа тенденција, да се суду остави право да може и извинити некога због незнања закона. У Србији такво извињење није допуштено.

Б) Основне црте правде и правце у законима грађанским.

§ 15. Сваког Србина личност и сопственост и сва с њима скопчана права јесу невређима и стоје под заштитом и одбраном закона.¹ Ова се закона заштита простире и на странце.²

¹ Ово је уставно начело, коме данас и није место у Грађ. Законiku (В. чл. 9, 14, 15, 16 и 18 Устава). Под сопственошћу разумеју се сва имовинска права у опште. Под личношћу разуме се како физички интегритет, тако и лична права Уставом огарантована.

² Странци су у погледу својих имовинских права изједначени са доморотцима Србима. Изузетци су изречно предвиђени специјалним законима. Таквих изузетака нема много. За положај странаца меродавни су и прописи трговачких уговора и конвенција, које је Србија закључила с другим државама. (Види §§ 45 и 47 и њихово објашњење).

§ 16. Сваки има право прилична и закона средства употребити против нарушитеља својих права¹ и у случају нарушења помоћи код своје власти тражити, и захтевати, да се законим путем, што му припада, даде, и нарушена права поврате.²

¹ Заштита права је двојака: самопомоћ и судска заштита. Самопомоћ је допуштена у случају

праведне нужне одбране, кад је немогуће благовремено прибавити судску заштиту, као и у стању нужде Види §§ 201, 208, 816 и 817. Судска заштита је редовни облик заштите.

² Судска заштита има за циљ, да се повреда права отклони, одузета ствар поврати, нарушено право вастпостави и претрпљена штета накнади. Свако право даје и овлашћење на судску заштиту, сем ако није законом изречно предвиђено, да се не ужива судска заштита, ма да право постоји. То су онда несавршена права.

§ 17. Сваки човек сматра се као лице¹ и као таково има природна себи својствена права, која се ником не укидају²

¹ Сваки човек је личност у праву. О условима ближим видети §§ 36 и 43 и њихово објашњење.

² Права Уставом огарантована (чл. 9, 14, 15, 16 и 18).

§ 18. Ропства у овој земљи нема, то јест нико не може човека у таквој власти имати, да с њим самопроизвољно као са стварима поступати и располагати може.¹

¹ Трговина робовима у Србији је забрањена. Роб кад ступи на српско земљиште, слободан је. У европским државама свуда је укинато ропство, као и у великој већини ваневропских држава.

§ 19. У призрењу приватних права сви су пред законом и судом равни. Што је за једнога право, мора и за другог право бити.¹ И права самога Књаза и Правитељства, која у овом закону извор и опредељење имају, хоће се по овом законику судити.^{2 3}

¹ Уставно начело, које вреди не само за Приватно Право, већ и за Јавно Право (чл. 7 Устава).

² Одредбе Грађ. Законика вреде и за Краља, кад су у питању његови приватни односи, нарочито пак његови имовински односи. Особена је одредба да Краљ и наследник престола постају пунолетни кад наврше 18 година (чл. 58 Устава). Даље, наследник престола и чланови краљевског дома не могу ступити у брак без допуштења краљевог (чл. 44 Устава).

³ Држава кад се појављује као приватноправна личност у свему је изједначена са појединцима и потчињена прописима Грађ. Законика. Ово исто вреди и за самоуправна тела (округе, срезове и општине).

§ 20. Само у случају нужде или опште народне потребе и ползе дужан ће бити ко своје добро уступити, но правитељство у том случају дужно је таквоме потпуну накнаду дати. Је ли случај такве нужде или опште народне потребе и ползе, решаваће сам Књаз у сагласију са Саветом.^{1 2}

¹ Данас је уставни пропис, да је приватна својина неповредна, и да се неко може принудити на уступање својине само у случајевима које је закон изречно предвидео и уз накнаду по закону (чл. 16 Устава). Пропис § 20, реченица 2 укинут је нарочитим законом о експропријацији од 15. марта 1866, са изменама и допунама од 17. јануара 1896, где су предвиђени случајеви у којима је експропријација допуштена. Поред овог општег закона постоје и специјални законски прописи за експропријацију специјалних добара у одређеним случајевима (закон о шумама, закон рударски, закон о експропријацији за потребу грађења железница и т. д.).

² Питање о експропријацији добара не долази у Приватно, већ у Јавно Право. Пропису § 20 није према томе место у Грађ. Законику, и он у ствари нема никаква практична значаја с обзиром на

пропис чл. 16 Устава и Закон о експропријацији од 1866 год.

§ 21. Шта је ко дужан, оно дати мора. Ако неће, суд ће га приморати.¹

¹ Претпоставља се да је дужник у стању да ту обавезу испуни. Иначе одговара новчано, за накнаду штете. И ова одговорност, ако се реализује преко суда, претпоставља да дужник има имања. Дужник одговара само имањем за своје обавезе, а не и личношћу својом.

§ 22. Ко има какво право, од њега зависи употребити га или не употребити. И ако га не може или неће да употреби, зато само исто право не губи.¹

¹ Начело слободне употребе права. Нико није дужан својим правом да се користи. Неупотреба не доводи до губитка права. Али, дуготрајна неупотреба може да учини да право застари. Тада имацац права нема могућности да тражи извршење права. Исто тако неупотреба може довести до губитка права, ако би се неко трећи тим правом користио и на основу одржаја то право прибавио. Ово вреди за стварна права. Видети о овоме главу IV треће чести законика.

§ 23. Које право, оное и све ползе отуда проистичуће припадају.¹

¹ Опште начело које се примењује увек кад није што друго уговорено. Под ползама разумеју се сва специјална овлашћења, садржана у праву као целини; осим тога и она нарочита узредна права, која би за главно право била везана.

§ 24. Ко право какво ужива, мора и бреме с њим скопчано носити. Више учесника права једнога деле равномерно и бремена с њим

скопчана, ако законом или уговором или самом природом није противно опредељено.¹

¹ Ово правило примењује се на сусвојинске односе, на односе између власника и титулара службености, личне или стварне, као и на односе између закупадвца и закупца, у колико не би подела терета нарочито извршена била. В. §§ 344, 377, 378, 414, 523, 592 и 683.

§ 25. Што није ничије, оно припада оное, који први то заузме и себи присвоји,¹ ако са штетом другог то скопчано није, или закон нарочито не забрањује.^{2 3}

¹ Право окупације. Не прави се разлика, да ли су ствари у опште имале господара, на их је тај напустио, или никако нису ни имале господара. В. §§ 195, 228, 229, 230, 235, 237 и 241.

² Са штетом другог значи да се не вређа ничије право том окупацијом. Пропис изгледа излишан, јер чим су ствари ничије, не може бити повреде туђих права при окупацији. Тај би се пропис једино могао практички применити при окупацији пустих или напуштених ствари, ако би на тим стварима постојала права у корист трећих лица.

³ Законом је ограничена окупација шума (Закон о шумама), окупација дивљачи (Закон о лову) и окупација риба (Закон о риболову), за које вреде нарочити прописи.

§ 26. Што је свачије оно сваки има право и уживати, нити ико може право имати другог од уживања искључити.¹

¹ Ово се односи на добра, која се и не сматрају као ствари у правном смислу речи, зато што не могу бити у искључивој власти једног лица. Исто тако и на јавне ствари, којима се сви грађани служе. В. §§ 195, 234 и 248.

§ 27. Што је чије, онај има право и располагати с њим.¹

¹ Не важи с тога располагање, ако онај, који располаже стварју или правом, није власник те ствари или тог права. Основно начело, које у интересу саобраћаја има једно ограничење у § 221.

§ 28. Твоје право можеш и другом уступити и то зависи од твоје добре воље, која се у сумњи не претполаже,¹ но мора се доказати. Самовољство, сила и превара ником не помаже.²

¹ Тј. у сумњи, да ли је право уступљено или не, онај који тврди да је прибавио право, да му је то право уступљено, дужан је то да докаже.

² Уговори закључени преваром и принудом не вреде. Они су оборљиви или рушљиви, што значи, могу се поништити на захтев преварене или принуђене стране. Самовлашће пак прибављено право је ништавно. Самопомоћ је у опште забрањена, сем у случају одбране и нужде (в. § 16).

§ 29. Што ко сам нема, оно не може ни другом дати;¹ и тако нико не може другоме више права уступити, него колико сам има; као ни туђе.²

¹ Основно правило у приватно-правном промету.

² Уступање туђег права не вреди. Изузетак предвиђа § 221, где је у интересу безбедности саобраћаја допуштено прибављање покретних ствари и од онога, који није власник ствари. В. §§ 291, 293, 314, 426, 565.

§ 30. Ко уступи другоме право своје, раумева се, да је и све с њим склопчане користи уступио.¹

¹ Правна претпоставка, која се може обарати противним доказивањем.

§ 31. Ко другоме штету причини, дужан је зато накнаду учинити.¹

¹ Овај пропис треба довести у везу са § 801, по коме не одговара за накнаду штете онај, који би штету учинио случајно, без своје кривице. Вид. и § 807, где су побројана и друга лица, која не одговарају за учињену штету.

§ 32. Ако двојица или више њих једнака права имају, морају се иста тако употребљавати, да једно поред другог и сва скупа у целисти остати могу.¹ Ако то није могуће, онда по количини једно другом треба да попушта; ако ли и тако не би могуће било, онда мање већем попустити мора.²

¹ Сваки учесник права има сразмерног удела у употреби и искоришћењу заједничког права. Ако није могућа једновремена употреба од стране свих учесника, онда се или даје једноме на употребу, а овај плаћа накнаду другима, или се утврђује наизменични распоред употребе.

² Уступање мањег права пред већим, значи само то, да у питањима обичне употребе ствари већина учесника, рачунајући по уделима, има право одлучивања. Мањина се мора томе приклонити. Иначе за права једнака по садржини и рангу вреди у свему начело једнакости, ма да је неко право квотом веће од другог. В. §§ 347 и 361.

§ 33. Права која су за личност¹ или особити чин или услов везана, с њиме заједно ишчежавају.²

¹ Породична права, нарочито очинска власт и права деце према родитељима, затим личне службености.

² Права везана за услов, или неки чин, што се сматра такође као услов, трају дотле, докле и услов постоји.

§ 34. Друга права, која неограничено и без-условно као сопственост коме припадају, са смрћу или вољом и¹ законом прелазе на другог.²

¹ Треба „или“.

² Сва права, сем личних (§ 33), не престају вредети после смрти имаоца права, већ прелазе на друга лица, било на она, која је сам титулар права одредио (тестаментом или уговором о наслеђу), било пак на законом одређена лица (законски наследници). Ближа правила о наслеђивању налазе се у §§ 394—530.

§ 35. Закон ће определити, да права због дуготрајућег неупотребљена на штету другог престану и изгубе се.¹

¹ Правила о застарелости, која се налазе у глави IV треће чести законика.

SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE
CENTAR ZA INFORMACIJU I
DOKUMENTACIJU I PRAVNOST

Inv. br.

SIGN.

ЧЕСТ ПРВА.

О ПРАВИМА ЛИЧНИМ.

ГЛАВА I.

О лицима и правима личним по сопственим својствима.

§ 36. Под именом лица (особе) узима закон свако човечије створење, било оно тек зачето или рођено, мало или велико, разумно или безумно.¹ И сам збор и свезу више лица јединствених у призрењу права, која она у заједнини имају, сматра закон као једно лице морално, као што је родбина, задруга, општина.²

¹ Сваки човек је личност у праву, зато што је човек. Робова данас нема. Навод, да се не прави разлика између самозачетог и већ рођеног човечијег створења, није тачан и ваља га довести у везу са § 43 Човек се сматра као лице под овим условима: 1. да је рођен; 2. да је жив рођен, т.ј. да је живео после рођења ма и најкраће време. Закон претпоставља за свако новорођенче да је живо рођено, и ко противно тврди, има то да докаже (§ 43 in fine); 3. да има човечији облик, да није монструм (чудовиште). Кад се и у колико и зачето дете третира као личност у праву, одређује § 43.

² Сем човека појављују се и удружења, установе и разна тела као личности у праву или

правна лица. Назив морална лица није уобичајен у Србији. Пример са родбином није добар, јер се родбина не сматра као правно лице.

§ 37. У смотрењу наредбе законе разлика се чини између младолетних и пунолетних лица. Пунолетна су лица она, која су двадесет прву годину живота свога навршила. Младолетна су пак она, која двадесет прву годину још нису навршила; а таква су или мала деца, која још нису седму годину, или деца недорасла, која још нису четрнаесту, или деца дорасла, која су прешла четрнаесту, али двадесет прву годину још навршила нису.¹

¹ В. објашњење § 39.

§ 38. Пунолетници држе се да су зрели и они могу сами собом права своја држати, с њима руковати и располагати.¹

¹ В. објашњење § 39.

§ 39. Младолетници држе се за незреле и они стоје под особитом заштитом и обрадом закона.¹

¹ Услед природне незрелости и неразвијености чини се разлика између пунолетних лица, која имају пуну пословну способност, и младолетника, који или уопште немају пословну способност, или су пак ограничени у пословној способности. Малолетници се деле на две групе: деца (до навршене 7. године) и недорасла лица од 7—21 године. Деца су лишена пословне способности и не могу пуноважно предузети никакав правни акт. Недорасла лица пак су ограничена у пословној способности. Неке правне послове могу предузимати, а неке не могу (в. § 533). За младолетнике делају њихови законски заступници; родитељи или старатељи.

Разликовање младолетника на лица од 7—14 и од 14—21 године има значаја за неке узгредне односе. Општег значаја та подела нема (в. на пр. § 124). За неке правне послове предвиђена је нарочита правна способност, на пр. за прављење тестамена довољно је имати 15 година (§ 427). В. и § § 517 и 518. Вид. § § 126, 152, 916—921 и 942.

§ 40. Закони узимају у заштиту и оне, који су разума и слободне воље или сасвим или од чести лишени као што су згранути, бесомучни, луди, суманути.¹

¹ Заштита је у томе што је тим лицима одузета пословна способност, и послови, које они буду свршили, ништавни су, тако да не могу бити оштећени (§ 533). Она долазе под старатељство (чл. 139 зак. о старатељству) и по потреби интернирају се у болници за умоболне, по поступку прописаном у закону о уређењу санит. струке и чувању нар. здравља од 30. марта 1881.

§ 41. Младолетнима се уподобљавају од чести и они, које суд за раскошнике прогласи¹ и који се на страни налазе, па им није могуће права своја заштитити.²

¹ Ко тако троши имање, да тиме доводи у опасност опстанак свој и своје породице, може се судским путем огласити за распикућу. Одлуку доноси првостеп. суд. Распикућа се ставља под старатељство (чл. 144 зак. о стар.) и има исти положај као и младолетник под старатељством.

² Одсутним лицима може се поставити старалац имања ради заштите њихове. В. § 49 и чл. 144—146 зак. о старатељству.

§ 42. Тако и задруге или задружне куће и општине по својој природи и одношају земаљском имају особито право на заштиту закона.¹

¹ Овде се мисли на потребу организације код правних лица, да би на тај начин и правна лица могла ући у правни саобраћај, преко својих представника или заступника. Грађ. Законик признаје правним лицима ту способност да преко нарочитих заступника делају.

§ 43. Дете зачето али још нерођено сматра се у призрењу права као да је и рођено, тако да, ако се живо роди, добија сва припадајућа права, и та на другог пренаша; ако ли се мртво роди, сматра се као да никад ни зачето било није.¹ Рођено држи се свагда за живо; ко сумња и противно наводи, доказати мора.²

¹ Човек се сматра као личност у праву тек од момента свршеног рођења. Пре тога он је само део личности материне. Али, кад су у питању права, која би једном зачетом детету припала, да је то дете већ рођено, сматра се, у интересу детета, као да је то дете рођено, и придају му се сва права. Ово вреди нарочито у случају наслеђа.

² Правна претпоставка којом се олакшава доказивање, да ли је дете живо рођено или не, т. ј. да ли је постало личност у праву (В. објашњење § 36). В. чл. 160 зак. о старатељству и тач. 2 чл. 53 правила о поступку у неспор. делима.

§ 44. Српском житељу припада потпуно уживање грађанских права.¹ Српско пак житељство, т. ј. грађанство или припада по самом рођењу, или се добија прирођењем; по чему су сви житељи српски, права грађанска уживајући, или рођени или прирођени Срби. Код рођених Срба прелази право грађанства с родитеља на децу по самој природи²; прирођење пак добија се онда, кад би иностранца који пуних седам година било у служби државној

било у вођењу заната или земљорадњи, или у каквом другом полезном занимању овде проживео, и за све то време би поштено и сходно законима земаљским живео, не учинивши никаква злочинства³. Иначе пак, без одређенога времена пребивања, получаће се право грађанства само особитим дозвољењем Књаза са сагласијем Савета.^{4 5 6}

¹ На супрот странцима, који немају политичких права, као и неких особених права за које је условљено да припадају само српским грађанима.

² Брачна деца примају рођењем грађанство свог оца, ванбрачна деца пак грађанство матере, ако је само мати позната. Ако је и отац познат, и обоје су српски поданици, онда је изравно и дете српски поданик. Ако су родитељи грађани разних држава, грађанство се ванбрачног, као и брачног детета, одређује према грађанству очевом. Ако пак нису познати родитељи једном детету, оно се сматра као српски грађанин, кад је нађено на српском земаљству (Зак. решење од 24-IX-1854 год.).

³ То је редовно прирођење. Близки услови одређени су у уредби о прирођењу и отлуштању Срба из њиховог отечества од 2 маја 1814. године (Збор. II, стр. 300) и уредби о давању политичке бегунцима, странцима, од 20-IV-1860 г. (Збор. III, стр. 50). Поред првог услова, да је странак проживео седам година у Србији, тражи се по уредби о прирођењу да је добио уредан *ошикус*. Отпуст није потребан, ако је у питању странац који је живео пуних 7 година под заштитом српских закона, часно и поштено (чл. 7 уредбе о давању заштите странцима бегунцима). Међунар. уговором може Србија бити обавезна, да не прима без отпуста у своје поданство грађане неке државе.

Молба се подноси Мл. Ун. Дела, непосредно или преко окр. начелств, заједно са доказима,

да су услови за припођење испуњени. Молиоцу се обично даје уверење, да ће бити примљен у српско поданство, ако донесе отпуст из досадашњег поданства. Тим уверењем олакшава се странцу да добије отпуст. Кад се поднесе отпуст, онда министар решењем својим прима странца у српско грађанство ако нађе да треба то да учини. Гриво министрово је дискреционарно и не може се изјавити жалба на министрово решење. Кад буде примљен у поданство, странцу се издаје сведочење о томе, пошто он претходно положи нарочиту поданичку заклетву.

¹ Т. зв. изузетно припођење. Оно се даје у случају кад странац има нарочитих заслуга за српску земљу. Тада се не тражи ни отпуст из досадашњег поданства, нити пак стаж од 7 година (В. законодавну одлуку о изузетном припођењу од 14-VIII-1851 (Збор. VI, стр. 46).) По § 44 такво изузетно припођење давало се законодавним путем. Тај је пропис промењен и по чл. 144 Устава изузетно припођење даје се указом краљевим, на предлог Мин. Ун. Дела, а по одобрењу Држ. Савета.

² Дејство припођења састоји се у изједначењу досадашњег странца са српским поданицима. Изузетак је саме у погледу права тих припођењих Срба да буду указни чиновници или пак нар. посланици, јер се за то тражи да су провели пет година у Србији.

Припођење је колективно и важи не само за припођеног него и за његову жену и малолетну децу.

³ Српско право допушта и иступање из грађанства (чл. 26 Устава). Услови су предвиђени у поменутој уредби о припођењу и отпуштању Срба из њиховог отаџбине од 2 маја 1844 год. и има их у главном два: 1. да је молилац донео уверење, да ће бити примљен у поданство друге државе; и 2. да је испуни своје јавне обавезе, нарочито војну обавезу пореску дужност. Отпуст даје Мин. Ун. Делом свом нахођењу.

§ 45. И странце овде живеће у призрењу права на њихову личност и сопственост односећих се, узимају закони под савршену заштиту, у колико се за уживање каквог особитог права не би по опредељењу трактата или земаљских устава нарочито српско грађанство изискивало¹.

¹ Странци су у приватно-правном погледу изједначени са српским грађанима (В. § 47). За она пак права, која су било међународним уговорима, било специјалним законским прописима, резервисана за српске грађане, то изједначење не вреди. У приватном праву врло је мали број таквих изузетних права. Она су обично дата и странцима али под условом узајамности (В. §§ 47 и 423).

§ 46. Штогод Србин са Србином у Србији предузимао буде, судиће се по овом закону; што Србин са Србином у туђој земљи предузимао буде судиће се такођер по овом закону, ако не докажу да су стран закон пред очима имали, или ако код страног суда помоћи не траже због законих следстава у туђој земљи за њих проистичућих. Ако Србин са туђином у Србији посла имао буде, судиће се по овом закону, ако туђин не докаже да су туђеземски закон за основ узели²; ако Србин са туђином у туђој земљи посла имао буде, судиће се по туђеземском закону, ако не докажу да су српски закон у туђој земљи пред очима имали; ако напоследак туђин са туђином у Србији што предузме, судиће се по овом закону у оном случају, ако би из тога закона и следства у Србији за њих проистацала, а нарочита уговора немају, да су право своје на туђеземском закону основали.²

Српски закон

³ Ова правила се односе на примену страних закона у Тражбеном Праву, али се она аналого примењују и у осталим односима, у колико не би стајала у супротности са освештаним начелима Међунар. Прив. Права.

§ 47. У опште у свима случајима, у којима страна држава са Србима поступа као са својима, сматраће и ови закони странце као и своје. У случају сумње, мораће туђинац доказати.¹

¹ Начело узајмности или реципроцитета. Ово начело вреди за потпуно изједначење странаца са домородцима. Са којом државом не постоји такав законски реципроцитет, грађани те државе могу у Србији бити подвргнути нарочитим нормама. У колико је то случај, види се из појединих особенних наређења, као § 423 Грађ. Зак. и § 20 Стец. поступка, а не из § 47, који сам по себи не садржи никакво ограничење странаца.

§ 48. Туђинка за српскога житеља удата добија са самом удајом сва права српскога грађанства, у оним случајевима у којима страна држава Српкињи за њиховог поданика удатој иста права даје, као што и Српкиња за страног поданика удата сва права грађанства овдашњег губи, у оним случајима, у којима страна држава своју поданицу за Србина удату њених права грађанских лишава¹. Жена из друге области турске у Србију удата сматра се за овдашњу, као што се и Српкиња у другу турску област удата у смотрењу права грађанства за своју држи.²

¹ Прирођење на основу удаје. Закон је усвојио реципроцитет, али је тај реципроцитет погрешно одредио. Реципроцитетом имада се спречи хајмат-лозат (неприпадање ниједној држави) и двоструко

поданство. И зато је требало прелаз туђинке у српско поданство, услед удаје за српског грађанина, условити излазом те женске из досадањег грађанства; и обратно, прелазак српске поданице у страно поданство, у случају удаје за страног поданика, требало би условити пријемом. те женске у страно поданство, по законима стране државе.

² Данас излишан пропис, јер Србија није васална земља Турске. За Турску и њене поданике вреди, као и за остале државе, први одељак § 48

§ 49. Србин ако се на страни налази, сматра се као *одсушћујући*,¹ ако је место пребивања његовога познато; ако ли то познато није, држи се за *нешталог*.² И као такав не само не губи своја права, но долази под особиту заштиту закона.³

¹ Није потребно да се зна баш тачно оно место где се лице у одређеном моменту налази. Одсутан је онај, за кога се зна да је жив, али се он не налази у свом домицилу, већ на другом неком месту.

² Нетачна дефиниција. Нестали је онај, за кога се не зна, да ли је жив или мртав. Несталост, то је неизвесност о животу или смрти.

³ Заштита се састоји у томе што се несталом одређује нарочити старалац имања. В. чл. 147—153 Зак. и старатељству и § 50 Грађ. Законика.

§ 50. Ако такав нестали заступника права својих оставио и наместио није, дужан му је суд, ради одбране права његових, заступника или бранитеља поставити.¹

¹ В. примедбу ³ код § 49.

§ 51. Кога је нестало, па га нема и не зна се за њега, и другоме би поради права његових стало да се зна, је ли жив или мртав,

те би се тога ради суду јавио; онда ће суд таквога судски позвати да дође или да о своме животу извешћа даде. И на то ће му оставити рок од једне године дана. Овај рок ако без свакога гласа и трага прође, онда ће суд таквога несталога прогласити за умрлог, и то у слеђујућим случајевима: 1. Ако је од његова рођења прошло 80 година и од 5 година не би се његово место пребивања знало. 2. Ако се за њега за 30 година ниште није знало. 3. Ако би се доказало да је он у самртној опасности био и од онога се доба за 10 година за њега прочуло није.¹ Но ако би се такав и преко свега тога доцније појавио, он ступа у сва своја пређашња права, само сваку отуда себи причињену штету или изгубљену ползу себи приписати мора.²

¹ За проглас несталих лица за умрле надлежан је првостепени суд. Као дан смрти ових лица сматра се онај дан кад су остварени услови, под којима је допуштен проглас за умрлог, под претпоставком да је одлука судска постала извршном.

² За умрлог оглашени изједначаје се са фактички умрлим лицем. Све правне последице, које смрт повлачи, наступају и у случају прогласа за умрлог. Над имањем његовим отвара се наслеђе, брак му престаје важити и т.д. Али ипак има једна основна разлика. Све последице, које наступају услед огласа за умрлог, нису дефинитивне, јер ако се случајно нестало лице јави као живо, ствар се враћа у пређашње стање, али на штету тог несталога лица. Наследници његови се налазе у положају савесног држаоца и не одговарају за оно што би потрошили или уништили.

§ 52. Само онај, који преживи другог, може у овога права, на случај смрти њему припада-

јућа, ступити. Кад двојица заједно у исти тренутак умру, онда не може речи о пренашању права с једнога на другог бити.¹ У случају неизвесности држи се, да је онај пре умро, који је у ранијој опасности био; ако су пак у једновременој опасности били, онда се узима, да је млађи старијега и мушка глава женску преживела, докле се год противно не докаже.²

¹ То је основно правило Наследног Права, да само онај може бити наследник, који је био жив у моменту отварања наслеђа, т. ј. у моменту смрти декујуса.

² Модерно право данас не прави ове претпоставке о ранијој и доцнијој смрти, већ без обзира на пол и године уима да су једновременно умрли, ако су били у заједничкој опасности.

§ 53. Закони ови узимају и права житеља српских и странаца другог вероисповедања у заштиту и допуштају им и уживање грађанских права у толико, у колико не би они законом нарочито ограничени били.¹

¹ Начело, да религија нема утицаја на приватно-правни положај грађана ни странаца. В. и чл. 18 Устава. У извесним питањима Брачног Права, које у Србији има конфесионални карактер, од важности је припадање овој или оној вероисповести. В. § § 60, 69 тач. и), 79, 93.

§ 54. Чланови једне родбине по разлици степена и одношаја као и чланови задруге и задружне куће, по природи својој имају особита међусобна права, која ће се на свом месту одредити.¹

¹ То су права и дужности између оца и деце (§§ 112—155), наследна права и права задружна (§§ 394 и даље, 507 и даље).

§ 55. Под именом родбине (породице, фамилије) разумевају се претци са свима својим потомцима, били они у заједини или одељени. Они се зову међусобом *род*, свеза којом су везани, јесте сродство, лица су пак таква сродна или сродници и рођаци. Они могу бити у ближем или даљем сродству, по броју степена, у којима један од другог астоје. Ово су сродници по крви¹; но бивају и постају сродни и по браку, које се сродство зове тазбина; и то је сродство између мужа и жене са сродницима женина или мужевља рода по крви.^{2 3}

¹ Крвни сродници су не само претци и потомци, дакле лица која проистичу једна од других, већ и она, која доводе порекло од заједничког претка. Сродство се мери степеном, или бројем рођења између два сродника. Степен је дакле рођењем условљена раздаљина између родитеља и рођенога. В. о томе § 56.

² Сродство по тазбини постоји само између једног супруга и крвних сродника другог супруга; између крвних сродника једног супруга и крвних сродника другог супруга не постоји сродство по тазбини, већ само т. зв. пријатељство. Друкчије по Црквеном Праву, које и ову везу сматра као сродство по тазбини.

³ Постоји још и *грађанско* сродство или по усвојењу (В. § 56 став II) и *духовно* сродство. Ово последње признаје Црквено Право и оно се заснива *крштењем*, између кума с једне стране и крштенога и његова потомства, с друге стране.

§ 56. Степен сродства између два лица било у правој било у побочној или косој лози¹ опредељује се по броју лица од једнога претка рођених, тако, да су два лица у оном степену

сродна, колико лица има, не бројећи првога претка, следствено мање једнога.²

То се исто разумева и о тазбини³. — Усвојени за сина или кћер како ступају у сродство поочима и помајке своје, определиће се на свом месту.⁴

¹ Да би се о сродству могао водити тачан рачун, сви су сродници груписани у нарочите *редове* или *линије*. У § 56 погрешно стоји *лоза*. Лоза је шири појам од линије и обухвата више линија, које се стичу у једном претку. Има две главне линије: *права* линија, која обухвата све сроднике што проистиче један од другог, и *побочна* или још боље, *побочне линије*, које обухватају сроднике, што проистичу у крајњој граници од истог лица.

² Бројање степена врши се по броју рођења. У правој линији полазни предак се не рачуна већ се рођења, која проистичу од њега, рачунају. У побочној линији исто тако предак се не узима у рачун.

³ При бројању степена сродства у тазбини израчуна се крвно сродство једног супруга, па се тај степен претвара у степен сродства по тазбини другог супруга.

⁴ В. § 135 и даље, где је реч о усвојењу и његовом правном значају.

§ 57. Под задругом или задружном кућом разумева се више лица пунолетних, самих или са својим потомством у заједнини живећих. Они су у одношају међусобном задружни. Где таква зајединска живота нема, зову се *инокосни*.¹

¹ Овај пропис је тако протумачен законом од 16 маја 1845 (Збор. III, стр. 37), да задругар може постојати и онда кад је један задругар пунолетан а остали малолетни, као и онда, кад су сви малолетни. Пропис § 57 непотпун је и у другом погледу и мора се довести у везу са

§ 507, да би се добила тачна одредба задруге. Задруга постоји између крвних сродника, или сродника по усвојењу, кад они заједнички живе и са заједницом имања. То су три елемента за појам задруге: сродство, заједница имања и заједница живота.

§ 58. Задруге сматрају се у призрењу спољних одношаја као једно лице морално и уживају у скупу сва права као и инокосни.¹ Задруга може у себи закључавати права инокосности и родбини припадајућа.² Инокосност разрешава одношаје задружне али не родбинске.

¹ Задруга је правно лице и сва права и обавезе које прибавља, прибавља их за задругу као целину, а не за поједине задругаре.

² Особени лични односи између задругара, засновани браком или сродством, не престају важити, сем ако нису замењени неким нарочитим задружним односом.

§ 59. Општина једна сматра се у призрењу приватних права као једно морално лице, коме сва она права припадају, која јединственим лицима, у колико се по унутрашњем устројству не би особито определило.¹

¹ Излишан пропис пошто је то исто већ решено у § 36.

ГЛАВА II.

О правима и дужностима супружника.

§ 60. Права и дужности супружника проистичу из брака, који се између два лица разног пола закључује и венчањем чрез све-

штеника по пропису православне цркве свршује, почем се она пред два или три сведока изјасне, да желе неразлучно живети, заветујући се уједно на вековечиту љубав и ненарушиву верност.^{1 2}

¹ Дефиниција брака са гледишта православног црквеног брака. Брак, међутим, постоји и онда, кад је свршен по прописима католичког или протестантског црквеног права. Исто тако је брак и грађански брак, закључен пред грађанским властима, у земљама где је такав брак допуштен, или где је једино он могућ.

² Уз § § 60 и 99 донето је законодавно решење од 9. септембра 1853 год. (Збор. VII, стр. 80), које гласи: „Бракови између житеља српских, у којима би ма која страна била православне источне вере, само су онда пуноважни, кад су од надлежнога свештеника православне вере благословени, а заведени у надлежне књиге венчаних, при православним црквама установљене.

Деца у смешаним браковима рођена, биће крштена у православним црквама, и таква крштења биће завођена у протоколе крштених, постојеће при православним црквама.

Парнице брачне у смешаним браковима, т. ј. где је ма која страна православне вере, спадају под надлежност земаљских духовних власти.

Први став овог зак. решења значи и то, да ће се питање о материјалним условима за пуноважност брака расправити по одредбама православног црквеног права и Грађ. Законика. Што се тиче пак трећег става, он ће бити објашњен код § 99.

§ 61. Пре венчањд бивају обично разговори и договори између младожење и девојке, и његова и њена рода, са уговарањем поради

брака, у који су ради ступити, а покрај овога или за овим бива обележје, дарови и уздарје.¹

¹ Споразум о браку, изјава пристанка оба будућа супружника, да ступе у брак, јесте веридба. То је неформални правни посао особене природе. Веридбу треба разликовати од испита (В. § 63) који акт представља један део формалности при закључењу брака.

§ 62. Разговори ови и дарови немају истина никаква следства на брак, ако се не би закључио; но овако даровани не могу с другим лицем у преговоре брачне упустити се, док примљени дар одступајућа страна не врати.¹

¹ Веридба је за брак необавезна. Ко се вери, није дужан да у брзк ступи, нити се судским путем може натерати (В. § 66). Забрана друге веридбе, док се не врате примљени дарови, јесте пропис без санкције. Друга веридба у таквом случају вреди, а прва се сматра по самом закону као раскинута. Ко одустане пак од веридбе без оправданог разлога, одговара другој страни за накнаду штете.

§ 63. Затим следује прописани испит, који бива пред својим свештеником, одређеним од духовне власти начином.¹

¹ Брачни испит је припремна радња ради венчања. То је претходни формални пристанак на брак, који вереници морају дати пред свештеником. Надлежан је свештеник парохије девојкине, пошто добије уверење од младожењиног пароха, да у погледу младожење нема никакве сметње

§ 64. И овако учињени испит остаје снажан нити која испитана страна у нове преговоре брачне упуштати се може докде, докле

се духовном влашћу својим путем од овога испита не разреши.¹

¹ Пропис без стварне санкције. И поред ове забране закључена друга веридба, испит и свенуално брак, остају у снази (В. § 82). Поништај пак брачног испита врши окружни прота, на прост и немотивисан захтев ма које стране (чл. 31 Зак. о цркв. властима). За грађанску одговорност због раскида веридбе и испита вреде §§ 65, 68 и 70.

§ 65. У случају одустанка невина страна добија трошкове поради брака учињене¹ и накнаду за претрпљени уштрб.²

¹ Накнада због раскида обухвата само т. зв. негативни интерес, т. ј. невина страна се ставља у онај имовински положај, у коме би се налазила, да није било веридбе. У главном се накнађују издатци услед веридбе. Невина је страна она, која нити је раскинула веридбу, нити је дала повод за раскид веридбе (В. §§ 68 и 70).

² Невина страна има право и на накнаду моралне штете. То право има особито вереница, ако би у угледу изгубила услед веридбе и раскида веридбе. Величину ове накнаде одређује суд. О надлежности види објашњење § 99.

§ 66. Натерати се она страна, која одустаје, да мора у исти брак ступити, ако драговољно неће, не може.¹

¹ В. објашњење § 62.

§ 67. Ако су обе стране невине, онда свака штету своју сноси.

§ 68. Из којих узрока црква брак и венчање законом забрањује, из оних истих, ако би се пређе појавили, не могу онаква лица законом испитивана бити; ако ли су испитана,

испит ништа не важи, и крива страна не може од друге одуставше накнаду за причињену штету тражити.¹

¹ Ти су узроци побројани у § 69 у вези са § 93. Не прави се разлика између брачних сметња, које се могу отклонити, и таквих, које су неотклониве. Али, да би један вереник могао услед постојеће брачне сметње да раскине веридбу без своје одговорности, потребно је да је он покушао сметњу да отклони, па у томе није успео. Ако такав покушај он није чинио, одговара за штету, проузроковану раскидом.

§ 69. У брак законом ступити и венчани бити не могу:

а) Ако човек жену венчану и не по закону пуштену, или жена мужа непуштена по закону има.¹

б) Ако младожења није навршио 17. а девојка 15. годину, осим случаја разрешења од надлежног архијереја учињеног.²

в) Без питања и допуштења очина или материна или турског, осим по добивеној дозволи од надлежне власти у случају навршене 18. године момка и девојке.³

г) Који су неспособни и немоћни за дужности брачне.⁴

д) Луди и бесомучни.⁵

е) Отмицом натерани, ако ослобођени нису или ако су заплашени и страхом нагнани.⁶

ж) Ако је преваром друго лице подметнуто.⁷

з) Злочинци на робију или заточење осуђени, за време казне.⁸

и) Између хришћана и нехришћана.⁹

ј) Између сродника у степенима црквом забрањеним.¹⁰

к) Који су због браколомства међусобног и свом супругу о глави радења осуђени.¹¹

¹ Небрачност супруга је услов за ступање у брак. Двоженство и дмужество је и кривично кажњиво (бигамија); в. § § 135 и 203 К. З. Други брак се ништи (§ 93 тач. 1). Под речима „не по закону пуштен“ разуме се не само случај развода већ и уништај брака. Сама осуда пак на одвојени живот не значи престанак брака. В. и § 71.

² Ако супрузи немају ни 15, односно 13 година брак је ништаван у сваком случају; ни архијереј не може ту помоћи (§ 93 тач. 2). Ако пак супрузи имају 15 одн. 13 година, а немају још 17 односно 15 год. онда важност брака зависи од нахођења надлежног епископа (§ 72.)

³ Непунолетна лица морају имати за брак одобрење оца, односно матере, ако је отац спречен или је умро, а деца немају староца. Ванбрачна деца морају имати одобрење матере. Ако је малолетник под старатељством, тражи се одобрење не само староца, већ и старат. судије (чл. 75 зак. о старат.). Ако је малолетник навршио 18 год., он може родитељско одобрење заменити одобрењем старатељског судије, у случају кад отац (одн. мати) не пристаје на брак, а старат. судија нађе да треба одобрити брак. Пропис § 150 in fine понавља ово исто за девојку. В. и § 73 и чл. 75 зак. о старат.

⁴ Брак закључен противно пропису § 69 тач. в) остаје у снази. Забрана није таква, да би оправдала поништај брака.

⁵ Полна или физичка способност је услов за брак. Она се наравно претпоставља, а ко тврди да постоји неспособност, треба да је и докаже. Закон узима у обзир само impotentia coeundi а не и impotentia generandi.

Брак са импотентним лицем ништи се, на захтев друге стране (В. § § 75 и 93 тач. 4.)

⁸ Брак са душевно оболелим ништи се на захтев невине стране. В. §§ 93 тач. 3 и 74.

⁶ Општи узрок за поништај брака је *принуда* једне стране да у брак ступи, било да је отмица, или не, да је психичка или физичка принуда. В. §§ 76 и 93, тач. 5. Брак се ништи само на захтев принуђене стране.

⁷ Заблуда супруга и превара супруга имају само онда утицаја на важност брака, кад се односе на идентичност лица: ако је дакле брак закључен са лицем А, у место са лицем Б. Такав брак се ништи на захтев преварене стране или оне стране која је била у заблуди. В. § 93 тач. 6. Тужба се мора одмах подићи, чим се сазна за превару, односно заблуду.

О заблуди води рачуна Грађ. Законик и у случају из § 69 тач. 3), који ће ниже бити објашњен.

⁸ Злочинци осуђени на робију или заточење не могу ступити у брак, било да су на издржању казне или не. Брак се њихов ништи на захтев невине стране. В. §§ 78 и 93 тач. 7.

⁹ Између нехришћанина и нехришћанина брак је допуштен. Брак између хришћанина и нехришћанина безусловно се ништи. В. §§ 79 и 93 тач. 8.

¹⁰ Према § 93 тач. 9. а у вези са прописима Црквеног Права, строго су забрањени бракови између крвних сродника до четвртог степена закључно. За бракове сродника од 5. до 7. степена закључно прописано је у § 80, да се имају поништити у случају кад су супрузи знали за сродство; ако пак нису знали за сродство, епископ може дићи брачну сметњу и брак остаје онда у снази. Бракови између сродника у даљим степенима допуштени су.

Сродство по таџбини изједначено је са сродством крвним. Исто тако и сродство по усвојењу. Природно сродство је такође брачна сметња у наведеним границама, само ако је прописаним начином констатовано.

¹¹ Овде су два случаја предвиђена: а) брак између лица која су учинила прељубу и за то осуђена била; и б) брак између лица, од којих је једно у споразуму с другим, извршило убиство или учинило покушај убиства свог супруга. У оба случаја брак се ништи, ако је кривичном пресудом такво дело: прељуба или радње о глави супруга, утврђено. Видети и §§ 81 и 93.

§ 70. Има и других узрока, који ако се догоде, остављена страна не може никако тражити накнаду штете због испита проузгоковане,¹ као:

а) Ако се примети особити сајуз и наклоност к другоме лицу.²

б) Због трудноће од другог.³

в) Због блудног и развратног владања.

г) Због јавно познатог и осведоченог пијанства.

д) Због прилепчиве опасне болести.⁴

е) Због дугог одлагања венчања.⁵

¹ У следећим случајевима може се раскинути веридба, без икакве одговорности. Наравно, из тих узрока може без одговорности да раскине веридбу само онај, у чијој се личности такав узрок не налази.

² Фактичко питање, али се оно утврђује само позитивним чињеницама, а не голим слутњама.

³ Ако би вереница утврдила да је зачала од свог вереника, онда се примењује § 65.

⁴ Болест треба да је по живот опасна. Претпоставка је, да друга страна није знала за болест.

⁵ Под претпоставком, да нема законских брачних сметња. Ако пак има сметња, онда се примењује § 68.

§ 71. Ко покрај живе жене законе другу узме и венча се, мораће ову другу опустити¹

која ако то није знала, добија накнаду за све трошкове, за уштрб и срамоту поднесену.² Преко тога муж подпада под суд и казну, као што ће и свештеник, ако је знао, па венчао, или је могао знати, да је употребио пристojну пажњу, или ако прописани ред набљудавао није, духовној власти за то одговорати.³

¹ Брак се ништи. В. објашњење §§ 69 тач. а) и 93 тач. 1.

² Накнада обухвата с једне стране негативни интерес, у колико је у питању материјална штета, а с друге стране пак једну одређену новчану суму за морални губитак.

³ В. §§ 135 и 203 К. З. и чл. 169—174 Зак. о цркв. властима.

§ 72. Ако младожења при венчању није био навршио 17., а девојка 15. годину, онда ће снажност таквог брака испод ових прописаних година власти духовној донесенога, зависити од опроштаја архијерејског.¹ А свештеник венчавши, ако је знао да немају прописани за брак година, долази под суд, као и сами родитељи, и други, који би свештеника преваром на свршење венчања оваквих лица навели.²

¹ В. објашњење § 69 тач. б) и § 93 тач. 2.

² В. § 136 К. З.

§ 73. Ако свештеник без допуштења родитељска или турска венча момка и девојку пре навршене њихове 18. године,¹ брак истина стоји, но свештеник овакав подпада под одговор суда духовнога због ненабљудаваног прописа.²

¹ Под претпоставком, да такав малолетник није прибавио одобрење старатељског судије, у смислу § 69 тач. в). Види објашњење код тог прописа.

² § 141 К. З. и чл. 169—174 Зак. о цркв. вл.

§ 74. Брак са бесомучнима и лудима нема силе ни важности и престаје као да није ни био,¹ а свештеник са знањем такве венчавши пада под суд и казну.²

¹ Брак се ништи само на захтев невине стране. В. § 69 тач. д) и § 93 тач. 3.

² В. § 136 К. З.

§ 75. Брак са оним, који је неспособан и немоћан био дужности брачне извршивати, престаје и уништава се, пошто се онаква неспособност савршено осведочи, као да није ни био.¹ Свештеник таквога венчавши под одговор не долази: јер нити је дужан нити му се пристоји у такав испит упуштати се.

¹ Само неспособност која је постојала пре закључења брака, чини да се брак може уништити. По закључењу брака наступела неспособност нема утицаја на опстанак брака. В. и § § 69 тач. г) и 93 тач. 4.

§ 76. Ако свештеник силом отету и неослобођену или великим страхом приморану девојку венча, такав брак престаје као да није ни био.¹ Свештеник венчавши, кум и стари сват, падају под суд и казну, а тако и отмичари казниће се строго за учињену отмицу као преступници.²

¹ В. објашњење § 69 тач. е) и § 93 тач. 5.

² В. § 138 К. З.

§ 77. Преварен који је друго желео, а друго му је лице подметнуто, није дужан задржати га. Ако се не тужи но се својеволјно склони, нека му буде и брак нека је тврд. И ако, дознавши да је друго лице, он не престане, но у дужности брака заостане, да му се после тужба не прима, пошто је знао и драговољно се склонио.¹

¹ Тужбу за поништај има преварена страна да подигне чим сазна за превару. Односно преваре види и § 69 тач. ж) и § 93 тач. 6, са објашњењем код тих прописа.

§ 78. Са злочинцем на робију или заточење осуђеним за време казне закључени брак има право невина страна захтевати да се разреши и накнада њој да.¹ Свештеник долази под одговор судски.²

¹ В. § 69 тач. з) и § 93 тач. 7, са објашњењем тих прописа.

² В. § 140 К. З.

§ 79. Брак између хришћанина и нехришћанина нема силе ни важности и уништава се као да није ни био.¹ Свештеник пак венчавши долази под одговор и потпада под казну духовнога суда.²

¹ В. § 69 тач. и) и § 93 тач. 8, са објашњењима.

² В. чл. 169—174 зак. о цркв. властима.

§ 80. Брак између сродника у степенима црквом забрањенима, ако је са знањем, престаје и уништава се¹, и они, који су знали, долазе под одговор и казну сразмерну дуж-

ности преступљеној и близости степена сродства.² Ако ли је у незнању закључен, онда се супружници од заједничког живота одмах разлучавају и снажност таквог брака зависиће од разрешења архијерејског.

¹ То су просто забрањени степени сродства, од 5. до 7. степена закључно. За строго забрањене степене вреди пропис § 93 тач. 9). В. и § 69 тач. j).

² В. § § 139 и 204 К. З.

§ 81. Брак између оних који су због браколомства међусобног, или тога ради што су супругу о глави радили, осуђени били, престаје и уништава се као да није ни био.¹

¹ В. § § 69 тач. к) и 93 тач. 10.

§ 82. Брак са оним који је са другом испитан, или брак са девојком под прстеном за другога, стоји у својој сили и важности.¹ Испит пак речени пада и разрешава се, и страна постојана заоставша добија потпуну накнаду за трошкове учињене и срамоту нанесену.²

¹ То је последица необавезности веридбе. В. § § 66 и 65.

² Испит престаје важити по самом закону. За накнаду штете вреди што је речено код § 65. Надлежност је одређена у § 99 и примедби код тог прописа.

§ 83. Пре венчања дужан је свештеник парохијални момка и девојку начином од духовног начелства прописаним у три једно за другим следејућа празнична дана¹ у цркви огласити или навестити, т. ј. јавити хришћанима поименце, који се момак женити, и коју

невесту за супругу узети намерава, ако не би исти заручници од свог архијереја од оглашења опроштени били.²

¹ По одлуци Архиј. Сабора огласи се врше увек кад има службе, макар и не био празнични дан.

² И без огласа и опроштаја од огласа закључени брак остаје у снази. В. § 90.

§ 84. Они заручници, који би у чију пароху са стране дошли, нити ће моћи испитани нити оглашени бити, докле се не би онде постојано станили, и докле не би на њихове из пређашњег места пребивања набављене довољне исправе од духовне власти надлежне к томе одобрење последовало.¹

¹ Уверење од бив. пароха, да браку не стоји ништа на путу.

§ 85. Сваки, који би за какву препреку, која би оглашеном браку препону чинила, знао, дужан је то надлежном свештенику без одлагања јавити.¹

¹ Пропис без правне санкције.

§ 86. Ако би се за време учињенога оглашења, или и после при самом венчању, открила каква правилна препрека,¹ која би заручницима забрањивала у брак ступити, то ће свештеник престати од свршавања брака и јављаће случај такав својој духовној власти.

¹ Претпоставља се да је постојање препреке поуздано утврђено, а не да су се само гласови о томе појавили. Не прави се разлика, да ли је препрека отклоњива или не.

§ 87. Свештеника на свршавање брака правилима црквеним недозвољенога натеривати,

или иначе приморавати да се нико не усуди; и који би то чинио, подлећи ће строгој казни.¹

¹ По § 207 К. З. прописана је казна затвора од три месеца до четири године.

§ 88. Брак не може законом закључен бити без узајамног и непринуђеног сагласија сачећавајућих се лица: зато родитељи и сви другидецу и млађе ступити у брак против своје воље да не принуђавају, које се нарочито под одговором строгим забрањује.¹

¹ Пропис без кривичне санкције.

§ 89. Отимање девојака ради ступања с њима у брак, сматра се као преступљење, које ће се строго судити и казнити.¹

¹ В. § 200 К. З.

§ 90. Ако свештеник не имајући архијерејског опроштаја пренебрегне навестити,¹ па би се после венчања појавиле препоне неопростиве, онда брак пада и уништава се, а свештеник долази под одговор и казну;² и сами заручници, ако им је препона позната била, као и сведоци при венчању, ако су за њу знали, долазе под одговор и казну;³ ако ли се код духовне власти препона опростива покаже, брак остаје по добивеном архијерејском благослову у важности, а кривци долазе под одговор.

¹ Т. ј. ако пропусти да изврши оглас.

² По § 141 К. З. казна затвором до године дана.

³ Нема одређене казне. Несавршени законски пропис.

§ 91. Закони брак свршује се у цркви, у време црквом за то прописано, пред два или три сведока,¹ заједно са обручењем, и у свему сходно правилима и обредима православне цркве. Само по нужди може се венчање изван цркве свршити на другом пристojном месту.

¹ Потребна су два сведока, т. зв. кум и стари сват. Присуство и девера није потребно.

§ 92. По венчању дужан је свештеник сваки брак у књигу венчаних увести, забележивши име и презиме венчаних, њихових родитеља, и кума, њихово стање и место обитавања, дан венчања, с додатком који им је брак и са потписом свештеника који их је венчао.^{1 2}

¹ Ова формалност није битна за важност брака. Брак је пуноважан и кад није унет у црквене књиге. Ако би свештеник пренебрегао своју дужност у погледу уписа венчања, кажњава се новчано до 50 талира или затвором до године дана — § 142 К. З. Види и § 143.

² За свештенике осталих вероисповести вреде иста правила у погледу венчања, које би они свршили (Законом. решење од 9. септембра 1853. наведено код §. 60).

§ 93. Брак законим чином закључени, осим смрти једнога супруга, којом сам по себи престаје, само се из особитих важних црквом прописаних узрока уништити или развести може. Ови су узроци у књизи кормчији, која духовним властима за управљање служи, изложени, од којих се овде наводе:¹

А) Узроци због којих се брак уништава:

1) Ако је у време венчања муж имао живу

жену нераспуштenu, или жена живог мужа нераспуштенога.²

2) Ако момак 15., или девојка 13. годину³ у време венчања навршила није.

3) Ако је брак учињен са бесомучнима или лудима, на захтевање невине стране.

4) Ако је са неспособним и немоћним за извршивање брачне дужности закључен; на захтевање невине стране.

5) Ако је са девојком отетом и неослобођеном, или неодољивим страхом примораном; на захтевање приморане стране или њених најближих.

6) Ако је друго лице подметнуто, и невина страна докаже да знати није могла и да је одмах, како је дознала, тужила се.

7) Ако је са злочинцем на робију или заточење осуђеним закључен брак за време казне, па невина страна захтева.

*Тако исто ако је брак закључен с лицем, које је учинило злочинство пре брака, али је после овога за исто осуђено на робију или заточење, ако невина страна захтева.*⁴

8) Ако је између хришћана и нехришћана закључен брак.

9) Између сродника у степенима црквом строго забрањеним.⁵

10) Брак између оних, који су супругу своме о глави радили, било пре било после пресуде тога ради над њима изречене, закључени.⁶

¹ Оваком стилизацијом остављена је слобода духовним судовима да и из других узрока, сем

овде наведених, оглашују бракове за ништавне, држећи се при томе прописа крмчије.

² Брак се безусловно ништи. В. § 69 тач. а) и § 71 са објашњењем.

³ В. § 69 тач. б) и § 72 са објашњењем. Брак се безусловно ништи, ако супрузи још нису навршили те године. Ако су већ напунили 15, односно 13 година, примењује се § 72

⁴ Допуна и измена од 5. јануара 1863 год.

⁵ Строго забрањени степени сродства су до 4. степена закључно.

⁶ Исто тако и брак између браколомника у случају осуде. В. § 81.

§ 94. Б) Узроци због којих се брак разводи:

1) Прељуба доказана, којом је верност супружанска нарушена.¹

2) Радење о глави своје супругу и дејствовање свирепим и убитачним средствима противу живота његовог,² као и онда, ако је само знала једна страна о таквом злом умишљају и дејствовању другога против живота супруга и открила није.

3) Злочинство супругом једним учињено, због кога је казна узакоњена и судом над њим изречена на робију или заточење дуже од 8 година, ако невина страна за време док те казне трају иште развод; а ако га за то време не иште, остаје брак у својој сили.

4) Ако једна страна од хришћанског закона одступи.

5) Неизвесно или злоковарно одсуство.³

¹ За прељубу није меродаван Казнени Законик (§ § 196 и 199 К. 3.) већ су муж и жена изједначени. Под прељубом се разуме намерно и свесно извршени полни сношај једног супруга са

неким трећим лицем. Тужба за развод има се поднети одмах по сазнању за прељубу, јер се иначе сматра да је даг опроштај.

² Сваки покушај убиства, узимајући реч покушај у обичном смислу, а не у смислу Казненог Законика. И оне радње, које не би представљале покушај убиства по Казненом Законику, могу, према околностима, да буду узрок за прељубу.

³ О томе опширно говоре § § 95 и 96.

§ 95. Ако би који супруг или у ропство пао, или би по своје делу са знањем власти куда отишао, па би га нестало, нити би се доказало, да је са злом намером супруга свога изневерити куда тумарио, онда ће оставши други супруг тек по истеку пуних 6 година од времена одсуства другог свог, моћи дати молбу духовном суду, поради разведења брака свог, који ће суд, почем и средством новина и иначе средством земаљских власти одсуствујућег потражи, и овај се за једну годину не нађе, нити му се јави или предстане, к разведењу брака приступити и остављеној страни дозволење за други брак дати. Но при свем том, ако се после овакога дозволења и закључења другога брака, супруг осуствујући поврати, има власт другог свога, ако хоће, у брак узети, ако ли неће, а он добија дозволење са другим лицем у брак ступити, као што ће то у првом случају добити и онај, који је иначе невин нашавши се са супружником овога у брак ступио и с њим живео.

§ 96. Ако ли који супруг, без знања и допуштења власти, из отачаства побегне, и не-

знано куда тумари, или шта више и довољно буде причине уверити се, да је с намером друга свог изневерити удалио се, онда ће оставши супруг у првом случају по истеку 4 године, а у другом после 3 године од времена оног удаљења моћи дати духовној власти молбу поради разведења брака, који ће суд, почем одсуствујућег и средством новина и средством земаљских власти потражи, и овај му се за једну годину не јави нити предстане, баш да би се место његова задржавања знало, к разведењу брака приступити, и оставшој страни, ако се докаже да је невина и супругу своме узрока к удаљењу његовоме не дала, дозвољење дати у други брак ступити; нити ће противна страна, ако би се после тога појавила, овај брак нарушити и друга свог натраг захтевати моћи.

§ 97. Ако се жена у случају оваквог одсуства мужевља без набљудавања ових правила и без допуштења власти преуда, и муж се први после појави, онда муж њу ако хоће, узима натраг,¹ или на своје захтевање, ако се невин нађе, он се од истог брака разводи² и добија право женити се. То бива и са мужем, ако би му жена у ропство пала, или онако одсуствовала.

¹ Други брак самим тим бива поништен.

² Други брак остаје онда у снази.

§ 98. У случају узрока за развод брака свагда ће се стране свом свештенику прија-

вити, који ће дужан бити њих примиривати, и ако у томе не успе, протојереју оног окружја упутити их. Овог ће дужност бити, у трипут, и то не једно за другим, но у неком сразмерном растојању времена, примирење међу њима покушавати, опоменувши их како на свечано обећање при венчању узајамно дано, тако и на жалосна и штетна следства развода брачног.¹ Ако их и он не примири, то се онда упућују с тужбом на духовни суд, који ће и сам најпре примирење покушати, па ако не успе, тек онда о разводу судити, ~~пашто~~ сви докази тога ради наведени буду.

¹ Чланом 203 Зак. о цркв. властима измењен је § 98 у толико, што свештеник има три пута да покуша мирење, а прота врши мирење само једанпут.

§ 99. Сва дела спорна у смотрењу брака припадлеже суду духовном, а тако и парнице поради уништења и развода предузимаће се, расправљати и решавати од суда духовног прописаним тога ради редом и начином.^{1 2}

¹ В. примедбу код § 60. Даље, уредбу од 4. јуна 1851 год. (Збор. VI, стр. 22), која гласи:

„Да духовна власт и у парницама одступања од намеренога брака по учињеном духовном испиту, а и у другим брачним парницама онако, као и у парницама нарушавања или развођења брака, пресудом својом определи само, припада ли, и којој страни припада, накнада за учињене трошкове, односно за срамоту нанесену јој, а количину ове њом досуђене накнаде да после грађански суд определи.“

В. и доцније законодавно решење од 21. децембра 1851 г. (Збор. IV, стр. 78), које исто то прописује.

В. уредбу од 7. децембра 1861. В. № 2444 (Збор. XVI, стр. 202), односно брачних парница између Римокатолика и Лутерана, српских поданика, која гласи:

„Да се општи грађански судови не само за распру брачних парница, но и за сама питања о важности или разводу брака, за лица неправославна, одреде, те да они, по постојећем судореду и поступку за грађанске парнице прописаном, не само и та питања ислеђују и суде, но и пресуде о њима гласеће, по незадовољству стране, великом суду на решење и пресуђење подносе; а што се материјалног закона тиче, међутим, док се нарочити закон не пропише за католике у духу цркве католичке, и за лутеране у духу њихове цркве, да судови наши суде ове ствари по основима, примљеним у законима оне цркве, којој супрузи припадају, а ако је брак смешан, по законима оне цркве у којој је брак благословен, где би им год стране закон своје цркве аутентично саме показати могле, а иначе, где то стране не би биле у стању учинити, или у случају сумње, да се обраћају попечитељству правосудија за настављење, које ће се за то имати са управом просвете споразумети, која ће и онако моћи преко свештеника дотичне вероисповеди не само закон цркве за дани случај стојећи, но и за објашњење смисла његовог прибавити. У осталом, разуме се, да они смешани бракови, где је ма које лице православно, и о којима особено законодавно наређење постоји, под ово наређење не спадају.

² В. и зак. решење од 9. септ. 1853, додано уз §§ 60 и 99. По том решењу, и по наведеној уредби, за бракове хришћана неправославних меродавно је на првом месту њихово црквено право, како у питању закључења брака, тако и код развода. Органи пак који разводе брак, су редовни судови. За нехришћане нема одре-

даба, али се аналого примењују исти прописи.

В. и тач. 4, 5 и 6 члана 96 и чл. 221 закона о црквеним властима

§ 100. За време трајања парнице брачне, дужност ће бити суда духовног напред определити, припада ли *невољној* страни пристојан ужитак, који ће се по могућству и имању мужевљево светским судом измерити.¹ Такође ако би деце било, постараће се о међувременом њиховом снабдевању и васпитању.²

¹ Право на издржање за време трајања брачног спора има само жена, и то под условом да је невољна, т. ј. да нема свог имања из којег би се могла издржавати. Да ли је то случај, утврђује духовни суд, а величину издржања одређује редовни суд. Једна потпуно неумесна подела надлежности.

² Ако се супрузи не сложе сами о деци, примењује се аналого § 118.

§ 101. У случају, ако су обе стране под кривицом,¹ ниједна не добија допуштење у други брак ступити;² ако ли је једна страна невинна, њој ће се дозволити у други брак ступити. Невиној страни пресудиће се све користи брачне по закону, по природи брака, или по уговору њој припадајуће.³

¹ Т. ј. оглашене за криве за развод брака.

² Ова забрана може се у свако доба благословом архијерејским подићи. Мимо ту забрану закључени брак остаје у снази.

³ По закону добива издржање. По природи брака има ту корист, што може ступити у други брак. Уговорне користи тичу се имовинског положаја жене, утврђеног брачним уговором. На то жена има право и после развода, ако брак није разведен њеном кривицом.

§ 102. Разлучење само од заједничког живљења, које би се по нужди и на дуже време са ужитком или без ужитка определило, сматра се као и други покушај примирења између супружника, који, ако би се опет састали, јављају то само своје свештенику, а овај исто доставља својој духовној власти.¹

¹ Нема дакле трајног одвојеног живота (*separatio perpetua*). Према чл. 218 зак. о црквеним властима, најдужи рок одвојеног живота је 5 год. Ако супрузи и после тога остају при захтеву, да се брак разведе, било оба супруга, или један од њих, брак се разводи услед немогућности заједничког живота.

§ 103. На развод брака не могу супружници уговора чинити, нити се на уништење или разведење, ни привремено сагласити не могу.¹ Но почем је тужба на развод дана или пресуда изречена, могу се у призрењу имања свога, ако с њим неограничено располагати могу, као и ужитка и снабдевања и васпитања деце, поравнати.²

¹ Сваки споразум о томе је ништаван и сматра се као и да не постоји.

² За имовинске односе своје супрузи задржавају пуну слободу да их удесе сами својим споразумом.

§ 104. Она страна, којој је као невиној дозвољено у други брак ступити, моћи ће то без сваке препоне по закону чинити.¹

¹ В. примедбу ² код § 101, о браку оне стране, којој није допуштено било да ступи у брак.

§ 105. Жена разведена или пуштеница ако је трудна, не може пре порођаја, иначе ако је

трудноћа неизвесна, не може пре навршених 9 месеци после развода, преудати се; осим ако по сведоштва вештака на суду докаже, да трудна није, у ком случају по истеку 6 месеци моћи ће у други брак ступити.¹

¹ Види законодавно тумачење од 22. октобра 1859 (Збор. X¹, стр. 72), које гласи:

„Удовица која би се по смрти свога мужа наскоро преудавати хтела, може то чинити и у оном случају, ако би од умрлог мужа трудна остала, само и ако женик на то пристане, о чему ће се пред месним кметом и свештеником писмено начинити и свештенику на чување предати. Ако би трудноћа неизвесна била, а удовица би се хтела пре 9 месеци од смрти мужевљево преудати, онда се мора визитирати од месних бабица, или, ако таквих у месту нема, од других у месту вештих старих жена, о чему ће се такође пред месним кметом и свештеником писмено начинити, на које се и ња и женик потписати, које ће се писмено свештенику на чување предати. Како у једном тако и у другом случају, свештеник ће ова писмена у нарочити за то начињени протокол заводити, који у случају догледше се распре о фамилијарном положењу детета може за доказно средство послужити“.

То што је овде речено о удовици, вреди и за распуштеницу, као што се и пропис § 105 односи и на удовицу. Аналого примењују се ови прописи и у случају поништаја брака.

§ 106. Ако ли жена, недочекавши истечење овога прописаног времена, преуда се, брак ће задржати своју снагу, но она се лишава свију оних користи, које би од пређашњег мужа по разводу и престанку брака имала¹, а муж који такву узме, губи право захтевати уништење брака из узрока прејбрачне женине трудноће.²

И ако би се у случају рођаја детиња сумња родила, да ли није у првом браку зачето, мора се исто дете и његова права средством заступника или браниоца под заштиту и обрану закону узети.³

¹ Нема право на издржање. Сумњиво је, да ли губи и право да децу задржи код себе, до 4 односно 7 година (§ 118).

² Пропис без практичне вредности, јер то право на поништај брака услед прејубрачне трудноће и не постоји у српском праву (В. § 93).

³ Тај заступник има да бира, кога ће да сматра као оца детињег, односно да води спор с њиме о патернитету, управљајући се при томе интересима детињим.

§ 107. Што се год са намерењем и опредељењем брака слаже, оно све припада супружницима као права и дужности, нити се што противу личних права уговором определити може.¹

¹ Лични односи између супруга регулисани су принудним прописима и супрузи их не могу мењати својим споразумом. Фактички могу, али правне обавезности таква фактичка стања немају.

§ 108. Оба супружника дужна су љубавно међу собом и неразделно живети, дужности брачне извршивати, једно другом верни бити, пристojно једно друго предусретати, и у сваком случају у помоћи бити.^{1 2}

¹ Заједничке обавезе оба супруга.

² Видети уредбу од 6. фебруара 1875 (Збор. Х, стр. 11) о поступању са женама које одбегну од својих мужева:

„1. Никоме није слободно у своју кућу примити од мужа одбеглу жену, осим њених родитеља, срод-

ника, или месне власти, па и ови дужни су одмах или најдаље други дан, јавити за такав случај полицијској власти, и ова да и њу и мужа јој без одлагања упуту надлежном пароху ради прописаног мирња и даљег поступка.

2. Овако се има поступити у сваком било првом, било другом, или ком му драго случају одбегавања жене од свога мужа.

3. Конзисторијска пресуда, која би гласила, да се одбегла жена има вратити мужу да брачно с њим живи, има тачно и без сваког изговора од одбегле жене извршена бити, и у случају ако не послуша, имају је томе склањати и духовне и мирске власти, и то, саветовањем, поучавањем, помиривањем, донде, докле она корисност оваког савета не увиди и не склони се да брачно с мужем живи.“

§ 109. Особито пак муж се сматра као глава и старешина куће и родбине, и по томе његова је дужност поглавито, кућом и имањем управљати,¹ за снабдевање своје супруге по могућству старати се, њу од сваке напасти бранити, и на сваком месту заступати.²

¹ Муж је старешина куће, шеф мужевље власти. У свима заједничким пословима мужевлева реч је меродавна. Жена је и у својим правним и личним односима мужу потчињена. За сваки правни посао она мора имати одобрење мужевљево (§ 920). Али мужевља власт је не само право, већ и дужност мужевља. При вршењу те власти муж има да се руководи заједничким интересима, својим и жениним. Муж је и дужан да се стара о кући.

² Мужевље обавезе: да издржава жену, да подмирује све њене разумне потребе; да заступа и штити жену.

§ 110. Супруга пак дужна је мужа свога слушати, наредбе његове набљудавати,¹ за њим ићи

и где он за добро нађе, с њим онде живети,² њему по силама својим у отправљању домаћих послова, у прибављању, а нарочито чувању имања припомагати, кућевни ред³ и чистоту набуђавати, и нарочито децу намиривати, у чистоти и благонравију садржавати и чувати.

¹ Обавеза послушности. В. § 109.

² Муж бира домицил. Али ако би муж злоупотребио своје право, жена не мора да пође за њим.

³ Жена има, услед своје дужности старања о кући, право да у име свог мужа закључује правне послове за кућне потребе. По тим словима муж је обавезан.

§ 111. У случају ако би супружници у за-
друзи живели, поглавито припада право кућом
и имањем управљати, и о снабдењу старати се,
старешини кућном, који је у договору са пу-
нолетним задругарима дужан о кући и кућев-
ним пословима бригу носити;¹ кућу пак и ку-
ћевне послове у реду држати и чувати, при-
пада нарочито старешици, коју су дужне у
том призрењу остале ма и пунолетне у кући
жене, слушати.

¹ В. §§ 510 и 515.

ГЛАВА III.

О правима и дужностима родитеља и деце.

§ 112. Деца или су брачна, или ванбрачна,
или усвојена; и по тој разлици имају различити
вид и одношај правичан према родитељима и
хранитељима својим.

§ 113. Брачна су деца сва она која се у
законом браку роде. За такву сматра закон
сву ону децу, која се после 180 дана од дана
венчања, или за 300 дана после смрти мужев-
ље,¹ или коначног развода брачне свезе,² од за-
коне супруге роде.

¹ Дете рођено у року од 180 дана од дана
венчања, рачунајући и тај дан, не сматра се
као брачно, као ни дете рођено 301. дана од
дана развода или у опште престанка брака, не
рачунајући тај дан. За ту децу вреди особени
пропис § 128, друга реченица.

² Од дана кад је пресуда о разводу постала
извршном.

§ 114. Кад је дете овако у законом браку
рођено, отац не може о законитости његова
рођаја посумњати, нити се детета одрећи,¹ осим
јединога случаја, ако јасно докаже, да за време
законом одређеног рока од 180 и 300 дана
није му могуће било телесно смешење са су-
пругом својим имати.² Ни сама супруга призна-
њем својим³ не може такво дете лишити зако-
них права према родитељу своме. Ни само до-
казано блудочинство супруге ништа противу
брачности детета не помаже.

¹ Примена правила *pater est is, quem nuptiae
demonstrant*.

² Само физичка немогућност узима се у об-
зир, као одсутност, или телесна болест која
искључује полне односе, а не и импотенција.

³ Т. ј. изјавом да дете није од њеног мужа.

§ 115. Родитељи, под којима се разумева
отац и мати, били они инокосни или задружни,
дужни су деци својој бити и хранитељи. Они

треба да се старају за њихов живот и њихово здравље, да их хране и одевају, да им тело снаже и подижу, васпитавају и душевне способности развијају, у закону Божијем обучавају, и науком срце и душу облагорођавају, и у полезном труду придржавају, и тако за срећни живот приправљају, и основ благостању њиховом положе.¹

¹ Опште родитељске дужности старања о деци. Те дужности у главном леже на оцу, а мати само уз оца и поред оца стара се о деци. В. § 119.

§ 116. Ове дужности, које поглавито на оцу леже, ако би родитељи очевидно пренебрегавали на убитак среће дечије, онда има власт задружни старешина, који је за добро владање и поредак кућана под одговором, пристојним начином, који ако не помаже, и самим судским путем, настајати, да они дужностима својим доста учине.¹

¹ И друга лица могу чинити представке суду у случају да родитељи не испуњају своје обавезе или злоупотребају свој положај. В. § 155.

§ 117. Ове дужности родитељске за издржавање деце трају донде, докле год деца не буду у стању сама себе издржавати. Закон за такав рок узима пунолетност, или навршену 21. годину код мушкараца¹ а код девојака удају².

¹ Изузетно траје та дужност и преко пунолетства у случају § 151.

² Без обзира на године.

§ 118. Распра супружничка или и сам развод не ослобођава родитеље од њихове дужности

спрам деце. Само у том случају потреба је исте дужности на оба родитеља разведена сразмерно поделити, тако да ако се сами поравнали и сложили не би, закон уређује, да деца мушка до навршене четврте, а женска до навршене седме године под материну храну и негу спадају, а остала под очину бригу долазе¹ ако не би особите околности среће ради дечије другу наредбу изискивале.²

¹ Не само што су отац и мати дужни да се старају о тој деци, него је то и њихово право, да децу до ту наведених година код себе држе.

² В. § 154 и 155.

§ 119. Све трошкове поради издржавања и васпитања деце дужан је поглавито отац носити, а после њега¹ мати, за њом дед и баба од очине стране, а за овима стричеви, а после дед и баба од материне стране и ујаци; осим ако нису у задрузи, у ком случају ако уживају имање у заједини,² дужан је старешина кућни о снабдевању свију старати се, и после оца сву бригу поглавито носити.

¹ Т. ј. ако он није у стању те трошкове да сноси.

² То је увек случај код задруге, јер иначе не би било задруге.

§ 120. Деца су дужна родитеље своје поштовати, и у свачему њима послушна бити, и противу воље њихове ништа не чинити, нити предузимати.¹ И тако нико нема власти децу туђу изгубљену, или одбеглу противу воље родитељске задржати; но родитељи ће такву и помоћу власти натраг повратити,² шта више

развратну и непослушну децу умереном домашном казном каштиговати моћи³.

¹ Пословна неспособност деце (§ 533).

² Сваки је дужан да изда родитељима на њихов захтев децу малолетну, која би се код њега налазила. Ако неће добровољно полиција силом одузима децу.

³ Ако та казна не помогне, може отац да тужи децу полицијској власти, која има право да их казни затвором до 10 дана (§ 350 К. З.).

§ 121. Што год деца под родитељском влашћу и њиховим управљањем прибаве, то родитељима својима прибављају,¹ као год што наравно родитељи за своју децу имање прибављају, и њима остављају.²

¹ Пошто родитељи имају право да траже од деце личне услуге и помагање у раду.

² Овде се мисли на дечије законско право наслеђа из § 477

§ 122. Ако би пак деца осим родитељска управљања што трудом, или поклоном, или другим законим начином стекла и прибавила,¹ оно се сматра као њихова сопственост, премда до пунолетности под очино управљање спада. И отац је властан приплод дечије сопствености употребити на њихово васпитање, главно пак дужан је сачувати,² осим особита случаја, ако би се потрошак тога за оснивање среће детиње изискивао, које се онда са допуштењем суда издати може.³

¹ Самостално прибављање ма по ком основу а не прибављање уз оца и помажући оца.

² Отац има положај татора, али није дужан да стално подаје рачуне. Он само администрира

имањем, а нема права располагања ни у ком виду. Приходе од децејг имања отац сме трошити само на децејг потребе. О остатку мора рачун да положи. Судска пракса и многи правници сматрају, да је очево право пространо, да он може уживати све приходе, не полажући никакве рачуне.

³ Судија за неспорна дела.

§ 123. Ово се све разумева о малолетнима, које родитељи издржавају и снабдевају; иначе пак што год такви својим трудом себи прибави, оно је његово.¹

¹ Тим имањем, које дете прибави ван куће родитељске, оно и само управља само га ужива.

§ 124. Отац нарочито има власт дете своје недорасло за оно стање живота приправљати и васпитавати, које он за добро нађе. Но почем дете одрасте и 14. своју годину наврши, и склоност к другом начину живљења у себи осети и покаже, може пристojним начином оцу предложити и захтевати, да га на онај начин живота окрене и упуту, за који способност и склоност има, које ако без успеха буде, моћи ће и самом надлежном суду¹ молбу своју тога ради представити.

¹ Судија за неспорна дела.

§ 125. Обвезе, које би деца без родитељске воље учинила, немају никакве силе ни важности; осим ако не би закони у особитом случају такве дозвољавали.¹

¹ В. § § 533, 916—921.

§ 126. Отац је дужан малолетну децу своју у сваком случају заступати.¹

¹ То је и право очево, као последица очинске власти. Заступништво је и судско и вансудско. Односно обима заступништва види § § 122 и 533. В и чл. 11. и 158 зак. о старатељству.

§ 127. Родитељи немају права од деце накнаду трошкова, на васпитање њихово учинџе, искати ако би деца доцније имања себи прибавила.¹ Али ако би родитељи у немоћ или оскудност пали, деца су дужна њих пристојно издржавати и са потребама снабдевати.²

¹ Зато што су родитељи вршили једну законску дужност.

² Та обавеза траје све док траје и немоћ или оскудина родитеља.

§ 128. Ванбрачно дете или копиле је оно, које је мати невенчана зачала и родила. За такво држи се и оно, које је истина од матере венчане у браку, али пре или после одређенога законом рока од 180 или 300 дана (§ 113) рођено; осим ако је недоношче,¹ или је од оца за своје признато,³ или отац за 3 месеца дана судски³ одрекао се њега није.

¹ Т.ј. ако је, према телесном склопу детињем очигледно, да се дете превремено родило.

² Изречном изјавом пред свештеником или другим којим јавним органом.

³ Код судије за неспорна дела.

§ 129. Ванбрачно дете или копиле дужна је мати онако исто као и брачно држати, за његов живот и здравље старати се, њега добро васпитавати, и на пут вере и закона и среће наставити.¹

¹ Какав положај има отац према брачном детету, такав је положај матере према ванбрачноме.

§ 130. Ко је отац ванбрачном детету не сме се истраживати и доказивати, осим ако је случај одвођења (§ § 188 и 189 Казненог Законика) или силовања (§ 191 истог законика), па би се време зашрудњења подударало са временом одвођења или силовања, и то само на туђбу оних, којих се пише.

Тако исто не сме се ванбрачно дете на име кога другог осим на име материно у црквене књиге увести, ван ако сам призна да је отац детету, и одобри да се оно на његово име у црквене књиге уведе (Измене од 7. маја 1868.)

§ 131. Уз матер¹ и после матере дужан је отац дете ванбрачно издржавати. А после њих дужна је кућа и родбина, у којој се такво дете роди.^{2 3}

¹ Ако мати не би била у стању да се стара о деци, у смислу § 129.

² Родбина само материна, побројана у § 119. Родбина очева није дужна да се стара о ванбрачној деци.

³ Законодавним решењем од 24. новембра 1854. прописано је, да се решење од 12. јуна 1847 (в. § 119), по коме су општине дужне да издржавају сирочад без родитеља, примењује и на ванбрачну децу.

§ 132. Ако су безбрачни родитељи скуп а и хранитељи¹ детету, онда им пристоје сва права и дужности спрам небрачног детета и његова имања, као и брачнима² Иначе пак у свима правима према таквој деци пречи је хранитељ него родитељ.

¹ Т.ј. ако је дете код њих одрасло и они сносили трошкове око његова издржавања и васпитања.

² Наследна права. В. § 411.

§ 133. Небрачна деца не искључују се из уживања грађанских права. Права пак и одличија према оцу и родбини само онда добивају, кад се законом путем најпре за брачну огласе.¹

¹ Наследна права. Право на издржавање постоји и без позаконења (§ 131).

§ 134. Деца небрачна могу се законом учинити и са брачном изравнати: 1) Кад би препоне брачне по гласу опредељења предидуће главе за уклоњиве оглашене, својим путем уклониле се, и брак, пређе ништаван бивши, за тврд огласио се. 2) Кад би родитељи таквог детета доцније у брак, међу собом ступили. 3) Кад би на захтевање родитеља такво дете без штете трећег од више власти у одношај права брачне деце поставило се.¹

¹ По чл. 143, 144 и 145 правила о поступ. у неспор. делима, позаконење бива одлуком краљевом, а на предлог Министра Правде.

§ 135. Само у случају ако се ванбрачно дете прописаним начином као законом и брачно огласи, добија и отац очинска права над њим.¹ Иначе ово припада матери, или ономе који га је хранио и васпитавао, или који га заступао буде (хранитељу или заступнику његовом), нити отац против воље материне себи то при својити може.

¹ У личном и имовном погледу. В. § 132 и 411.

§ 136. Деца туђа, ако се прописаним начином усвоје, равнају се рођеној, или сасвим или од чести.

§ 137. Усвојити се пак могу на три начина:

1) Кад човек или жена узме мушко или женско дете место сина или кћери без свакога услова и изузетка, и онда је такво равно са свим рођеном детету, и зове се *посинак* или *поћерка*, а родитељи *поочим* и *помајка*.

§ 138. Овако усвојено дете добија и име и презиме својих пародитеља, не губећи и своје родбине име,¹ ступа у ред њихов, и добија сва права, била она лична или уговорна или наследна, која према својим рођеним родитељима и родбини има, која с тим не губи но и после задржава.

¹ Он сад има два имена и оба носи, али заједно, а не час једно, а час друго.

§ 139. Овакво дете ступа под родитељску власт својих пародитеља, и обавезно је свима оним дужностима, којима је према својима рођенима обавезано било. Оставља и крсно име својих родитеља, па слави поочимово и помајчино, које и у самој пунолетности задржава, ако му је на вољу остављено преслављавати своје крсно име.

§ 140. Посинак и поћерка морају бити барем 15 година млађи од свога поочима и помајке.¹

¹ Усвојилац и усвојеник могу бити и рођаци. Не тражи се, ма да неоправдано, да усвојилац нема деце.

§ 141. Младолетно дете противу воље својих родитеља, ако су у животу, ако ли нису, противу воље тудора или заступника, не може се овим начином усвојити. И сама пунолетност не ослобођава дете од дужности, саизвођење од родитеља у том случају искати, које ако не добије, усвојење без судског опредељења нема силе ни важности.¹

¹ У место одобрења родитељског, одобрење даје пунолетним усвојеницима судија за неспорна дела, ако налази да је усвојење корисно по усвојеника.

§ 142. Ако се поочим или помајка у задрузи неподељени налазе, морају имати саизвођење од кућне задруге, т. ј. старешине и осталих учесника законих у правима кућарским.¹ Но ако ови на то не саизволе, могу они на то допуштење од суда² захтевати, које ако им се ипак одрече, могу из задруге са својим делом иступити.³

¹ Пунолетних, мушких задругара.

² Судија за неспорна дела.

³ Мужу кад усваја, није потребно одобрење женино; жени је пак потребно одобрење мужево, које се може заменити одобрењем судије за неспорна дела (в. чл. 146 а, неспорних правила).

§ 143. Усвојити се може: 2) са погодбом и на неке услове, који се или с родитељима малолетника, или с тудором и заступником и судом,¹ или са самим пунолетником учинити могу. И права овога усвојења тумаче се од чести по изложеним основима горњим, од чести пак по природи посла и погодбе.² У случају

сумње прече је тумачење на корист усвојенога него усвојитеља.

¹ Ако је усвојеник малолетник.

² Услови и ограничења тичу се нарочито правног положаја усвојеника према усвојоцу, односно другој рођеној или усвојеној деци усвојичевој у погледу наслеђа.

§ 144. Или се: 3) усвојити може без изјашњења првог ни другог, и онда се такви усвојитељи сматрају као хранитељи, а усвојени као храњеници, имајући само право на пристojно издржавање и упућивање, а не на име и остала права родбинска.¹

¹ Храњеник није син, односно кћи. Он не ступа у сродство са хранитељем. Једини правни однос тиче се обавезе издржања и евентуалног наслеђа, у смислу § 411.

§ 145. За први и други случај усвојења свагда је нужен писмен доказ, који ће свештеник и кмет почем испитају, да ли је случај усиновљења, и да ли какве препоне нема, потписати; и стране ће то свом окружном суду ради потврђења поднети.¹

¹ У својење потврђује судија за неспорна дела, пошто се увери да су сви законски услови испуњени. В. чл. 140—142 правила о поступању у неспорним делима.

§ 146. Ако би ко посредством тестаментa кога усвојити желео, то се онда сматра као једноставна воља поочима или помајке, за које савршену снагу изискује се још саизвођење друге стране, којим је оно условљено.¹

¹ И у том случају тражи се и мишљење свештениково, као и потврда од стране судије за неспорна дела.

§ 147. Усвојење такво добија силу од дана потврђења судског, осим ако се не би стране другојачије изјасниле.¹ И ово усвојење само се онда раскинути може, кад обе стране, које су утврдиле и закључиле са допуштењем судским, од тога одступе. И онда младолетно дете опет потпада под власт свога родитеља, који и за време трајања усвојења свагда остаје као наравни заступник права уговорних свога детета према поочиму или помајци.²

¹ Од тог тренутка, кад решење о усвојењу постане извршно, усвојеник стиче сва права, која му усвојење даје.

² Очинску власт врши поочим, а рођени отац има само права, која припадају у опште сродницима, т. ј. да тражи заштиту усвојеника у случају кад би усвојилац пренебрегавао своје дужности.

§ 148. Овоме усвојењу подобно може се посредством уговора без неправде и штете трећем¹ учињене и побратими и посестрими. И онда се права побратима и посестрими по сили и изјашњењу учињена уговора мерити морају, у колико не би законом уредбама противна била.

¹ Не производи побратимство и посестримство никакво дејство према трећим лицима, већ само међу учесницима заснива сроднички однос.

§ 149. Од ових разликују се *по Богу отац*, *по Богу мајка*, *по Богу брат*, *по Богу сестра*, која само једну свезу љубави и благодарности

оснивају, а у кругу права грађанских никакве промене не чине.

§ 150. Како пунолетност детета настане, тако и родитељска власт престаје, т. ј. кад деца 21 годину наврше, онда мушко може изићи из куће, и за себе на своју руку радити, нити га родитељи задржати могу, као што се ни оно не може противити, ако га родитељи отпуштају испод своје власти; такође и кћи од 18 година може се удати, нити јој родитељи заштитити или на пут стати могу.¹

¹ Под условом да добије одобрење од судије за неспорна дела, у смислу § 69.

§ 151. Но ако би нужда изискивала, да дете и у пунолетности под родитељском влашћу остане, може га задржати,¹ но ако би се дете суду потужило, дужан ће бити отац узроке тога задржавања навести и доказати, које ако учинити не узможе, губи власт родитељску.² Узроци такви гажни само се у недостацима телесним и душевним полажу, и онаквим осведоченим поступцима, који показују, да дете без надзора својим пословима управљати није кадро, и само на погибао своју и имања свога дела предузима. У том случају остају таква деца под родитељском влашћу донде, докле се год ови узроци уклонили не би.³

¹ Простом изјавом, која се чини према деци. Не тражи се, што је погрешно претходна судска одлука, нити се пак обзнањује продужење очинске власти, ради трећих лица.

² Те узроке цени суд и према томе одлучује, да ли треба одобрити продужење родитељске власти или не.

³ По овом истом пропису отац има у наведеним случајевима и дужност, да децу задржи под својом влашћу и да се и даље стара о њиховом издржању.

Види чл. 139, 141, 142 и 144 закона о старатељству.

§ 152. Но деца могу пунолетност добити и пре законог рока. И ово бива, кад на захтевање малолетника, који треба да је 17. годину навршио, и његова родитеља¹ суд одобри.² За важне узроке опредељује се: кад би мушко ожењено било, на своју руку кућу држало, занат или трговину уредно водило,³ или службу јавну са платом добило.

¹ Оца, код брачне, а матере код ванбрачне деце.

² Судија за неспорна дела (чл. 146 правила о поступ. у несп. делима).

³ За трговање вреди особени пропис § 2. Трг. Законика. Еманциповани трговац има ширу правну способност него еманциповани нетрговац.

Види чл. 146 правила о поступ. у неспорним делима и чл. 111—114 закона о старатељству.

§ 153. Девојка још малолетна удата излази испод родитељске власти, и ступа у одношај супружничких права и дужности супруга свога и његове родбине или задруге. Ако ли би муж још за време малолетности њене умро, онда она остаје под родитељском влашћу мужевљих родитеља, у пређашњем одношају његове родбине; осим ако сама не би се тога одрекла,

у ком случају опет потпада под власт родитељску својих родитеља.¹

¹ Законодавним решењем од 25. октобра 1852, В № 1041 (Збор. VI, стр. 210), § 153 објашњен је тако, да он говори о самој личности удате малолетнице, која по даљем тексту истог §-а ступа у одношење супружничких права и дужности супруга свога, „који се (§ 109) сматра као глава и старешина куће и родбине, „но по чијој смрти за времена њене малолетности, она, по још даљем тексту реченог § 153, наравно опет у смотрењу саме исте личности своје, „остаје под родитељском влашћу мужевљих родитеља, у пређашњем одношењу његове родбине; осим ако сама не би се тога одрекла, у ком случају опет потпада под власт родитељску својих родитеља“.

„Што год дакле говори § 153 о удатој малолетници, говори он у одношењу к самој личности њеној где се у оскудици или законуј преци родитеља, по самој природи ствари подразумева туктор.

Што се пак тиче другог одношења удате малолетнице, наиме имања њеног, почем јој ово к неопходно нужној сигурности њеној § 157 преко старатеља, или у случају њеног за времена њене малолетности обудовљења, § 153 преко туктора, у заштиту узима, а сила овога никаквим другим §-ом законика грађанског не само не ограничава се, но и у припознаном интересу удатих малолетница не треба да се ограничава, предмет је овај истим §-ом 157 савршено исцрпљен, и само к полезном и јаснијем уразумљењу туктора и старатеља у пракци објашњава се одношење њихно к удатој малолетници тим, да њима при пуном упражњењу законом прописаних им дужности и права стоји у власти, ако у честитости и имању мужа удате малолетнице за осигурање имања њеног (§ 766) довољно јемство

нађу, по добијеном одобрењу суда, мужу, коме по §§ 766, 767 и 771 уживање мираза жениног принадежи, поверити га.

Што год се пак овде о мужу говори, разумева се о мужу пунолетном; ако ли је муж малолетан, то за времена његове малолетности малолетна жена у вопросним одношењима ступа под власт родитељску, или заступничку, свога мужа малолетног¹.

§ 154. Из важних и довољних узрока може се одредбом судском власт родитељска над децом од оца и одузети. Такви би узроци били: кад би отац с ума сишао, и у зграило или лудило пао; кад би због учињена злочинства на дуже од једне године дана у тамницу допао; кад би се некуд степао, и за годину дана ни гласа ни трага му било не би; кад би он као распикућа, пропалица и скитница судски оглашен био.¹ Но како би ове препоне престале, онда би и родитељска власт опет настала, и своју пређашњу силу добила.²

¹ Деци се у том случају поставља старалац. Очинска власт не прелази на матер, ма да и мати може бити постављена за стараоца.

² Опет тек на основу одлуке суда.

§ 155. Ако би отац децу злоставио, или би њих на зао пут живота упућивао, или васпитање њихно сасвим пренебрегавао, то ће га моћи не само деца и матери, но и сродници и старешине и добри људи суду оптужити; и ако се нађе, да је тужба основана, таквому ће се оцу власт родитељска одузети, а за децу сходна наредба учинити.¹

¹ В. објашњење § 154

ГЛАВА IV.

Туторство и старатељство.

Ова глава, која обухвата §§ 155 до 181, укинута је законом о старатељству од 25. октобра 1872 год., који се ниже наводи:

ЗАКОНИК О СТАРАТЕЉСТВУ.

ПРВИ ДЕО.

О делокругу рада старатељског судије.

Чл. 1. Старатељским делима управљаће један судија, који ће у дужности тој самостално радити.¹

¹ В. закон о постављању судија за ванпарнична (неспорна) дела, од 25. октобра 1872. год.

Чл. 2. О постављању старатељства над малолетнима стараће се онај судија, кога би округу по надлежности суда припадао отац малолетних у времену кад се њима старатељство има да одреди; а где би по томе постојала надлежност у више округа, онда онај судија у кога је округу отац малолетних најпосле живео.

Чл. 3. Ако ли пак отац детињи не би по надлежности припадао ниједном округу, у таквом случају за надлежног ће се сматрати онај судија, у кога се округу отац малолетних налазио кад је наступила потреба да се деци његовој старатељ постави.

Чл. 4. Ванбрачној деци одређиваће старатељство судија онога округа, који би за матер детињу надлежан био.

Чл. 5. Находчад, којима се родитељи не знају, стављаће под старатељство судија онога округа, у коме се она нашла буду.

Чл. 6. Кад се пак пунолетна лица имају под старатељство ставити, то ће им таково одређивати онај судија, који би иначе за њих надлежан био.

Чл. 7. Но ако би по смрти странца остало малолетне деце, таквима ће старатељски судија онога места, где је исти странац умро, поставити само привремена старатеља, док суд умрлога не прими старатељство на себе.¹

¹ У колико не постоје нарочите конвенције о томе са другим државама.

Чл. 8. Судија, који буде надлежан да постави старатељство, належао је и да га настави, ма да лице, које се под старатељство ставља, своје место живљења промени или се за неко време у иностранству задржава. Но ако би се показало, да ће за лице, које је под старатељство стављено, корисније бити да се управа над старатељством преда другом старатељском судији, то ће се ово са сагласијем овога судије учинити. А ако се не би могли сагласити, онда ће решити Апелациони Суд, по достави онога првог судије, који има већ управу над старатељством.

Чл. 9. Противу закључења старатељског судије моћи ће се жалити само Апелационом Суду у року од 15 дана. Жалба ова подноси се истом старатељском судији.

Чл. 10. У случају сукоба надлежности више старатељских судија (§ 51 грађ. пост. суд.) дужан је онај старатељски судија, коме би дело од другог судије послато било, па би налазио да није надлежан, поднети дело Апелационом суду на решење.⁴

⁴ Исто вреди и за случај позитивног сукоба, кад и један и други судија истичу своју надлежност.

ДРУГИ ДЕО.

О старатељству над малолетнима.

1. О одређивању старатеља.

Чл. 11. Малолетна лица морају бити под старатељством, ако не стоје под очином влашћу, или се ова над њима из законих¹ узрока не може да врши.²

¹ Или и фактичких узрока.

² Постојање имања није услов за отварање старатељства, јер се старатељ има да брине и о личности пупиле (в. чл. 49).

Чл. 12. Старатељски судија по званичној дужности стараће се, да оваквим лицима старатељство поставља.

Чл. 13. Кад се покаже потреба да се каквом лицу старатељ постави, то ће мати или мађија малолетника дужна бити да достави тај случај своје кмету или општинском суду или старатељском судији. То исто стоји у дужности најближим у месту сродницима, као и свештенику који води протокол умрлих.¹ А кмет или општински суд, било да су извештени или

да су сами собом сазнали, дужни су одмах да јаве тај случај старатељском судији.

¹ Исто тако и свештеник који води књиге рођених.

Чл. 14. Ако ови за времена или никако не известе надлежног старатељског судију о потреби да се старатељ постави, то ће у случају оштећења, оштећеној пунили одговорати за штету, ако тај свој поступак не буду могли оправдати.

Чл. 15. Ако се коме по пресуди судској одузме сасвим или за време очина власт над његовом малолетном децом, то ће суд тај чим оваква пресуда постане извршна, дужан бити известити о томе старатељског судију.

Чл. 16. Отац, који је до смрти своје имао очинску власт, а тако и мати, која је до смрти своје вршила старатељство над својом децом, има право да одреди деци својој једног или више старатеља.

Ако су и отац и мати старатеља наименовали, онда ће се онај, кога је отац наименовао, претпоставити ономе, кога је мати одредила.

Наименовање може се учинити својеручним писменом или тестаментом.¹

¹ Тако именовани има права да буде постављен за старатеља. Али није дужан да се прими ако неће.

Чл. 17. Но ако ни отац ни мати нису у законској форми старатеља одредили,¹ то ће се на старатељство позивати овим редом:

1. Рођени отац усвојеног детета.

2. Мати за своју брачну децу.

3. Деда са очине стране.

4. Деда са материне стране.

¹ Или је тај, кога су они одредили, неспособан да буде старалац (в. чл. 21) или пак неће да се прими (в. чл. 23).

Чл. 18. Ако се старатељство не могне предати ни једном од оних у члану 16 и 17 именованих лица, онда ће старатељски судија дужан бити старатеља сам да именује, по споразумљењу¹ са сродницима малолетних или општинским судом.

¹ Т. ј. судија ће саслушати њихово мишљење, али није дужан усвојити га ако налази да предложено лице не треба поставити за тудора.

Чл. 19. У овом случају старатељски судија може више старатеља да наименује, ако се управа имања састоји из различитих и многу струких радњи. По правилу постављаће се један старатељ и кад има више браће и сестара.

Чл. 20. Сваки је дужан понуђеног старатељства примити се, ако само не би био неспособан или би имао каквих законих узрока.¹ И старатељски судија стараће се свагда да пре поставља она лица, која би се радо примила и за која се може мислити да ће боље вршити старатељске послове.

Ко би се од те дужности извлачио, старатељски судија моћи ће га то нагонити новчаном казном од 10 до 1000 гр. чар.² и такви после одговара за све штете које би због његовог устезања произишле; а уз то ће као јемац

и добар стајати за оно лице, које би судија за сходно нашао, да место њега за старатеља постави.

¹ В. чл. 21 и 23.

² Казна се може поновити више пута, али укупан износ сума не сме прећи 1000 гроша.

Чл. 21. Не могу бити старатељи ни спо-моћни старатељи:

1. лица која стоје под старатељством;
2. лица која нису навршили 25 година;
3. женскиње, узузимајући матер;
4. који су због какве кривице изгубили грађанску част, осим ако их отац или мати пупиле одреде за старатеље;
5. којима је одузето старатељство или оцин-ска власт;
6. који се под стеништем налазе;
7. они који су се јавно одали неморалном животу;
8. лица од старатељства искључена оцем или матером, која је до смрти своје своје де-тету старатељ била;
9. они који су у јавном непријатељству живели са родитељима пупиле, или су сада са пупилом у таквом непријатељству;
10. очух својим пасторцима;
11. ванбрачни родитељи својој природној деци;
12. старатељски судија у своје округу где своје звање врши;
13. хришћани нехришћанима и обратно, ван

ако их је наименовао сам отац или мати или су одређени да само имањем пупиле управљају.

Чл. 22. Ко са знањем предложи старатељ-ском судији какво неспособно лице за стара-теља или спомоћног старатеља, одговараће пупили за штету, која би јој се тиме учинила.

Чл. 23. Старатељства се могу не примити:¹

1. мати;
2. они који су навршили 60 година;
3. они који већ имају два старатељства или спомоћна старатељства. Но ако би се који трећег старатељства по свом неопходном по-ложају морао примити,² онда ће се на његово захтевање од једног старатељства разрешити;
4. управитељи (руководатељи) јавних каса, ако је са старатељством скопчана и управа пупилског имања;
5. војна лица, која су у служби, или на расположењу стоје;
6. чиновник кад би у које друго место премештен био;
7. сва у опште лица, кад би се одселила у друго које место да стално живе, па отуд не би могла вршити старатељске послове.

¹ Т. ј. имају право одбити пријем. Према њима не може бити никакве принуде, у смислу чл. 20

² Као сродник, у смислу чл. 17.

Чл. 24 Лица под бројем 1, 2, и 3 чл. 23, дужна ће бити у течају од 8 дана, од кад им је саопштено да су за старатеље постављена, јавити се старатељском судији да се не могу

примити и узроке за то преставити, иначе престаје им право које им је истим чланом дато.

Који су се пак једном примили старатељства, не могу га више остављати, због оваквих измињавајућих узрока, који би доцније наступили, осим случаја тачке 4, 5, 6 и 7 чл. 23, ако би се они у течају старатељства појавили.

Чл. 25. Ако би управитељ (руководатељ) које јавне касе хтео да прими старатељство или да ово продужи, дужан је на то изискати одобрење од своје претпостављене власти.

Чл. 26. Војна пак лица, у служби или на расположењу стојећа, тражиће одобрење од министра војног.

Чл. 27. Лица, која би телесно или душевно болесна или врло немоћна била, може судија ослободити да се старатељства не приме; а ако су се примила, може их у свако време разрешити.

Чл. 28. Старатељ и помоћни старатељ у место заклетве заветоваће се старатељском судији, да ће своју дужност савесно и поштевно вршити.

Старатељ ће добити старатељско писмо, у коме ће бити назначен и помоћни старатељ.¹

¹ Старатељско писмо служи само као легитимација.

Чл. 29. Ако је старатељски судија изоставио које лице, које је у чл. 16 и 17 означено, па ако противу тога лица не стоји никакав законни основ за искључење, то ће се оно моћи

жалити Апелационом Суду због тога, што је изостављено.

Чл. 30. Ако има више старатеља, онда ће они или сви заједно старатељство вршити или ће се поделити по гранама управе; како је наредио онај који их је наименовао.

Чл. 31. Поред старатеља, који је од оца или матере наименован, и код сваког старатељства што има да управља имањем, кога годишњи приходи прелазе годишње издатке на пупилу, поставиће се увек један помоћни старатељ.

Ако старатељски судија за добро нађе, он ће моћи ово и код других старатељства учинити.

Кад ни отац ни мати нису сами одредили помоћног старатеља, а нису га ни искључили, онда ће таквог поставити старатељски судија.

Чл. 32. Ако је постављено више старатеља, који заједнички старатељством управљају то се помоћни старатељ не може одређивати.

Ако ли пак више старатеља одвојено управљају, онда се може од њих један другом за помоћног старатеља постављати.

Чл. 33. Наименовање старатеља и помоћног старатеља вредиће за цело време старатељства.

Чл. 34. Прописи овог закона не односе се на малолетну децу, која живе у задрузи са пунолетнима, који би били способни да управљају задругом.¹

¹ В. §§ 519 и 520 Грађ. Зак.

II. О правима и дужностима старатеља.

Чл. 35. Старатељ ће у дужности својој радити по овом закону самостално, као што ће за радњу своју сам и одговорати.

Одговорност та почиње од дана кад се дужности прими или кад је ову могао да прими, па је није хтео примити.

Чл. 36. Старатељ и спомоћни старатељ дужни су старати се као сваки добар кућни старешина у својим стварима; иначе одговараће за штету, ако би је својом немарљивошћу учинили.

Чл. 37. Где старатељство врше више старатеља, ту ће они решавати по већини гласова. Ако би таква већина хтела да што год у постојећем стању измени, но не слаже се у извршењу тога, онда ће се са старатељским судијом та ствар по већини гласова решити.

Чл. 38. Но ако је посао између више старатеља подељен, онда ће сваки старатељ о оное, што му је дато, радити сасвим независно од осталих старатеља.

Чл. 39. Старатељ ће у име награде за свој труд добијати по 5 од сто од чистог годишњег прихода по одбитку свију трошкова за васпитање и издржавање наследника и одржање њихова имања; но ова награда не сме бити већа од 24.000 гр. чар.

Где има више старатеља, ту ће они ову награду између себе делити, но где они одвојено и независно са имањем масеним рукују

(чл. 38), ту ће сваки из дохотка оног имања, којим он рукује, и награду своју примати.

Чл. 40. Што би старатељ, или спомоћни старатељ, било по својим старатељским пословима, или на потребе масене, потрошио из своје сопствености, накнадиће му се то из имања масеног.

Чл. 41. Ако би старатељ учинио ванредне услуге маси, то има право и на ванредну награду, која ће му се платити из имања масеног, или по закону, где је ова законом одређена или по величини учињених услуга. Но ако би због ове наплате до спора дошло, судови ће по закону то судити.

Чл. 42. Старатељ неће добити никакву награду од прихода оног имања, које је малолетнику на руковање предато (чл. 56), *ниши од прихода новаца којима Уишава Фондова рукује (чл. 60).* (Допуна од 3. фебруара 1880. Збор. 35, стр. 206).

Чл. 43. Спомоћном пак старатељу неће се никаква награда одобравати.

Чл. 44. Старатељ се брине и о лицу и о имању пупиле, осим ако не би за неко имање нарочити старатељ постављен био.

Чл. 45. А кад би наследници имали између себе какве правне послове да сврше или да какав спор воде, старатељ неће моћи ни једног од њих у томе заступати, него се има поједи-
нима нарочити старатељ имања одредити.

Чл. 46. О личности наследника старатељ

ће се као отац старати и овога права и дужности извршивати.¹

¹ У колико не би законом његова власт била ограниченија.

Чл. 47. У свима делима, која би се тичала масеног имања, старатељ је законски заступник наследника.

Чл. 48. Спомоћни старатељ контролисаће рад оног старатеља који управља. На ту цел он има право да прегледа стање рачуна, које старатељ води, и доказе, које за то има; он је дужан да извештава старатељског судију о свему што би се односило на повреду старатељских дужности. Старатељски судија дужан је да саслуша спомоћног старатеља у свима случајима, где је по важности посла нужно његово одобрење или где би ово одобрење главном старатељу за правац служило. У свима пак случајевима, који су овим законом означени, спомоћни старатељ радиће заједно (неодвојено) са главним старатељем.

Чл. 49. О личности наследника треба водити прече старање него о управи њихова имања.

Чл. 50. Ако би се у заоставшим стварима оца или завештатеља наследника нашле какве писмене белешке, о којима би старатељ и спомоћни старатељ прибавили уверење, да су заиста од оца или завештатеља написане, то су старатељи овлашћени, да се у смотрењу наследника или управе имања придржавају наређења, која би се у тим белешкама садржа-

вала, па ма ове и не биле уредно са потписом и датумом написане, нити каква одостоверења имаће.

Чл. 51. Мати ако и не буде старатељ своје дегету, опет она за то има право тржити, да деца, под надзором старатеља, буду код ње на васпитању и издржавању, ако иначе не би било каквих важних узрока да јој се то не одобри.

Чл. 52. Кад старатељ хоће у име пупилца какав уговор да закључи, онда он треба то у уговору изреком да каже. А ако то не учини, онда ће пупила по такome уговору само у толико право задобити или се обвезати, у колико се из свију околности видети може, да су уговарачи имали намеру да тај уговор заиста за пупилу закључе.

Чл. 53. Уговори, које би наследник сам учинио и обвезаност неку на се примио, вредеће ако то и старатељ одобри.

Чл. 54. Ако је старатељ уопште дао једном одобрење наследнику, да може ступити у неку службу или радњу, онда онај неће морати тражити накнадног одобрења од старатеља, ако би за тим у другу подобну службу или радњу хтео стати или из њих иступити.

Чл. 55. Ако је наследник добио одобрење од старатеља да сам на своју руку кућу води, или какву јавну радњу отвори, он је тиме већ овлашћен да за продужење тих радњи може и друге нужне послове самостално свршавати,

Чл. 56. Пошто наследник наврши 17 година, може му старатељ, ако за добро нађе, све или неки део прихода дати на слободно руковање.

Чл. 57. Што би по исплати нужних трошкова, учињених на једногодишње издржање пупиле и управу имања, претекло од готових новаца, мора их старатељ најдаље за један месец предати суду. (Замена од 3. фебруара 1880. Збор. 35, стр. 206).

Чл. 58. Ако ли старатељ пропусти или се задоцни да претеклу суму прихода даде суду, то ће по истеку једномесечног рока морати сам да плаћа на исту суму 10 на сто интереса. (Замена од 3. фебруара 1880. Збор. 35, стр. 206).

Чл. 59. Ако би старатељ на своју корист употребио што од масене готовине, онда ће од времена, кад је то учинио, дужан бити платити на исте новце по 12% интереса.

Чл. 59а. У случају чл. 58 и 59 овог закона старалачки судија ће решењем наложити стараоцу, да задржашу или неупотребљену суму готовине положи заједно с интересом.

Решење старалачког судије подлежи прегледу Апелационог Суда, услед жалбе стараоца. (Допуна од 3. фебруара 1880. Збор. 35., стр. 206).

Чл. 60. Све пупилне новце судови ће по правилу слаати Управи Фондова на руковање.

Ако рачунополагачи без законске употребе исте новце више од 30 дана у каси беслодно

својом кривицом задрже, платиће допичној маси на задржати тако новац 10% интереса годишње од тог рока па док исти новац Управи Фондова не пошаљу.

Но мање, као незнатне масе: сеоске од 400 динара, варошке до 800, и београдске до 1200 динара, суд ће по решењу старалачког судије предати онима, који се приме да пупиле издржавају и подижу, на њихову писмену протшту обавезу и просто јемство старалаца, али тако да их они за пупиле причувају и да њима рукују.¹ (Измена од 3. фебруара 1880. Збор. 35, стр. 206).

¹ В. чл. чл 40 и 41 закона о уређењу Управе Фондова од 8. јула 1898 год.

Чл. 61. Да би се знало како се са овако незнатним масама управља, помоћни старатељ, или ако овога не би било, надлежни општински суд, коме такве пупиле припадле, мотриће како стоје ове масе код оних, којима су предате и поверене, па ако би видели, да се њима не управља како треба, већ да оне у опасност долазе, или да се већ у каквој опасности налазе, они ће дужни бити да то одмах јаве старатељском судији, и то или сами непосредно или преко своје среске полицајне власти.

Чл. 62. Како се старатељски судија овако или иначе како извести, да се са којом од оваквих пупиларних маса неуредно управља и оне у рђаво стање долазе, он ће се одмах постарати да ствар извиди, и чим за потребно

нађе, тражиће да се масено имање интабулацијом или иначе другим чим по закону за пупилу обезбеди и сачува.

И суд ће на просто захтевање судије овакво обезбеђење дозвољавати (Допуна од 3. фебруара 1880. Збор. 35., стр. 206).

Чл. 63. Као што је дужност старатеља и старатељског судије старати се, да се од пописаног имања све оно задржи што се год причувати може, или чим се год у корист пупиле радити и управљати даје, — тако се на предложено и споразумљењем старатеља, и какво покретно имање, као што су н. пр. трговина и новци к овој принадлежећи, може задржати, да се њиме на бољу и већу корист пупила рукује и управља; и за такво имање, као да је ово све једна главнина, старатељи ће дужни бити јемствовати.

Чл. 64. По правилу, ово јемство има да буде онакво, како се по закону обезбеђење тражи; но изузетно, оно може бити и просто т. ј. такво, да се јемци само писменим актом суду обавезу, да ће поверено им имање савесно чувати и њим управљати, и да ће за исто имање својим добрима одговарати.

Чл. 65. Старатељски судија дужан ће бити свагда добро мотрити коме ће такво имање на управу поверити, и само ако су старатељи сродници пупиле; које већ и сама крв вуче да се за њих својски брину, или ако су старатељи познати као људи вредни и поштени

и у њиховој општини признати и одабрани, а при том и доброг стања, или бар таквог, да им добра нису јако дуговима оптерећена и да код других људи кредита имају, — тада може им судија задржано покретно имање масено, на просто њихово писмено јемство, без претходне процене њихових добара и интабулације на ова, а руковање поверити.

Чл. 66. Ако би старатељски судија буди с које стране дознао, или из поднесеног годишњег рачуна старатељског увидео, да ово задржано покретно имање у опасност долази, или да се њиме на штету масе управља, он ће тада моћи неодложно све законе мере предузети, да се исто имање потпуно обезбеди; а у случају потребе, наредити, да се оно распрода и у новац учини, с којим ће се после по закону имати руковати.

Чл. 67. Старатељ није властан да чини поклоне из имања пупиле.

Чл. 68. Непокретна добра пупиле моћи ће старатељ само онда отуђити или оптеретити, ако то отуђење по праву тражи сам смесничар ради деобе, или ако је отуђење или оптерећење нужно, те да се имање пупиле сачува од штете, или ако се тиме имање пупиле знатно унапређује¹.

¹ В. чл. 75. тачка 5.

Чл. 69. Ако је завештатељ у смотрењу продаје непокретног имања нарочито што наредио, онда се то тако и учинити има, осим ако не

би доцније такве прилике наступиле, да би иста наређења по наследнике штетна била¹.

¹ Тада се примењује чл. 75 тач. 5.

Чл. 70. Прописи овога закона не односе се на случајеве где би се закључење судско из имања пупиле извршити имало.

Чл. 71. Само по одобрењу спомоћног старатеља моћи ће главни старатељ:

1. продати драгоцености, златне или сребрне ствари, или папире и друге ствари од вредности;

2. наплаћивати дугове;

3 новце на зајам давати, где му је ово дозвољено¹.

¹ В. чл. 75 тач. 9.

4. скинути или променити јемство, које је дато за сигурност тражбине;

5. примања пупилска на другог пренети или заложити.

Чл. 72. Ако спомоћни старатељ не да своје одобрење у послу где је ово нужно, главни старатељ може се за то жалити старатељском судији. Ако судија одобри тај посао, тим ће се заменити одобрење спомоћног старатеља.

Чл. 73. Ако спомоћни старатељ није постављен, онда ће старатељ у свима случајевима чл. 71 тражити одобрење од старатељског судије.

Чл. 74. Старатељ је дужан да тражи одобрење од старатељског судије:

1. кад би се имало наслеђено имање пупиле да употреби на издржање њено, и

2. у случају кад би пупила имала да продуже какву наслеђену радњу.

¹ Т. ј. кад се главница има окрћити или сасвим утрошити.

Чл. 75. Исто тако поред саизвољења старатеља нужно је одобрење старатељског судије и у овим случајевима:

1. при усвојењу пупиле;

2. при женидби или удадби пупиле; но овим се не мења последњи став § 150 Грађ. Законика;

3. кад би пупила хтела да иступи из грађанства српског;

4. кад старатељ хоће да дозволи пупили да предузме какву радњу;

5. при отуђењу или оптерећењу непокретних добара. Непокретна добра пупиле редовно ће се моћи продати само јавном лицитацијом, но могу се из слободне руке продати, али само онда, ако је извесно да ће то бити корисније за пупилу. У оваквом случају саслушаће се и сродници.

6. за давање непокретних добара под закуп или кирију на дуже од једне године по навршетку пунолетства пупиле;

7. за поравнање о непокретним добрима, о каквом непроцењивом предмету који прелази вредност 1000 гр. чар.;

8. у случају какве парнице противу пупиле, кад хоће старатељ да призна тужитељу тражење због каквог непокретног добра, каквог непроцењивог предмета, или каквог предмета који вреди више од 1000 гр. чар.;

9. кад се за рачун пупиле има да учини какав зајам;

10. кад би се наслеђе без пописа примало или кад се неће да прими какво наслеђе или испорука за пупилу; и

11. кад се има да изврши деоба каквог имања, које је остављено пупили у заједници с ким другим.

У свима случајима овога и предидућег члана старатељски судија дужан је да саслуша и спомоћног старатеља ако га има.

Чл. 76. Ни старатељ ни спомоћни старатељ не могу се ни по одобрењу старатељског судије ослободити од одговорности своје, коју у смотрењу старатељске дужности спрам малолетника имају.

Чл. 77. Што малолетни сходно прописима овога закона самостално уради, или што у његово име старатељ учини, то се више не повраћа у пређашње стање.

Чл. 78. Ако би наследник, издавајући се за пунолетног и самосталног, навео кога да с њиме што уговори, то овај, ако би због неважности таквог посла претрпео какву штету, може из имања оштетитеља тражити накнаду (§ 917 Грађ. Законика).

Чл. 79. Старатељ мора подносити судији рачун о својој управи, заједно са осталим документима која би на то имао.

Чл. 80. Рачун тај подносиће сваке године у времену од 1. јануара до 1. марта за прошлу

календарску годину, ако приходи старатељства буду износили годишње више од 1000 гр. чар.; ако су мањи, онда ће се подносити рачун у две године.

Чл. 81. На рачуну старатељ треба да назначи, да је све приходе у рачун узео и да од другог имања и ствари, о којима је бригу водио, није ништа изостало.

Чл. 82. Спомоћни старатељ дужан је да испита рачун, и да на истоме стави своје примедбе, ако би какве имао.

Чл. 83. Докле мати са малолетном децом буде заједно на имању масеном живела, неће се рачун о годишњем приходу полагати.

Чл. 84. Од старатеља, који годишње приходе редовно прикупљају, а ови прелазе годишње издатке на пупилу, може старатељски судија тражити за случај могуће опасности, да дају јемство, које ће им он одредити и које по своме нахођењу у свако време повисити може.

Дато јемство може се смањити или сасвим отпустити само по дозвољењу старатељског судије.

Чл. 85. На захтевање старатељског судије ставиће надлежни суд интабулацију на непокретно добро старатељево.

Чл. 86. Отац и мати могу старатеља, кога би они наименовали, ослободити од дужности давања обезбеђења.

Но то ослобођење престаје, ако затим у личности старатеља наступе такве прилике, да се

по нахођењу старатељског судије давање обезбеђења нужно покаже.

Чл. 87. Трошкови око стављања и скидања обезбеђења имају се исплатити из имања масеног.

Чл. 88. Рођени отац усвојеног детета, мати и дед, кад врше старатељске дужности, неће давати никакво јемство, докле год не би напустили такви узроци, због којих би по нахођењу старатељског судије нужно било јемство.

Чл. 89. Обвезнице и друга документа наследника, као и ствари од вредности, може сам судија првостепеном суду на чување дати, а на захтевање старатеља он ће морати то да учини.

III. О надзору старатељског судије над старатељством.

Чл. 90. Старатељски судија води надзор над старатељем и спомоћним старатељем. Он предузима мере које су нужне за обезбеђење пупилског имања.

Чл. 91. Надзор тај ваља водити о свима делима старатеља; и судија, у цели надзора, може за доказане неуредности казнити и једног и другог старатеља од 10 до 120 гр. чарш.

Чл. 92. Старатељски судија дужан је тачно да испита послове старатељске у свима случајима овога закона, и да их одобри ако за уредне нађе. А где он не би дао своје одобрење, где је оно по овом закону нужно, ту ни посао старатељски не вреди.

Чл. 93. У важним стварима моћи ће старатељски судија да саслуша мишљење пупилских, у земљи живећих, пунолетних сродника по крви или по тазбини.

Чл. 94. У следећим случајима старатељски судија дужан је да саслуша мишљење од сродника, па и саму пупилу ако ова живи у Србији и има 17 година:

1. у случају усвојења пупиле;
2. приликом женидбе или удадбе пупиле;
3. у случају иступања из српског грађанства;
4. отуђења непокретних добара масених;
5. у случају поравнања о непокретном добру, или кад старатељски судија хоће да одобри старатељу да призна чију тражбину односно имања пупилског;
6. да пупила настави или отпочне какву радњу.

Чл. 95. Старатељски судија испитаће старатељске рачуне и доказе за исте, и ако нађе да је све у свом реду, или је према његовим примедбама у ред доведено, издаће старатељу привремену разрешителницу и огласиће их за уредне, а доказе ће вратити.

Чл. 96. У случају где старатељ још није постављен, или где на место одступившег други још није наименован, судија је дужан да се стара да међутим имање масено осигура, а нарочито да ово затвори и попечати докле старатељ не би то имање примио.

То исто вреди и за случај кад за време старатељства припадне пупили какво наслед-

ство, па се старатељ не наводи у месту где се налази имање које се наслеђује.

Чл. 97. Ако се у случају чл. 96. дотично имање не наводи у месту старатељског судије, то је дужна месна општинска власт да се постара за обезбеђење, а међутим одмах о томе и старатељскога судију да извести.

Чл. 98. Обезбеђење неће се предузимати ако се предмети, које би попечатити и затворити требало, находе у државини матере или деде пупиле, или као делови неподељене заоставштине у државини каквога пунолетнога сродника пупиле, скојим ова то имање наслеђује; или ако је завештатељ то обезбеђење код наслеђа, које он оставља, у тестаменту или каквој јавној исправи, забранио.

Чл. 99. Завештатељ може одредити старатељство, и, завештањем својим или својеручним писменом, наредити да старатељ, како другим имањем, тако и готовином масеном, сам управља; и тада ће старатељски судија водити само надзор над одређеним старатељством. Али, ако би умрли искључио старатељског судију од сваког надзора над одређеним старатељством, онда се судија неће по томе никако у то мешати, осим случаја ако би доцније наступиле такве прилике да би надзор његов у интересу малолетника нуждан био.

IV. О надзору родбине над старатељима.

Чл. 100. Отац, који је до своје смрти очинску власт имао, може у тестаменту или своје-

ручним писменом да нареди да породични савет води надзор над старатељством његове деце. Он може и чланове томе савету да наменује.

Чл. 101. Ако отац није наредио да се састави породични савет, а није то ни забранио, онда ће по сагласном предлогу главног и спомоћног старатеља, или више старатеља, и по добивеном мишљењу од дотичних сродника (чл. 93), првостепени суд образовати породични савет. Но ово може бити само тада, ако важни интереси малолетника то ишту, нарочито ако би то било од користи за управу са повећим непокретним добрима. Овај ће суд одредити и чланове породичном савету, који је отац наредио, а чланове није означио.

Чл. 102. У породични савет могу се узети само они сродници, који могу бити старатељи.

Чл. 103. Породични савет састављају најмање три члана. Они ће се старатељском судији заветовати да ће савесно и поштено дужност своју вршити.

Ако се број чланова испод три смањи, било да се ко од чланова није хтео примити, било да је ко год иступио, то ће остали чланови предложити првостепеном суду друго лице на место онога које је иступило.

Ако не буде сродника по крви и тазбини, то ће се старатељство подврћи надзору старатељског судије.

Чл. 104. У писму, које се старатељу издаје

(чл. 28), треба назначити, да ће о старатељству и породични савет надзор водити, као и то, из којих се чланова савет састоји.

Чл. 105. Породични савет води надзор над редовним и спомоћним старатељем, уместо старатељског судије, и има сва она права и дужности, које старатељском судији у томе припадају. Но он (савет) пије дужан да тражи мишљење сродника.

Чл. 106. Чланови породичног савета одговарају наследнику за штету (чл. 36).

Чл. 107. Породични савет решава по већини гласова. Но за пуноважно закључење довољна су поред судије два члана породичног савета.

Ако би при решавању била три или више сродника и судија, па се поделе при гласању, онда решава она страна, на којој је већина сродника.

Породични савет достављаће своја решења старатељу написмено; иначе овај их може сматрати као и да не постоје.

Чл. 103. По предлогу старатеља или ког члана породичног савета, старатељски судија сазива породични савет. У томе савету председава и управља старатељски судија, а главни и спомоћни старатељ имају само саветујући глас.¹

¹ Непрактична организација. Кад породични савет има да замењује судију (чл. 105), онда није потребно присуство судије у том савету,

Чл. 109. Породични савет нема власти да казни главног или спомоћног старатеља. Он може у том смислу свој предлог учинити старатељском судији, и овај ће сам о томе решавати.

Чл. 110. Члан породичног савета може се отпустити само из оних узрока са којих и старатељ. Првостепени суд решењем својим отпустила чланове породичног савета. Ако код каквог члана постоји узрок са кога би се он отпустити могао, то су остали чланови дужни да доставе тај случај првостепеном суду.

V. О престајању старатељства.

Чл. 111. Старатељство престаје кад пупила пунолетна постане или за пунолетну оглашена буде, или се под очинску власт врати.¹

¹ В. §§ 37, 152, 153 и 154 Грађ. Законика.

Чл. 112. Пошто малолетник наврши 17 год., старатељски судија може га огласити за пунолетна, ако се на то сагласе главни и спомоћни старатељ, и ако су о томе саслушани сродници (чл. 93) или постављени породични савет.¹

¹ В. § 152 Грађанског Законика који говори о еманципацији или прогласу малолетника за пунолетне.

Чл. 113. Кад се малолетник по дозвољењу старатељског судије ожени, онда се сматра као да је и за пунолетног оглашен.¹

¹ Прећутна еманципација. Што се тиче пак малолетнице, кад се са одобрењем старатељског судије уда, на њу се примењује пропис § 153 и законодавно решење од 25. октобра 1852. којим је тај параграф објашњен.

Чл. 114. Малолетник, који је за пунолетног оглашен, моћи ће само по одобрењу за то постављеног старатеља имања и старатељскога судије непокретно имање отуђити или оптеретити.

Чл. 115. Умре ли главни или спомоћни старатељ или се из старатељства отпусти мора се одмах на њихово место нов старатељ поставити.

Ако ли има више старатеља, па који од њих умре, или се отпусти, онда се због тога не могу и остали од старатељства разрешити.

Спомоћни старатељ пак неће се такође ни онда отпуштати, ако би се годишњи приходи малолетника умањили.

Чл. 116. Старатељ, који ради противно дужности својој, пошто буде за то на одговор узет, отпустиће се. Но пре тога саслушаће се о томе спомоћни старатељ и породични савет, ако га има.

Чл. 117. Старатељски судија отпустиће старатеља, који у течају старатељства за то неспособан постане или је већ и поред те неспособности за старатеља постављен.

Чл. 118. Ако се каквоме руковатељу јавних каса, или каквом војном лицу не допушта да се старатељства прими, или да исто продужи, то ће се ови, ако су постављени, отпустити.

Чл. 119. *Ако се маћи, која је за стараоца постављена, преуда, онда ће судија расудити, да ли ће за децу корисније бити да се маћи од старатељства разреши и другим замени,*

или да се и даље за стараоца задржи. Ако се маћи за стараоца задржава, њој ће се свагда поставити помоћни старалац, но тај не сме бити њен други муж (Замена од 3. фебруара 1880. Збор. 35, стр. 206).

Чл. 120. Ако је отац или маи малолетнику одредила старатеље тек од неког извесног времена, то ће се у то време дотадашњи старатељ отпустити, пошто се тај одређени прими старатељства.

Чл. 121. Пре но што се старатељ отпусти, треба саслушати мишљење спомоћног старатеља и одређеног породичног савета о узроцима, са којих се старатељ отпушта.

Чл. 122. Прописи, који вреде за отпуштање главног старатеља, вреде и за отпуштање спомоћног старатеља. У место спомоћног старатеља саслушаће се главни старатељ.

Чл. 123. Отпуштени старатељ моћи ће се за 15 дана, од кад решење прими, жалити Апелационом Суду против решења којим се отпушта.

Чл. 124. Старатељ ће, при предавању своје дужности, вратити старатељско писмо, а имаће, којим је управљао, предаће бившем малолетнику или његовом законом заступнику, или новопостављеном старатељу, и за 2 месеца ће главни рачун положити.

Чл. 125. За наследнике умрлог старатеља почиње двомесечни рок од дана смрти овога;

а ако наслеђе примају са пописом, онда од дана кад се изјасне да наслеђе примају.

Чл. 126. Старатељ се не може ослободити да последњи (закључни) рачун не полаже, осим случаја чл. 99.

Чл. 127. Спомоћни старатељ ставиће своје примедбе на главни рачун, и дужан је на захтевање дати објашњења о своме спомоћном старатељству, као и старатељској управи са имањем.

Чл. 128. Главни рачун старатељ ће предати пупили или њеном законом наследнику или заступнику пред старатељским судијом, када ће се и старатељска акта изнети.

Чл. 129. При примању рачуна, на оно, што су старатељу издане привремене разрешнице од старатељског судије, моћи ће се само такве примедбе чинити, којима би се доказивало да је старатељ што непажњом својом учинио, за коју је по закону одговоран; или да докази нису истинити; или да су погрешке у рачуну учињене; или примања нису тачно урачуњена.

Чл. 130. Рачунопримац, по примљеном рачуну, издаће квиту и разрешницу бившем старатељу, ако је старатељство свршено, па и спомоћном старатељу и старатељском судији о томе, како је верно и тачно вршено старатељство и имање му уредно предато.

Чл. 131. Квиту и разрешницу не може наследник одбијати да не изда због примедба против појединих ствари, него за ове може

задржати себи право да особено тражи објашњење и законом задовољење.

Чл. 132. Ако се квита и разрешница неће да изда, то главни старатељ, спомоћни старатељ и старатељски судија имају права да судским путем траже да им се квита и разрешница изда.

Чл. 133. Квита и разрешница не одузима рачунопримцу право на тражење накнаде из таквих дела или ствари, које у положеном рачуну и у примедбама на то учињеним нису споменуте.

Чл. 134. Квита и разрешница моћи ће се само због преваре или због рачунске погрешке оспоравати.

Чл. 135. Чим је старатељу квита и разрешница издата, то ће му се дато јемство вратити, и интабулација, ако постоји, скинути. Ако су на квиту примедбе чињене, то ће старатељ моћи да захтева да му се врати јемство до сразмерне количине.

Чл. 136. Кад старатељ умре, наследници или задругари његови, ако су пунолетни, дужни су да о томе одмах извести старатељског судију и започете, одлагања нетрпеће послове, дотле да наставе, докле старатељски судија не нареди шта треба. Они ће истог судију да извести и о томе, какве послове они настављају.

ТРЕЋИ ДЕО.

О другим начинима старатељства.

Чл. 137. Кад се, у случају потребе, пунолетна лица под старатељство стављају, поступаће се и ту по правилима, која су овим законом прописана о старатељству над малолетнима.

Чл. 138. Пунолетнима, који под старатељство дођу, поставиће се отац или мати, или муж и жена једно другом, за старатеље, ако само не стоје закони узроци, са којих бивају за то неспособни били. Овакви старатељи ослобођавају се од давања обезбеђења и полагања годишњих рачуна.

Чл. 139. Пунолетна лица, која не стоје под очинском влашћу, а проглашена би била да су душевно болесна или иначе немоћна, морају доћи под старатељство.¹

В. §§ 41, 151 и 920 Грађ. Зак.

Чл. 140. Кад се предузме извиђање, да се због душевне болести, или немоћи, под старатељство стави, старатељски судија имаће таквима поставити старатеља привремено.

Чл. 141. И она пунолетна лица која су глувонема и не могу се средством знакова разумети, или, која су слепа и глува, или слепа и нема, морају такође под старатељством бити, ако не стоје под очинском влашћу.

Чл. 142. Глувонеми, који се средством знакова могу разумети, а не стоје под очинском

влашћу, ако затраже, мора им се старатељство поставити.

Чл. 143. Над онима који су због душевне болести, или немоћи, под старатељство стављени, дигнуће се такво, кад се судско-лекарском истрагом осведочи да су оздравили.

Чл. 144. И они, који су за распикуће проглашени, а не налазе се под очинском влашћу, долазе такође под старатељство.

Како се противу кога предузме извиђање да се због расточавања за распикућу прогласи, старатељски судија предузеће одмах нужне мере за осигурање имања таквог лица.¹

¹ В. §§ 41, 151 и 920 Грађ. Зак.

Чл. 145. Проглашени за распикућу ослобођиће се од старатељства, кад сродници његови за то мишљење даду (чл. 93), и старатељски судија увери се, да се он заиста поправио.

Чл. 146. Старатељски судија требаће свагда да обзнани преко новина, кад се против распикуће старатељство поставља и скида.

Чл. 147. Оним пунолетним лицима, која не стоје под очинском влашћу и за која се за годину дана ништа не сазна где су и како су; или, која су спречена да се врате; и да са стране имањем својим сама управљају, ако нису себи одредила пуномоћника за управу над имањем, мора се ради тога старатељ поставити; а ако би им годишњи приходи прелазили 5000 гр. чар., онда и помоћни старатељ.¹

¹ В. §§ 41 и 49 Грађ. Зак.

Чл. 148. По претстављеној нужној потреби може сваки, кога би се ствар тицала, тражити кад старатељског судије, да се осуствујућем лицу старатељ постави.

Чл. 149. При важним узроцима може се осуствујућем и пре године дана старатељ поставити.

Чл. 150. Ако би спрам лица, које је осуствујући за помоћника одредио, наступиле такве прилике, које би пуномоћство поништале, или би се ово опозвати имало, онда ће се осуствујућем старатељ поставити.

Чл. 151. Старатељ осуствујућег може за овога привређивати и наслеђа примати, но свагда са пописом имања које се наслеђује.

Чл. 152. Старатељство над осуствујућим престаће, кад се осуствујући врати, или кад за управу свога имања пуномоћника одреди, као и кад се докаже да је осуствујући умро или се судски за умрлога, или осуствујућег,¹ или нестало¹ огласи.

¹ Омашка законодавчева. Не постоји оглас за осуствујућег или нестало¹, већ једино оглас за умрлог, о коме се већ изречно говори у овом пропису.

Чл. 153. И стављање и скидање старатељства над осуствујућим има се свагда јавно обзнанити.

Чл. 154. По прописима овога закона старатељски ће судија, према § 17 казненог законика, по званичној дужности, постављати

старатеље деце и над имањем оних, који су на робији или заточење осуђени.¹

¹ В. § 17 Казн. Зак. и § 154 Грађ. Зак.

ЧЕТВРТИ ДЕО

О управи са имањем.

Чл. 155. Старатељи имања постављаће се за поједине послове, или за неки одређени круг послова, и за њих у односу на ове послове и дела вредеће по потреби правила о старатељству над малолетнима.

Чл. 156. Спомоћни старатељ постављаће се само тада, ако је старатељу имања стална управа поверена и приходи истога износе више од 5000 гр. чар. годишње.

Чл. 157. Ко под старатељством стоји, или ко има да се под исто стави добиће старатеља имања, ако је његов старатељ законим узроцима спречен да врши своју дужност, нарочито ако би сопствени интереси старатељеви долазили у сукоб са интересима онога, који је под старатељство стављен; или ако би ко други, који је малолетнику или ономе, који под старатељством стоји, завештао имање своје и својом наредбом искључио одређеног старатеља; или ако се одређени старатељ не може још старатељства да прими.

Овај старатељ стајаће под надзором спо-

моћног старатеља, који је поред главног старатеља постављен.

Чл. 158. Малолетном детету, које под очинском влашћу стоји, поставиће се старатељ имања, ако би се интереси детињи са интересима очевим сукобљавали, или ако би отац са имањем таква наређења хтео да учини, за која он по закону сам не би властан био; исто тако ако би детету имање какво припало, где би отац од управе морао бити искључен, као и кад би отац оспоравао детету да је законито.

Чл. 159. Ко остави какво имање оное, који стоји или који се има ставити под старатељство, или остави имање малолетнику, који под очинском влашћу стоји — може да наменује старатеља за то имање, и да овога ослободи да не даје осигурање; но и у овом случају вреди наређење првог одељка члана 86.

Чл. 160. Зачето дете добиће старатеља имања на случај, ако мати његова не би била под заштитом мужа, оца или старатеља.¹

Управу имања може предложити трудна жена, или она лица, чија би се права рођењем детета окрњити могла,² а таква управа може се и по званичној дужности наредити.

¹ Погрешан пропис. Старалац треба да се постави увек кад је муж умро, без обзира на положај женин. Тај старалац има да испита интересе новорођенчета.

² Обратно баш, треба дати право оним лицима, чија би се права окрњила, ако се не би родило дете. В. § 43 Грађ. Зак.

Чл. 161. Ако је наследник непознат, онда се мора зарад одржања посмртног имања до одређења наследника поставити старатељ имања.¹

¹ В. чл. 54 правила о поступању у неспорним делима.

Чл. 162. Управа имања престаће чим и узрок, због кога је наређена, отпадне; управа имања које би имало припасти утробњем плоду, престаће нарочито кад се дете роди, или се јасно позна да се порођај не може очекивати.

ПЕТИ ДЕО.

Закључење.

Чл. 163. Закон овај почеће да важи од 1. Јануара 1873 год. и тада губе закону силу глава IV. законика грађанског, као и сва остала закона наређења која су противна овом закону.

Чл. 164. Кад овај закон почне важити, провостепени ће судови предати сва пупилска дела, која се код њих у течају налазе, старатељскоме судији, који ће у истима према закону наставити даљу радњу.

Чл. 165. Сви пупилски новци, који се код Управе Фондова налазе, или се код суда теку или се прибрати имају по наредбама судским до свршетка 1872 год. издатим, остаће и даље на руковању код Управе Фондова или окружних (државних) штедионица.

ЧЕСТ ДРУГА

О ПРАВИМА СТВАРНИМ.

ОДЕЉАК ПРВИ.

ГЛАВА I.

О стварима и правима на ствари.

§ 182. Под именом ствари разумева се у законом смислу све оно, што није човек, или није лице, и на потребу служи.¹

¹ Једна негативна, а непотпуна одредба. Треба додати још и то, да се као ствари сматра само оно што може бити потчињено људској власти, а служи на потребу људску.

§ 183. Ствари, које на потребу човеку служе, могу се у разном виду сматрати, и по томе, ради јаснога појма и законе употребе, деле се на разне родове, који се овде определити морају.

§ 184. Ако такве ствари у очи и остала чула падају, зову се *телесне*, као што је земља, кућа, виноград, воћњак, алат, плод, одело и др. ако ли под чула не спадају, зову се *бес-*

телесне, као на пр. право ловачко, право риболова и др.¹

¹ Модерна права сматрају само телесне предмете као ствари. Већина прописа о стварима односи се и у српском праву само на телесне предмете.

§ 185. Ствари оне, које се не могу с једнога места на друго кренути или преместити, а да се у својим саставним честима и изгледу не наруше, јесу *непокретне*.¹ Које се пак у целости својој могу преместити, оне су *покретне*.²

¹ То су по природи својој непокретне ствари и ту долазе само земљишта.

² Све остале ствари, осим земљишта, по природи су својој покретне ствари.

§ 186. Ствар може по себи покретна бити, и опет у законом смислу као непокретна сматрати се,¹ које бива, кад се или законом определи или сам ималац ствари уреди, да она као придодатак непокретне буде;² и онда се такав придодатак као и сама ствар за непокретну ствар држи. Тако је припадак и прираштај, докле је год неотцепљен од ствари, тако и све оно, без чега се ствар употребити не може, или је закон или ималац за непрестану ствари употребу определио.³

¹ Т. ј. подлежати извесним прописима и правним односима, који се тичу непокретних ствари. У суштини те ствари остају покретне, само су у извесним односима изједначене са непокретним.

² Кад се покретна ствар у таквом односу налази

према непокретној, као што је описано под ¹ она се сматра као припадак главне непокретне ствари.

² Да ли је ствар припадак или не, зависи с једне стране од законског наређења (на пр. §§ 187, 188), а с друге, од намене и употребе те покретне ствари за непокретну ствар, односно од везе њихове.

§ 187. Трава, дрва, плодови и све што земља издаје, је непокретно добро, докле се год од земље не одвоји.¹ И саме рибе у води, и дивљач у шуми постају тек онда покретним добром, кад се риба улови и дивљач ухвати или убије.²

¹ Т. ј. приаштај или припадак непокретне ствари. Сви правни односи који се тичу главне ствари, односе се и на приаштај.

² В. под ¹.

§ 188. Она храна, дрво, пића, стока, лес и тежачки алат, и сви занатски или фабрични и рукоделни алати, који су за обичну употребу ствари или домоводства потребни, сматрају се као њихов придодатак, следствено као непокретна ствар.¹

¹ Сви стварно-правни односи у погледу земљишта, простиру се и на овај припадак.

§ 189. И она се свака ствар за непокретну сматра, која је са главном ствари скопчана тако, да се без нарушења главне ствари од ње одвојити не би могла; тако су све, куће и остале зграде и здања, тако и све што је у земљи укупано или узидано, или прилепљено или приковано, као: казани, узидани рафови,

и све, што је за обичну потребу целогa опредељено, као: ћерам, кабао; уже, ланац на бунару и т. д.¹

¹ Претпоставља се, да је физичку везу између земљишта и покретне ствари (припатка) остварио власник главне ствари, иначе покретна ствар није припадак. Али, ако је покретна ствар битни, саставни део главне ствари, она се сматра као припадак, без обзира на то, ко је везу васпоставио.

§ 190. Права се сматрају као покретне ствари, ван ако нису са непокретним добром скопчана.¹

¹ Права на непокретности, као право службености, право хипотеке.

§ 191. Више ствари скопчаних под једним именом чине само једну ствар, и сматрају се као једно цело.¹

¹ Збирна ствар. Одликује се тиме, што целина подлежи правним правилима у погледу преноса, отуђивања и т. д. а не сви појединачни састојци.

§ 192. Ствари, које се могу употребити да се не потроше, називају се *непотрошне*, које пак без потрошка користи обичне не чине, зову се *потрошне*.^{1 2}

¹ Потрошна ствар је и новац. Правни значај има ова подела у погледу права ужитка, које подлежи нарочитим правилима кад се тиче потрошних ствари.

² Са овом поделом слична је, али се не поклапа с њом, подела на замењиве или незамењиве ствари. Замењиве су оне, код којих се гледа на врсту, на род и које се у промету одређују по мери и броју. Незамењиве су оне, код којих се

гледа на индивидуалност, на одређени примерак. Ова подела има значаја код уговора о зајму (§ 593), као и код уговора о послужу (§ 582). У тим прописима се погрешно говори о потрошним односно непотрошним стварима.

§ 193. Које се ствари цена испитати и определити може по вредности других ствари, оне се зову *процењиве*, иначе су *непроцењиве* или *бесцене*.¹

¹ Вредност ствари може бити двојака: или у односу према другим објектима, т.зв. прометна вредност, или пак са чисто субјективног гледишта, као количина користи, коју та ствар пружа једном одређеном лицу. То је вредност употребе. Ствари које имају само овудругу вредност, јесу непроцењиве. Остале су процењиве. Прометна вредност код њих одређује се у облику цене помоћу новца, који служи као опште мерило вредности. В. § 194.

§ 194. Кад се вредност једне ствари определи, зове се њена *цена*, која, ако се узме обична корист по месту и времену у расуђење, *цена је обична*, ако ли се и друге особите околности, својства и угодности и личне у призрење узму, онда постаје цена *ванредна*.¹ Где друго што уговорено није, разумева се цена обична.

¹ Она прва цена је израз за вредност ствари, а ова друга за вредност интереса, који једно лице има на некој ствари.

§ 195. Ствари оне које ником не принадлеже, но које свачије бити могу, ко их пре заузме, зову се *пусте* или *ничије*. Ствари, које

сви употребити могу, и нико никога искључити од њих не може, зову се *свачије*, као друмови, путови, реке, обале река.¹ Што је за општу потребу народну определено, оно је народно добро.²

¹ То нису свачије ствари, већ су јавна добра, која се налазе у државној својини. Право употребе на тим стварима припада пак свакоме. Из приватног промета ове су ствари искључене.

² Или државна добра. Има две врсте народних добара: једне и друге служе неком општем циљу, а налазе се у државној својини, само што код прве групе појединци имају извесно право употребе (библиотеке, болнице, јавни азили, музеји, збирке ит.д.), на другима пак не постоји такво право употребе (државне зграде, фабрике, шуме ит.д.). На све ове ствари примењују се прописи Грађ. Законика, јер се оне не налазе ван промета. В. §§ 25, 26 и 234.

§ 196. Приватна су добра она, која припадају јединственим¹ лицима. За јединствена лица узима се и народ у скуп, и правитељство у призрењу својих сопствених добара.² Од ових се разликују добра општинска, која на употребу општине служе, и општинска каса, која на подмиривање општинских потреба служи.³

¹ Појединцима, физичким лицима.

² Т.зв. правна лица. В. § 36.

³ В. Одржавним добрима: решење од 3. јула 1835. № 2350 (Збор. 30, стр. 85); законодавно решење од 6. априла 1842. В. № 428 (Збор. II, стр. 178), и исправку овога решења од 21. августа 1852. В. № 729. (Збор. VII, стр. 124).

§. 197. Права на ствари могу бити таква, да се само на ствар односе, не узимајући у призрење оно лице чија је ствар, и та су права *чисто-стварна*, које у себи закључују право државине (притежања),¹ право баштинско (сопствености),² право залоге, службености и наследства.³ Где се пак код права на ствари узима и лице, чија је ствар, у призрење, она су права *лично-стварна*.⁴

¹ Државина је факат. али се са гледишта држаоца може сматрати и као неко особено право.

² И на покретним стварима право својине је стварно право.

³ Наследно право није стварно право, већ особено право личне природе.

⁴ То су грађбена права, изједначена са оним грађбеним правима, при којима нема никакве ствари у питању.

ГЛАВА II.

О државини и праву држања.

§ 198. Кад једну ствар држиш, и воље имаш задржати је за себе,¹ и то згодним знаком означиш и покажеш,² то си држалац или притежалац такве ствари.

¹ Т.ј. држати је као своју ствар.

² Т.ј. и држање и вољу — оба елемента државине треба испољити. Воља се у осталом претпоставља.

§. 199. Тако ћеш од покретне ствари, као новца, хране, марве ит.д. држалац или прите-

жалац бити, кад то у рукама својим имаш, у својој кеси, врећи, у кући ит.д. и то држиш као своје, и то ће бити твоја државина; од непокретне пак ствари као куће и кућишта, њиве, ливаде, воћњака, винограда, баште, воденице ит.д. онда си држалац или притежалац, кад заузмеш, обележиш, кад заградиш, окречиш, засадиш, израдиш ит.д.

Ако су ствари бестелесне, као права, онда ћеш држалац или притежалац бити, кад их уживаш у своје име.

¹ Фактичка власт, тај основни елеменат државине, не значи физичка власт, у сваком моменту, већ могућност такве власти у свако доба.

§ 200. Државина онда је тврда, и има силу и важност,¹ кад је правична т.ј. на праву основана, које ће онда бити, кад туђа права с тим остају неврѣдима, нити се нарушавају.²

Тако, ствари које нису ничије, сваки солидно и правично заузети може. Ако ли су ствари туђе, без воље онога чије су, или без пресуде судске, или опредељења закона, не можеш их заузети или правично држати.³

¹ За прибављање својине одржајем. Иначе свака државина, па и неправична, производи одређене правне последице, нарочито пак ужива правну заштиту.

² Нетачна дефиниција. Правична је државина она, која је прибављена на основу неког правног акта, као што показују примери у ставу II овог § 200.

³ Непосредно узети у државину: отимањем, крађом, утајом и т. д. Иначе се може прибавити

правична државина и од несповственика ствари, само ако је прибављање извршено на основу каквог правног посла.

§ 201. Кад једну ствар *правично држиш*, имаш права држати је и другога одбити и искључити.¹ Ако ли ти имаш право на државину или притежање, а други ствар држи, то силом ниси властан онога из државине избити и искључити, него ћеш од суда помоћи тражити.²

¹ Нетачно. Заштиту правну у случају узнемишавања, као и у случају одузимања ствари, ужива сваки држалац, правичан и неправичан, савесан и несавесан.

² Забрана самопомоћи. Самопомоћ је допуштена само као нужна одбрана државине.

§ 202. Где се распра о праву на државину дигне, па се сумња роди, онда се држи, да је на онога страни право, који управо ствар држи.¹ Онај, коме то драго није, и противслови, нека противно докаже.

¹ Та се претпоставка тиче само права на државину ствари, а не и права својине В. § 223.

§ 203. Који једну ствар држи као своју не знајући да је туђа, онај поштено мисли, и јесте поштен или савестан држалац или притежалац; који пак зна или по околностима дознати може да је она ствар туђа, и опет је не пушта, онај поштено не мисли, и јест непоштен или бесавестан држалац или притежалац.¹

¹ Савестан држалац је онај, који у време прибављања државине није знао да лице, од кога он ствар прибавља, није власно располагати са ствари, пошто није сопственик ствари. Ако је пак знао да прибавља ствар од несповственика, или је то могао знати, да је био брижљивији, сматра се као несавестан држалац.

§ 204. При враћању и накнади разлика се чини по закону између савесног и бесавесног држаоца или притежаоца. Онај, т. ј. поштено мислећи, враћа ствар, па више ништа; за оно што је употребљавао, уживао, трошио или потрошио ствар, није дужан одговарати; јер њему припадају сви плодови већ сабрани,¹ и све друге уживане користи за време свога притежавања; шта више, њему припада и накнада за трошак поради одржавања и веће плодородности учињени, у колико је с тим цена исте ствари порасла.² Преко тога такови има права и ону цену, коју је за ствар дао, натраг захтевати.³ Овога свега призрења бесавесни притежалац лишава се; јер он не само све изгубљено⁴ покрај ствари накнадити, но и ону корист, коју би први притежалац имати могао, попунити мора, по обичној процени вештака.

¹ Макар да нису потрошени, дакле у опште сви одвојени плодови, без обзира на то, ко је извршио одвајање.

² Сви корисни трошкови.

³ Док му ту цену власник не врати, дотле савесни држалац није дужан да ствар поврати. В. § 220, према изменама од 5 маја 1864 год., у коме се говори да држалац покретне ствари има

право на накнаду цене. Сумњиво је, да ли је тим прописом сужен значај § 204.

⁴ Све плодове и све добити од ствари.

§ 205. Ако ли је бесавесни притежалац још преко тога забрањеним или злочиним начином на државину туђе ствари дошао, онда ће по оној цени, коју сам притежалац из особита за себе уважавања полагао буде, накнаду учинити дужан бити. У призрењу пак особитог трошка за добро ствари учињеног сматраће се као онај, који се без налога и пуномоћства за туђу ствар заузео.¹

¹ В. објашњење § 629

§ 206. Кад задружна кућа, или дружина заједничара, или општина једна, или и само правитељство, што туђе држи, онда се савесност или бесавесност оних у призрење узима, који именом њиховим држе, и који су зато задрузи и осталим заједничарима под одговором.¹

¹ Ово вреди за правна лица у опште.

§ 207. Ако ко и савесно једну ствар држи, опет од онога дана, кад је од правог притежаоца судски на враћу опоменут,¹ сматра се као и бесавесни притежалац, и одговара за све као и овај.

¹ Т. ј. кад му је достављена тужба, којом власник тражи повраћај ствари.

§ 208. Где год твоју ствар нађеш и познаш, можеш је натраг искати, и теби се твоје вра-

тити мора.¹ Али силом да не узимаш, осим ако није на обрани или на гоњењу.² Иначе, ако ти други не пушта ствар, да га судом имаш натерати.

¹ Ово се односи на ствари које су држаоцу одузете из његове државине, мимо његову вољу. Држалац у таквом случају није дужан да докажује своје право својине, већ има само да утврди, да је ствар имао у државини и да му је она одузета против воље његове.

² Самопомоћ је допуштена при одбрани државине, као и онда, кад је ствар одузета држаоцу, али се држалац дао у гоњење да би ствар повратио.

§ 209. Кад се два или више њих препиру о томе, коме државина ствари једне припада, до пресуде причуваће је суд, или онај чијим именом когод ствар држи.¹

¹ Претпоставка је да се ствар не налази у државини ниједног од њих. Иначе, онај који има државину ствари, остаје у државини све до судске одлуке, којом би се утврдило, да он нема права на државину.

§ 210. Како ствар изгубиш или оставиш, твоја државина престаје.¹ Али право за то не престаје, но стоји, докле год воља траје. Јер ако се ствар нађе, или се такав на своје врати, опет државину добија, нити смета, што употребљавао или уживао није, осим случаја застарелости.²

¹ Кад се изгуби фактична власт на ствари.

² Кад је неко исту ствар одржајем прибавио у својину.

ГЛАВА III.

О својини, т. ј. праву сопствености, нарочито
праву баштинском.

§ 211. Све ствари, добра и права, која Србину принадлеже, јесу његова својина или сопственост, које ће рећи, да је сваки Србин савршен господар од својих добара, тако, да је он властан ова по својој вољи уживати, с њима по вољи располагати, и сваког отуда искључити, наравно по пропису закона.^{1 2}

¹ Дефиниција својине: потпуна правна власт на једној ствари. Као ствари узимају се само телесни предмети. Пропис § 211 је сувише широк, кад се односи и на права. По правилу, кад се говори о својини мисли се на телесне предмете

² Види законодавно решење од 24. октобра 1860. BN^o 177 (Збор. XIII. стр. 151, које гласи: „да судови у будуће могу пренос дугом оптерећеног непокретног добра одобравати и тапије потврђивати без питања интабулираног поверитеља, само што ће суд дужан бити, пре него што тапију купцу изда, у интабулациони протокол исто добро на име купца пренети, с назначењем од кога га је купио, и назначити какви терети на њему постоје, — како би се они, којих се тиче, могли код суда извести, да ли и какви терети на добрима купца постоје, о чему ће суд и купца, кад му тапију предао буде, протоколарно извести.“

Исто тако суд ће у интабулационом протоколу приметити, где је исто добро на име продавца интабулирано, да је то добро на другом и ког по имену с теретом прешло.

При оваквом преносу дугом оптерећеног добра, продавац добра, у колико је лично за дуг обвезан, остаје и даље за исти одговоран; но ако се

он жели те одговорности ослободити и своју обвезу, коју спрам поверитеља има, на купца пренети тако да поверитељ, у будуће купца интабулираног добра за свог дужника призна и њега од тог ослободи, то се он има с поверитељем и купцем договорити, па како они угоде, онако нека им буде.“ В. и §§ 301 и 328.

§ 212. Право сопствености на производе сила човечијих, и остале покретне ствари које се силама човечијим придржавају, оснива се на самој природи, следствено већ је то законом природним опредељено;¹ право пак сопствености на непокретна добра, као земље засађене и нарочито незасађене, обезбеђено је Уставом земаљским и законом грађанским.²

Ово право сопствености на непокретна добра, назива се право баштинско, или једном речју баштина.

¹ Основ права својине на покретним стварима

² Основ права својине на непокретностима. Оба прописа су изlišна, пошто праву није задатак да даје образложење друштвеним установама.

§ 213. Као год што су спахилуци, тимари и зијамети укинута у Србији, тако, нити их има, нити се унапредак увести могу, но сваки је Србин од свога добра (мала) савршени господар, или прави баштиник, у ком се законом обезбеђава и заштићава.

§ 214. Ограниченост права сопствености никад се не претпоставља, но који би такву потврђивао, мора њу доказати.¹

¹ Ово вреди за законска ограничења, као и за уговорна ограничења која постоје у корист приватних лица.

§ 215. Ствар једна покретна или непокретна може и неколицини принадлежати, и онда се они на целу ствар односе као једно лице.¹ И право њихово бива право заједничко,² ако није коме од њих особита чест назначена, која искључиво њему и припада.³

¹ Сусвојина или сувласништво.

² Сваки сувласник има право употребе, у колико се тиме не искључује употреба других. О начину управе и употребе решава скуп сувласника већином гласова. За располагање целом ствари тражи се сагласност свих учесника. За располагање идеалним делом својим, сувласнику није потребно ничије одобрење. Сваки сувласник има право на деобу.

³ Тада се примењују правила обичне својине.

§ 216. Ко је господар од ствари какве, тај има право и употребити, и уживати је, и сваку корист од ње вући; а и по својој вољи не употребити, не уживати, сасвим или од чести на другога пренети. Ко је томе противан, или ко то себи присвојава, мора доказа имати, или у закону, или у изјашњеној вољи господара.¹

¹ Види о ограничењу у задужењу или отуђењу земље, дате дошљацима из Турске, законодавство од 5. априла 1861. BN^o 735 (Збор. XIV, стр. 79) и законодавство од 28. фебруара 1862. BN^o 246. (Збор. XV, стр. 56); о оваком ограничењу у погледу лица, којима је као оскудницама дата земља, види § 57 шумске уредбе од 4. априла 1861 (Збор. XIV, стр. 73). Даље види §§ 6, 7 и 8 закона о насељавању странаца од 10. фебруара 1865 (Збор. XVIII, стр. 11); и чл. 77—79 закона о шумама од 23. марта 1904 г.

§ 217. Нико не сме натерати другога, да своју ствар или своју баштину или једну чест

уступи, било бадава, било у промену или за новце. Само ако би општеномодно благо изискивало, и то би Књаз у сагласију са Саветом за добро и право нашао, да се чије добро на опште благо земље и народа употреби, мора поједини житељ опште благо свом сопственом претпоставити, и своје добро држави уступити, почем потпуну накнаду за то од државе добије.¹

¹ В. § 20 и примедбе код тога §-а.

§ 2.8. Ако ти твоју ствар код другога нађеш и познаш, а ти је ниси уступио, имаш права искати на суду, да ти се твоја ствар изда.^{1 2}

¹ Види решење од 28. марта 1849, (BN^o 436. Збор. V, стр. 19.), које гласи:

„Услед представке Министарства Правде Савету 18. марта 1840, AN^o 1079, у смотрењу том учињене: да ли су дужни они, којима би од дужника били плаћени дугови украђеним новцима или којима би се на ствар какву од купца крадени новци издали, примљене суме повратити или не, решено је: да с министарством учињено питање особито правично не може поставити, зато, што је и у питању стојећа ствар исцрпљена у § 221 законика грађанског, будући да се истим §-ом и то објашњава, у који ред ствари спадају новци, и кад ће суд осудити кога, који је од другога крадене новце, као и крадене ствари примио, натраг издати оштећеноме.“

² В. § 219 и објашњење. Даље, види законодавно тумачење од 24. јула 1849 (Збор. V, стр. 30), које гласи:

„По §§ 218 и 219 законика грађанског, кад когод било какву своју ствар код другог нађе и докаже, да је његова, а он је уступио није, мора му се од оног, код кога ју је нашао, повратити, па и ако је овај поштеним начином до ње дошао,

дакле, ако је купио не знајући да је крадена и да продавац није прави господар од ње; јер ако је купац непоштеним начином такву туђу ствар себи прибавио, он онда осим ствари још и сву штету и изгубљени добитак мора господару ствари попунити. Ова правила за себе без разлике ствари, које између људи пролазе, законом тако изложена, постоје, без изузећа и за стоку и сваку производа земаљских струку, као храну, коже, лој, восак ит.д.

Изузима се пак од тог правила § 221 у случају поштеног прибављања туђе ствари од стране оног код кога се она нађе, ако је он њу купио на јавној лицитацији, или од оног, коме је иста ствар под каквим год видом од господара поверена била, или од трговца, који обично с таквим стварима тргује; дакле тако и стоку, само ако је од онаквог купио, који објаву од стране правитељства има као трговац са живом стоком, или од власти на јавној лицитацији, или од оног, коме је господар исту своју стоку било под каквим видом поверио био; а други производ земаљски такође у ова два последња случаја; и осим ових само онда, ако је купац од оног купио, који као признат и јаван трговац и шпекулант од таквих производа с њима ради.

Дакле, без овога свега, ако ко купи стоку какву, или производ какав од кога, па после докаже други, да је његова и од њега украдена, она се мора, као и свака друга ствар у таквом случају, по смислу §§ 218 и 219 зак. грађанског правома господару од купца вратити или, ако је међу тим потрошена, цена њена од истог купца издати му се, а купцу остаје обратити се на оног, од кога је купио, и своје оване издате новце од њега повратити, или од оног на чије је јемствовање, да је продавац властан ствари продати, он њу од овог купио“.

§ 219. У том случају мораћеш на суду доказати, да је ствар твоја, и код кога се на-

лази. Које ако јасним знацима покажеш, ствар ћеш твоју добити.¹

¹ За успех својинске службе тражи се двоје: да тужилац докаже своје право својине; и да утврди да се ствар налази код туженога. У том случају тужени мора издати ствар, сем ако не докаже постојање правног основа, по коме он има право баш и према власнику да ствар задржи.

§ 220. Ако се докаже, да је купац покретне ствари имао основа посумњати о поштењу продавца, било то по личним својствима продавца, било по његовој радњи и по реткости и особености ствари, или по ниској цени или по времећу, месту и начину продаје, или по другим околностима, или купац не зна да је купио лице од кога је купио, или каже да је купио од кога, који је умро или у свет отишао и не може да се испита, а куповину и не може доказати, — дужан је не само ствар повратити без накнаде њеном преташњем господару, него ће и сву штету и изгубљени добитак накнадити као бесавестан купац.¹

А ако је купац покретну ствар прибавио од лица и на начин, по коме се он није могао посумњати о поштењу продавца, онда као савестан купац дужан је ствар, но само тако повратити, ако би му сопственик накнадио оно, што је за њу дао и на њу потрошио.² (Измена од 5. маја 1864. год.)

¹ Знаци по којима се утврђује, да ли је држалац савестан или не, да би се према томе одредиле његове обавезе при повраћају ствари. То

што приписује § 220 за покретне ствари, то изгледа не вреди и за непокретне ствари, према општем пропису § 204.

² Да ли вреди за држаоце непокретних ствари, према § 204, сумњиво је питање.

§ 221. Но ако би такви оптужени, код кога се туђа *покрешна* ствар нашла, доказао, да је он ту ствар купио или на јавној продаји, или од трговца, који обично с таквим стварима тргује, или од занатлије, који такве ствари прави, или од онога, коме је господар исту ствар на послугу, или на оставу, или у залогу дао, или коме би ствар иста под каквим год видом поверена била тако, да купац о њима није могао зло помислити, или о поштењу њиховом посумњати; онда тужитељ ту ствар, ако је тужени својевољно не пусти и с накнадом се од својих предака не задовољи, судом добити неће, него ће право имати накнаду тражити од оних, који су одговорати дужни.¹

¹ У наведена три случаја савесни прибавилац ствари постаје власником чим му се ствар преда, ма да преносилац није власник. То су случаји, где се допушта, у интересу саобраћаја, да се и од неспособника пуноважно прибави својина. В примедбе код § 218 и 220.

§ 222. Што се не да разликовати и распознати, оно се не може као своје ни тражити; него се само накнада од онога, који је за то одговорати дужан, путем судским искати може.¹

¹ Овде се мисли на случај, да је држалац престао бити држаоцем потрошњом или мешањем ствари. Тада недостаје један од услова за успех својинске тужбе (§ 219) и зато се место повраћаја ствари само накнада штете може тражити.

§ 223. Сваки, у кога се рукама, или у чијој се државини ствар једна налази, држи се за поштеног држаоца, докле се год противно не докаже. Само доказано јаче право може кога из држања ствари једне избити.¹ У случају равног права првенство припада притежаоцу ствари.²

¹ Т.зв. *actio Publiciana* — својинска тужба по државинском основу. Сваки држалац, ма да још није постао власником, а у толико пре ако је постао власником, може да тражи повраћај ствари по том основу што је био држалац. То право има он према другим држаоцима, чија је државина слабија, било по основу, било по субјективној страни.

² Кад су оба држаоца у истом правном положају, првенство припада оном који сада држи ствар. Од њега се ствар може одузети само ако се докаже, да је ствар туђа.

§ 224. Ако оптужени траг ствари замеће: говори да ствар није код њега; или је иста ствар код њега била, а како је тужитељ тужио, а он је њу уклонио, или од себе одметнуо; он се већ зато свакога призрења лишава, и ствар се од њега одузима, и тужитељу као правом господару предаје.¹

¹ Ако држалац, против кога је подигнута својинска тужба, намерно остави државину ствари, само да би тужбу избегао, то му не помаже,

Тужба је и даље против њега. За казну ствар се од њега одузима и предаје тужиоцу, без претходног доказивања тужбичевог права својине.

ГЛАВА IV.

О прибављању ствари.

§ 225. Да ко постане господаром какве ствари, мора такву себи законом прибавити.

§ 226. За свако законом прибављање ствари једне изискује се пуноважан основ¹ и закони начин.²

¹ Правни посао, законско овлашћење, наредба судска.

² Нарочита радња, којом се остварује онај однос који треба да постоји између власника и ствари. Ова теорија данас се напушта, и у многим случајевима не тражи се за прибављање својине постојање и основа и начина прибављања.

§ 227. Као што су ствари различитога рода и реда, тако су и начини, којима се исте прибављају, различни.

§ 228. Неке ствари, које ни у чијој власти нису, може сваки заузети и задржати, и тим самим оне прелазе у његову сопственост, и он постаје њиховим господаром.¹

¹ Окупација. Ко први узме, његово је.

§ 229. Пуста места нису ничија, и таква сваки заузети и освојити може.

§ 230. За пусто место држи се и оно, које

је својеволјо остављено, с намером не вратити се натраг. И ово се држи: а) ако правог господара за 10 година нема, нити му се за то време трага ни гласа зна, осим ако му није могуће било вратити се или јавити се; б) ако је толико времена протекло, да је место запуштено у луг обрасло, и зато се наново крчити морало; в) ако је прави господар оста- вио, па дознавши да је други заузео, за годину дана противан показао се није, а могао је.

§ 231. Само онај луг, који се по одредби Правитељства за крчење определи, може сваки, почем окрчи, себи присвојити, и онда да му је крчевина у баштину.¹

¹ Видети закон о шумама од 23. марта 1904. са његовим изменама и допунама, који у опште забрањује крчење, тако да § 231 и нема примене.

§ 232. Забрани луг ради крчевине, и том забраном или захватином себи присвојити, слободно није, нити се то без особита и нарочита допуштења надлежне власти чинити може.¹

¹ В. § 231.

§ 233. Крчити дозвољену честу прече је суседу него другом. Између два упоредна суседа дели се крчевина на поле дуж границе њихових земаља; а тако и са суседом са зачеља или увратина. С крчевином у бок туђе земље нико да не заилази, но сваки да се држи свога премачеља, осим ако му сусед дозволи.¹

¹ В. § 231.

§ 234. Што је год свима житељима земаљским или једне целе општине на уживање опредељено, оно поједина лица немају права заузети, ни сасвим ни од чести.¹

¹ Јавна добра су ван промета и не могу се окупацијом присвојити. В. § 26.

§ 235. Дивље зверје шумско, као: медведи, курјаци (вуци), зецови, дивљи вепрови и т. д. онога су, ко их ухвати или убије; а тако и дивље птице, биле оне за јело или не, онога су, ко их ухвати или убије. Кад и где није слободно ловити, одредиће се особитом уредбом.

¹ В. § 379. Казн. Законика, закон о лову од 16. јула 1898 и упутства министра народне привреде за извршење закона о лову од 19. јула 1901, Бр. 18932.

§ 236. Дивљач ухваћена или припитомљена донде је наша, докле се у нашој власти налази; како пак природу дивљачине на себе узме, и испод власти наше изиђе, престаје бити наша и припада ономе, који је први ухвати или убије.

§ 237. И риба се сматра као шумско зверје, онде где особитом уредбом право риболова није забрањено или коме уступљено.¹

¹ В. закон о риболову од 27. јула 1898.

§ 238. Животиња питома, као: коњи, волови и т. д., гуске, патке, кокоши, ћурке и т. д., ако испод власти наше изиђу, опет остају

наше, и право нам припада на повраћај, и сваки је дужан издати.

§ 239. Ројеви домаћи и голубови наши су тако, као и друга питома животиња.

§ 240. Рој од твога пресада твој је, и ти имаш власти устопце вијати га, и где год нађеш, узети га. Но ако ти њега за 24 сата вијати пренебрегнеш, престаје бити твој, и припада као и друга дивљач ономе, који га ухвати.

§ 241. Рој шумски у грму сматра се као ствар ничија, и припада ономе, који га први нађе и грм закрсти.

§ 242. Ствар изгубљену туђу ако нађеш, није твоја.¹ Ако се по знаку каквом позна чија је, да је одмах ономе вратиш; ако ли се не позна па је ствар мале вредности од једног двадесетка² до 12, да јавиш месној власти, која ће по обичају³ свакоме на знање дати, не би ли се како господар исте ствари нашао; ако ли би ствар више од 12 двадесетака вредела, онда ћеш морати јавити среском или окружном начелнику, који ће својим начином по потреби и преко новина објавити.

¹ Јер са губитком државине не губи се и право својине.

² По данашњем новчаном систему 6/80 динара.

³ Објавом на општинској табли.

§ 243. Ако би после објављења нађене ствари прилично време протекло,¹ и господар се ствари показао не би, онда ће се речена ствар

или код находника, ако би безбедно било, оставити, или код суда, или код кога другог причувати; ако ли се иста ствар сачувати не би могла, онда ће се јавно продати, и цена уставити и причувати.²

¹ Колико времена, то зависи од нахођења власти. У опште толико времена, да је власник имао могућности да се јави.

² Код власти полициске односно општинске у депозиту.

§ 244. Ако се господар ствари покаже, и своје право јасним знацима докаже, онда ће се нађена ствар или цена исте њему издати, и он ће дужан бити све учињене због ствари његове трошкове платити, и још 20 од стотине вредности као награду находнику дати.

§ 245. Ако се господар ствари за једну годину дана не покаже, онда ће се ствар нађена или цена предати находнику, који ће властан бити њу као савесни притежалац употребити, и њом користити се тако, да он дужан буде, ствар или цену, ако би се господар за три године показао, њему натраг вратити, задржавши ползу и корист за себе;¹ ако би се пак господар ствари тек после три године јавио, да већ ни за саму ствар одговарати дужан не буде,² осим случаја непоштена мишљења или преваре, која варалици не треба да помаже.

¹ В. § 204. и објашњење.

² Находник је постао власник и није дужан ствар вратити ранијем господару.

§ 246. За непоштено мишљење узима се и оно, кад находник наведене претписе чинити пренебрегне,¹ у ком је случају и за сва штетна следства одговарати дужан, нити му икаква награда припада; но шта више, овакав и под казну сразмерну потпада.²

¹ Односно пријаве власти за налазак ствари.

² В. § 230 Казн. Законика.

§ 247. Ако је њих више једну ствар заједно нашло, то њима свима једнака права и једнаке дужности припадају. Да је ствар једну заједнички нашао, држи се и онај, који је први опазио и за њу се машио,¹ макар да би је други пређе добавио.

¹ Т. ј. учинио покрет ма какав у циљу узимања ствари.

§ 248. Што је год по природи својој или по уредби земаљској опште народно или правитељствено добро, оно нико себи присвојити не може, као што су реке, острва, обале, руде, неке шуме и њихов род и т. д., што се особитом уредбом опредељује.¹

¹ В. § 26 овог законика, чл. 1—5 и 14 закона о водама и њиховој употреби, од 26. децембра 1878 (Збор. XXXIV, стр. 48); чл. 1 закона о шумама од 23. марта 1904 и § 16 Рударског Законика.

§ 249. За изгубљене ствари узимају се и оне, које су закопане, узидане, или како друкче сакривене, да им се правога господара не зна, с којима, кад би се нашле, онако исто посту-

пити ваља, као и са изгубљеним и нађеним стварима, по горе изложеним прописима.

§ 250. Ако би се такве закопане, узидане, или друкче сакривене ствари састојале у новцу, злату или сребру, у накиту, драгом камењу, или другим драгоценостима, које су тако дуго сакривене лежале, да се њихов господар дознати и пронаћи не може, онда се такве ствари изнађене зову *сокровиште* (закопано благо), и ово се мора јавити начелству окружном, откуда ће извешће учинити се врховној власти.

§ 251. Од оваквога нађенога сокровишта припашће једна трећина правитељственој каси, једна трећина ономе, који је нашао, а једна трећина ономе, на чијој се земљи нашло. Ако је пак ово двоје у једноме лицу скопчано, онда ономе обадве ове трећине припадају.

§ 252. Ова трећина не припада ономе, који би на тражење сокровишта најмљен био, или који би нађено притајио, па би се после дознало; јер у првом случају најмљеници добијају најамну награду, а у другом случају трећина припада ономе, који би за таквога наводника потказао, или, ако таквога не би било, припада опште народној каси.

§ 253. Но ако радници најмљени¹ случајно на сокровиште наиђу, онда њима као находитицима једна трећина припада.

¹ Т. ј. најмљени да раде други неки посао, а не да траже благо.

§ 254. Какво ће право ко на плен од не-

пријатеља добивени имати, определиће се у војно-полицајним законима.¹

¹ В. гл. XXIV Војног Казненог Законика од 31. јануара 1901.

§ 255. Који туђу ствар покретну од пропасти спасе, онај само има права од господара, који ствар прима, захтевати накнаду за трошак учињени, и сразмерну награду за труд.

§ 256. Овца моја, коју ти од вука отмеш, није твоја, но моја, ако ти труд наплатим и штету, коју си претрпео, накнадим; која не може више изнети од вредности овце.¹

¹ Ово је један специјалан случај примене општег правила из § 255.

§ 257. Ко из пожара што изнесе, није себи изнео, већ ономе чије је; и из сакрушене (разбијене) лађе спасено онога је, чије је било. Али за труд и штету припада плаћа и накнада, наравно која не може бити већа од спасенога добра.¹

¹ В. §§. 255. и 256.

ГЛАВА V.

Прибављање ствари прираштајем и припатком.

§ 258. Све оно, што из једне ствари проистиче, или се само собом њој прилаже тако, да од другог кога не долази, зове се *прираштај* или *припадак* исте ствари. Ово бива или

самом природом или рукотворином (художеством), или једним и другим.

§ 259. Сви производи или плодови земље, као траве, гљиве, јагоде и т. д., које земља без труда и радње човечије издаје и избија, принадлеже наравно ономе, чија је земља.¹

¹ Односно савесном држаоцу земље, ма и не би он власник; исто тако и титулару ужитка.

§ 260. Тако и сав приплод и добитак, који од животиње једне долази, као теле, јагње, вуна, млеко и т. д., принадлеже ономе, чија је животиња.

§ 261. Мушко животно при приплоду не узима се у рачун; нити господар животиње, мушке, од које је приплод зачет, дела тражити може, осим случаја особите погодбе.

§ 262. И острво на речици, које постане сматра се као приаштај оних земаља, које дуж обе обале леже. И у том случају господари земаља према новопосталом острву лежећих, имају право по мери дужине својих земаља исто острво, ако би на средини лежало, поделити; ако ли би исто острво на једној страни ближе једној обали постало, онда господар исте обале има право цело острво задржати. Острва на пловним рекама постала, принадлежаће правитељству, а са дунавским и савским новопосталим острвима поступаће се по смислу јавних трактата.

§ 263. У случају кад вода једна пресуши, или се на више крак сва или рукава расцепи,

и тако се острва начине, или се земље полију и поплаве, онда пређашње право господара оне земље мора остати невређено.

§ 264. Кад вода једна своје корито остави, онда они суседни господари, који би се таквом променом оштетили, имају право из остављенога корита штету своју накнадити; а после ће се с њим онако поступити као и с новопосталим острвом.

§ 265. Она земља, коју би вода мало по мало на једну обалу нанела, припаће господару исте обале.

§ 266. Она пак земља, коју би вода силом од једне обале откинула, и на другу пренела, неће припасти одмах господару обале, куда је однесена, но само у оном случају, ако би пређашњи господар њу оставио; које се разумева онда, кад њу за годину дана радио, или њом користио се не би.

§ 267. Сваки онај, чију земљу вода рони или односи, властан је такву против урона утврдити; но само у толико, у колико би нужно било, да своју земљу спасе и сачува. И зато којекакве зграде метати, дрва засађивати и тако ток реке променити, којим би се пловидби, воденицама, риболову и другим туђим правима штета нанети могла, неће смети. Зато такво што без допуштења среског или окружног начелника неће се предузимати.¹

¹ В. чл. 8, 10 и 15 закона о водама и њиховој употреби (Збор. 34, стр. 48).

§ 268. По овим основима судиће се и случаји, кад се брдо срони, или водојажом однесе, па туђу земљу нанесе. Ако би горња земља сронена доњу тако поклопила, да она¹ пређашњи вид свој изгуби, губи се и припада оном, чија је земља доња; ако ли задржи свој пређашњи вид, остаје пређашњег господара, но овај је дужан ономе¹ штету накнадити по процени вештака.

¹ Т. ј. горња земља. Материјал је од горње земље, али облик и форма не.

² Власнику доње земље.

§ 269. Онај, ко би туђу ствар прерадио, њу са својом саставио, спојио, смешао, не добија с тим право на туђу ствар.¹

¹ Овде се говори о смеши и о преради ствари. Дали прописи (§§ 270—274) говоре само о смеши, али се они примењују и на случај прераде.

§ 270. У случају такве смеше, ако се ствари смешане или састављене одвојити или раставити, и тако у пређашње стање поставити могу, ствари ће се о трошку онога, који је смешу учинио, поделити, и свака ће се своје господару повратити.

§ 271. Ако се пак ствари смешане не би у пређашње стање повратити могле, онда по мери смешаних ствари имаће сви, чије су ствари смешане, заједничко право донде, докле се исто не определи и не растави.¹

¹ Настаје сусвојина по размери вредности појединих смешаних ствари.

§ 272. Ако би се та смеша без знања и воље господара ствари учинила тако, да би помешач на превару ишао, и онога оштетити намеравао, онда помешана ствар припашће невиноме. И кривцу никако друго право не припада, но накнаду по мери најмање цене захтевати, која ће му се и пресудити; но и сразмерну казну за превару своју избећи неће.¹

¹ Ако постоји кривично дело преваре.

§ 273. Неће ли невина страну целу смешану ствар да задржи, онда има права накнаду од кривца по мери највеће цене, и саму штету, или корист, коју би имати могао, захтевати.¹

¹ Ствар у том случају прелази у својину криве стране.

§ 274. Ако би обе стране у том невине биле, и та би се смеша или случајно догодила, или би други ко без њихова знања учинио, и ствари се смешане, састављене, или спојене не би раставити и оделити дале, онда остаје право ономе, чија је ствар скупоченија, или ствар смешану задржати, и другога по правој вредности његове ствари исплатити, или се подобном наплатом своје ствари задовољити.

§ 275. Који туђу ствар на своју потребу употреби тако, да само своју ствар оправи или поправи, па се не би она оделити могла без порушења, онда онај не може добити ствар своју, но само њену вредност, коју ће му овај, ако је навалице учинио, двоструко наплатити,

ако ли је нехотице или у незнању учинио, само једноструко, осим ако поправка није веће вредности него сама ствар; онда наравно, ствар уступа поправци.¹

¹ Т. ј. власник те ствари, која је употребљена за поправку, прибавља својину на поправљеној ствари, а даје накнаду оне по обичној цени.

§ 273. Који туђу ствар на своју потребу употреби тако, да она сасвим други, и то скупоценији вид добије, то ће онда он дужан бити, ако је хотимице учинио, двоструко, ако ли у незнању, једноструко вредност њену накнадити.

§ 277. Ако ко на својој сопственој земљи здање какво или зграду од туђе грађевине сагради, и то учини у незнању, онда истина таква зграда припада њему, чија је земља, али мора онеме, чија је грађевина, платити по цени, као што је међу људима;¹ ако ли је то знајући да је грађевина туђа, али и против воље онога чија је, учинио, онда ће морати исту грађевину цену двојном платити, и сву штету, ако би коју господар грађевине трпео, накнадити.

¹ Обична или нормална цена.

§ 278. Здање, које би ко од своје грађевине на туђој земљи саградио, иде такође за земљом, и припада њеном господару; само је овај дужан, ако је онај то у незнању учинио, њему по обичној цени здање исплатити; ако

ли је овај то знајући и хотећи, или и против воље овога учинио, онда му на вољи стоји, или по обичној цени задржати, или ако му није на корист, нагнати га да грађевину своју крене, и њему штету накнади. Но ако би господар земље онога, који би, не знајући, такво здање градио, гледао, и опоменуо не би, или би дозволио, и почем је саграђено, после противио се, губи то право, и онај може му место његово обичном ценом исплатити, и заједно са здањем задржати.

§ 279. Који би с мојом грађевином на туђој земљи здање градио, тај је дужан мени грађевину, ако је знајући учинио, двојном цене, ако је не знајући, једноструком ценом наплатити, а здање остаје оном, чија је земља, па ће се поступати по пропису преднаведеног § 278

§ 280. Што се тиче особитог случаја, где је са знањем и уговором од пређашњих времена ко здање на туђој земљи саградио, за такав постоји и особита уредба од 3. априла 1840. год. (Збор. I, стр. 210).¹

¹ Такви уговори данас не постоје. То је *superficies* римског права.

§ 281. Ако ти твојим семеном туђу њиву засејеш, плод није твој, но онога чија је њива; само ако си не знајући учинио, добићеш накнаду за семе и радњу, ако ли си знајући и навалице учинио, губиш и семе и радњу. Тако исто, ако твојим сађеницама туђу земљу засадиш, нису твоје но онога, чија је земља, ако

су већ жиле пустиле.¹ Ако ли туђу њиву туђим семеном засејеш, или туђу земљу туђим сађе-ницама засадиш, одговараш и оном чије је семе, и чија је земља, по смислу § 279.

¹ Иначе има право да их одвоји од земље и однесе.

§ 282. Онога је воћка или дрво, на чијој је земљи стабло, ма се жиле и у туђу земљу пустиле, или гране над ову надвеле. Само је сваки властан жиле туђега дрвета у својој земљи пресећи, и гране над своју земљу надведене скресати. Дрво, којег стабло на међама стоји, јесте опште онима, чије су међе.

§ 283. Плод, ако с гране на туђу земљу опадне, господар дрвета да није властан тражити га, нити зато суседа прети.¹

¹ Ако сам плод опадне, или кишом, ветром буде оборен. Трешење дрвета је забрањено; плодови тако пали не постају својина суседова.

§ 284. Ако се стране у пред наведеним случајима друкчије поравнају, које ће свагда бити саветно и добро чинити, онда нека им онако буде.

ГЛАВА VI.

О прибављању ствари предајом.

§ 285. Ствари оне, које већ имају господара, могу се прибавити, кад законом начином од једнога пређу на другог,¹ и овоме се предаду.²

¹ Т.ј. кад постоји правни основ за пренос својине.

² Кад се ствар доведе у фактичку власт прибавиоца, кад се изврши предаја.

§ 286. Ово бива, или кад два или више њих међу собом уговор учине, или кад ко наредбу учини на случај смрти, или кад судија тако реши, или кад закон сам тако опредељава.¹

¹ Правни основи прибављања: уговор, изјава последње воље, судска наредба и законски пропис.

§ 287. Оне покретне ствари, које се предати и узети могу, прелазе на другог онда, кад се из руке у руку другоме предаду.¹

¹ То је начин прибављања или модус. Права предаја. Претпоставка је да постоји и један од основа прибављања (§ 286).

§ 288. Оне пак покретне ствари, које се не могу из руке у руку предати, као што су дугови, товари велики, дућански еспапи, предају се знаком каквим сходним, као што су: писмени докази, кључеви од дућана или од магазе еспапске итд.¹

¹ Символичка предаја. Услов је наравно, да је прибавилац доведен у положај да може да врши фактичку власт на ствари.

§ 289. Покретна ствар прелази на другог и онда, кад онај, који је пре ствар какву у своје име као своју сопствену држао, изјасни се савршено, да ће у напредак у име другог, који ствар исту прима, држати.^{1 2}

¹ Т.зв. *constitutum possessorium*. Власник отуђује ствар, али једновременно закључује са прибавиоцем нарочити уговор (о кирији, закупу, послузи ит.д.) на основу кога задржава ствар и даље код себе. Предаја ствари прибавиоцу овде отпада, па ипак је прибавилац постао власником.

² Други случај прибављања својине без предаје ствари, т.зв. *traditio brevi manu*, није изречно предвиђен, али је допуштен. То бива онда, кад прибавилац ствари већ има ту ствар у својој фактичкој власти, па кад закључи са власником (преносиоцем) ствари уговор о прибављању својине, традиција или предаја ствари је излишна, пошто се ствар већ налази у рукама прибавиоцем.

§ 290. Ствари покретне, ако се послати примцу морају, онда су његове, кад их овај прими,¹ ако он наредбу није учинио, како да се пошљу; јер ако је он наредио, како да се пошљу поименце,² постају његове одмах, како се из руке прилици предаду,³ и ако тако пропадну, њему ће пропасти.⁴

¹ Предаја се сматра да је онда извршена, кад прималац фактички прими ствар.

² Нарочито означио возара, преносиоца (пошту, железницу, једно одређено лице).

³ Чим се предаду том лицу, сматра се да је предаја извршена прибавиоцу.

⁴ По начелу да штету од случајне пропасти ствари сноси власник.

§ 291. Ствар покретна постаје онога, коме је господар њен и пре преда,¹ а ако би исту ствар и другом обећао, или дати му изјаснио се, то ће он за то одговорати.²

¹ Уговором се не преноси својина, све док се ствар не преда. Ако је са двојицом или више лица закључен уговор о уступању, онај постаје власник, коме ствар прво буде дата, без обзира на то да ли је он први закључио и уговор о прибављању ствари.

² Одговара за накнаду штете.

§ 292. Као што је опредељено, да се непокретне ствари у књиге баштинске код судова уводе, тако ће се при свакој промени господара морати на новог баштиника исто непокретно добро пренети и уписати.^{1 2}

¹ В. законодавно решење од 16. априла 1850, Б№ 271 (Збор. V, стр. 126), којим је наређено да поред тога, што у напредак неће моћи пренашање непокретних добара имати силу и важност, ако се такво није у баштинске књиге увело, од сад сваки који мисли себе својим правом сопствености, по смислу уставног и грађанског закона, обезбедити, свако добро, које на себе и на своје име пренаша, у баштинске књиге завести не пропусти. Но да би се ова правна безбедност још и више у народу распрострањила, поред тога је закључено, да се даље народу саветовна напомена од стране власти отпусти, да сваки Србин ускори добровољно своја непокретна добра, која притежава, у баштинске књиге завести, и о њима се обезбедљивим писмом надлежне власти, т. ј. уредном тапијом снабдети, како би тим, сходно пропису земаљског устава и грађанског законика, своја права на иста добра за себе и своје потомство уредно обезбедио.

Напослетку наређено је: да се једанпут, кад се буде све потребно с више изложеним определило и обнародовало, и форма баштинских књига устроји и пропише; по чему ће се очекивати, да министарство и пројект ове форме и правила о

вођењу баштинских књига, ради надлежног увиђења и поступка законодавној власти поднесе.

Како пак баштинске књиге нису заведене, то су судови били у немогућности да се управљају по пропису § 292. Да би се та незгода отклонила, донето је законодавно тумачење од 13. јула 1850, BN^o 1197 (Збор. V. стр. 259), које гласи:

„Имајући у виду, да се код нас потврђивања тапија у судовима чине у оној истој цели јавне сигурности притежавања, ради које цели баштинске књиге по добро уређеним земљама постоје, и ради које је цели и законодавно решење од 16. априла 1850, BN^o 581 издато, да се приступи заведењу ових књига у отечеству нашем, законодавна власт је нашла за добро, §§ 292 и 298 Грађанског Законика тако протумачити, да до установљења баштинских књига у отечеству нашем судска потврђења тапија и других уговора о преносу права притежавања имају ону исту правну важност, коју и убаштињења по овим §§ има законика имају“.

Незгодна стилизација овог решења довела је до погрешног тумачења, да су с тапијама изједначени и други уговори о преносу, само ако су код суда потврђени. Тако схватање треба безусловно одбацити. Тапија замењује упис у баштинске књиге, само тапија и никаква друга исправа. Ко хоће да пренеси својину на непокр. добру, треба да има тапију, која гласи на његово име, као што се у систему баштин. књига тражи, да је преносилац означен у башт. књигама као власник имања, које преноси. Пренос се врши, у смислу § 294, тиме, што се у место уписа новог власника у баштинске књиге, тапија пренесе, са судском потврдом, на прибавиоца и њему у руке преда. Од тог момента је он власник.

² В. примедбу код § 295.

§ 293. Сваки, који на другога добро какво непокретно, као: кућу, њиву, ливаду, виноград,

воћњак ит.д. преноси, мора сам господар или баштиник од истог добра бити; иначе пренашање такво нема силе ни важности.¹

¹ Апсолутно правило, без икаква изузетка. И онај, ко се ослонио на тапију, губи право својине, ако се утврди да преносилац није власник, ма да је био снабдевен тапијом. Извесну коректуру добило је ово правило у допуштању прибављања својине одржајем, у смислу §§ 926 и 929.

§ 294. Да се непокретно добро на другога писати може, нужно је да господар добра, по учињеном уговору или изјашњењу, сам суду лично предстане и на то саизволи.¹ У случају немогућства или немоћи, мораће то чинити или преко довољно на то опуномоћенога лица, или ће пред два из суда изабрала члана своју вољу изјаснити, и писмено закључење предати, који ће то суду доставити.

¹ Тражи се такође да прибавилац лично изјави пред судом свој пристајак (в. распис мин. правде од 12-11-1883, који је наведен код § 295).

§ 295. Ствар непокретна, као: кућа, виноград, њива, ливада, која се на другога преноси, мора тачно назначена и опредељена бити, тако, да се разликовати од свију других може, као место назначити, где лежи, границе и међе означити, суседе уписати; преко тога назначити и место и време закљученога посла.¹

¹ На овај параграф и § 296 односи се распис министра правде од 12. фебруара 1883, N° 745, који гласи:

„Код нас постоји законодавно решење, да до установљења баштинских књига у отаџбини нашој судска потврђења тапија и других уговора о преносу непокретних добара, имају ону исту правну важност, коју и убаштинјења по грађанском закону.

Као главни услов за пренос непокретних добара по § 293 законика тај је, да онај, који преноси, мора сам господар или баштиник од истог добра бити; иначе пренашање такво нема силе ни важности.

Сагласно томе пропису законика издат је од стране Министарства Правде под 11. јуном 1849 г. Абр. 2288 распис, који нарочиту пажњу обраћа на извиђање права својине, при потврђењу тапија. Тамо је казано: „да ниједна продаја земље у будуће неће бити судом потврђена, докле надлежни кметови на лицу места, призвавши тамо дотична лица, продавца и купца, и суседе продане земље, не изведу и увере се, да продавац само сопствену земљу своју продаје, и да он, означивши границе продане земље у тапији, овима — границама — туђу земљу не захвата, и напоследку да земља, коју продаје, у процесу с ким не стоји, које све извидивши кметови, да тапију најпре својим у томе смислу потврђењем оснаже, па тек онда да окружни суд по надлежности тапију потврди“.

Затим је издат под 2. новембром 1862 год. Абр. 5322 распис судовима: „да они у будуће и у оним случајима, кад ко хоће своје добро на самог себе да пренесе, по горе наведеном распису поступе и пренос овај својим потврђењем утврде, с тим само додатком, да судови од сад у оба случаја преноса т. ј. и у случају преноса непокретних добара на другог, и у случају преноса на име самог сопственика, имају пазити и захтевати да надлежна полициска власт одостовери потпис „примирителног (општинског) суда“.

Као што се види, оба ова расписа садрже, у духу наведеног законског прописа, важне упуте

судовима за њихово поступање при потврђењу тапија; и ја немам ништа друго, до само да препоручим, да се по њима и од сада тачно поступа.

Али осим овога има још и других не мање важних услова, које је закон поставио код преноса непокретности. Наиме, ствар непокретна, која се преноси, мора по § 295. грађ. законика тачно назначена и одређена бити, тако да се разликовати од свију других места, као: место назначити, где лежи, границе и међе означити, суседе уписати; преко тога назначити и место и време закљученог посла.

Према овоме, дакле, нека суд у сваком случају, било да сам по званичној дужности издаје тапију услед јавне продаје, било да од другог издату потврђује, сваки пут добро пазити и захтева, да се у тапији тачно означе све оно, што прописи § 296. изискују. Нарочито нека пазити, да мере буду не само цифрама него и писменима тачно означене; и ако се имање налази у коме месту, где су улице регулисане и добра нумерисана, да захтева да се назначи и улица где се, и нумера под којом се налази дотично имање.

Даље, ако би се промена или пренашање на другог оснивало на пресуди *судској*, или *деобном писму*, или на *шестаменту*, то се по § 296. морају и такви докази приложити и навести, и то треба да се у тапији назначи. То су такође важни услови законски, на које има суд пазити и захтевати да се назначе у тапији.

Осим тога, кад се суду каква тапија на потврђење поднесе, он ће при саслушању дотичних лица старати се, да сазна, какви су услови продаје и куповине, као на прилику, да ли се купују за готове паре и да ли је купац платио цену, или се купује на почек, или за то прима или плаћа какав дуг, или се узима добро у промену — *трампу* — за друго добро; или да ли се задржава право откупа или не, итд.; па ако то није тачно одређено у тапији, суд ће све то ставити

на записнику саслушања, које ће се сматрати као саставни део тапије, тако, да кад се једном тапија судом потврди, после нема никакве сумње ни о основу и начину, ни о условима продаје и куповине, да се не могу око тога порађати никакви више спорови, и да по томе сваки буде сигуран у своје праву непокретне својине, о којој се свако законодавство па и наше тако брижљиво стара¹.

§ 296. Ако би се промена таква, или пренашање на другога оснивало на пресуди судској, или деобном писму, или на тестаменту, то се и такви докази приложити и навести морају.¹

¹ В. примедбу код § 295.

§ 297. Ако ко довољнога и јаснога доказа за увод у књиге баштинске нема, а њему би на срцу лежало у књиге увести се, то он може међу тим захтевати, да се уведе под условом, ако своје право не покаже суду, да се опет избрише, које ако би он по пропису доказао, онда првенство добија као прави господар од дана условног увођења у књиге.¹

¹ То је привремено убаштињење у облику прибелешке. Пошто нема баштинских књига, прибелешка се уписује у хипотекарне (интабулационе) књиге. За ову прибелешку вреде прописи о правдању прибелешке, у смислу § 386. Г. С. П.

§ 298. Који пре на једну ствар непокретну у књиге јавне уведен буде, онога је ствар.¹

¹ Пошто тапије замењују баштинске књиге, то значи, ко први прибави тапију преносом код суда, тај стиче и својину на имању. В. аналогн пропис у § 291 за покретне ствари.

§ 299. Са увођењем новог господара у књиге јавне, баштинске, он и закону државину добија, која се по обичају и получава.¹

¹ Овај пропис значи само то, да при прибављању својине на неп. добрима упис у баштинске књиге одговара традицији или предаји код покретних ствари. У место предаје, долази упис у баштинску књигу, односно пренос по тапији у Србији. Тај пренос по тапији нема дакле значаја за питање, ко је држалац имања, у смислу § 198. Држалац је и даље онај, који има фактичку власт на ствари, с вољом да ствар ужива као своју. Ако нема таквог држаоца, већ је ствар у простој џетенцији нечијој, онда се као држалац сматра власник ствари, т. ј. онај, на чије је име тапија пренета (§ 290).

§ 300. Како је ко ствар примио и добио, он и сва права с њом скопчана добија, с којима не треба мешати права на саму личност продаваоца односећа се; она следеју за лицем.¹

¹ Права која су са стварју везана, тако да прелазе на свакидашњег власника, на пр. права стварне службености на суседном имању.

§ 301. Тако исто и бремена са ствари скопчана на јавним књигама оснивајућа се прелазе на новог господара заједно са ствари. Зато ко ствар какву прима, ваља добро да се извести и о правима и бременима с њом скопчанима; иначе следства сам себи нека припише.¹

¹ В. законод. решење од 24-X-1860, додано уз § 211, којим је прописано, да суд приликом сваког преноса по службеној дужности има протоколарно да извести прибавоце о теретима имања. В. и § 328.

§ 302. Сопственост ствари губи се или кад је таква воља господара,¹ или кад закон прописује,² или кад пресуда судска тако гласи.³ И онда непокретне ствари преписују се на другога, коме исте ствари по основу реченом припадају.⁴

¹ Уговором о отуђењу, или напуштањем својине, напуштањем државине са намером напуштања и права својине.

² У случају експропријације, на пример.

³ У случају деобе изборним судом.

⁴ Т. ј. издаје се тапија новом власнику, сем ако добро није сасвим повучено из приватно-правног промета.

§ 303. Начин пак, који при пренашању ствари, нарочито непокретних, код суда набуђивати ваља, зависиће од особитог прописа и упућења.

§ 303a. Кад дужник своје ствари, било покретне или непокретне, на другога пренесе у намери да своје онога времена повериоце¹ оштети, пренос пада, ма да је и судом утврђен, и повраћа се у пређашње стање, и то ако је пренос у виду поклона по § 566,² а ако је у виду шеретнога уговора, само онда, ако је онај, на кога су ствари пренесене, био бесавестан.

Бесавесан прималац одговара и за вредност покретне или непокретне ствари, ако ју је престао пришежавати, а такође и за друге користи, по основима овога законика.³

Под преносом ствари разуме се и пренос права и примање обавеза.

О томе, да ли је дужник преносом покретне или непокретне ствари ишао да своје повериоце оштети, као и о бесавесности онога, на кога су пренесене, суд ће, у недостатку других непосредних доказа, судити по околностима, нарочито по природи посла, по основу и начину отуђења, на који је то закључено, по стању и по личним одношењима у преносу учествујућих лица.

Не важи пренос покретних или непокретних ствари између родитеља и деце (предака и потомака) између задругара и између мужа и жене, у колико је на штету поверилаца преносичевих онога времена учињен.⁴

Застарелост између ових у последњем одељку именованих лица, нема места, догод они заједно живе.⁵ Но пренос како између ових тако и других лица остаје сталан, нишпи се против њега поступати може, ако га у званичним новинама трипут огласе, и нико против тога за шест недеља, од дана последњег огласа у новинама, не протестира.⁶

(Додатак од 5. маја 1864 год., Збор. XVII, стр. 229).

¹ Чије су тражбине постале пре тог отуђења.

² Не тражи се да је прибавилац (поклонопримац) био несавестан, да је дакле знао за оштећење.

³ Т. ј. по пропису § 204.

⁴ У тим случајевима не пита се, да ли је преносилац имао намеру да оштети повериоце или не, као и да ли су та лица савесна или не.

⁵ Т. ј. одржај у смислу §§ 928 и 929.

⁶ В. §§ 565 и 937 овога законика и §§ 25 и 26 стец суд. поступка.

ГЛАВА VII.

О залози.

§ 304. Ствар она, на коју зајмодавац¹ такво право има, да ако дужник по обавези на време њега намирио не би, он себе из ње намири, зове се *залога*.²

¹ У опште поверилац ма по ком основу.

² Из залог се заложни поверилац намирује првенствено, т. ј. пре осталих простих поверилаца; даље, у сваком случају без обзира на то, да ли је дужник ствар отуђио или не.

§ 305. Свака ствар, која год међу људма пролази и овима на потребу јесте, може служити као залога.¹ Ова ако је покретна, рађа залог покретну, ако ли је непокретна, рађа залог непокретну, и свака своју природу задржава.

¹ Ствари ван промета не могу бити предметом залог. В. и § 471, тач. 4 Г. С. П.

§ 306. Свака залога претпоставља дуг.¹ Но сваки дуг не води за собом право на залог. Ово право мора бити или већ законом опредељено, или на уговору или последњој вољи

господара основано, или тек пресудом судском добивено.²

¹ Заложно право је споредно, акцесорно право, зависно од главног траженог права. Чим главно право престане постојати, самим тим престаје и споредно право. В. §§ 851 и 911.

² За заснивање заложног права потребан је нарочити основ, који лежи у уговору, односно тестаменту (вољна залога), законском пропису (законска залога) и судској пресуди. Судска пресуда је основ заложном праву у случају изборног суда (ређи случај) као и онда, кад је тражбина утврђена извршном судском пресудом. Тада поверилац има право да залогом (покретном или хипотеком) обезбеди своје примање по таквој тражини. То право припада повериоцу у смислу чл. VI. Интаб. Ур., као и §§ 469 и 470 Г. С. П.

§ 307. Покретна ствар онда је у залози, кад је управо предана већ;¹ а непокретна онда, кад је као и друга сопственост у књиге судске² уведена.

¹ За стицање заложног права на покретностима потребна је, поред уговора, и предаја ствари заложном повериоцу. Без уговора нема залог. Предаја излишна у случајевима наведеним код § 289.

² Интабулационе књиге. В. уредбу о интабул. код § 326.

§ 308. Покретне ствари, које се не могу предати из руке у руку, предају се као и код права сопствености сходним или уобичајеним знацима.¹

¹ В. §§ 287 и 288.

§ 309. Право на залогу може се међутим и прибележити у књиге, које бива као и при условној прибелешци права баштинскога.¹

¹ Привремено уписана, условна или прибележена хипотека, која је допуштена под условима из § 297, кад нису испуњени сви услови за прибављање потпуне хипотеке. В. и тачку XX Интаб. Уредбе.

§ 310. Ко има залогу какву, тај може исту опет другом у залогу дати, ако му од његовог zaloжиоца није нарочито забрањено.¹

¹ Овде је реч о заложном праву, а не о залози. Заложно право на непокретности (хипотека), може се преносити, заједно са тражином. Исто тако може се оно и заложити, т.ј. и само бити предметом залогa. То је надхипотека или надинтабудаџија. Што се тиче заложног права на покретности, и оно може бити пренето, а и дато у залогу. Међутим заложни поверилац нема право да заложену ствар даје у залогу ради обезбеђења неког својег дуга, пошто он нема право располагања са ствари.

Забрана о којој говори § 310 односи се само на пренос и залагање заједно са тражином, која је том залогом обезбеђена.

§ 311. Тако и на залогу непокретну може други безбедности ради за себе право заложно прибавити, ако својим путем исто у књигу судску уведе.¹

¹ В. објашњење код § 310 о надхипотеци. Надхипотека се стиче уписом и интабулац. књиге, пошто је ту предмет залогa једна непокретна ствар (§ 190).

§ 312. Ко залогу има, овај права има на одређени рок, ако дужник дуг не исплати, ценом

залогe себе намирити; ако што претече, вратиће дужнику.¹

¹ Ово вреди за покретну залогу, као и непокретну, с том разликом, што се друкчије врши намирење код покретне, а друкчије код непокретне залогe (В. §§ 320 и 843).

§ 313. Ако је залогa у треће руке, као *пазалогa*, прешла са знањем господара исте, онда овај не може дуг свој исплатити без знања трећегa, у чијим се рукама залогa налази.¹

¹ Т. ј. таква исплата не вреди према ономе, који је стекао заложно право на тој залози и он може и поред те исплате да тражи намирење из заложене ствари. „Без знања“ значи без пристанка тог трећег лица, повериоца.

§ 314. Сваки само своју сопствену ствар заложити може. Залогa на туђу ствар не важи ништа, и уништава се на тужбу господара ствари, коме припада право на повраћај своје ствари, коју онај издати мора, имајући право накнаду од zaloжиоца тражити.^{1 2}

¹ Без значаја је, колико је времена залагач држао залогу, пошто се заложно право не може прибавити одржајем (§ 306). Али овде се аналого примењује § 221, и то само онај случај, кад је залагач трговац или занатлија, а заложно је ствари којима тргује или које производи.

² У погледу накнаде примењује се аналого пропис § 204, пошто је заложни поверилац држалац права залогe према техници Грађанског Законика.

§ 315. Право залогe на ствари садржава у себи и право на плодове ствари, и све што из

ње произлази.¹ Само сабрани и одвојени већ плодови не сматрају се као са ствари скопчани.²

¹ Те плодове, тај припадак главне ствари, заложни поверилац наравно употребљава за подмирење тражбине. Разлика се чини код покретне залоге и хипотеке. Код хипотеке плодови су обухваћени хипотеком тек од дана пописа добра у циљу продаје, у колико ти плодови нису сабрани. За грађанске плодове вреди исто од дана пописа, без обзира да ли су они наплаћени или не. Код покретне залоге заложни поверилац има право на све плодове од дана заснивања залоге, сем ако није уговорено, да се само главна ствар даје у залог, а не и плодови.

² То вреди за природне плодове, док се грађански плодови распоређују према времену, без обзира на дан наплате.

§ 316. Ко има право залоге, па би се показало, да је вредност залоге, т.ј. заложене ствари, тако малена, да се дуг из ње намирити не може, онда тај има право искати од свога дужника другу довољну залогу за свој дуг.¹

¹ Шта ће бити, ако дужник неће да да допуну залог, закон није прописао. Логично би било дати повериоцу право да одмах тражи наплату тражбине.

§ 317. Онај, који добије залог за сигурност свога дуга, дужан је ствар заложену пазљиво чувати, да се не би како изгубила, или порушила и покварила; јер у том случају он ће за кривицу своју или небрежење одговорити, и залогу накнадити морати. Само ако би заложена ствар сасвим случајно изгубила се или порушила и покварила, он се од одговора и накнаде ослобођава.¹

¹ За накнаду штете вреди општи прописи.

§ 318. Заложену ствар зајмодавац употребљавати и њом се служити није властан; осим ако није то од господара заложене ствари нарочито дозвољено.¹

¹ Ако би се поверилац и без допуштења залогачева служио залогом, дужан је дати накнаду за то залагачу. Друго право какво залагач нема.

§ 319. Ако би држалац залоге ствар заложену другоме у залог дао, онда он у случају кад би заложена ствар пропала, или се порушила и покварила, свакојако за то одговара, и онда кад код њега иста ствар не би пропала, порушила се или покварила.¹

¹ В. објашњење § 310. Одговорност се управља по општим принципима.

§ 320. Ако би време одређеног рока за исплату дуга прошло, и дужник зајмодавца намирао не би, нити би залогу искупио, онда овај има право са знањем суда заложену ствар продати, и себе намирити.^{1 2}

¹ Ово је битно право заложног повериоца и зато се забрањују уговори, којима би се то право искључивало (в. § 843 став II) Продаја се врши без претходне осуде дужникове да дуг плати. Она се врши само са знањем полицијских власти. У пракси се врши увек јавним надметањем, у присуству једног органа власти.

² Пропис § 320 вреди само за покретне ствари. Хипотекарни поверилац нити има право да сам излаже продаји хипотековано добро, нити пак може да тражи продају пре него што извршном судском пресудом буде утврђено, да је дужник обавезан платити дуг.

§ 321. Ако би се заложена ствар скупље продала, него што дуг износи, онда ће се сувишак издати дужнику; ако ли цена од продане залог не би залегла, онда зајмодавац може остало, што још недостаје, од свога дужника тражити.¹

¹ Заложни поверилац нема према томе право да тражи наплату из осталог имања дужниковог, пре него што се прода залога и изврши, макар делимично, намирење из продајом добивене цене.

§ 322. Ако би господар заложене ствари за време, док још залога траје, исту ствар на другога пренео, то овај није дужан пустити је из руке донде, док њега дужник не намири.¹

¹ То је последица заложног права које вреди према свакоме.

§ 323. Ако ствар заложена пропадне, или се зајмодавац права на залог одрекне, или је безусловно дужнику поврати, онда и залога престаје, премда дуг и после остаје.

§ 324. Ако је залога на неко опредељено време ограничена била, онда како исто време протече, престаје и право на залог.

§ 325. Кад се дуг исплати, престаје залога, тако, да као год што је дужник дужан дуг платити, тако је и зајмодавац одмах дужан залог издати, нити је властан задржати је због другог каквог дуга. Он у томе случају може себе само с тим обезбедити, што би заложеноу ствар у судске руке предао, и захтевао да се, сигур-

ности његове ради задржи, и узапти, да не би међу тим његов дужник њу упропастити могао.¹

¹ Под претпоставком да постоје услови под којима поверилац може да тражи обезбеђење (§§ 398 и даље Г. С. П.). Исто тако и у случају стечаја.

§ 326. Право залог на непокретна добра, које се *хипотеком* или *баштинском* или *миљачком залогом* назива, добија се, кад се дуг или писмена исправа, на којој се дуг оснива, у књиге судске својим путем уведе, т.ј. убащини (интабулира).

Код овог параграфа додата је

Уредба о интабулацији

од 19. нов. 1854. (Збор. VIII, стр. 29), која гласи:

I. Шта је интабулација и какву силу она подаје, опредељено је у Грађ. Зак. §§-има 326—330. Основи пак, на којима се право залог уопште, а тим и интабулације, добија, изложени су у §-у 306 истог законика.

II. Као што је право законе залог уопште самим законом обезбеђено, и по томе за удејствовање обезбеђења његовог особити прописи нису потребни¹ тако се овде само о начину удејствовања обезбеђења права заложног на непокретна добра, т.ј. интабулације, проистичућег из уговора, или последње воље господара, или из пресуде судске, прописују правила.

¹ Т.ј. у колико је законска хипотека и претпоставка, кад наиме вреди и без уписа, као што је

на пример право државе да се наплати за порез пре свих поверилаца, без обзира на време постанка њихових тражбина и хипотека (чл. 108 Зак. о неп. порезу). Ако је за законску хипотеку потребан и упис, онда вреде прописи Интабулационе Уредбе.

III. Ко хоће интабулацију да захтева, мора имати пуноважну писмену исправу, из које да се види, да он заиста на предизложеним основама има нешто тражити¹ од онога, на чија добра он интабулацију тражи.²

¹ Само новчана тражбина, или таква тражбина, која се у новцу може проценити. И условне тражбине се могу хипотеком обезбедити.

² Ово је правило. У залогу се може дати међутим и неко добро, које не припада дужнику, само ако власник добра на то пристаје.

IV. Ова писмена исправа може бити:

1. уговорна, као: формална облигација, вансудско поравнање, или други какав уговор, или друго какво потврђење каквог дуга, н.пр. извод трговачких књига, од дужника признани и потписани, и овим подобна.¹

Писмена овог рода, на којима нема потписа дужникова, не могу бити предметом интабулације.²

2. на последњој вољи господара основана, као тестаменти и кодицили.

3. судска, као: судска, извршном поставша, пресуда и поравњење пред судом учињено.³

¹ У опште потребна је писмена исправа о тражбини која се хипотеком обезбеђује,

² В. § 541.

³ Извршна судска пресуда и поравнање пред судом учињено дају право на т. зв. судску хипотеку. Поверилац, чија је тражбина извршном судском пресудом утврђена, има право да стави хипотеку на непокретно имање дужниково, без обзира на то, да ли дужник пристаје или не. Тиме такав поверилац не само што се обезбеђује, да дужник неће продајом имања осујетити измирење тражбине, већ постаје и заложни поверилац са правом првенствене наплате, пре обичних поверилаца (В. и § § 469 и 470 Г. С. П.).

V. Писмена исправа, у којој не би сума новчана и у каквоћи¹ и у количини изложена била, не може бити предметом интабулације.

¹ Монета. Она може бити и страна, а не само српска

VI. Интабулација се може удејствовати само код првостепеног суда, и то оног округа, у ком се непокретна добра дужникова налазе, на која се интабулација потражује; и мора захтевана бити.¹

¹ Не ставља се никад по званичној дужности.

VII. Захтевати интабулацију може или поверилац, т. ј. онај који интабулацију потражује, или дужник т. ј. онај на чија се добра интабулација иште¹ или могу обадва заједнички, и то, или посредством писмене молбе или усмено.²

Првостепени је суд дужан усмено овако захтевање узети на протокол.

¹ Дужник и власник имања, који одобрава интабулацију, не морају међутим бити исто лице,

² Т. ј. усменом изјавом код суда.

VIII. Ако сам поверилац захтева интабулацију, и писмена му је исправа уговорна, у тач. IV под 1, изложена, то таква писмена исправа само онда може бити предметом интабулације, ако се у њој дужник изречно изразио да он дозвољава интабулацију исте исправе на своја непокретна добра; ако ли таквог дужниковог изречног дозвољења у исправи нема, онда се исправа интабулирати не може.¹

Ако ли дужник сам, или заједиички с повериоцем, захтева интабулацију, то онда није нужно изречно дозвољавање интабулације у уговорној исправи.²

Дужнику стоји на вољу, или назначити поименце своја непокретна добра, на која интабулацију дозвољава, или само уопште рећи, да је дозвољава на своја непокретна добра. У последњем случају моћи ће се интабулација ставити на сва дужникова непокретна добра; у првом пак само на она, која је дужник у својој писменој исправи именовао.³

Ако ли је писмена исправа на последњој вољи господара основана, у тач. IV под 2 назначена, то је она безусловно предмет интабулације, ако се по §-у 482 Грађ. Зак. против исте нико није за 8 дана после саопштена њему тестаментна или кодицила код суда изјаснио, или ако су после таквог протестирања тестаментални или кодицил судски коначно за пуноважне проглашени.⁴

Ако ли је напоследку писмена исправа судска, у тач. IV, под 3 назначена, то она без сва-

ког дозвољавања дужниковог може бити предметом интабулације.⁵

¹ Допуштено је међутим да се поднесе писмени пристанак дужников на интабулацију и у другој, одвојеној исправи. За форму те изјаве вреди § 541.

² Пошто он својим захтевом једновремено изражава и пристанак на хипотеку.

³ В. тачку IX Интаб. Уредбе.

⁴ Иначе се таква тражбина може и пре тога рока привремено, условно обезбедити, прибелешком у смислу § 309.

⁵ Судска хипотека. В. тач. IV, примедбу под 3.

IX. У захтевању мора опредељиво назначено бити оно непокретно добро, на које се интабулација захтева.¹

Ако ли је више оваквих непокретних добара, на која се захтева једна иста интабулација, онда сва та непокретна добра морају редом опредељиво назначена бити.

Захтевање без опредељивог назначења непокретног добра има се одбити.²

¹ Начело специјалности хипотеке. Специјалност у погледу хипотекованог добра. Дужник може да одобри хипотеку и општим изразом, на сва своја добра, али је поверилац дужан да поименце означи и тачно опише свако добро, на које жели да се стави хипотека.

² Под опредељивим означањем разуме се такво означање, које даје могућност да се добро разликује од осталих добара и да се на терену може наћи.

X. Молби мора писмена исправа или у оригиналу, или у судски овереној копији приложена бити.¹

¹ Исправа којом се констатује тражбина, као и исправа којом дужник одобрава упис хипотеке сем у случају кад он сам усмено тражи код суда упис.

XI. За деловодство интабулација дужан је сваки првостепени суд водити особита три протокола :

1. Деловодни протокол интабулација и прибележија.

2. Интабулациони протокол.

3. Протокол интабулационих или прибележених писмених исправа. (Ова је тачка укинута законодавним решењем од 1. децембра 1861. BN^o 2477. Збор. XVI, стр. 204).

XII. На сваком захтевању интабулације, било писменом било усменом¹ мора председник или, ако би овај препречен био, члан суда — његов заступник — сопственоручно ставити дан примљења истога, који мора бити онај исти, у који је молба поднесена, за јемство чега дужан је на примљењу потписати своје име.²

Молба има се истог дана увести у деловодни протокол интабулација и прибележија, и протокол овај мора се непремемо свагда при крају оног дана, у коме је што у њега ушло, закључити потписом председника, или овога заступника, и протоколисте.³

Молиоцу пак дозволиће се, уверити се лично о дејствителном и исправном стављењу дана примљења, и на захтевање даће му се писмено уверење, да је његова дотична молба истог дана заиста примљена.⁴

¹ Т. ј. на протоколу о саслушању код суда.

² Дан мора словима бити означен.

³ При чему ће се увек констатовати, да тога дана ниједна више молба за упис хипотеке није суду поднета.

⁴ Ове формалности су зато потребне, да би се аутентично утврдио дан кад је упис захтеван, пошто од тога дана хипотека има свој ранг.

XIII. Суд ће при расуђењу предмета иследити, да ли су услови, горњим §§-ма прописани, испуњени, или нису, и према томе ће решење издати, којим захтевање интабулације одобрава или одбија.

XIV. Суд ће решење о интабулацији најпре у деловодни протокол интабулација и прибележија ставити, а исто и повериоцу и дужнику доставити.

Достављање решења има бити сходно смислу судског поступка глави XIII, с том примедбом, да се оно свагда у сопствене руке дотичне стране, или њеног законног пуномоћника¹ а никако у руке фамилијарних чланова, учини.

¹ Или вољног пуномоћника, ако је овлашћен за те послове.

XV. Страна, која није задовољна оваким решењем, има право у смислу § 322 суд. пост. рекуирати на касациону власт.

XVI. Ако ниједна страна није изјавила незадовољство, или је изјавила, но је од Великог Суда одбачено, онда ће суд одобрењу

интабулацију у интабулациони протокол увести и уједно наредити, да се на исправи, која је по тач. X уредбе о интабулацији молби прикључена, назначи, да је дана Н. године Н., под бројем Н. на добра дужника Н. Н., на страни Н. интабулационог протокола интабулирана, и то ће назначење суд пошписом својим потврдити и од молиоца за то таксу наплатити, а документа у акта ставити.

Онај, који би по тач. X уз своју молбу оригиналну исправу поднео, дужан је поред оригинала и копију прикључити. Интабулациони протоколист, пошто копију са оригиналом сравни, преписује са оригинала на ову оно назначење судско, по коме је оригинал интабулиран, и пошто све то својим пошписом овери. копију ће акта оставити, а оригинал надлежном лицу повратити.

(Измена од 11. децембра 1861 год. В№ 7724. Збор. XIV, стр. 204).

XVII. На једно исто добро може се и више дугова интабулирати.

Право првенства оваквих интабулација рачуна се по дану, кад су оне суду поднесене, и у деловодном протоколу интабулација и прибележја по претпосланој тач. XII назначене.

Ако ли би више поверилаца различне писмене исправе ради њиног интабулирања на једно и исто добро једног и истог дана поднели, то све ове интабулације на једно и исто добро стављене, имају између себе једно исто

првенство; и како ово заједничко првенство, тако и односне суме новапа, имају се нарочито назначити, како на решењу сврх молбе интабулационе, тако и у протоколу интабулационом.

По томе дакле § 330 Грађ. Зак., који о првенству интабулације говори, има по овом §-у ове уредбе разумљен бити.

XVIII. Што је год доведе о интабулацији говорено, говорено је о првонаочној, т.ј. оној интабулацији, која има место непосредствено између повериоца и дужника, непокретног добра притежаоца.

Но може се на једну већ постојећу интабулацију поставити друга интабулација на корист трећег, и оваква интабулација зове се над-интабулација.¹

Као што је надинтабулације правни основ један и исти, који је и интабулације, тако и опредељења, прописана за интабулацију, имају у свему своје пространству важити и о надинтабулацији.

¹ Ту је предмет интабулације једна већ постојећа хипотека, која се по § 190 сматра као непокретност.

XIX. Интабулација има своју силу донде, докле се не истабулира.¹

Молилац у интабулацијама, основаним на исправама уговорним (IV, 1) има молби о истабулацији приложити, сходно § 898 Грађ. Законика, или оригиналну писмену исправу, на добро интабулирану,² или признаницу повериоцеву;

у интабулацијама пак, основаним на исправама у тач. IV, под 2 и 3 изложенима има молилац молби о истабулацији приложити судски оверену признаницу.²

Суд пак има у предмету решење издати, и ако је ово одобравајуће, истабулацију у протокол интабулациони увести.

¹ Сем ако не престане тражбина раније, у ком случају и хипотека по самом закону престаје вредети.

² Из чега ће се виде ти, да је он дуг измирио

³ Као доказ да је тражбину измирио.

XX. Као што је у глави XIV суд. поступка дозвољено, да се и прибележије у тамо изложеним случајима на непокретна добра код дужника ставити може, које кад се оправда по §-у 397 добија силу интабулације, тако у смотрењу поступања при захтевању прибележја, увођења његовог у протоколе, надбележја, првенства и истабулирања његовог, имају се сва она опредељења на прибележје однети, која су у ове уредбе тачкама IX, X, XI, XII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII и XIX, о интабулацији постављена, с том примедбом, да оно, што је у тач. X о писменој исправи казано, има при прибележју важити само онда, ако молилац писмену исправу има, и да првенство прибележја по тач. XVI ове уредбе има важити од дана пријављења, а не по судском поступку у §-у 561 од дана дозвољења.

XXI. Протоколиста је дужан на захтевање свакоме дозволити у протоколима лично изве-

стити се о свакој интабулацији или прибележију и истабулацији, и то бесплатно.

Суд пак дужан је на захтевање тичућим се странама издати изводе протокола о каквој интабулацији, прибележију или истабулацији, и за достоверност извода дужан је на њему ставити свој потпис и печат.

Издавање извода и односителних уверења подложно је плаћању таксе од 1. цв. од сваког комада.

Ова уредба има ступити у дејство 1. јануара 1855 године и њом се замењује уредба о интабулацији од 29. новембра 1853 године.

§ 327. Кад је дуг какав у књиге судске уведен, и на непокретно чије добро уписан, или убаштињен (интабулиран), он је онда тако за оно непокретно добро везан, да ово свагда за подмиривање истог дуга служити мора, без призрења на особу, чије је или у чијим се рукама налази исто добро.¹

¹ Т. зв. право следовања, које припада хипотекарном повериоцу.

§ 328. Ако се такво под баштинском залогом (интабулацијом), налазеће се добро на другог пренесе, то оно и дуг уписани са собом носи. Ко такво добро исплати, а не мотри, да ли дуга на њему убаштињенога (интабулираног) нема, сам себи нека припише, кад исти дуг плаћати морао буде.¹

¹ Прибавилац ће и од суда бити извештен, да ли има хипотека на добру или не, а може и сам да се увери, према тач. XXI Интаб. Ур. Одговорност његова за хипотеку је ограничена на вредност добра. Хипотекарни поверилац може и пре него што тражи наплату од личног дужника, да тражи наплату из хипотекованог добра.

§ 329. И ово добро остаје донде за дуг убаштињени (интабулирани) подвезано, докле се год исти дуг из судских књига својим путем не избрише.¹

¹ Према пропису тач. XIX Интаб. Уредбе.

§ 330. Кад више дугова на једном добру непокретном убаштињених (интабулираних) има, онда се исти дугови оним редом наплаћивати морају, којим су уведени, тако да онај дуг првенство има, који је пре уведен.¹ Први се дугови такви морају потпуно намирити, ако другима познијим и ништа не дотегне.

¹ Према тач. XVII Интаб. Уредбе ово се тиче само случаја кад су хипотеке уписане, т. ј. захтеване у разне дане. Ако су молбе за упис хипотека поднете истог дана, све те хипотеке имају исти ранг и исплаћују се једновременно. Ако не би било довољно новца за све, онда се сразмерно износу хипотека врши редуцирање.

ГЛАВА VIII.

О службеностима (сервитутима).

§ 331. Службеност уопште јесте неко бreme¹ којим се уживање чијег права сопствености

(имовине) ограничава тако, да је овај дужан на корист другога, коме право припада, у својој ствари нешто трпети, и оное допустити² или не чинити, што би иначе чинити право имао.³

¹ Право на туђој ствари.

² Да он чини нешто, да се стварају користи.

³ Које нечињење користи другоме.

§ 332. Свака службеност по свој природи везана је за ствар, чије право сопствености ограничава, нити с са променом господара ствари мења, но истим правом и бременом прелази с једног на другог.¹

¹ Службености су стварна права и зато вреде према свим трећим лицима. Као право повласног добра прелази на прибавиоца тог добра.

§ 333. Ако ли би само на неко лице, коме би право на ограничење чије имовине припало, ограничавало се, онда то нарочито мора изражено бити.¹

¹ То су личне службености, или права на једној ствари, која припадају неком лицу без икакве везе с другом каквом стварју.

§ 334. Службености такве или леже на пољском добру, као: њиви, ливади, и служе на удобност другом пољском добру; или леже на кућама и кућним земљама, и служе на удобност другој кући или кућној земљи.¹

¹ Овде је реч о стварним службеностима, т. ј. таквим службеностима, које су везане за једно земљиште и постоје трајно (в. § 339) у корист

тог земљишта. Оне се деле на пољске и кућне. Разликовање ово има значаја само у погледу надлежности судске при споровима (в. § 6. Г. С. П.)

§ 335. Пољске службености обичне и главне бивају следеће:¹

1 На туђој земљи држати стазу, путању за стоку или за кола, и њима се за своју удобност служити.

2. С туђег бунара или извора воду носити, ту стоку појити или воду одводити.

3. Стоку на туђој земљи држати и пасти.

4. Дрва туђа сећи, сухо грање купити, огранке кресати, жир купити и лист брати.

5. На туђој земљи дивљач ловити, птице хватати и рибу ловити.

6. Камен вадити, песак копати, креч палити.

¹ Набрајање је само примера ради.

§ 336. Кућне службености обичне и главне јесу:¹

1. Имати право своје здање на туђе наслонити.

2. Греду, рог или другу градљику у туђ зид увући.

3. Прозор у туђем зиду отворити, било то због светлости, било због изгледа.

4. Стреху или натремак над земљом или кућом свога суседа надводити.

5. Дим кроз димњак суседа пропуштати.

6. Кишницу са своје стрехе на туђу земљу наводити и проводити.

7. Свакојаке течности на земљу суседа свога проливати, и тамо пропуштати.

И ово су све такве службености, којима један право има штогод на земљи суседа свога предузимати, што овај трпети мора.²

¹ Набрајање је само примера ради.

² То су т.зв. *позитивне* службености, на основу којих овлашћено лице може нешто позитивно да чини, да утиче на ствар.

§ 337. Друге су опет кућне службености такве, којима је притежалац служеће земље обвезан штогод не чинити, што би му иначе по пространству појма права баштинскога чинити слободно било, као што су:¹

8. Да ја због угодности другога, коме то право припада, немам власти кућу моју на више подићи.

9. Да не могу кућу моју нижом начинити, него што је.

10. Да не могу ништа на мом кућишту подизати, чим би другога здању, коме право то припада, светлост или ваздух одузети могао, или

11. Чиме би се изглед његов заслонио.

12. Да кишницу са стрехе моје куће не могу одвести од земље суседа, коме би иста на заливање баште или другим начином на корист служила.

И ово су службености обичне, које су за ствар везане, и прелазе с једне особе на другу.

¹ Т. зв. *негативне* службености. Набрајање је само примера ради. За негативне службености мисле неки правници, да се не могу прибавити одржајем. Међутим Грађански Законик не садржи такво ограничење (в. § 340).

§ 338. Но бивају службености и такве, које се само за особу једну вежу, и не прелазе на другу; такве су обичне: кад ко право добије, да ствар туђу употреби, да ужива, или да у кући туђој обитава.¹

¹ *Личне* службености. Има их три врсте: право *уживања*, право *употребе* и право *становања*.

§ 339. Бива пак често, да службености ове одступе од своје природе, тако да оне, које су за ствар везане, само се лицу једноме дају, или се само на неизвесно од воље зависеће време опредељују, но онда у случају сумње или распре свагда се одступање такво доказати мора.¹

¹ Одступање је допуштено од редовног правила и код стварних и код личних службености. Стварне службености могу, у погледу трајања свог, бити уговором ограничене на извесно време, у место да су трајно везане за послужно добро. Изузетак постоји само у погледу законских службености, пошто оне трају дотле, докле и стање, које је било повод за заснивање законске службености (в. § 341). Личне службености трају по правилу за све време живота имаоца права (§ 392), али се уговором може њихово трајање и друкчије одредити.

§ 340. Свака службеност или се оснива на закону,¹ или на уговору,² или на последњој

вољи² или на пресуди судској,³ или на застарелости.^{4 5}

¹ *Законске* службености (в. § 341). ² *Вољне* службености. ³ У случају деобе, на основу пресуде изборног суда. ⁴ Одржај, за који вреде иста правила, као и код прибављања својине, одржајем (В. §§ 926, 927, 928, 929.). ⁵ У овоме параграфу побројани су само основи прибављања службености. О начину прибављања говори § 342.

§ 341. Закон ограничава право сопствености чије само у оном случају, кад други своје добро или сасвим или од чести употребити не би могао, на пр. кад ко на њиву своју не може другојачије доћи, ако преко туђе не пређе, онда овај по закону мора путању преко своје њиве онемо допустити.¹

¹ Законској стварној службености има места онда, кад се једно земљиште не може да употребити без помоћи другог земљишта у некој битној особи. Да ли је то случај, оцењује суд. Законска службеност постоји и без уписа у јавне књиге. При одређивању обима њеног гледа се на што мање ограничење или оптерећење послужног добра. Ко тражи законску службеност, дужан је дати накнаду власнику послушног добра. Законске службености нису бесплатне (О. К. С. од 8. X 1874. бр. 4143)

§ 342. Службености прибављају се оним начином као што се уопште сопствености различних ствари или добара добијају.¹

¹ То вреди и за личне и стварне службености. Прави се разлика по предмету службености. На покр. стварима може бити само личних службености, и то изузев права становања. Стварних

службености нема на покретним стварима. Личне службености прибављају се уписом у интабулационе књиге, ако се простиру на непокретности. На непокретним стварима прибављају се предајом ствари имаоцу службености. Стварне службености прибављају се увек уписом у инт. књиге. Изузимају се законске службености, и личне и стварне, за чије прибављање није потребан упис у књиге.

За упис стварних и личних службености како у материјалном тако и у формалном погледу вреди аналого сва правила о прибављању и упису хипотека (интабулација).

§ 343. Уопште при испитивању и суђењу о службеностима ваља се држати главнога појма, по коме онај, коме служеће добро припада, није обавезан што чинити, но само је дужан допустити другоме, да овај какво право ту има, или је дужан штогод не чинити, што би иначе као господар у својој ствари чинити право имао.¹

¹ Службености се не могу састојати у чињењу. Чињење не може бити главна садржина службености. Али изузетно, као споредна обавеза може се појавити и чињење. В. §§ 348 и 344 in fine. Уговором се пак ово правило, које није принудне природе, може изменити (§ 339).

§ 344. По томе се и питање о садржавању¹ и оправљању ствари служеће решава, т. ј. садржавање¹ и оправљање ствари служеће спада на онога, који исту употребљава, дакле по реду на онога, коме право на службеност припада. Но ако би исту ствар и онај, чија је,

употребљавао, то и он по мери употребљавања, к трошку притећи мора.

¹ Одржавање.

§ 345. Који право на службеност има, он истина то по вољи може употребити на онај начин, који се њему најсходнији види, али му никако не припада право, службеност распострети на даље, но мора се задржати у границама оним, које су или по самој природи, или по израженој вољи господара служећег добра, опредељене.¹

¹ Обим службености одређује се по правилу потребом повласног добра. Ако је та потреба велика, имаца службености сме се користити послужним добром без обзира на власника његовог. Ако је потреба мала, извлачење користи строго је ограничено том потребом.

Ако је уговором странака тачно утврђен обим права службености, онда се право сме вршити само у том обиму.

§ 346. Службеност свака, која је за ствар једну везана, остаје постојана: она се не може по вољи од ствари оделити, нити на другу ствар или на друго лице пренети.¹ И тако се свака службеност држи за неразделиву зато, што право оно, које ко на служећој ствари има, не може се ни преиначити ни поделити ма се иста ствар умножила или умалила, или искомадала.²

¹ То проистиче из природе стварних службености, које се не могу одвојити од повласног добра, јер су његовој употреби намењене.

² Службености су недељива права. Кад се подели повласно добро, сваки део има права на целу службеност, сем ако који део нема никаква интереса на службености, односно кад би се тиме премашао обим службености. У таквим случајевима службеност постоји само у корист појединих делова или пак свега једног тела. Исто вреди и у случају поделе послужног добра.

§ 347. Једна ствар може не само једном но и неколицини служити, само ако онај, који је право исто пре добио, с тим уштрба не трпи.¹

¹ Ако су такве службености, да се ни по природи ни обиму свом не искључују. Иначе вреди принцип: *prior tempore, potior iure*. Ко је прибавио право, има и прече право на искоришћење ствари. И власник има право на исту употребу, коју и титулар службености, само ако се тиме не крњи право имаоца службености. В. и § 361.

§ 348. И по овим основима ваља судити и опредељивати одношаје права код различних родова службености. Тако: који на свом зиду, стубу, или диреку, суседа свога здање наслоњено држи; или ко у своме зиду, стени (дувару), диреку, туђу греду увучену трпи, или туђ дим кроз свој димњак пропушта, тај мора од чести исти зид, стуб или дирек и димњак и оправљати.¹ Али се од њега никако захтевати не може, да он и господареће здање подупире, или греду или димњак суседов оправља.

¹ Случај где је власник послужног добра дужан одржавати добро у исправном стању.

§ 349. Онај, коме само припада право на прозор, може само светлост и ваздух имати,

а нема заједно право и на изглед.¹ И зато господар служећег добра може све оно у свом добру чинити, што само светлост и ваздух суседу не одузима, шта више, он може захтевати, да се на такав прозор решетка метне, у колико светлости и ваздуху не смета, јер изгледа не треба да има.

¹ Две разне службености: на светлост и на изглед.

§ 350. Ко год има право на прозор, на онога спада и дужност пробој (прозор) такав садржавати;¹ и ако то не буде чинио, па би отуда штета произишла, мора за исту одговарати.

¹ Одржавати.

§ 351. Онај, који има право на капање стрехе, може кишницу са своје стрехе на туђу стреху пустити, било само по себи, било на олуке да тече. Он може своју стреху и подићи, али на тај начин, да његова кишница служећем здању не падне на већи терет него пре што је било. И будући да би многи снег нагомилан на већи терет био, него кишница, зато мора овај њега почистити за времена. Такође и олуке за отицање воде треба да одржава у добром стању, да се не би квар служећем добру учинио.

§ 352. Који има право кишницу са суседне стрехе на своју земљу или башту наводити, онај мора и олуке, и све за то одређене згоде и направе, о свом трошку садржавати.¹

¹ Одржавати.

§ 353. Равним начином ако би за провод течности нужни били јендеци и водојаже, то такве мора онај чинити, коме господарења земља принадежи; он их мора, ако потреба собом доноси, и покрити, и чистити, и тим терет служећој земљи олакшати.

§ 354. Ко има право на стазу на туђој земљи, онај може преко туђе земље ићи, или и друге људе пуштати, да к њему туда долазе. Али јахати или возити се не може.

§ 355. Ко има право, да путањом преко туђе земље своју стоку прогони, онај може истом путањом и колица терати. Али тешка бремена туда вући не може.

§ 356. Ко има право само на пут на туђој земљи, онај може туда кола возити с два, четири или и више коња, волова, бивола и т. д., а и марву везану проводити но марву или стоку пуштену чопором преко исте земље претеривати не може.

У свима овим случајевима мора се овај строго опредељене стазе и путање држати, а не веругати, и нове путове правити, и нарочито на то мотрити, да не би марва или стока пролазећа штету служећој земљи чинила.

§ 357. Путове, мостове и прелазе, службени подложне, морају сви сразмерно обдржавати, који се год њима служе; следствено

и онај коме земља служећа принадежи, у онолико, колико се истима користи.

§ 358. Ако би се ови путеви и прелази каквим случајем, н. пр. изливом, бујицом, одроном, покварили, онда се мора друго место за то определити, док се они не обнове и у прешање стање не поставе.

§ 359. Који има право с туђег бунара или извора воду заитати, тај мора имати право и доћи до бунара.

§ 360. Који има право воду са туђе земље на своју наводити, или са своје земље на туђу одводити, онај мора имати и право нужне олуке, чункове и уставе о свом трошку правити и намештати. И ово све у толико, у колико земљи господарећој све то на опредељену корист служи, а служећој земљи већег уштрба не чини.

§ 361. Ако би ово право воду наводити не једном, но неколицини допуштено било, да би се оскудност у води показала, онда је прече оном, који је пре то право добио, или ако су заједно добили, па једнако право имају, онда ће се сразмерно између њих вода поделити.¹

¹ В. § 347.

§ 362. Ономе, који право на попасу има, припада право своју стоку на туђу земљу нагонити, онде држати и пасти, наравно тако, да се квар самој земљи не чини, и да госпо-

дар служеће земље може обичним начином слободно и неограничено земљу своју обрађивати и њом се користити. И у овом случају, ако није опредељено каква стока и колико комада, и кад и докле пасти може, мора се онако држати, као што је за време застарелости исто уживање мирно и ненарушиво било.

Иначе, ако се и по томе определити не може, но још би сумња остала, онда ће следећа правила за правац служити:

§ 363. Под правом на попашу као службеност разумева се, да сваки род теглећих животиња, и говеда и оваца, пасти може, само не свиње и пилеж, а тако и козе у младим шумама. Нездрава пак и туђа марва сасвим се и од ове паше искључује.

§ 364. Ако није опредељен број, колико комада стоке да пасти може, онда се мора онај број држати, који је за време застарелости (10 година) био; ако ли се овај мењао, онда се морају три прве године узети, и средњи број држати. Ако ли би и то непознато било, онда треба гледати на то, колико је и каква је паша, па по томе број определити. Но у сваком случају не треба да се допусти више стоке на пашу земље служеће, него за колико на господарећој земљи пиће за зимницу добити се може. Подмладак на сиси у овај број не спада.

§ 365. Стока на пашу служеће земље не може се изгонити свагда, но само у опреде-

љено за такву пашу време, које је или уговором означено, или како је где уобичајено. У случају сумње узима се свагда за правац то, да се пољском уредном обрађивању не би препоне с тим чиниле, или да се не би против каквих у том призрењу постојећих уредаба поступало.¹

¹ В. чл. 84. и 85 закона о шумама.

§ 366. Право ово ограничава се само на пашу. Следствено нити овакав, коме право на пашу припада, може траву косити, нити господара служеће земље искључити може, да и његова заједно не пасе, нити саму земљу кварити сме; шта више он је дужан служеће добро од сваке штете и квара чувати, и за то на стоку пастира давати.

§ 367. Но ни господар служеће земље не треба ништа да предузима, чиме би се уживање права службености попаше ограничити могло. И ако би се случајно паша умалила, онда се сразмерно ограничење учинити може.

§ 368. По изложеним основима судити се мора и обично узајамно допуштење, да сусед један на другога земљи у одређено време своју стоку пасти може; које за избећи распре могу и села једно другом допустити, а и срезови и окрузи међу собом уредити.

§ 369. По преднаведеним основима и прописима морају се судити и случаји осталих службености, као: право на сечење дрва, жи-

ровницу, брање листа, на лов и риболов, на вађење камена, копање песка, паљење креча.

§ 370. Од овога права на службеност какве ствари разликовати ваља право саучешћа у сопствености, које по основима смесништва судити ваља.¹

¹ В. § 215.

§ 371. Од ових службености разликују се личне службености, при којима није једна ствар другој на корист опредељена, но ствар је за корист лицу каквом назначена. Ово бива од три струке: кад једна ствар каквом лицу само а) на употребљење, б) на уживање, в) за обитаванье служи.

§ 372. Ко има права једну ствар употребити, онај може према своме стању без призрења на своје остало имање истом ствари користити се по потреби, која се узима од оног времена, кад је право речено почело.¹ Но саму ствар такви не може изменити, нити на другога пренети.²

¹ Право употребе је подврста права уживања. То је ужитак са ограниченом садржином. Ималац права употребе може да се користи стварју, да је употребљава и ужива само у толико, у колико то одговара његовим личним и породичним потребама. Више од тога нема право. Без значаја је што он има можда друго имање, од кога би могао исте користи да извлачи. Мера личних и породичних потреба одређује се по времену кад је право употребе засновано. Доцнија промена нема утицаја на обим овлашћења.

² Погрешан текст. Овде се хтело да каже, да употребилац не може да пренесе само право употребе, пошто је то једно строго лично право и постаје обично онда, кад се коме каква милостиња или помоћ хоће да укаже.

§ 373. У осталом сва друга корист принадежи господару ствари,¹ који је дужан светерете са ствари скопчане носити, и исту у добром стању одржавати.² Само у колико би корист ова мања била него терет, мора онај, који право на употребљење има, додати, или од употребљења престати.

¹ По одбитку онога што употребилац на основу свог права употребе узме. В. § 372 под¹.

² Противно оном што бива код права ужитка. В. § 377.

§ 374. Коме припада право на уживање туђе ствари, онај може туђу ствар, само суштину њену не нарушавајући, без сваког ограничења уживати.¹

¹ Уживалац има право на све приходе и плодове ствари, само мора суштину да очува. В. § 375 и 376.

§ 375. Свака ствар мора се по својој природи употребити и уживати.¹ Тако и потрошне ствари, као што су готови новци, морају се потрошити, да се употребе, па се само у вредности враћају,² осим ако је где новац под лихву дан, онда се само лихва искати може.³

¹ Забрањена је плачкашка привреда. Ствар се мора рационално искоришћавати. Забрањено је мењати привредни карактер ствари. Ствар се

мора чувати, као што би је чувао добар домаћин, иначе уживалац одговара за штету.

² Неправи ужитак, *quasi ususfructus*. Ималац ужитка стиче својину на потрошним стварима, са обавезом да вредност њихову врати по престанку ужитка.

³ Ако је ужитак на новцу, који је дат под интерес, ималац ужитка има право само на интерес. Ако би дужник вратио дуг, новац се тај опет мора да пласира и уживалац добива само интерес.

§ 376. Који има право службености на уживање, ономе припадају сви приходи од једне ствари, и обични и ванредни, у најпространијем смислу.^{1 2} Изузима се сокровиште, ако би се у земљи, која за уживање служи, нашло, које господару земље припада по прописаним опредељењима.³

¹ И грађански, т. ј. који су добивени на основу каквог правног посла у погледу ствари, која је предмет ужитка, — и природни плодови. Својину на природним плодовима стиче уживалац са одвајањем плодова, без обзира на то, ко је извршио одвајање. Грађанске плодове стиче према времену трајања ужитка.

² Осим права на све плодове уживалац има и право на државину ствари и на употребу ствари.

³ В. §§ 250—253.

§ 377. Но он и све редовне и ванредне трошкове, без којих се плодови имати не могу, као и бремена, која ствар давати има, носити мора; осим случаја, ако би ова бремена плодове чисте превазишла.¹

¹ То су на првом месту сви јавни терети (пореzi, прирези, таксе и т. д.), а затим и приватни

терети, у колико би они имали карактер сталних терета. Терете све има уживалац да измирује из прихода. Ако не би било прихода, онда из вредности, коју има за њега употреба ствари. Тек преко тога он не одговара за терете.

§ 378. Он је дужан саму ствар као добар домаћин чувати, и садржавати, ништа не умалити нити утаманити, и ако би што угинуло, попунити, да у своје време у истом стању, у ком је примио, ствар врати.¹

¹ Из ове обавезе чувања и одржавања ствари проистиче, да уживалац има сам да сноси све трошкове око тога.

§ 379. Ако би по случају нужно било, ново здање подићи, или старо опало сасвим обновити, то ће зависити од особите погодбе између уживаоца и господара земље; јер нити је овај дужан бадава градити, нити је оном, ако самовласно такво подигне, дужан овај безусловно накнаду учинити. Нужда и потреба к опредељеном уживању у овом случају служиће за основ пресуђивања.¹

¹ Ако су ови велики, изванредни издаци неопходно нужни били, сопственик је дужан да их накнади уживаоцу. Сам пак сопственик није дужан да оправке те врши. Ако су издаци били корисни, али не и неопходни, онда зависи од споразума, какву ће накнаду дати власник уживаоцу. Ако не-могу да се споразумеју, примењује се § 380.

§ 380. Но у сваком случају, ако се господар ствари са уживаоцем у призрењу накнаде

трошкова на повишење користи учињених не би поравнати могао, не може му онај на пут стати, да без нарушења ствари исте трошкове оцени¹ или ако то није могуће, судским путем проценити даде.²

¹ Т.ј. да одвоји све оно што је саградио додао, поправио.

² Т.ј. само вредност тог доданог материјала, па то онда власник ствари надокнађује уживаоцу.

§ 381. У каквом је стању уживалац ствари примио, у онаком мора и господару вратити.¹ Зато при предаји нужно ће бити ствари за уживање тачно описати и назначити: које ако није учињено, онда се држи, да је уживалац све ствари у добром и употребљивом стању примио.^{2 3}

¹ Изузима се наравно она извешталост, која је неопходна због употребе ствари.

² Ово није необорива претпоставка и уживалац може доказати обротно, да је ствар предана била у неисправном стању.

³ За сваки квар ствари наравно да одговара уживалац.

§ 382. Сви плодови и све користи збране, или само од ствари одвојене, принадлеже при враћању уживаоцу;¹ незбрани пак и неодвојени припадају господару ствари, само је дужан трошкове на исте плодове учињене уживаоцу накнадити у оном случају, ако овај није при примању ствар заједно са плодовима без накнаде примио.^{2 3}

¹ Пошто је он на њима прибавио својину. Ово вреди само за природне плодове.

² Кад је дакле и уживалац дао накнаду за плодове које је примио при заснивању ужитка. И ово вреди само за природне плодове.

³ Грађански плодови распоређују се по времену, без обзира на то, да ли су у времену престанка ужитка били наплаћени или не.

§ 383. У случају ако би самој ствари опасност упропашћења предстојала, може господар ствари захтевати, да тужилац или употребилац ствар обезбеди, да пропасти не може.¹

¹ Овде се не мисли на осигурање од пожара, поплаве ит.д. већ на случај да се уживалац тако користи стварју, да њеној егзистенцији, њеној суштини прети опасност. Тада је уживалац дужан дати обезбеђење, да ће сачувати ствар у исправном стању. Ако не да обезбеђење, власник има право да тражи да се ствар преда једном судом одређеном лицу на управу.

§ 384. Ко има право обитавања у чијој кући, онај може у кући живети, и што је за обитавање употребити, т.ј. не само собе, но и кујну, таван, подрум; али не и дућане, магацине, амбаре, котарке ит.д. но за то изискује се особито опредељење.¹

¹ То је подврста права употребе.

§ 385. У сваком случају господар здања има право своје добро надгледати, и о оном искључиво располагати, што к обитавању не принадежи.

§ 386. Као год што сваки, који мисли да има право на службеност чије ствари, може такво од господара ствари захтевати, и ако му овај не допусти, путем судским тражити,¹ тако и господар ствари има право неправедног присвојитеља из службености своје ствари искључити, и ако овај неће да одустане, путем судским њега из ствари своје избити.²

¹ Тужба за заштиту права службености — *actio confessoria*. Она вреди не само према власнику, него према сваком трећем лицу. Претпоставка за успех њен је, да се докаже пуноважно прибављање службености.

² Својинска тужба *actio negatoria*, која се увек примењује, кад неко власника узнемирује у вршењу својине. Овде је један специјални случај примене те тужбе, кад се узнемиривање састоји у истицању службености.

§ 387. Службености, као с једне стране права, а с друге обвезе, престају оним начином којим уопште и остала права и обвезе престају. Нарочито пак престају:

§ 388. Кад или господарећа или служећа земља пропадне, онда престаје и службеност. Но ако би се земља или здање обновило, и у пређашње стање поставило, онда и службеност се у пређашње стање повраћа и своју пређашњу силу добија.

§ 389. Ако се господарећа и служећа земља саставе, и припадну обе једном господару, и онда службеност, као у сопственој ствари, престати мора.¹ И кад би господар доцније једну

од ових земаља на другога пренео, онда зависи службеност од његовог саизвољења и нових услова, јер њему припада неограничено право са својим добром располагати.²

¹ Пошто је службеност по своме појму једно право на туђој ствари.

² Не бива дакле васпостављање старе службености *ipso facto*, пошто је престанак био дефинитиван. Ово не вреди изузетно за законске службености, које се *ipso facto* васпостављају.

§ 390. Ако је ономе, који је право службености уредио, само то привремено принадежало, или и иначе на неко извесно време опредељено, онда како оно време истече, и службеност престаје сама по себи.

§ 391. Кад би службеност, наравно лична, коме год донде само била дана, док не би други неке одређене године достигао, на пр. кад би удовица добила право у кући живети донде, докле син пунолетан не буде, онда ово престаје,¹ ако би он и пре пунолетства умро.

¹ Треба „не престаје“, јер службеност траје у таквом случају све до дана када би то лице доживело утврђену старост, да није умрло. Речица „не“ случајно је испала приликом редакције Грађ. Законика.

§ 392. Службености личне, т.ј. које су за лице какво везане, престају како исто лице умре.¹ Ако би службеност таква на наследника гласила, онда у случају сумње само се под тим први закони наследници разумевају.² Ако ли

на целу породицу гласи, онда се односи и прелази на све чланове исте породице.³ Ако ли је дана једној задрузи или општини, онда таква траје, докле год иста задруга или општина постоји.⁴

¹ То је правило, које се увек примењује, кад уговором или законом није што друго утврђено у погледу трајања.

² Који се први приме наслеђа, а не само који су први позвани на наслеђе. На наследнике тих наследника службености не прелазе.

³ Који су били живи у моменту заснивања личне службености.

⁴ То вреди и за правна лица у опште.

§ 393. Годишњи ужитак ако је наследнику или другоме коме постојано опредељен, па се ни из речи последње воље или уговора, нити из смисла опредељенога права, нити по прилици потребе и мере определити не може, да је на јединствено лице исти ограничен, онда ће се и на све наследнике пренети моћи.

¹ Овде се мисли на право ренте, а не на ужитак у техничком смислу речи. Рента је тражено право, али може бити обезбеђена уписом у књиге, као терет земљишта.

ГЛАВА IX.

О наследству.

§ 394. После смрти житеља српског добра његова, и права и обавезе,¹ осим чисто личних²

прелазе као наследство на другога, кога пореду закон опредељује, ако он уговором или завештањем није другојачије уредио.³

¹ Целокупно имање умрлога, скуп свих права и обавеза, прелази на наследника, или на наследнике. У овом последњем случају наследник један добива квоту тог имања. То је заоставштина. Наслеђивање је универзално. Једним махом сва права прелазе на наследнике, без особенних аката прибављања у погледу појединих састојака заоставштине. Осим универзалног наслеђивања постоји и сингуларно наслеђивање, кад се једна или више индивидуално одређених ствари завешта неком лицу. То су *легати*. Законско наслеђивање је увек универзално.

² Лична права престају постојати смрћу титularовом и зато не могу ни прелазити на наследнике.

³ Има три основа за позивање на наслеђе: *уговор, шестамен и законски пропис*. Прво се позива на наслеђе уговорни наследник, па тестаментарни, па тек у њиховом недостатку законски наследник.

§ 395. Наследство по закону припада најближим сродницима по крви, редом у следећим члановима опредељеним.^{1 2}

¹ Основа је законском наслеђивању крвно сродство.

² В. односно наслеђа у задрузи § 527 и примедбу код тога §-а.

§ 396. Деца мушка умрлога и њихни мушки потомци добијају први наследство; они искључују сестре, оца и матер и све претке њихне и њихово потомство или побочне сроднике.¹

¹ Овај пропис и §§ 397—400 говоре о *првом* наследном колу. То је коло потомака. Ред наслед-

ника је одређен према начелу првенства мушких сродника над женским, у вези са правом представљања (§ 399).

Први су наследници синови умрлога и њихови мушки потомци (јер женски потомци бивају искључени мушким потомцима од синова).

§ 397. Колико мушке деце, на толико се делова дели имање родитељско, и свако дете мушко добија равач део. А женској деци у овом случају припада уживање, издржавање, снабдење и пристојно удомљење по постојећем обичају.¹

¹ Право женске деце је чисто тражбено право али у случају опасности деца могу тражити обезбеђење.

§ 398. Разлика се не чини између деце мушке, родила се она за живота, или после смрти очине, само ако је у закону време.¹

¹ Т. ј. ако су брачна (§§ 43 и 113).

§ 399. Унучад мушка без оца заоставша при наследству представљају оца свога, и добијају његов део, т. ј. онолико, колики би он добио да је жив, ма њих колико било.¹ Тако и праунучадма мушким припада део њихових родитеља умрлих.²

¹ Право представљања. Деца раније умрлог сина (унуци декујусови) представљају свог оца и добијају његов наследни део. Ако су само мушка деца, она деле тај удео на равне делове. Ако има и мушке и женске деце, онда мушка деца искључују женску децу. Женска деца у таквом случају имају само право на издржање и удомљење у смислу § 397.

² Ако је који унук раније умро, на његово место ступају његова деца истим редом као и под ¹.

§ 400. Ако нема мушке деце, но само би женске деце било, онда женска деца наслеђују заоставше имање очино¹ све на равне чести.² Женско потомство дели се женскама по праву представљања.^{3 4}

¹ Или материно, ако је умрло женско лице.

² Колико кћери, на толико делова се дели имање.

³ Ако је која кћи раније умрла, на њено место ступају њени потомци, и то редом означеним у § 397. Прво мушка деца, па тек онда женска, ако не би било мушке деце.

⁴ В. § 529.

§ 401. Ако по смрти Србина не би остало ни мушка ни женска потомства, онда имање његово наслеђује његов отац.¹

¹ Овај параграф и §§ 402 и 403 говоре о другом наследном колу, у које долазе отац и мати умрлога са својим потомством и то означеним редом. Прво се позива отац умрлога, који искључује све остале наследнике из овог, и наследног кола.

§ 402. Ако нема оца, онда припада браћи рођеној и њиховој деци, начином опредељеним; ако ли ових нема, онда матери и сестрама.

Браћа и сестре само по оцу или само по матери, учествују само у њиховом делу.¹

¹ Код овог §-а има ово законодавно тумачење: „Ако нема оца, онда наследство припада браћи рођеној и њиховој деци, начином опредељеним, то јест, ако има деце мушке, мушкој, § 397, ако ли нема деце мушке, оно припада женској, § 400,

и то, по праву представљања (§ 403), то јест: примајући сви скупа, били мушки, били женски, део очин, то јест онолико, колико би отац добио, да је жив, ма њих колико било; ако ли ни мушке, ни женске деце нема, онда припада матери и сестрама, на равне делове по главама.

Браћа и сестре само по оцу, или само по матери, учествују само у њиховом делу, то јест браћа умрлог по оцу сматрају се као браћа рођена и искључују и рођену сестру, и сестру по оцу, као и браћу и сестре по матери, из наследства братина, и деле ово на равне делове с браћом рођеном; сестре по оцу искључују браћу и сестре по матери из наследства братина, и деле ово са сестрама рођеним на равне делове; браћа по матери искључују сестре по матери; кад нема браће по матери, онда наслеђују сестре по матери. — У сваком случају пак, где би дотични брат или сестра раније умрли били, учествују у овом наследству њихови потомци мушки; ако ли нема ових, онда женски, по праву представљања¹

(Тумачење од 29. маја 1853. BNq 523. Збор. VII, стр. 52).

§ 403. У овом случају, ако брата не би жива било, или сестре, но било би њихног потомства, онда би потомци по назначеном реду учествовали у наследству по праву представљања, то јест примајући сви скупа један очин¹ део.

¹ Односно материн део, ако је тај раније умрли сродник мати.

§ 404. Ако нема ни мушке ни женске деце, ни оца ни браће ни њихна потомства, ни матере и сестара, онда наследство прелази на деда по оцу, и ако овога нема, на његово потомство,

т. ј. стричеве по праву представљања, и ако ових не би било, ни њихна потомства, на тетке, с којима на део долази баба (као мати са сестрама), и њихово потомство; наравно разумевајући свуда потомство најпре мушко, па кад овога нема, женско.¹

¹ Треће наследно коло, где је исти ред наслеђивања, као и у другом наследном колу, с том разликом што место бабе не долази њено потомство из другог, ранијег, њеног брака.

§ 405. Ако не би било деда по оцу ни његова потомства, онда прелази наследство на прадеда по оцу, и његове потомке, најпре мушке, па ако ових не би било, на женске и њихно потомство.¹

¹ Четврто наследно коло разликује се од трећег само у толико, што се прабаба не позива на наслеђе.

§ 406. Ако ни ових не би било, онда наслеђује прапрадед по оцу и његово потомство мушко, и ако овога нема, женско.

§ 407. Ако ни ових нема, онда наследство прелази на очина чукундеда или другог прапрадеда, и његово мушко, и за овим женско потомство.

§ 408. И ако ових нема, онда прелази наследство на материн род овим истим редом и начином до колена шестога.¹

А ако ни материног рода по реду до овог колена не би било, онда прелази наследство на заоставишу удовицу (Допуна од 21. X. 1850).²

¹ Т. ј. почев од III колена: прво се позива дед по матери са својим потомством (а ту долази и баба по матери, као и у § 404). Затим прадед по матери са својим потомством. Па прадед са потомством, и најзад чукундед по матери са својим потомством.

² В. § 530.

§ 409. Деца изван брака рођена добијају право на наследство као и други закони наследници само онда, кад би познијим браком законим она позакоњена била.¹

Иначе ванбрачна деца као незакона не могу имати права закона на наследство ни очино ни материно,² но само са изјашњеном вољом оца или матере.³

¹ У смислу § 134, тач. 1 и 2. Милошћу владаревом позакоњена деца (тач. 3 § 134) немају право на законско наслеђе.

² Ни осталих сродника још мање. Један и неправичан и нехуман пропис.

³ Као тестаментарни наследници.

§ 410. Дете усвојено има право на наследство поочима или поматере своје.¹ У случају његове смрти без деце и потомства не само од поочима и поматере наслеђено, но и оно што сам стече и приплоди, прелази на потомке поочима и помајке.² Ако ли ових нема, онда је тековини и приплоду његовом преча његова него поочимова и помајчина родбина. Наслеђено пак добро од поочима и помајке прелази на родбину њихову по законом реду, а не на родбину његову.

¹ Ако је потпуно, безусловно усвојење, тако да се усвојеник изједначује са рођеним дететом (§ 138). Право наслеђа према сродницима усвојитељевим усвојеник нема.

² Т. ј. прво на поочима или помајку, ако су живи, јер они имају право наслеђа према усвојенику, па тек онда на њихове потомке.

§ 411. По смрти ванбрачнога и непозаконенога детета без деце и потомства закона, његово имање не наслеђује родитељ,¹ но хранитељ. Моћи ће истина и отац и мати наследити, но то као хранитељ и хранитељица.²

¹ Нити пак остали сродници.

² В. § 132.

§ 412. Као год што је муж дужан своју жену за живота свога хранити и садржавати¹ тако се та дужност и после смрти његове простире на удовицу, докле име његово носи.^{2 3}

¹ Т. ј. издржавати (§ 109).

² Погрешна стилизација. Треба да стоји, да та дужност постоји и према удовици, с тим да се издржање даје из заоставштине мужевљево.

³ В. §§ 523 и 524. Види законодавно решење од 2. марта 1855. ВН^о 210 (Збор. VIII, стр. 57), које гласи:

„Будући да грађанског законика §§ 412, 413, 414, 415 и 523 обезбеђују удовици бестестаментално умрлог мужа до смрти или преудаје њене право уживања добра мужевљих; где се она уравњава са самим најближим наследницима његовим, — законом децом његовом; шта више, на издржање њено муж и после смрти своје обавезује се; чиме је истим §§-има постављен правни основ за обезбеђење њено и у случају тестамен-

талне смрти мужа; то у свези с § 477 грађанског законика, који само једино закономј деци код завештавајућих родитеља закони део обезбеђује; по опстојателству, што горњим §§-има у случају бестестаменталне смрти мужевље осигурана права удовице, на случај тестаменталне његове смрти ничим нису осигурана; шта више, наспрам § 476 грађанског законика стоје у опасности, по потреби, односне §§-е грађанског законика довести у сагласије; на основу мерила из § 414, грађанског законика, који удовици на уживање опредељава раван део с тамо изложеним, и самим најближим законим наследницима његовим, — поставља се законом правило: да поред закономј дела, који по § 477 на случај смрти мора остати закономј деци неврeдим, на случај смрти мора остати неврeдим и закономј супрузи удовичко уживање, на равном делу с мушком, или, ако ове не би било, са женском децом, или, ако би завештатељ (§ 478) женску децу с мушком изравнао, с обојима, или, ако ни мушке ни женске деце не би било, с родитељима или с браћом, или сестрама његовим (набљудавајући при браћи и сестрама закономј усвојено право представљања); или, ако свију ових, у § 414 означених наследника његових не би било, на оном делу имања његовог, који § 477 у име закономј дела закономј деци обезбеђава, и то све с погледом на изузећа, у смотрењу удовице у § 417 прописана.

Ако ли завештатељ у тестаменту не назначи за наследнике она лица, која су по § 414 законом на то позвана, но даља, истим §-ом позвана, или не назначи сва, која су законом позвана, но само нека, или само једно лице од оних у § 414 назначених опрелези за наследника: онда удовица дели с таквим или таквима тестаменталним наследницима мужевље имање у уживање на равне делове; ако ли би завештатељ нека од лица §-ом 414 назначених, заједно с неким од лица §-ом 415 позваних, или и с другима, која никаква

права на наследство немају, тестаментом за наследнике оставио: онда удовица дели горњим пачином мужевље имање само са оним наследницима, који су §-ом 414 на наследство позвани; у оба случаја пак не може бити тестаментом назначен већи број §-ом 414 изложених наследника, него што би био број истим §-ом 414 позваних законих наследника; — остали пак наследници наслеђују тек по смрти или преудаји удовице. Ако на послетку завештатељ тестаментом остави за наследнике таква лица, која су у даљем сродству, него што га § 414 опредељава, или ни у каквом сродству нису, онда удовици мора остати половина целог мужевљевог имања у уживање до смрти њене или преудаје.

Да би пак ово удовичко право, и у опште свачије подобно право, наспрам грађ. законика §-а 471, који о испоручењу тестаменталних испорука дејствује, обезбеђено било, допуњава се речени §-471 следејућим додатком:

„О испоручењу пак испорука ових има се приметити, да се оно из посмртног имања, или из дотичног дела истог, дотле удејствовати не може, док се год налазило буде лица, којима из истог имања у опште, или из дотичног дела истог, уживање законом постоји.“

§ 413. Жена дакле по смрти мужа остаје као удовица на уживању добара мужевљих, и ужива заједно са онима, који су и за живота мужевља учествовали; нити у томе разлике има, била она у првом или другом или трећем итд. браку, и зародила се она с њим или не зародила.^{1 2}

¹ Женино право је право ужитка. О особи-нама тог ужитка вид. зак. решење од 17. априла 1858, додано уз § 414.

² В. примедбу код § 412.

§ 414. Ако удовица, по смрти мужа на уживању добара мужевљих са децом мушком или женском, или са родитељима његовим или браћом и сестрама заоставша¹ не би се сложила могла, па би или она или наследници ови деобу захтевали, то у таквом случају припада њој на уживање раван део са истим законим наследницима, којима ће такви после смрти њене, или у случају преудаје припасти.

*Но таква удовица дужна је, по општим правилима о деоби, и по постојећем обичају, од свога дела на издржавање заоставших у фамилији девојака, и опште свију оних лица, која год какво право на уживање тих добара имају, као и к опреми и удомљењу девојака, пришципати.*²

¹ Или са њиховим потомством, које се користи правом представљања. Али ово је спорно. В. зак. решење од 2. марта 1855, код § 412. које признаје и право представљања.

² Види односно ове допуне законодавно решење од 6. јуна 1853 (Збор. VII, стр. 54) које гласи:

„Будући да § 414 не опредељава изречно, да ли је, и у колико је, удовица такође на издржавање заоставших у фамилији девојака, и у опште свију оних лица, дужна притицати, која год какво право на уживање тих добара имају, и да ли ће и колико ће она к опреми и удомљењу девојака притицати, — то на основу опште правце, изјављене у § 24 грађ. закон. допуњава се речени § 414 грађанског законика следећим додатком: „Но таква удовица дужна је, по општим правилима о деоби, и по постојећем обичају, од свога дела на издржавање заоставших у фамилији девојака, и у опште свију оних лица, која-

год какво право на уживање тих добара имају, као и к опреми и удомљењу девојака, пришципати“.

И будући да § 527 грађанског законика, који о кући задружној говори, не изражава за свакије појимање довољно јасно, да ли се удовица, у задрузи заоставша (§ 523), може користити правима удовице у инокоству, §-ом 414 определенима, то се ради лакшег разумљења предмет овај тим објашњава да и удовица у задрузи заоставша (§ 523) у случају деобе и наследства има користити се правом удовици инокосној §-ом 414 дарованим.

Напоследку, корисног ради разумевања о подобном предмету дејствујућег § 525, примењује се овде, да исти § не говори о удовици у задрузи, која би деобу захтевала, но која би се преудала, или родитељима својим вратила, где у случају ако би се родитељима својим вратила, за то јој не пристoji издржавање из мужевљеве куће, што она не испуњава дужности, §-ом 523 њој прописане речима: „Но и она је дужна по могућству задрузи припомагати.“

Даље види законодавно решење од 17. априла 1858 (Збор. XI, стр. 65), које гласи:

„Поводом питања, које је један од првостепених судова у том смотрењу учинио: хоће ли удовица дужна бити ону чест имања мужа свог, из које би она по закону имала право уживања до преудаје или до смрти, надлежно обезбедити, ако жели имати првенства над поверитељима мужевљих наследника, или она није дужна то чинити. будући да то ни § 414 законика грађанског, који о уживању удовичком говори, па ни толковање истог §-а од 6. јунија 1853, не опредељава, решено је да се до времена, докле се баштинске књиге не заведу, и овај предмет стране не уреди тако, да све посмртне масе пред суд долазе, и да се право сопствености наследства судским путем на наследнике преноси, смисао § 414 грађанског законика има

разумети тако, да удовица у смотрењу свог удовичког уживања има прећутну или закону хипотеку на заоставше посмртно имање свог мужа, и по томе, да га није дужна спрема његових пунолетних наследника прибележјем или интабулацијом судски осигуравати, па следствено томе, да се оптерећавање и пренос од стране наследника оне чести посмртног имања, која жени по закону или завештању њеног мужа припада, и које је без њеног знања и саизвољења учињено, код суда не уважава“.

§ 415. Ако ових назначених наследника мужевљих (§ 414) не би било, то удовицу до смрти њене или преудаје нико из мужљева целог имања кренути не може¹. После смрти пак њене или после преудаје прелази цело мужевље заоставше имање, које је жена као удовица уживала, на његове законе по реду наследнике, ако он другојачије расположио није².

¹ Жена има право ужитка на целокупној заоставштини свога мужа.

² В. примедбу код § 412.

§ 416. Оно добро или имање, које жена мужу ради лакшега живљења принесе, сматра се као њена сопственост, и само приплод од њега спада под потрошак, за који муж није дужан одговарати; а оно после смрти женине прелази на њене законе наследнике по одређеноме реду¹. И ако ових не би било, онда наслеђује муж, и мужевљи закони наследници².

¹ То је мираз или миразно имање. В. §§ 760 и даље.

² Противно оном што бива при наслеђу мушкарца, кога може наследити жена, али не и женини законски наследници (т. ј. сродници). В. § 408 став II.

§ 417. Ово се разуме код мужа и жене, који по закону у браку живе; јер ако су растављени судом¹, ако је жена свога мужа вероломно оставила², ако је муж по жестини срца жену од себе отерао или је њу вероломно оставио³ па се некуд степао, онда и ово право у смотрењу уживања и узајамног наследства њихног престаје.⁴

¹ У случају развода брака, као и одвојеног живота.

² Без кривице мужевљеве.

³ Без кривице женине.

⁴ Права из §§ 408, 413—416.

§ 418. У колико се од ових постављених општих правила у задрузи отступа, опредељено је у глави XIV.

§ 419. Убица вољни убијенога добро да не наследи.¹ И ако је само са знањем жене муж убијен, жена да нема ужитка нити дела за ужитак из добара мужевљих; она губи у том случају и писани дар. И ако муж убије жену или је свирепо избије, да она од боја умре, муж нема наследства у њеном миразу², а и оно што би деца малолетна у том случају од матере наследила, неће држати отац такав но најближи способни сродници. Нити ће овакво наследство после дечије смрти, ако законога

потомства имала не би, на оца или очин род, но ће само на материн род прећи.

¹ Умишљајни убица, а не и нехатни. Није нужно да је и осуђен за убиство. Ово је један случај недостојности за наслеђивање.

² Ни у опште у женином имању.

§ 420. Ако су отац или мати вољно причинили смрт детету, губе право на наследство,¹ сами случај не лишава их тога права.²

¹ Специјалан случај недостојности, у ствари исти као и у § 419.

² *Случај и нехат* тако исто.

§ 421. Случај убиства на обрани у нужди не сматра се као убиство нити доноси са собом лишавање права наследних.^{1 2}

¹ У *праведној* *нужној* *одбрани* и у *стању* *нужде* извршено убиство није кривично дело.

² В. § 54 Казн. Законика.

§ 422. Као год што се због злочинства и преступа не може ничије добро конфисцирати (Устава чл. 28¹), тако се у казну не може нико ни права наследства конфискацијом лишити.

¹ Устав од 1838 год. В. чл. 17 данашњег Устава са сличним прописом.

§ 423. Кад, како, и који инострани житељи наследити добра српскога житеља могу, оснива се на политичким одношајима са страним државама,¹ и по тима ће се наследства оваква опредељавати и судити.²

¹ Т. ј. на уговорима закљученим између Србије и других држава.

² В. Збирку конвенција између Србије и других држава, закључених и ратификованих од 1. марта 1880 до 25. маја 1883 (Београд 1883). В. и трговинске уговоре закључене између Србије и других држава, као и нарочите конзуларне конвенције које постоје.

ГЛАВА Х.

О тестаменту или завештању.

§ 424: Тестаменат, завештање или последња воља јесте таква наредба, којом ко на случај смоти расположење чини о свему имању или само о чести једној имања свога.¹

¹ Старије законодавство, по угледу на римско право, захтева као битни услов за постојање тестаментa, да је у њему именован наследник. У § 424 не тражи се то изречно, али други прописи показују да је усвојен тај систем. В. § 431. Тако и О. К. С. од 17-XI-903, Бр. 6004.

§ 425. Дакле, ако се два лица једно другом ма на случај смрти обвезују, оно спада у уговор, и по пропису за уговор суди се.^{1 2}

¹ У погледу опште правне важности. Иначе вид. §§ 780—783.

² По аустр. праву само муж и жена могу закључити уговоре о наслеђу. У српском праву, према § 425, где стоји „два лица“, допуштени су оваки уговори и између несупружника. Али, питање је спорно, јер има и супротних мишљења.

§ 426. Ко нема свога сопственога имања, или нема власти с њим располагати¹, не може ни тестаментна снажна начинити, и ако начини, не вреди ништа.

¹ Т. ј. ако је такво имање да је непреносиво. Само на ту забрану / преноса, која стоји у вези са природом односног имовинског права, мисли се у § 426, а не на пословну неспособност субјекта. О способности за тестирање в. § 427—428.

§ 427. Који год разума и воље нема, тај ни последње воље имати не може.¹

Дакле, који нису при свести, као: згранути, бесомучни, луди, распикуће, судски за такве проглашени, младолетни млађи од 15 година, не могу правити завештања, и ако начине, нема силе ни важности.

¹ Било да је трајно у таквом стању, било пролазно у оном тренутку, кад је изјављивао последњу вољу.

§ 428. Сва остала лица, била мушка, била женска, могу правити тестамент, и биће снажан, ако је иначе у свом реду, и по пропису начињен, да закону достоверност има.

§ 429. Тестаменат мора бити писмен. Он ће вредети само ако га је завешталац својеручно написао и потписао, или ако је састављен или признат пред субом. (Измена од 24. маја 1911).¹

¹ В. §§ 432, 440 и 447.

§ 430. У својеручно написаном и потписаном тестаменту мора да је јасно изражена

последња воља завештачева, и да је назначен дан, месец и година кад је писан. Што се тиче места где је тестамент писан, добро је да се и оно назначи, али и без тога тестамент важи. (Измена од 24. маја 1911).

§ 431. То се исто разумева и о додатку к тестаменту (кодицилу), којим се тестамент или допуњава, или изјашњава, или особита каква наредба чини, не обарајући главну наредбу, и опредељење наследника.¹

¹ Односно форме за кодицил вреде исти прописи као и за тестамент.

§ 432. Ако завешталац не зна или не може писати, може му написати тестамент и друго лице, али ће он важити само тако, ако га је завешталац лично предао судији за неспорна дела, односно његовом заступнику, или среском или градском судији и пред њим га или његовим писаром по прочитању признао за свој.¹ Тестамент овако предат среском или градском судији сprovedиће се надлежном судији за неспорна дела на чување у судској каси. Овакав тестамент остаје у суду до смрти завештаоачеве и отвара се на захтев и у присуству оних, којих се тиче.

Такав тестамент за живота завештаоачева може неспорни судија само њему по захтеву предати, у ком ће случају то писменим актом утврдити и признаница ће се суду вратити.² (Измена од 24. маја 1911).

¹ О томе се има саставити протокол.

² У том случају тестаменат губи своју важност.

§ 433. Кога треба да призове три способна сведока, који ће сведочити да је оно завештаочева последња воља. Ако сведоци знају писати, они ће име своје на тестаменту потписати, и ако печат имају, и печат ће ударити; ако ли који не зна писати, он ће поред имена свој печат ударити, а ако печата нема, он ће поред имена свога крст назначити својом руком, а име моћи ће и један од сведока написати; но свагда треба да се назначи, чијом је руком име написано.

Сведоци треба да буду сви заједно, а не сваки о себи при потписивању.

(Укинут 24. маја 1911).

§ 434. Ако је завешталац сам писао и потписао тестаменат својом руком, онда није нужно, да се пред сведоцима исти чита, нити морају они знати шта у њему пише; доста је да они знају из уста завештаоцевих, да је оно, на шта се они потписују, његова последња воља; само треба да се они потпишу на самом тестаменту, било на истој страни под састав, било на другој страни на саставу.

(Укинут 24. маја 1911).

§ 435. Ако завешталац није сам писао и потписао, нити је сам читати знао или могао, онда ће му се исти тестаменат пред сведоцима од једног сведока прочитати, и он ће се изјаснити, да је то његова последња воља, које ће се и назначити, да је њему читано, и да је то његова последња воља.

(Укинут 24. маја 1911).

§ 436. Кога није угодно овако писмено тестаменат правити, и онај пропис набљудавати, онај може усмено последњу вољу изјаснити. И ово да опстане, мора пред пет способних призваних сведока бити, од којих бар тројица морају заједно бити.

Сведоци овакви истина не морају, али ће тек добро и мудро учинити, ако такву усмену последњу вољу на писмено ставе; јер они могу заборавити, а и умрети.

(Укинут 24. маја 1911).

§ 437. Сведоци на писменом тестаменту потписани не морају се заклет; њима се на потпис и печат и савест верује; осим ако из важних узрока суд пресудом за добро нађе и определи, да се закуну.

(Укинут 24. маја 1911).

§ 438. Сведоци усменог тестамена на захтевање ма једног, кога се тиче, морају заклетвом своје казивање потврдити. И ако сви пет не могу, или нису живи, бар тројица морају бити и заклетву положити.

(Укинут 24. маја 1911).

§ 439. Завештаоцу свакоме стоји на вољи, и на судској сведоцима своју последњу вољу основати и утврдити. Ово бива кад завешталац тестаменат својом руком писан или бар потписан, био сведоцима утврђен или не, суду надлежном преда, затворен или отворен, с тим изјашњењем, да је оно његова последња воља. И суд ће то у протокол увести, и тестаменат у свој завој завити и својим печатом затворити, и одозго назначити, чији је тестаменат, и кад је суду предан. И по том издаће истом завештаоцу признање, да је, и кад је тестаменат предао, и под којим се бројем чува.

(Укинут 24. маја 1911).

§ 440. Завештаоцу може тестаменат и сам суд средством судије и писара начинити, на начин предвиђен у правилама за неспорна дела, било да он сам ради тога посла предстане суду, било да у случају немогућности личног предстанка, судија и писар по позиву дођу њему лично ради тога посла.¹

Код оваквог тестамена потребна су само најмање два сведока, који ће утврдити личност тестаментора.²

Овако написан тестаменат може се чувати у суду или предати на чување по наредби завештаоцевој и коме другом, што ће судија писменим актом утврдити. (Измена од 24. маја 1911).

¹ В. чл. 163, 165 и 167 Правила о поступку у неспорним делима.

² Без обзира на то, да ли судија и писар познају лично тестатора или не, ма да је та формалност излишна, кад судија познаје тестатора.

§ 441. У случају особите нужде или незгоде могу иста два судије са писаром и к завештаоцу доћи, и онде његову последњу вољу реченим начином назначити, и са извешћем, кад и где је речени тестаменат начињен, суду предати, где ће се чувати.

(Укинут 24. маја 1911).

§ 442. Тестаменат овако начињен остаје у суду донде, докле смрт завештаочева повода не да, да се исти за правац наследника отвори: који се наравно свагда у присуству оних, којих се тиче, отвара. Но док је жив завешталац, на захтевање његово мора му суд тестаменат издати, назначивши време, кад му је издан, и узевши од њега признање, да је натраг примио.

(Укинут 24. маја 1911).

§ 443. За сведоке при тестаменту ваља узети људе, колико је могуће, зреле, здраве, поштене и разумне. С ума сишавши, слепи, глухи, неми, и они који завештаочева језика не разумеју, варалице и крађљивци, који су судом као такви осуђени, не могу сведоци завештања бити.

(Укинут 24. маја 1911).

§ 444. Ни онај коме је што у тестаменту остављено, не може за себе сведочити, па ни његов најближи род, као родитељи, деца и браћа, као ни својина, у том степену.

(Укинут 24. маја 1911).

§ 445. Тако, коме се што у тестаменту оставља, не може ни писати тестаменат.

(Укинут 24. маја 1911).

§ 446. Ни жене, ни момци млађи од 17 година, као ни монаси да се не узимају за сведоке, осим особите нужде, н. пр. на бродовима, где је опасност потопљења, или на месту где куга мори или друга зараза влада.

(Укинут 24. маја 1911).

§ 447. Само у случајевима рата, поплаве, бродолома и велике епидемије, у којима би завештаоцу немогуће било писмен тестаменат правити, или пред судом га изјавити, моћи ће он последњу вољу и усмено изказати.

У том случају тестаменат треба да је исказан бар пред два сведока, способна да шу вољу приме к знању и пред судом је под заклешвом потврде, само ако се њима, или овим њиховим сродницима: родитељима, деци, браћи и сродницима по тазбини до другог степена закључно, ништа не оставља, и ако нису без грађанске части.¹

Овакав тестаменат важиће само у року од три месеца од минуле опасности.² (Измена од 24. маја 1911).

¹ У тим случајевима цео тестамент не важи.

² Под претпоставком да тестатор не умре у том року.

§ 448. Завешталац докле је жив може своју вољу на случај смрти мењати. Тестамент од завештаоца уништен¹ губи своју силу и важност. Доцнији тестаменат² обара првањњи, баш да први није уништен,³ осим ако се у последњем

завешталац не позива на првашњи, у ком случају у онолико и онај први опстаје, у колико с другим у противречију не стоји.

¹ Изречно, изјавом у форми тестаментa; или прећушно, уништајем или брисањем, цепањем тестаментa.

² Који не мора бити у истој форми као и ранији.

³ Изречно макар да није уништен. Поништај наступа и онда, кад другим тестаментом није извршен распоред целог имања. Изузима се случај предвиђен у § 448. последња реченица.

§ 448а Свима шестаментима, који су се, пре него што је овај закон добио обавезну силу, појавили пред државном влашћу, цениће се важност по прописима ранијег закона. Писмени и усмени шестаменти ма које врсте, начињени по старом закону, ако је шестаментор умро под владом тога закона, вредеће месец дана од дана ступања у живот овога закона; а шестаменти начињени по старом закону од стране шестаментора, који је био још у животношћу или је умро, када је нови закон задобио обавезну снагу, вредеће три месеца од дана кад овај закон добије обавезну снагу. (Допуна законом од 24. маја 1911).

ГЛАВА XI.

О садржају, смислу и тумачењу тестаментa.

§ 449. Сваки тестамент ваља у оном смислу узети, као што гласи. Зато речи и изразе

ваља онако узимати, као што је завештаоцу узимати у обичају било, т. ј. као што се онде узима, где је прављен тестамент.

§ 450. Ако се сумња роди, у ком ће се смислу која реч или израз узети, онда треба онако тумачити, како се са осталом наредбом сложити може, или како мање одступа од законом опредељенога реда наследства.

§ 451. Ако је завешталац једном наследнику све своје имање без разлике оставио онда ће његово бити све.

§ 452. Ако ли је казао, да једном наследнику једна само опредељена чест, н. пр. пола, трећина и т. д. припадне, онда ће све остало припасти законим наследницима.

§ 453. Ако је завешталац њих више наследника именовао, којима своје имање оставља, не опредељујући ништа даље, онда ће сви на равне чести делити.

§ 454. Ако је завешталац више наследника назначио, и њима неки опредељени део оставио, па преко онога још претече, онда оно што претече припада законим наследницима.

§ 455. Ако ли је завешталац више наследника именовао, и њима све своје имање оставио, онда ће њима све и припасти, баш да би у бројању свога имања што изостало; опет неће оно законим наследницима припасти.

§ 456. Ако завешталац њих више наследника наменује, па за једне одреди неки опредељени део од целогa н. пр. трећину, четвр-

тину, петину и т. д. а за друге не одреди ништа поименце, онда ће овима све остало, што претече, припасти, и они ће делити на равне чести.

§ 457. Но ако за ове наследнике неопредељено наименоване по учињеној деоби не претече ништа, онда ће се од оних делова што одузети, да се и овима што подмири, бар толико колико је најмање што је једном од оних припало,¹ да се воља завештаочева испуни.

¹ Т. ј. они добивају онолико, колико износи најмањи део оних наследника са одређеним делом. Ради тога се врши сразмерна редукција свих делова.

§ 458. Ако је завешталац више наследника назначио, и имање своје њима оставио, не рекавши колика чест коме да припадне или је тек рекао, да буду наследници сви на једнаке делове, па један од њих одбаци, и неће наследство да прими,¹ онда његов део прелази и припада осталим наследницима.

¹ Или не може да буде наследник.

§ 459. Ако ли завешталац једног или више њих наследника тако наименује, да определи чест, која ће да им припадне; а друге опет тако, да не определи чест, па један одбаци; и неће да прими свој део,¹ онда његов део припада онима, за које није измерен и опредељен део.

¹ Или не може да наследи.

§ 460. Ако завешталац једног или више наследника наименује, и одреди свакоме поименце шта који добити има, па један одбаци,¹ и неће свој део да узме, онда његов део неће припасти осталима у завештању именованима, него законом наследницима.

¹ Или не може да наследи.

§ 461. Ако завешталац наследника тако наименује, да на случај, ако овај не дође на наследство,¹ да други наследи,² и ако овај не наследи, да на трећег, и тако даље, пређе, онда ће у случају назначеном право наследства на оног прећи, који на ред дође.³

¹ Било што је неспособан или недостојан, што дакле не може да наследи, било што неће да се прими наслеђа. Али завешталац може да ограничи супституцију на један од ова два случаја, и ако наступи онај случај отпадања претходног наследника, који није предвиђен за супституцију, наслеђе припада законским наследницима, а не субституту.

² Заменик-наследник или субститут.

³ Да ли је заменик-субститут пречи од трансмисара, онога на кога је прешло наслеђе првог наследника, пре него што се овај изјаснио, да ли прима или не, спорно је питање.

§ 462. И овај случај узмеће се у оном смислу, како га завешталац назначи.

§ 463. У том случају иде наследство заједно са бременом својим¹ на другог наследника, ако није управо изражено, или се из околности

видети може, да су бремена само на једно извесно лице ограничена.

¹ Са легатима, налозима и т. д.

§ 464. Ако би завешталац определио, да назначени му наследник по смрти његовој дужан буде наследство његово на друго определено лице пренети¹ то се само тако разуме² ако би наследник онај умро не имајући личне способности за прављење тестаментa; н. пр. ако би умро као с ума сишавши, бесомучан, или малолетан, или би, премда способан, умро без тестаментa и закономг потомства.³

¹ Случај фидеикомисарне субституције, где завешталац унапред одређује, ко ће бити наследник после првог наследника. Овака фидеикомисарна субституција ограничава наследника у располагању наслеђеном имовином на случај смрти, док код обичне супституције (§ 461) наследник, коме је одређен субститут, ниуколико није ограничен.

² Т. ј. допуштено је поставити фидеикомисарног субститута само у следећим, законом тачно одређеним случајевима.

³ Без законских наследника из првог наследног кола.

§ 465. Ако би пак један завешталац определио, да његово извесно имање н. пр. кућа, њива, ливада, баштина и т. д.¹ на више колена у родбини његовој остати мора, нити се без ванредне нужде² на другог пренети може, то ће остати стално, и прелазиће по опредељењу његовом или на прворођеног, или најмлађег, или најстаријег од фамилије³

¹ Само одређено непокретно имање може бити предмет фидеикомиса (в. § 466).

² Оцена о томе припада ономе, који се стара о испуњењу оваке наредбе. То је или извршилац тестаментa, или суд, ако је у књиге баштинске, т. ј. интабулационе књиге унето такво ограничење.

³ Фидеикомисар има слободу у употреби и уживању тог добра, само не може га посредно ни непосредно отуђити.

§ 466. Ово расположење само ће онај чинити моћи, који је сам оно имање стекао и себи прибавио; следствено ако би други ко тако исто уредио тестаментом, нема силе ни важности.

§ 467. Ако завешталац назначи да овако остављена заветина (фидеикомис) свагда најближем у породици припадне, онда ће се под тим онај разумети, који би по законом наследства реду од мушког потомства најближи био. А ако би више њих једнако најближи били, онда ће се уживање поделити.

§ 468. Ако завешталац заветину овако назначену порече, и беснажном учини¹ и ако у оно време, кад је поставио, није имао мушког закономг наследника² па о њему никаква спомена нема³, а после га добије, пада заветина у његовом имању; јер прелази на законом дете на које он онда мислио није.⁴

¹ Погрешна стилизација. Хтело се рећи, да завешталац може овако назначену заветину да порече.

² Потомака.

³ Т. ј. није убројан тај потомак у фидеикомисарне наследнике.

¹ Случај где завештање фиденкомиса по самом закону губи правну важност.

§ 469. Кад завешталац у своме тестаменту или дометку, једну или више ствари поименце остави једном или другом н. пр. баштину, кућу, њиву, ливаду, покућанство, коња, вола, краву, лес, рушадину, нажит, серсан, оружје или оволико или онолико новаца и т. д., онда се та ствар сматра као поклон или особита испорука или легат.¹

¹ В. § 568.

§ 470. Ако завешталац такву ствар опредељену остави наследнику свом назначеном, онда наследник преко свога наследног дела добија и назначену ствар.

§ 471. Ако ли завешталац такву стар остави другом ком, који није наследник, онда ће наследник дужан бити из наслеђенога имања као особиту испоруку испоручити.¹

О испоручењу пак испорука ових има се приметити, да се оно из посмртног имања, или из дошличног дела истог, дошле удејствовати не може, док се год налазило буде лица којима из истог имања уопште, или из дошличног дела уживљење законом пристало.² (Допуна од 2. марта 1855 год. В № 210. Збор. VIII, стр. 67).

¹ Легатар стиче тражбено право према наследнику, на основу кога може да тражи да му се преда завештана ствар.

² Види примедбу код § 412.

§ 472. Ако завештатељ назначи више њих наследника, па све своје ствари остави њима, определивши да на равне делове поделе, па после изброји поименце, и свакоме особити део назначи, онда с тим завештатељ одредио је и начин како да се поделе, и премда је поименце назначио, опет сматра се као наследје, а не као поклон, или испорука (легат); јер је тако његова воља.¹

¹ Једно интерпретативно правило, којим се упућује суд, да не сматра овако обдарена лица као легатаре, у смислу § 469, већ као наследнике. Разлика је значајна између правног положаја наследника и легатара. Први стиче наслеђену имовину у својину, чим се отвори наслеђе, други пак има само тражбено право према наследницима, односно заоставштини.

§ 473. Ако је наследник¹ или испорукопримац (легатар) умро пре завештатеља, то остављени део не прелази на њихове наследнике, ако им иначе то право не припада.²

¹ Тестаментални, наравно. Код законског наслеђа примењује се у таквом случају право представљања, ако су наследници потомци његови.

² Т.ј. ако нису они наследници декујусови.

§ 474. Ако завештатељ остави шта коме под неким условијем, па је оно условије тавно, да се не разуме, или га није могуће испунити, или је незаконно, или срамно и недозвољено, онда се сматра као да га и нема, па се и не узима на ум; но наредба стоји у сили и важности.

§ 475. Ствар коју завештатељ оставља, ваља тачно у оном смислу узети, у ком се обично код људи узима, и у ком је завештатељ узети морао.

Тако, ако остави све миљкове своје коме, разумеју се сва непокретна његова добра по природи, као кућа, стаје, воденице поточњаче, које нису на сплавовима (т. ј. осим дунавске, савске, моравске и дринске), дућани (без еспапа), башче, виногради, воћњаци, њиве, ливаде, празна места за куће и дућане, и свака друга земља.

Под *баштином* разумеће се њива, ливада, воћњак, башча (која није с кућом скопчана), виноград и све ограде и зграде овима припадајуће.

Под *кућом* разумеју се здања за обитаване са свима зградама око куће, оградом и башчом уз кућу. А не разумеју се, нити кући принадеже дућани оцепљени од куће, или који се одељено држати могу, или нису под једним истим кровом с кућом.

Под *покућством* разуме се све, што год кућној потреби принадежи, као: кућно посуђе, кућни и собни намештај, простирачи и покривачи. — Казан, ратило или лес, судови винограда и воћњацима принадежећи, алат (као сикира, мотика, брадва, тестера, кесер, бургија и рендета), накит и готови новци, облигације, рухо или хаљине, кошуље или преобука, платно или постава и вез, рушадина (веш), оружје,

серсан коњски, коњи, кола, рана, вино, ракија, сено и сва остала рана и пиће, као и еспап што трговини принадежи, под покућством не разумева се, но свако о себи иде.

ГЛАВА XII.

О томе, како завештатељ о свом имању располагати може.

§ 476. Све имање, било ово од предака наслеђено или прибављено и стечено, сматра се као сопственост, с којом сваки располагати може по својој вољи.^{1 2}

¹ Начело слободног располагања имовином актом последње воље.

² К овом параграфу и §-у 477 припада уредба од 10. маја 1907. која опредељува како архијереји својим имањем могу располагати на случај смрти:

1. *Односно масе архијереја, који је умро без шестаменша.*

1. Да се све покретне ствари, које су од покојника набављене, приберу и попишу, па од истих да се само оне за епископију задрже, којима ће се попунити моћи оне такве ствари, које је он затекао у епископији, па које су се за живота његова сасвим искварили или којих је нестало, а остало све покретно имање покојниково да се распрода.

2. Сваки приновок, који је покојник на непокретном епископији и пре принадежећем добру начинио, као и оно, што је он к том добру до купио или прибавио, остаје с овим добром у

принадлежност исте епископије; остало пак непокретно имање његово да се прода и у масу преобрати.

3. Окрут архијерејски, припадајући к њему крст и књиге, које служе епископу за његово чинодејствовање, остају епископији; а друге књиге припадају такође овој за њену библиотеку.

4. Што се од поменутих покретних ствари и непокретности (1 и 2) јавном продајом у новац учини, и што се у новцу од готовости и на дугу после покојника нађе, то је његова маса.

5. Од ове масе најпре да се одвоји, што се за потребе покојниковог погребна није исплатило; за тим да се намире његови неисплаћени служитељи и они, којима је он што дужан остао, и најпосле да се све оно, што се од старог домаћег прибора, који је он у епископији затекао и примио, за живота његовог посве искварило, или чега је нестало, попуни, ако се то оним стварима, које је он набавио није могло учинити. (1).

Заоставша пак маса да се на три једнаке чести подели; па једна да се преда вишој духовној власти, да је она на цркве и манастире расположи, друга да главном фонду школском припадне, а трећа да се родбини покојника по закону изда; но ако оваке родбине не би било, онда да се и та трећа чест, као и оне прве две, на цркве и на школски фонд расположи.

II. *О том, како ће архијереј својим имањем шестаменшало моћи располагати.*

6. Архијереј само оно имање, за своје сматрати и држати може, што је он сам стекао или набавио, и од тога оно, што епископији не припада (1—2).

7. И од таквог свог имања може архијереј тестаментом завештати једну трећину коме и како год хоће, а друге две трећине дужан је оставити на цркве, на манастир, на училишта, на сиротињу и на сиротињска заведења; но ко-

лико ће и како ће он отуда што на ова богоугодна и општеполезна заведења оставити, у том се његова воља не ограничава.

В. и законодавно решење од 9 маја 1849, о томе, да имање, које по смрти јеромонаха остане, припада, по каноничним правилима, манастиру, а да сродници у манастиру живећих јеромонаха не могу ништа наследити после њих, осим оно, о чему би оваки јеромонах сопственом вољом, пре ступљења у манастир, расположење учинио. Питање пак о наследству у манастиру умрлих јеромонаха, подлежи духовном, а не грађанском суду.

§ 477. Само закони део на случај смрти мора остати закономј деци како мушкој, ако их има, тако и женској, ако мушке нема, невредим, који се састоји у половини дела онога, који би им по закону припао, кад завештаочева расположења не би било.¹

¹ В. законодавно решење од 2. марта 1855, код § 412, у коме је реч о удовичком ужитку, који се такође, у одређеном обиму, не може окрњити; и §§ 476 и 565. Под децом разумеју се само синови и кћери, а не и унуци или у опште потомци.

§ 478. Премда закон у наследству мушкој деци првенство даје над женском, опет отац је властан (или мати о свом имању), завештањем између деце своје расположење учинити, какво хоће, и тако и женску децу или изравнати са мушком, или им особити део оставити; које мора остати снажно, нити нарушење закономга дела у том случају места имати може.

§ 479. И тако закони део нарушио би се онда, кад би завешталац половину закономга

наследства на корист другога кога, а не женске деце, окрњио.¹

¹ Завештање остаје у снази, само се редуцира толико да деци остане њихов законски део неокрњен.

§ 480. Завешталац без особитих законом опредељених узрока дете своје мушко, или ако овога не би било, ни женско, из законага дела искључити не може. Узроци су пак такви само следејући: а) ако дете остави свој православни закон;¹ б) ако је дете оца у беди и невољи без помоћи оставило; в) ако се на харање и крађу и друга злочинства дало; г) ако се блудном и раскошном животу предало, и опоменуто није хтело одустати од тога.

¹ Ако је дете припадник друге које вере, па веру промени, у том случају не може бити искључења од законског дела.

§ 481. Остали по реду законом назначени наследници немају права на закони део, и зато није ни завешталац спрам ових дужан невредимост таквога набљудавати, нити узроке какве искључења из наследства наводити.

§ 482. Који би мислио да му је завешталац са последњом наредбом неправду или уштрб против закона учинио, онај за 8 дана после саопштења њему тестаментa треба против тога да се изјасни, а најдаље за пола године да своје доказе суду предложи; иначе остаје наредба по тестаменту стална.

§ 483. Ако су сви они, којих се ствар тиче,

са наредбом завештаоца задовољни, онда тестамент остаје у важности, баш да и није по прописаним правилима начињен,¹ или да би баш и преко власти своје завешталац замашио.

¹ Значи да суд не пази по званичној дужности, да ли су све формалности при саставу тестаментa испуњене.

§ 484. За младолетне изјасниће се тотор и мати, за одсуствујуће, или с ума сишавше и друге, који своје воље изјаснити не могу, изјасниће се особити од суда наређени заступник или бранилац.¹

¹ В. чл. 52, 53, 56 и 59 правила о пост. у неспор. делима.

ГЛАВА XIII.

О попису заоставшега имања.

§ 485. Нико не мора наследство примити или заузети без пописа судског; а ако прими, сам себи следства нек препише.^{1 2}

¹ В. чл. 82 правила о пост. у неспор. делима.

² В. § 488.

§ 486. Суд надлежни од преживелог супружника или од наследника, или тотора и других лица, којих се тиче, позван, одмах к попису добара заоставших да има надлежним путем и начином приступити.¹

¹ В. чл. 62 речених правила.

§ 487. Непозван суд да се у пописе имања не меша, осим случаја где деца малолетна без оца и матере и без сваког старешине остану.¹

¹ Наследник сам у таквом случају узима заоставштину у државину, ступа на наслеђе. Претпоставља се наравно случај, да је то најближи сродник (син, кћи) или блиски предак.

§ 488. Ако пунолетни наследник наследство без пописа својевољно прими, онда он без свакога изузећа и изговора све дугове и терете умрлога носити мора, не сматрајући, залеже ли имање умрлога, или не,¹ док у случају пописа само је на толико обвезан, колико по попису имање умрлога залеже.²

¹ Наследник одговара за дугове у таквом случају и својим имањем.

² Ограничена одговорност на наслеђену имовину.

§ 489. Који би нарочито штогод од заоставшег имања затајио, ако је наследник или учесник, губи право на затајано добро, и оно припада искључиво осталим наследницима. Ако ли није учесник у ономе што је затајио, онај ће се сматрати и судити као и други крадљивац.

§ 490. Будући да сви дугови умрлога на његовом имању леже, и отуда се исплатити морају, зато ће се онда тек право имање умрлога имати, кад се сви дугови одбију, и управо исплате.¹

¹ В. пропис § 488.

§ 491. Наследник или извршилац завештања може захтевати, да се определи једно рочиште,

и да се на то распис учини, и у том сви зајмодавци завештаочеви позову да се имају са дуговима на рок јавити, и своја права доказати, иначе да губе своје право, ако би други исцрпели заоставше имање; осим ако немају особиту залог у за своју сигурност.¹

¹ В. одељак седми правила о пост. у неспорним делима.

ГЛАВА XIV.

О деоби.

§ 492. Наследницима стајаће на вољи, или поделити се, или у заједини неподељени заостати.

§ 493. Ако пунолетни наследници са малолетнима у заједини заостану, онда су дужни или њихов део с одобрењем суда осигурати, и до пунолетности њихове као добре старешине сачувати,¹ и малолетнике садржавати² или по природи задружне смесе у свему приплоду и добитку на равне делове по размеру права и дела њихова и њих учесницима учинити.³

¹ Само по одобрењу судије старатељског могу малолетници наследници остати у таквој имовној заједини са пунолетнима.

² Издржавати.

³ У томе смислу пунолетни наследници морају да учине изјаву пред судом, и судија старатељски треба на то да пристане.

В. законодавно решење од 17. јула 1851. № 487. (Збор. VI, стр. 37), које гласи:

„У случају, где се наследници и уживаоци од прихода заоставшег им посмртног имања не би могли издржавати, а нашао би се ко, ко би их примио, да их подиже и издржава до пунолетства њиног, или односно до удаје, под тим, да му се од посмртног имања, којим би руковао, једна чест отуђи, и њему уступи, судови овако отуђење и уступање сразмерне чести посмртног имања хранитељу малолетне деце одобравати могу, но свагда само онда, кад им то предложе тутори исте деце, с обзиром, да ће се и они о том старати, да хранитељ према онима примљену на себе дужност испуњава, а поред тога, да ће за имање, које деци, као наследницима, преостаје, они јемствовати и чувати да га хранитељ не упропасти“.

§ 494. Ово јединство живота и имања ако се оснива на уговору, припадаће од чести пак смесништву имања или ортаклука, од чести пак к одношајима задруге, и по томе ће се мерити и судити.¹

¹ Зависи од тога, како је уговор предвидео, да ли ће се примењивати прописи о смесништву или о задрузи.

§ 495. Ово јединство не може се држати на штету трећег.¹ И у том стању дужни су заједничари у свима одношајима, који се само строго лица не тичу, један за све и сви за једнога одговарати.²

¹ Т. ј. поверилаца декујусових. Према њима постоји солидарна одговорност, као што се види из друге реченице овог прописа.

² У међусобном њиховом односу постоји пак проста одговорност, у размери наслеђених квота.

§ 496. Наследници како се сви сложе, могу делити се или сами међу собом, или пред призиваним одабраним људима,¹ или пред својим судом или судијом.

¹ Изборни суд.

§ 497. Најпре ће се иставити, ако је жена мужа преживела, њен мираз,¹ и писани дар ако га има, за њу.

¹ Мираз се има издвојити и онда, ако је жена раније умрла, а муж није вратио мираз њеним наследницима, па ти наследници траже повраћај мираза по смрти мужевљевој.

§ 498. После ће се све пописао покретно и непокретно заоставше по умрломе имање тако на равне чести¹ поделити, како ће свакоме од назначених учествујућих наследника једнак део, како у покретним тако и непокретним, и осталим правима припасти.²

¹ Ако су наследници на једнаке делове. Иначе се врши деоба у размери, како је завештач одредио, односно како прописују правила о законском наслеђивању.

² В. примедбу код § 499.

§ 499. Ако је ствар једна така, која се сама собом (у натури) згодно поделити не да, онда ће се или проценити, па ће ствар један задржати, ако се остали сагласе, и ове ценом исплатити; ако ли се не сагласе, а оно ствар продати и новац поделити.¹

¹ В. уредбу од 5. октобра 1856. KBN^o 1501. (Збор. IX, стр. 77), о томе, да ли се јавно (лицитацијом)

продаје само чисто пунилино имање, или на-
против и оно, где би пунолетни наследници, или
ортаци, интересовани били, па би између ових
и пупиле случај деобе наступио.

Уредба поставља о томе ова правила:

„1. У случају деобе ортакког имања, где би
се ортак имао делити са свога умрлог ортака
наследницима, који би или сви, или би неки од
њих малолетници били, деоба се има учинити
како покретних тако и непокретних ствари по
процени по смислу § 498 Грађ. Закон. ако би
се сви пунолетни учесници у деоби па и татори
малолетника на то сложили. Исто тако може се
овако имање, и то истогача како покретне, тако
и непокретне ствари, ако се сва речена лица на
то сагласе, без сваке лицитације приватно про-
дати, и отуда извадити се имајући новац између
њих поделити, само што ова продаја не може
испод процене бити. У случају, где би се имале
делити покретне ствари једног и истог рода,
као што су, рана, пиће и томе подобно, које су
такве природе, да се поделити могу, то се има
деоба предузети, ако се сви учесници у деоби
и не би на то сагласили, но ако би само један
такву деобу захтевао. Где се пак у деоби не-
покретних ствари у опште, и покретних разнога
рода, или у њихној ванлицитационој продаји, не
би сложили сви пунолетни учесници у деоби и
татори малолетника; ту да се све такве ствари
путем јавне лицитације судом продати даду, па
онда новац да се подели. У свима пак изло-
женим случајевима има се по реченим односним
правилима поступити само у следству одобрења
суда.

2. У случају деобе посмртног имања, где би
се пунолетни наследници имали делити с на-
следницима малолетнима, имају се набљудавати
сва правила о деоби ортакког имања под 1 из-
ложена. Осим тога може сваки пунолетни на-
следник од покретних ствари, за потребу домаћу

служећих, што за себе нађе, да би му нужно
било, по процени на рачун свога дела задржати,
ако се на то и не би остали у деоби учесници
сагласили, и само се онда ово не може удеј-
ствовати, и мора се ствар продати, ако би још
који у деоби учесник ту исту ствар за себе за-
држати желео. Овим правом могу се и татори
на ползу малолетника ползовати. Исто тако, и
под истим условом, може себи по процени на
свој део задржати пунолетни наследник ствари,
које би њему за његову радњу служиле, а ма-
лолетнику не би од потребе биле.

Подобно и удовица при оваквој деоби може
од покућанства оно, што би јој нужно било, соп-
ственим новцем по процени себи у сопственост
откупити без лицитације, ако исту ствар не би
ко други од наследника хтео по процени на свој
део задржати, јер ако би овај случај био ствар
се има продати.

И ове покретне ствари разумевају се оне,
које су у попис посмртног имања ушле, и које
не спадају у оне непокретне ствари, које по §
524 Грађ. Закон. удовици као њена сопственост
принадлеже.

И овај поступак, под 2 изложени, само се у
следству одобрења суда може удејствовати.

3. Напоследку, било у првом случају под 1,
било у другом под 2, било у случају, где је чисто
имање малолетника, када се покаже опасност у
одлагању продаје какве ствари, моћи ће се ова
са одобрењем суда и ванлицитационим путем
продати.“

§ 500. Поклони за живота од оца или ма-
тере детету једном учињени, као сину у трго-
вину његову, занат, или другу какву радњу,
или кћери у мираз и свадбарину,¹ треба да се
при деоби узму у рачун, ако нису родитељи

нарочито изјаснили се да се ови у рачун не узму. Но плодови и хасна од таквога поклона припадају свагда даропримцу, и не улазе никада у рачун.

¹ Лимитативно набрајање. Само на те случајеве и никоје друге примењује се § 500.

§ 501. Трошкови на храну, одело, васпитање учињени не треба никако у рачун да уђу¹. Но оцу и матери, који су те трошкове чинили, од воље је, расположење учинити и такво, да се и то у призрење узме, и осталима у толико накнада учини; али родитељи треба то бројем да назначе, колико је.²

¹ Пошто су родитељи чињењем тих трошкова вршили једну своју законску дужност.

² Ово вреди само на случај да је за једно дете несразмерно више учињено трошкова око васпитања, но за другу децу, на пр. школовање у иностранству.

§ 502. За младолетника мора при деоби бити тотор његов, а за одсуствујућег мора бити заступник или бранилац од суда опредељени.

§ 503. По учињеној деоби сваки има право свој удео заузети, и њим управљати, и по својој вољи располагати.

§ 504. За тврђу права деобнога дела сваки један за другог добар стајати, одговарати, и у случају уштрба накнаду другом учинити мора.¹

¹ Ако би један наследник био евинциран, или ако би он исплатио неки декујусов дуг, за који сви наследници имају да одговарају.

§ 505. Који би мислио, да му је деобом том, неправда или уштрб учињен, онај може се на суд обратити за једну годину и дан, и захтевати, да се деоба исправи. Ако је који међу тим свој део обновио и знатно побољшао, то ће он само првашњу вредност у деобу дати дужан бити.

§ 506. Прође ли година и дан, или онај који нову деобу захтева, не би довољно неправду доказао, онда престаје сваки говор, и деоба остаје стална.

ГЛАВА XV.

О наследним правима и одношајима у задрузи.

§ 507. Задруга је онде, где је смеса заједничког живота и имања свезом сродства или усвојењем по природи основана и утврђена.

Задруга зове се и кућа или кућа задружна за разлику од инокосне.

§ 508. Што је год имања и добара у задрузи, није једнога но свију; и што год који у задрузи прибави, није себи но свима је прибавио.

§ 509. Ствари неке, које на потребу и послугу једноме искључиво служе, припадају искључиво ономе. За такво држи се рухо или одело, накит женски, простирка сопствена, преобука, сукно, рушадина, платно или постави или вез.

§ 510. О задружном добру без сагласија свију пунолетних и ожењених мушких глава

један или други није властан располагати, као ни продати или задужити.¹ И сам старешина само може управљати чељад домаћу,² и за кућу поради радње и уживања наредбе чинити,³ али отуђити што и задужити⁴ сам својевољно не може; но ако баш он што сврши, па за годину дана од времена, кад су други дознали, они не противслове ни на суду ни ван суда, оно остаје стално и непоречено, као да је с четка свију воља била.

¹ Мисли се на основно имање задружно, на капитал.

² Право старешине на управљање задругом и задружним пословима.

³ Вршити набавке за задругу, за текуће потребе продавати принос од имања, у опште администрирати задружном имовином.

⁴ Од основног капитала.

§ 511. Што је ко у задрузи живећи, но од задруге удаљен својим трудом или срећом и случајем себи прибавио, оно ће остати његово само, ако се он само с тим задовољи, а од свог смесничког дела одступи.¹

¹ Овај је § законодавним путем протумачен овако:

„Задругар, који је у задрузи живећи, но од задруге удаљен, својим трудом, или срећом и случајем што себи прибавио, никако не може изгубити право на смеснички део, који је као главно његово у задружном имању остао, почем је ово његова права сопственост, па ни законодавац није могао, нити је хтео, таквога задругара лишити ове његове сопствености, него је само хтео, да у таквом случају, кад један задругар оно, што је он осим задруге прибавио, за

себе задржава, и остали задругари, њега искључујући, који су при задружном добру остали и око истог радили, да задрже сав приплод, који је међутим, докле је онај одсуствовао и за себе прибављао, добивен. Тим начином смисао вишереченог § 511 по духу закона на приновак само од задружног имања односећи се, а не и на део од главног, који задругару као његова сопственост припада, као што је и у § 513 јасно казано, шта задругар, који је самовољно задружну кућу оставио, губи, — претпоменути § 511 јасније овако има се разумети: Што је ко у задрузи живећи, но од задруге удаљен, својим трудом или срећом и случајем себи прибавио, онда ће остати његово само, ако се он само тим, као својим тецивом задовољи, а од смесничког дела у приновку, који је за то време, докле је он одсуствовао, на задружном имању добивен, одступи.“

(Решење од 7. фебруара 1847. ВН^о 1787. Збор. IV, стр. 5).

§ 512. Који се одели, и свој део узме па на своју руку радити почне, онај ако у заједници¹ остане, за себе се сматра, и нема никаква права на добро задружно, као ни на добитак или плодове смесничког добра; ако нису при деоби другојачије уговорили, које им на вољи стоји; и онда ће се владати по уговору.

¹ Кућној заједници, т.ј. живи у истој кући.

§ 513. Онај, који би самовољно без сагласија задружног кућу оставио, и за годину дана повратио се и кућу потпомагао не би, губи право на сав приплод за време одсуства добивени, а и штету за то време догодившу се

дужан је носити, нити ће кућа за то одговорати.¹

¹ Ако би остали задругари својом неумешношћу причинили штету. На случај доловног оштећења овај се пропис не односи.

§ 514. Који би задругар место помоћи штету или дуг против воље задруге чинио, онога имају право остали од себе оцепити, давши му његов део по процени вештака, или ако им је воља и у натури.

§ 515. Задругар у смеси живећи само свој део задужити може; и зајмодавци, који су једном без знања дружине зајам чинили, само се из његовог дела намирити могу,¹ а на друге делове права немају, осим ако докажу, да је тај зајам у кућу унесен, да су сви за то знали, и да су скупа уживали и трошили.

¹ Који је наравно идеални део и тек издвајањем и деобом добива реални облик.

§ 516. Смрт старешине, или кога другог из задруге, стање и одношај задруге и смесништва имања не мења. Све остаје опет по старом.¹

¹ Под условом да има бар два задругара још.

§ 517. Деца мушка у задрузи живећа после навршене 15. године добијају раван део са осталим пунолетним и ожењеним задругарима у свему приновку и приплоду од онога времена; разумевају се наравно она, која су у кући била и припомагала.

§ 518. Деца мушка пре навршене 15. године немају особита дела, но заузимају места и права свога родитеља по опредељењу општем.¹

¹ Т.ј. док им је родитељ жив, она немају никакво право на главнину, већ једино на приновак у смислу § 517. По смрти родитеља, она ступају на његово место као наследници његови.

§ 519. Старешина задружни је наравно тотор младолетне заоставше деце.¹ Он је дужан њих са сагласијем матере упућивати и настављати, да добри, поштени и радни, па отечеству благопотребни људи буду.

¹ Тој деци у задрузи не поставља се други тотор, нити пак за старешину задруге вреде прописи закона о старатељству, већ прописи који вреде за задругу.

§ 520. Докле год једне пунолетне¹ или ожењене главе у задрузи има, и нико од заоставших не иште да се попис чини, суд пописа чинити неће. Само на захтевање преживелих² пописаће суд својим путем имање, па по потреби или ће део младолетника иставити, и под судску управу узети,³ или ће пописавши га са пописом и опет задружном руководству предати. Но како је део младолетника по попису назначен, и истављен, одмах је и деоба учињена, и младолетнима њихов део припада, па остала деца у задрузи, или не остала.

¹ Мушке.

² Или само једног од њих.

³ Т.ј. одредити тотора.

§ 521. На случај смрти сваки у задрузи, који личну способност има, о своме делу располагати може у толико, у колико се део не премаша;¹ и ако је који тако расположио, онда се попис учинити мора, да се део умрлога истави, ако то између задругара за живота није учињено и назначено.

¹ Разумѐ се идеални део.

§ 522. Све што коме у задружној смеси принадежи, било главно, било приплођено, поновљено или стечено, сматра се као сопственост,¹ по којој се право располагања мери и ограничава према свима у задрузи живећим законим наследницима.

¹ Т.ј. као сусвојина, сувласништво.

§ 523. Жена удовица после мужа у задрузи заоставша, била са децом, или без деце, задржава право уживања на делу свога мужа у задрузи и смеси заоставшем.¹ Но и она је дужна по могућству задрузи припомагати.

¹ Обим тог права уживања одређује се по истим правилима, која вреде за инкосне породице (§§ 412, 414 и 415).

В. законодавно тумачење овога §-а од 28. јуна 1849 (Збор. V, стр. 49), које гласи:

„Како § 523 гласи, да жена удовица, после смрти мужа у задрузи заоставша, била она са децом, или без деце, задржава право уживања на делу свога мужа у задрузи и смеси заоставшем, то се разуме да ни оваква жена удовица, којој у задрузи дете умре, не може део овог у истој задрузи ни у каквом случају наследити,

него и њој остаје само право уживања до смрти или преудаје, по гласу постојећих правила о женскињама у задрузи.“

§ 524. Осим тога што је задруга дужна жену удовицу издржавати, и њој уживање пристojно давати, она задржава преко свог мираза све оно, што је само на потребу њену и њенога мужа или деце служило, као своје сопствено, које, и ако се преуда, са собом односи; но дечије остаје деци.¹

¹ В. примедбу код § 499.

§ 525. Удовица ако се преуда; или родитељима својим врати, да добије пристojно снабдење ради удомљења по постојећем обичају. И то да јој служи за опрему.¹

¹ В. законодавно решење од 6. јуна 1853 у примедби код § 414.

§ 526. Права и обвезе задругара једнаке су, били сродни, били усвојени са општим сагласјем.

§ 527. У случају наследства и деобе у задрузи ваља поступати по општем пропису наследства и деобе.¹

¹ В. гл. IX и XIV, и §§ 518, 523 и 529, заједно са примедбама код појединих §§-а.

§ 528. Сродство у задрузи при наследству има првенство над сродством изван задруге, ма ово било и у ближем степену. И само усвојење достоверним начином и са општим сагла-

сијем задруге учињено, искључава и само сродство по крви изван задруге. Но деца малолетна, ако би за матером из задруге отишла, задржавају своје првенство и изван задруге. Такођер и у случају ропства или сужањства или друге подобне нужде и опасности, или службе отечествене, остаје право сродства при наследству и изван задруге невређено.¹

¹ В. законодавно тумачење овога и § 507, од 22. маја 1852 (Збор. VI, стр. 103), које гласи:

„Будући да § 507 законика грађанског јасно каже, да је задруга онде, где је смеша заједничког живота и имања „свезом сродства“, или законом усвојењем основана и утврђена, а ово сродство никако друго, нарочито кад је питање о наследству, не може бити, него оно „по крви“, сходно § 395 истог законика, то и § 528 свагда тако разумети треба, да само „сродство по крви у задрузи при наследству има првенство над сродством, наравно опет таквим, изван задруге, па макар ово било и у ближем степену.“

По овом онде није права задруга, где заједнички живот оних лица, која је сачињавају, није као што закон опредељава, свезом сродства основан и утврђен, т. ј. где ова лица нису између себе по крви или барем грађански (цивилно) сродна, него је онде заједница основана смешом имања и задружног труда и живота, или свеопшти ортаклук без нарочитог уговора, о ком се следствено има судити по наредбама главе XXVII; чести друге законика грађанског.

Следствено, у свакој овој заједници, где је само смеша имања и живота, а између лица, која су је сачињавала, није постојала свеза сродства по гласу § 507 грађанског законика, кад год наступи случај наслеђења имања из ње, свагда искључавају закони сродници свако несродно у

заједници живеће лице, па дакле ако би ово и пасторак било, и по томе су ту, као што је Попечитељство Правосудија по духу наведеног § 507, у представи својој од 3. јулија прошле године AN^o 4193, Савету предложило, по општим наредбама наследства, изложеним у IX глави, чести друге законика грађанског поступати има.“

§ 529. Девојке у задрузи заоставше кућа задружна да има издржавати, и у своје време пристojно удати, по постојећем обичају.

Женски деца умрлога у задрузи, кад овај не остави по себи мушке деце, имају права наследства на део задружног имања свог оца; но што им имање, у колико се оно у земљама и уопште у непокретностима састоји, може задруга по процени вештака новцем исплатити.

(Допуна од 28. новембра 1859, BN^o 5282, Збор. XII, стр. 96).¹

¹ Овом допуном укинута је законодавно објашњење § 529, које је објашњење гласило: „да у задружном стању кћи умрлога, и ако мушке дече нема, не наслеђује његов део задружног имања, но тај да остаје задрузи, као најпречем наследнику, а иста задружна кућа да је дужна кћер умрлога издржавати и у своје време пристojно удати по постојећем обичају, као што ову дужност према таквој и у инокосном стању има онај, који имање умрлог наслеђује, пак је у том смислу § 529 законика написан као изузеће од општих правила закона о наследству.“

ГЛАВА XVI.

О наследству у недостатку наредбе законе и законих наследника.

§ 530. У случају ако наследника никаквог, ни по уговору ни по завештању ни по закону не би било, онда имање заоставше припада држави, и то како непокретно тако покретно, каси правитељственој.

ОДЕЉАК ДРУГИ.

ГЛАВА XVII.

О уговорима у опште.

§ 531. Уговор је закључен онда, кад једна страна што обећа, а друга то прими,¹ или се изјасни да прима.^{1 2}

¹ То је једно исто, и зато је овака алтернативна редакција била непотребна.

² Није довољно да је противна страна у опште изјавила пристанак, већ се тражи да је тај пристанак достављен првој страни, макар ова у конкретном случају и не сазнала за тај пристанак.

§ 532. Обећање ово и примање може се учинити не само речима, него и другим згодним знацима, а и самим делом, које вољу показује.¹

¹ Ћутање се не може узети као пристанак, баш кад би предлагач и изјавио да ће ћутање сматрати као пристанак.

§ 533. Који су разума лишени, не могу уговора чинити, то јест нити могу што обећати нити примити.¹ Овима је подобно и дете млађе од седам година.² Они пак, који од оца, татора или стараоца зависе, не могу ништа обећати, али ако што на корист своју приме, оно стоји.^{3 4}

¹ Немају пословне способности. Уговори, које би они закључили, ништавни су.

² За малолетнике од 7—21 године вреди последња реченица § 533.

³ Та лица само са одобрењем стараоца могу закључивати уговоре. Без тог одобрења закључени уговор је рушљив, оборљив. Изузимају се уговори, којима малолетници само стичу права, а не примају никакве обавезе. Такве уговоре могу они сами закључивати.

⁴ В. §§ 563, 916 и 920.

§ 534. Како да се уговори закључе са другом или са општинском, то ће се из њиховог постојећег устројства и природе видети.¹

¹ То вреди у опште за сва правна лица. У њихово име закључују уговоре они органи, који по закону представљају то правно лице.

§ 535. За уговоре са злочинцем чињене, и њихову важност, определиће закони казнени.¹

¹ В. §§ 16 и 17 Казн. Законика.

§ 536. Уговор ваља да буде јасан и разумљив, и опредељен.¹

¹ Нејасан и неразумљив уговор је ништаван. Ништаван је и онај уговор, чији је један део

само неразумљив, ако се утврди да је тај део битан за уговорача.

§ 537. При уговору страшење,¹ лаж,² превара,² и обмана³ употребљена никоме не помаже, но шта више одмаже. Такав уговор не само не стоји, но и накнада оштећеном тим начином припада.³

¹ Принуда. Под принудом — физичком или психичком — која мора бити озбиљна, закључени уговори су рушљиви или оборљиви.

² Преваром или у заблуди закључени уговори су ништавни, ако је заблуда од битне важности.

³ Накнада од онога, ко је творац принуде или преваре.

§ 538. Уговор се може само о оним стварима учинити, које међу људима пролазе, и које су могуће и дозвољене.¹

¹ В. §§ 13, 636, 722, 793 и 794 ов. зак. и чл. 4 закона о обвези за накнаду штете учињене смрћу и телесном повредом при железничком саобраћају. (Збор. 41, стр. 200).

§ 539. Нарочито закон забрањује и уништава уговоре следеће:

1) Уговоре за труд при каквој просидби девојке и брачној погодби.¹

2) Уговор лекара или выдача са болесником, што ће се лечења болести какве примити.²

3) Уговор, којим би правозаступник парницу поверену прекупио опредељеном неком ценом.

4) Уговор, којим би ко наследство или испоруку (легат) још за живота онога, од кога би му припало, продао.³

¹ Уговор је ништаван. Ако је што дато ради испуњења уговора, може се тражити натраг.

² На место уговором утврђене накнаде долази такса од државе прописана.

³ Видети законодавно решење од 15. децембра 1844 о томе: да судови уговоре при просидби девојке, по којима би младожења фамилији девојачкој какву суму новаца, у име братскога дара дати обећао се, ако ствар до суда дође, при изрицању пресуде не уважавају.

В. даље и законодавно решење од 10. децембра 1852 (Збор. VI, стр. 226), које садржи ове прописе:

1. Сваки младожења, који би при просидби девојке од стране родитеља, тудора, сродника или старатеља њених, било у новцу, било у стварима, уцењиван и оглобљен био, има право за то суду тужити се, и оно, што му је овим начином узето, натраг захтевати.

2. Суд ће у том случају, кад ствар до парнице дође, извидевши у колико то не би била проста даровина, већ би се судски доказало да је то била уцена, било у новцу било у стварима, уцењившег родитеља, тудора ит.д., за кога се докаже, да је учену примио, одмах принудити, да такву натраг поврати, или по околностима накнади.

3. Уцењени и оглобљени младожења дужан је, за један месец дана од дана свог венчања, суду с подобном тужбом пријавити се; јер по истеку овог једномесечног рока, предмет ће се за застарели сматрати, и тужилац ће се од овог потраживања одбити.

Видети и § 366 Казн. Законика и § 41 закона о правозаступницима.

§ 540. Уговор једанпут закључен има једнаку силу и важност, био усмено или писмено, био пред судом или ван суда, пред сведоцима или без њих учињен.¹

¹ Начело основно, да у опште за важност уговора није прописана никаква форма, у којој се уговор има закључити. Изузетци су законом изречно предвиђени.

§ 541. Но ако се уговарајућа лица нарочито на писмени уговор сложе, онда се само са потписом као закључен сматра.¹

¹ Пре потписа, ма да је споразум потпун и свршен, још нема уговора, нити су странке за свој споразум правно везане. Свака може слободно одустати од намераваног уговора.

§ 542. Који писати не зна, мора своје име од другог потписати дати; сам пак или крст ставити, или печат свој ударити, које ће два сведока посведочити, да је с његовом вољом уговор закључен и потписан.

§ 543. Где два или више њих у смеси имања живе, па уговор какви у смеси учине, то јест или што обећају или што примају, онда се по основима смесе права и обвезе узајамне судити морају.

§ 544. Кома се обвезе само један део смешичке ствари, онај нема право на цело; нити може од другог захтевати, осим онога који се обвезао.

§ 545. Ако ли су се два или више њих на целу ствар обвезали, онда је дужан један за све и сви за једнога целу ствар дати.^{1 2}

¹ Солидарна одговорност. Према зак. решењу од 7. X. 1846, које је ниже наведено, у сумњи заједничка обавеза више лица је проста обавеза. Само изречно кад је речено, да један одговара за све и сви за једног, постоји солидарна одговорност.

² Односно овог §-а и § 831 види законодавно решење од 7. октобра 1846 (Збор. III, стр. 140), које гласи:

„Као што § 547 грађанског законика прописује, да се сваки уговор онако мора испунити, као што он гласи, тако је ово исто правило и пре изданог грађанског законика по самој природној правци постојало; оно дакле ни пре законика није дозвољавало, од кога друкчије и строжије испуњење уговора захтевати, него што се он уговором обвезао, а тим се мање дозвољава сад то, од како је положни закон исто правило изречно прописао. Следствено, као што до законика, ако су се више њих на што обавезали и потписали, само је у оном случају могло се испуњење обавезе од једног самог искати и добити, ако је у обавези стајао и тај услов, да су сви за једног и један за све, а иначе је то испуњење од свију њих, који су се на такво обавезали, тражити требало, и сваки између њих, по смешништву сразмерно морао притећи на испуњење дружевне обвезе; тако то и сада, од како је законик изашао, по истога више наведеним §§ 547 и 831 постоји и набљудавати се мора у свима до законика примљеним обвезама, као год и у онима, које су наступиле после законика.

Но будући да они, који су се заједно обавезали на штогод, сви за савршено испуњење тога јемствају, као што је у § 750 законика изјашњено, то следује, да се никоји поједини између њих самим тим, што би он сразмерни свој део друштвене обавезе испунио, целе ове обавезе још не ослобођава, него за остале делове, докле сви

испуњени не буду, обавезан остаје као јемац, који по § 829 за друга свога као правог дужника мора чест обвезе испунити, но тек онда, кад се покаже, да овај сам није у стању то учинити.

По овоме да се не би каса државна каквој опасности излагала односно таквих својих потраживања, за која су више њих, али не солидарно, њој обвезали се, надлежи у сваком случају противу њих заједно и једнако, као, што су се они обвезали, сва законом прописана средства употребити, како за обезбеђење, тако и за саму наплату, па ако извршењем пресуде не би се од кога између њих могло испуњење обвезе, у колико на њега као смесника спада, добити, онда да се ова од обвезаних другова или ортака допуну.⁴

В. § 834 овога законика и §§ 24, 25, 116 и 118 тргов. законика.

§ 546. Ако би при уговору особити услови стављени били, они се морају разумно у призрење узети.¹

¹ Услови може бити одложних и раскидних, према томе да ли је заснивање уговора или престанак уговора везан за неки неизвесни догађај или услов. Неморални услови и услови закону противни чине и уговор ништавним. Неразумљив услов сматра се да и не постоји.

§ 547. Сви уговори ваља да се у оно време, на оном месту и на онај начин изврше, као што који уговор гласи. Кад се питање о времену роди, онда се по закону узима 24 сата за један дан, 30 дана за један месец, и 365 дана за једну годину.

§ 548. Кад место, где да се уговор изврши, није нарочито назначено, онда то треба по природи посла судити и одредити.¹ Ако то не би

могуће било, онда ће се ствари непокретне на оном месту, где леже, а ствари покретне на оном месту предати, где је обећање учињено.² Кад се питање роди о мери, вази и новцу, онда се на оно место гледа, где се ствар предаје.³

¹ Имајући наравно у виду и мишљење и намере страна.

² Т.ј. где је уговор закључен.

³ Правила која постоје у том месту меродавна су за меру и новац.

§ 549. Кад ко што обећа или се на што обвезе, па се то на више начина испунити може, онда ономе, који се обвезао, стоји на вољи, где хоће да обећање испуни;¹ али почем је једанпут место одредило, не може више променити, нити од тога одустати.²

¹ Односно коју ће од неколико алтернативних обавеза испунити. Ово је диспозитивни пропис, и странке могу и друкчије уговорити, тако да право избора припада повериоцу.

² Сем ако противна страна на измену пристане.

§ 550. Ако се при закључењу уговора за знак тврђе уговора и за сигурност извршења капара да, па се кривицом једне стране уговарајуће уговор не би испунио, онда невина страна може задржати капару, или ако је ова дала капару, има право по својој вољи искати, или да крива страна капару удвојену врати; или воли, да се изврши уговор, или, ако то не може бити, накнаду да учини.

§ 551. Ако се уговор закључи на одуста-
ницу или пишманлук, то јест, ако се определи
нешто које онај платити има, који би пре из-
вршења одустао од уговора, т. ј. који би се
попишманио, онда такав мора или држати уго-
вор, или пишманлук платити.

§ 552. Сваки уговор, и из њега происти-
чућа права и обвезе прелазе и на наследнике,
осим случаја, ако не би исти за личне односе
и способности везани били; или ако иначе
нису наследници нарочито уговором или за-
коном изузети.

§ 553. Ако једна страна закључени уговор
истина испуни, али не сасвим онако, као што
уговор гласи, или не у одређено време, или
не на свом месту, и уреченим начином; онда
друга страна нема права зато одустати од уго-
вора, него има право захтевати, да се тачно
уговор испуни, и за оштећење накнада учини.¹

¹ Ако једна страна никако није испунила уго-
вор, друга страна у том случају има право и да
одустане од уговора.

§ 554. Кад ко уговор закључи таквим на-
чином, да ствар на другога пренесе, тако да
му се зато наплата учини,¹ онда он наравно
свагда и јемствује или добар стоји, ако се и
не изрази, за сва она својства, која су код
оне ствари уговорена, или која се обично код
ње претпостављају, да се по својој природи
и по смислу уговора она употребити може.

¹ На супрот т.зв. либералним или бесплатним
уговорима, код којих се даје ствар без икакве
накнаде.

§ 555. Који би дакле уговор какви учинио,
па би ствари једној, коју на другога пренаша,
таква својства приписивао, каквих она ствар
нема, а требало би по природи или уговору
да их има; или који би особите недостатке
код ствари једне прећутао, и прикривао;¹ или
који би такву ствар, које он нема, или сасвим
туђу, продао;² или који би лажно издавао, да
је ствар за какву потребу способна, а није,
или да ни обичних недостатака и бремена нема,
наводио; па би се противно показало, онда
ће такав за то одговарати, а за штету, која
би отуда произишла, накнаду учинити.³

¹ Одговорност за каквоћу или особине ствари,
или т. зв. обавеза заштите у случају физичких
недостатака или мана ствари.

² Обавеза заштите у случају евикције, кад
би прибавилац био принуђен да преда ствар прав-
ном власнику њеном.

³ У случају физичких мана или недостатака
ствари, прибавилац може или тражити раскид
уговора, ако су недостатци тако велики, да се
ствар не може за одређени циљ употребити;
или пак захтевати смањење цене у случају не-
знатних мана. Осим тога он има право и на
накнаду друге штете, коју би услед недостатка
ствари претрпео.

У случају правних недостатака (случај евик-
ције) преносилац одговара за потпуну накнаду
штете.

§ 556. За недостатке, који свакоме у очи
падају, није дужан нико јемствовати, осим ако

је нарочито у уговору назначено, да ствар баш никаква недостатка ни бремена нема.

§ 557. Ко туђу ствар уговором на себе прими, знајући да је туђа, онај нема права јемства или накнаде искати. Разумева се, да ни онај, који се јемства одрече, нема на то право.

§ 558. Ако би уговор гласио на ствари ђутуре или гомилом, то јест онако као што стоје и леже, без броја, мере и ваге да се предаду, онда јемства и накнаде нема, осим особита случаја, ако би се такви недостатци и махне откриле, за које се уговором нарочито јемствује.

§ 559. Ако при терешним уговорима једна страна није примила ни пола обичне вредности онога, што је другој страни дала, онда оштећена страна има права захтевати да се уговор раскине и у пређашње стање поврати.

Но друга страна има права држати уговор, ако оштећеном допуни онолико, колико до обичне цене недостаје.

Вредност се узима она, која је била у времену кад је уговор закључен.¹

(Замена од 5. маја 1864 год. Збор. XVII, стр. 230).

¹ В. §§ 790, 859, 916 и 937.

§ 560. Ово средство нема места онда, кад се ко нарочито тога одрекао, или му се ствар особито омишљала, па је прекообичну цену за

њу дао; или ако се по уговарајућим лицима судити даје, да је ствар у пола поклоњена; или ако се права цена ствари пронаћи не може; или ако је ствар путем судским продана.¹

¹ На јавној лицитацији.

ГЛАВА XVIII.

О поклонима.

§ 561. Поклон бива, кад ко добровољно другоме што да, не иштући нити примајући икакве за то наплате.

§ 562. Ко има право савршено и неограничено са својим стварима располагати, онај само може поклоне чинити.¹

¹ Лица која немају пословне способности (умно оболели, деца испод 7 година) као и лица са ограниченом пословном способношћу (малолетници од 7—21, удате жене, лица под старатељством) не могу према томе чинити поклоне.

§ 563. Примити поклон може сваки, и онај који иначе сам уговора другог закључити не може.¹

¹ Ово се односи само на лица ограничена у пословној способности, а не и на лица која у опште немају пословне способности. Ови последњи не могу ни поклон примити (в. § 533).

§ 564. Ко поклон само усмено учини, а ствар

не преда¹ и на захтевање неће да преда, не може се судом натерати, да предати мора. Само са писменим достоверним доказом може се поклон путем судским тражити.²

¹ Ако је ствар предана поклонопримцу, уговор је свршен, и ако је усмено закључен.

² Писмена форма је обична, у смислу §§ 541 и 542.

§ 565. Са туђом ствари, било покретном било непокретном, или на штету трећег, поклон се чинити не може. И ако се учини, пада и уништава се.¹

И по томе неће важишћу поклон којим је окрњен закони део деце, или би било окрњено уживање онима, које је поклонодавац дужан издржавати,² или би се осујећавала наплата поклонодавчевих поверилаца у време поклона.³ У оваком случају обдарени вратиће само онолико, у колико се изискује да се подмири окрњени закони део деце, или уживање оних којима то припада, или да се подмире оштећени повериоци.

Ако поклонопримац не притежава поклоњену ствар, или вредност те ствари, онда одговара само у оном случају, ако је у непоштеној намери престао њу притежавати.

(Додатак од 5. маја 1864 год. Збор. XVII, стр. 231).

¹ Сем ако прималац није одржајем у току времена прибавио својину на поклоњеној ствари (в §§ 926, 928 и 929).

² Удовички ужитак у смислу §§ 412—415.

³ Видети § 303а.

§ 566. Ко једанпут поклон учини, не може више натраг узети, осим особитих случајева.¹

¹ Нема опозивања поклона, јер се једностраном изјавом једног уговорача не може да мења уговор.

§ 567. Случаји, због којих дародавац може поклон порећи, јесу следећи:

а) ако дародавац доцније тако осирوماши, да ни живети не може;

б) ако обдарени велику неблагодарност спрема дародавца покаже, наносећи вред његовом животу, телу, части, и нарушавајући његову слободу и имање.¹

¹ В. § 937.

§ 568. Поклон на случај смрти учињени сматра се као легат или испорука, и по томе ће се и судити.¹

¹ В. § 469.

ГЛАВА XIX.

О остави или аманету.

§ 569. Остава или аманет је такав уговор, којим ко туђу ствар прими тако, да је чува, и невређемо натраг врати.¹

¹ Уговор је перфектан тек пошто се ствар преда чувару. Пре тога момента не постоји уговор.

вор о остави, ма да иначе може претходни угро-
вро бити обавезан.

§ 570. Сваки који туђу ствар као аманет
има оставу прими, дужан је исту ствар од сва-
ког квара или штете, као своју сопствену,
чувати.¹

¹ Чуварова одговорност је смањена. Он одго-
вара за ону брижљивост, коју у својим ства-
рима показује, т. зв. *culpa levis in concreto*.

§ 571. Ствар на оставу примљену чувар
нема права на своју корист употребити нити
уживати, осим случаја, ако то остављач наро-
чито сам дозволи; но онда престаје исти угро-
вор бити аманетом, и прелази у наруч, најам¹
или зајам², по разлици ствари и употребљења.

¹ Ако је ствар непотрошна.

² Ако је ствар потрошна.

§ 572. Ако је време опредељено, мора чу-
вар у то време, ако ли није, онда је дужан,
кад остављач псиште, натраг вратити.¹

¹ И кад је утврђено време повраћаја, дужан
је чувар и раније, на захтев оставиоца, ствар
да врати, само што у том случају он има право
на накнаду штете коју би имао услед тог пре-
временог повраћаја.

§ 573. Ако нема опредељеног времена, нити
се по околностима време определити може,
онда и чувару стоји на вољи, кад хоће оставу
натраг поднети.

§ 574. Обично се само покретне ствари на
оставу дају. Но бива, да се и непокретне
ствари, као кућа, воденица, виноград, њива,
ливада и т. д. на чување коме предаду, и онда
чувару исте дужности предстоје као и код
покретних ствари; ако му није још преко тога
што више поверено, које се после к аманет-
ним дужностима додаје.

§ 575. Чувар одговара за сваки квар или
штету аманету причињену.¹ Но за случај, који
он одвратити није могао, он не одговара. Али
и остављач дужан је сваки трошак, који би
чувар на чување ствари остављене имати мо-
рао, накнадити.²

¹ Овај је пропис у контрадикцији са § 570, у
коме се каже да је чувар дужан чувати ствар
као своју, а не као добар домаћин. Оба прописа
треба тако измирити, да се § 570 примењује у
случају бесплатног чувања, а § 575 онда, кад је
било чување за награду (в. § 578).

² То није награда за чување (в. § 578), већ
накнада позитивних издатака.

§ 576. Ако би ко ствари под кључем или
под печатом примио, па би се показало да је
браве покварена, или печат нарушен, онда,
ако се не зна друкчије шта је унутра било,
мора чувар по заклетви остављача накнаду
учинити, ако не би иначе доказати могао, да
се нарушење браве или печата случајно до-
годило.¹

¹ Претпоставка је, да постоји оштећење или
штета, што остављач има наравно да докаже.

§ 577. Ако је чувар, сачувавши туђу ствар, своју сопствену зато жртвовао и изгубио, онда он може од остављача за то накнаду захтевати.

§ 578. Награду за чуваре може чувар само онда искати, ако би таква нарочито уговорена била, или би се таква по околностима, или по послу и опредељењу лица, подразумевала.¹

¹ На пример, кад се чувар стално бави тиме, кад му је то занимање.

§ 579. Ствари из пожара, рушења каквог здања, похаре, или утопљења лађе, или другог подобног несретног случаја спасене, и коме предане, сматрају се као и други аманет, који је сваки прималац дужан чувати и натраг вратити ономе, чије су ствари.

§ 580. Такође и крчмари, гостионичари (ханџије), лађари, возари или скелеџије, возиоци (кириџије) и носиоци, дужни су ствари од путника њима предане и поверене као аманет чувати, и за сваки небрежењем причињени квар или штету одговарати, и накнаду учинити.^{1 2}

¹ Одговорност ових лица претпоставља њихову небрежљивост, макар и лаку. Али њихово је да доказују да нису били небрижљиви. Они одговарају и за послугу своју (в. § 812).

² В. §§ 69 и 70 тргов. законика.

§ 581. Ако би се две стране за једну ствар препирале, па би или саме или би суд исту ствар коме на чување предао, док се не извиди чија ће бити, онда се такви судски на-

значени чувар зове заптителъ или секвестер, а ствар таква, која се под заптом налази, зове се узапћена, и сматра се по основима изложеним оставе или аманета.

ГЛАВА XX.

О наручи или послузи.

§ 582. Наруч или послуга бива уговором таквим, којим ко непотрошну ствар¹ на послугу узме,² тако, да на опредељено време без сваке плате или награде³ натраг врати.

¹ Покретну или непокретну.

² Уговор о послузи је перфектан тек кад се ствар преда послугопримцу. То је реалан уговор, као и уговор о остави (в. § 569).

³ Ако давање није бесплатно, онда је то уговор о кирији или закупу.

§ 583. Онај, који ствар једну у наруч или на послугу узме, има право истом ствари онако служити се, као што то обично бива, или као што је уговором одређено.

§ 584. Ако је време за послугу опредељено, онда се има ствар на то време натраг вратити;¹ ако ли то није, онда ваља гледати на намеру послуге, па по томе време повраћаја определити.

¹ Послугопримац није дужан враћити ствар пре тога времена, а може ако хоће. В. § 587 и 588.

§ 585. Ако се време никако одредити не може, онда ни овај посао не може се сматрати као прави уговор,¹ него зависи од воље онога, који је ствар на послугу дао, пре или после, кад му се свиди, натраг поискати.

¹ Нетачно. Уговора не би било кад не би било сагласности у главном питању — давању ствари на послугу. Закон је хтео рећи, да послугопримац нема уговором зајемчено право на трајање послуге извесно време. Послуга траје у таквом случају докле давалац у послугу жели.

§ 586. Ако се распра роди, па онај, који је дао ствар у наруч, каже, да је краће време одређено, а онај, који је узео, каже, да је дуже, онда се оно прво држи за истинито, ако овај противно не докаже.

§ 587. Пре времена одређенога и послуге узете не може се ствар натраг искати, баш да би господару самоме нужна била,¹ осим случаја, ако нарочити уговор тако гласи.

¹ Послугопримац није дужан предати ствар, али наравно, ако он пристеје, нико му то не, забрањује.

§ 588. Онај, који је ствар на послугу узео, може и пре времена одређенога ствар натраг вратити; и господар је дужан примити, осим случаја, ако то њему на терет или на штету бива.¹

¹ И у том случају, разумно тумачећи овај пропис, господар је дужан ствар да прими, али има право на накнаду штете коју би отуда трпео.

§ 589. Ако онај, који ствар у наруч узме, не би ствар онако употребио, као што је уговорено, или би ствар против воље господара другом коме даље на послугу дао; онда он остаје за сваки квар под одговором,¹ и господар може и пре времена своју ствар натраг поискати.

¹ И за случајну штету, која није ничијом кривицом наступила, сем ако се докаже, да би штета и без тога наступила (на пример услед унутарњих недостатака саме ствари). В. § 589.

§ 590. И кад би онај, који у рачун једну ствар узме, против реда и одређења ствар исту употребио, дужан је и за случајну штету одговарати и накнаду учинити.^{1 2}

¹ В. објашњење § 589.

² Иначе послугопримац одговара по општим правилима, т.ј. за сваки долус и свако небрежење.

§ 591. Кад би се ствар изгубила, па доцније нашла, не припада ономе, који је у наруч узео, но ономе који је дао, баш да би онај накнаду у вредности учинио био; само ако је овај готов вредност ову натраг вратити.

§ 592. Обичне трошкове са послугом ствари скопчане мора онај носити, који се са ствари служи. За ванредне трошкове, које је на садржање ствари као нужне учинио, може накнаду од господара ствари искати, кад њихову неопходну нужност покаже.¹

¹ За све остале ванредне трошкове вреде прописи §§ 628 и 629.

ГЛАВА XXI.

О зајму.

§ 593. Зајам је такав уговор, којим се коме ствари потрошне даду тако, да он властан буде по својој вољи њих употребити, потрошити и њима располагати, но у своје време дужан буде речене ствари у истом роду и вредности натраг вратити.¹

¹ Реалан уговор, који је перфектан тек пошто потрошне ствари буду дане зајмопримцу. Споразум странака пре тог давања обавезан је (в § 595), али то није уговор зајма, већ особени уговор (pactum de mutuo dando).

§ 594. Зајам обично се чини у новцу; али може бити у другим потрошним стварима. И бива или на лихву, т. ј. интерес или добитак, или без лихве; на залогу или без залогa, на јемство или без јемства.

§ 595. Зајам може се учинити писмено или усмено.

§ 596. Онај, који у зајам даје, зове се зајмодавац или позајмилац; онај који у зајам узима, зове се зајмопримац или дужник.

§ 597. Зајмодавац не може изискивати да му дужник зајам у оном истом роду новаца врати, у ком је примио, осим случаја ако тако нарочито уговор гласи, и дужник се на то подвезао.

§ 598. Ако би се међутим законом промена у новцу учинила, тако, да се унутрашња вред-

ност не промени, онда ће зајмодавац примити у оној струци, у којој је дао, на пр. ако је дао 100 дуката, он ће толико дуката и примити, ако је дао 200 талира, он ће толико талира и примити; ако је дао 1000 гроша, он ће толико гроша и примити; ако ли међу тим вредност унутрашња спадне, или се дигне, онда ће се зајам по оној вредности вратити, која је у време зајма била, ако нарочито уговор на извесну фелу новаца не гласи; на пр. ако се не назначи: дајем 100 дуката цесарских у злату тако, да ми се 100 дуката цесарских натраг врати.

§ 599. Ко узме у зајам саливено злато, сребро, или другу руду, на вагу или меру, онај ће на вагу или меру онолико исто у своје време и вратити, била му цена новцу већа или мања од времена зајма учињенога.

§ 600. Тако и зајам у храни и еспапу враћа, се у оној количини и доброти, у којој је примљен, не сматрајући на већу или мању цену и вредност.

§ 601. Лихва закона опредељује се 6 на сто;¹ уговорити се пак може и до 12 на сто. Већа се судом не пресуђује.

¹ То је законски интерес који се досуђује, ако други није уговорен.

§ 601a. Ако у зајам нису дати новци него друге ствари потрошне, па би зајмодавац уговорио да му се врати више но што му је

дао, било у роду, доброти или количини, опет се не може уговорити већа хасна од дванаест на сто. Ово важи и за све друге поред интереса уговорене побочне дужности или користи, под којим му драго видом или назвањем, било за себе или за другог уговорене.

Исто тако, ако би се уговорило, да се за даши новац или ствар, врати ствар другог рода, не сме се већа хасна од дванаест на сто уговорити.¹

(Додатак од 5. маја 1864 год. Збор. XVII, стр. 232).

¹ В. § 284. Казн. Зак.

§ 602. Где нема лихве уговорене, али је време враћања опредељено, па се на време зајам не врати, онда зајмодавац има право од онога времена лихву закону са 6 на сто искати

§ 602а. Ако је уговор о зајму на дуже време закључен, а не би било одређено време плаћања интереса (лихве), онда се разуме по свршетку сваке године.

(Додатак од 5. маја 1864 год. Збор. XVII, стр. 232).

§ 603. Интерес (лихва) на интерес не може се узимати ниш напред уговорити; но кад дужник интерес кад треба не плати, то се може новим последујућим уговором наплаћени интерес у главно преобратити, и онда и на њега интерес иде.

Од овог се изузима давање под интерес новца из државних и јавних фондова, за које особени закони постоје.

§ 604. У случају ако дужник на време интерес не плати, и противу воље зајмодавца задржи, то ће се досудити и интерес на интерес неплаћени, од времена кад је зајмодавац наплату тога судом захтевао.

(Измена од 5. маја 1864. год. Збор. XVII, стр. 232).

§ 604а. Ако је поверилац допустио да интерес (лихва) достигне главно, онда интерес престаје тећи. Но од дана, кад је тужба суду поднесена, може се интерес наново тражити.

Од овог се изузима давање новца под интерес из касе државних и јавних фондова за које постоје нарочити прописи.

(Допуна од 5. маја 1864. год. Збор. XVII, стр. 232).

§ 605. Зајмодавац нема права пре уреченог времена зајам натраг искати. Но у случају опасности да му зајам пропасти може, може он својим путем себе осигурати.¹

¹ В. прописе Грађ. Суд. Поступка о обезбеђењу.

§ 606. Ако је ко дао зајам на неопредељено време, онда се сматра, да је на захтевање зајмодавца дужник свагда вратити дужан.¹

¹ У том случају и зајмодавац има право у свако доба да врати зајам и зајмодавац је дужан то примити. В. § 607.

§ 607. Ако би неко. опредељено време н.пр. три месеца дана, или по године, за отказ опредељено било, онда је дужан зајмодавац на толико време напред дужнику зајам отказати.¹ Но ни зајмодавац није дужан пре опредељенога времена, и преко услова учињеног, исти зајам натраг примити; осим ако би дужник својевољно лихву до опредељеног времена платио.

¹ Исто вреди и за зајмопримца.

§ 608. Ако би онај новац, који је у зајам узет, међутим законом престао тећи, и тако сву вредност изгубио, то зато зајмодавац право своје не губи, но дужник ће дужан бити њему у подобном новцу вредност узајмљену натраг вратити.

ГЛАВА XXII.

О пуномоћству и деловодству.

§ 609. Уговор пуномоћства је такав уговор, којим ко власт добија, у име другога и за другога што чинити¹ пуноважно.²

¹ Т.ј. закључити какав правни посао или правне послове.

² Изјаве воље пуномоћникове сматрају се правно као изјаве властодавчеве и све правне последице погађају властодавца, под условом да се пуномоћник кретао у кругу датог му овлашћења.

§ 610. Онај, који власт даје, зове се властодавац, онај пак, коме се власт даје, зове

се пуномоћник. Власт та написмено стављена зове се пуномоћије.¹

¹ Писмено се зове пуномоћије, а и само овлашћење се назива пуномоћијем, ма да није писмено утврђено. За пуноважност пуномоћства не тражи се писмени уговор. Писмено служи само ради доказивања лакшег.

§ 611. Пуномоћник онолико само власти има, колико му је дано. Зато он границе њему прописане да не преступи. Ако преступи онда он за сва следства одговорати има.¹

¹ Т.ј. за штету коју би властодавац отуда претрпео. Пуномоћник је дужан да се држи датих упуштава, од којих може одступити само у случају нужде.

§ 612. Коме никакве границе пуномоћства назначене нису, онај се мора по своме разуму, знању, и савести управљати.¹

¹ При томе наравно мора водити рачуна о природи посла, који закључује.

§ 613. Туђе ствари у име другога продати, или за наплату примити; кога задужити; новце туђе подићи; парницу за кога терати; на заклетву пристати; поравњење учинити, само онда пуномоћник може, кад се у пуномоћију ови послови поименце назначе.

§ 614. Да ко у име другога наследство прими или одбаци; да ортачки уговор закључи; или поклон учини; или поравнателног судију избере; или ненаплатно право какво уступи;

изискује се особито само на те послове гласеће пуномоћије.¹

¹ В. § 84 грађ. суд. поступка.

§ 615. Пуномоћник дужан је посао, који је на себе узео, по обећању своје поштено и својски свршити, а сву корист, која би отуда проистекла, своје властодавцу оставити.¹

¹ О одговорности за штету говори § 617.

§ 616. Пуномоћник, коме је посао какав поверен, мора га сам свршити; јер ако се он на другога ослони, сам ће одговарати, ако се посао не сврши како треба,¹ осим ако му није нарочито дозвољено, пуномоћије на другога пренети. Но и у том случају дужан је старати се, да на способнога пренесе, иначе одговара за кривицу.²

¹ Макар да нема иначе никакве кривице до њега. Изузетно не постоји та одговорност у случају нужде.

² Т.ј. ако би било кривице у избору заменика.

§ 617. Штету коју би пуномоћник властодавцу својом кривицом¹ причинио, он ће накнадити; а и рачун дужан ће бити властодавцу од свега дати на захтевање овога.

¹ Намерно или из нехата. Одговара се за сваки нехат, за *culpa in abstracto*.

§ 618. Властодавац дужан је нуждан и потребан трошак за свршавање посла учињеног пуномоћнику наплатити; и у случају захтевања

и напред што трошка дати, и ако би његовом кривицом што штете пуномоћнику било, мора накнадити.

§ 619. Ако би пуномоћник случајно при свршавању посла њему поверенога какву штету трпео, то он може накнаду зато захтевати онда, ако се бадава посла примио; ако ли је за награду, онда се с наградом задовољити мора, а од накнаде за штету спомена нема.¹

¹ Уговор о пуномоћству по правилу је бесплатан, сем ако награда није нарочито уговорена, или се из положаја пуномоћничког и начина заступања прећутно може извести.

§ 620. Што пуномоћник у име свога властодавца са трећим сврши или уговори по смислу свога пуномоћија,¹ оно је стално и веже и властодавца и трећег.

¹ Правни послови, које би пуномоћник закључио без пуномоћства, односно преко свог пуномоћства, не обавезују властодавца. Заступљени може да их призна и прими, али не мора. Ако их не прими, онда треће лице, са којим је један заступник без пуномоћства закључио правни посао, може по свом избору да тражи од тог заступника или испуњење уговора од стране његове, или пак накнаду штете.

§ 621. Баш и у оном случају, ако пуномоћник за себе оне послове свршити не би способан био, опет са пуномоћијем властодавца и трећег вежу.¹

¹ Недостатак потпуне пословне способности у личности пуномоћника не утиче на правну важност посла.

§ 622. Како властодавац пуномоћије порече, или натраг узме, одмах оно и престаје; и што би год после пуномоћник у име властодавца чинио, нема силе ни важности.

§ 623. Но и пуномоћник може пуномоћије вратити, и од њега одустати. Само то да не буде у невреме, или на штету властодавца, јер ће иначе за штету одговорати.

§ 624. Кад или пуномоћник или властодавац умре, престаје пуномоћије; ако не гласи и на наследнике, или ако се не би отуда штета наследницима породила. Али наследници пуномоћника дужни су за времена властодавцу смрт пуномоћника јавити.

§ 625. Како се над имањем каквог дужника стециште отвори и објави, одмах престаје пуномоћије од дужника таквог издано; и све што би пуномоћник после тога у његово име предузимао, губи силу и важност.

§ 626. Ако би пуномоћије изложеним начинима и престало, опет она дела, која одлагања не трпе, морају се довршивати донде, докле год не би властодавац другу наредбу учинио.

§ 627. И они послови, који су са трећим свршени, док му још није до знања дошло, нити доћи могло, да је пуномоћије престало, остају у сили и важности. Само властодавац имаће право од свога пуномоћника накнаду штете захтевати, што се он по престанку пу-

номоћија у свршавање посла упустио, и то јавио није.

§ 628. И онај, који би се без пуномоћија туђега посла примио у нужди, тако, да би онога од штете ослободио,¹ сматра се као и пуномоћник, и онај, за кога је чинио, дужан је њему сав нужни на то учињени трошак накнадити.²

¹ Било да закључи какав посао, било да спасе какав имовински предмет ит.д. Главно је да је била нужда и опасност од штете у случају одлагања.

² Без обзира на то, да ли се његовом помоћу штета и отклонила или не, т.ј. без обзира да ли је ово мешање незваног лица донело користи или не.

§ 629. И онеме, који би без пуномоћија туђега се посла примио на онога корист, мора овај трошкове и штету накнадити, ако корист на своју ползу обрати.¹

¹ Претпоставка је, да није било нужде за незвано вршење туђег посла. Тада незвани пуномоћник има право на накнаду трошкова само онда, ако је његов рад онеме стварне користи донео.

§ 630. Који би за другога трошак онакав учинио, који би овај по закону учинити морао,¹ онај има такође права накнаду искати.

¹ Ту се мисли на законске обавезе издржавања.

§ 631. Који у случају нужде своје добро жртвује, да туђе спасе, има право накнаду захтевати од оних, чије је добро спасао, по мери спасених и сачуваних добара.

ГЛАВА XXIII.

О промени.

§ 632. Промена је такав уговор, којим ко једну ствар за другу дати обећава.¹

¹ Уговор је неформалан и правно постоји чим се утврди споразум странака. Предаја ствари није потребна. Она се сматра као испуњење уговора већ заснованог.

§ 633. Ствари кад се за новце дају, није промена, но продаја и куповина. Но кад се новац за новац као мањи за већи, или сребрн за златан и т. д. мења, сматра се као ствар, и подлежи промени. Тако и злато, сребро и остале драгоцености сматрају се као ствари, и могу се у промену давати.¹

¹ Т.ј. ако се злато даје за злато, сребро за сребро и т. д.

§ 634. Како су промењачи уговор учинили, ако ствар и нису још предали, дужни су држати,¹ и свако од њих добија право захтевати, да му се ствар у промену дата по смислу уговора у оном стању, у опредељено време и на одређеном месту преда. Ко би се затезао то учинити,² тај ће накнаду за причињену штету или изгубљену корист учинити.

¹ Одржавати у исправном стању, са свима састојцима и припатцима.

² Односно, који не би то никако учинио.

§ 635. Ко иште да му се ствар обећава

изда, мора своју дужност најпре испунити или, готов бити, да је испуни.¹

¹ Т.ј. изјавити да ће једновременно и сам испунити своју обавезу. Изузетак постоји у случају кад је уговорено, да је једна страна дужна прва испунити уговор.

§ 636. Ако је време за предају одређено, па би међутим ствар забраном законом престала међу људима пролазити, и вредност имати, или би случајно пропала, онда престаје уговор, и сматра се као да није ни учињен.¹

¹ Обе стране разрешавају се својих обавеза. Ако је други уговарач већ испунио своју обавезу, може тражити да му се ствар, коју је предао, врати.

§ 637. Ако би се пак међутим, временом други квар какав у ствари учинио,¹ то је дужан онај носити, код кога је ствар;² осим ако нису ствари ђутуре погођене, па би се случајно какав квар или штета догодила, онда иде на рачун онога, који ће их примити. Но ако је више од полутине вредности пропало, није дужан примити.

¹ Изузимају се оне промене, које по природи ствари, односно њене употребе, наступају и за које нико не одговара.

² То значи, он сад има право на сразмерно мањи предмет. Ако је ствар, која се размењује, такве природе, да се не може смањити, онда је он дужан да разлику у вредности накнади у готову новцу.

§ 638. Користи и прираштај од промењене ствари до уговоренога за предају времена при-

падају господару ствари.¹ После тога принадлеже ономе, коме су у промену дате.²

¹ Као што тај сноси и терете око одржања ствари.

² Без обзира на то, да ли је ствар предана или не. Исто тако и правила из § 636 и 637 о одговорности за квар и пропаст ствари вреде сад обратно, т.ј. и терети падају на примаоца, као што и ризик ствари он сноси. Случајна пропаст њему је на штету. Ово се изводи из § 636 *a contrario*. Све то вреди само за случај, кад је време предаје тачно одређено. Ако то време није одређено, примењује се § 639.

§ 639. Ако време предаје није уговорено, онда се користи и прираштај управљају по предаји, ако није што друго уговорено.¹

¹ Т.ј. до предаје ризик је на преносиоцу, после предаје на прибавиоцу.

§ 640. Добро у промену примљено, задржава ону исту природу права и одношаја, као што је било добро у промену дато.

ГЛАВА XXIV.

О продаји и куповини.

§ 641. Продаја и куповина је такав уговор, којим се ствар каква за неку одређену плату у новцу другоме уступа.¹

¹ Супротно уговору о размени, где се даје ствар за ствар. В. §§ 632, 633 и 643.

§ 642. Како се два или више њих за ствар

погоде, и цену углаве, одмах је и уговор продаје свршен и закључен.¹

¹ Уговор је консенсуалан: сматра се да је закључен чим је споразум странака постигнут о ствари која се продаје и о цени, која се за ствар уступа. Својину на купљеној ствари прибавља купац тек предајом, ако је предмет куповине покретност, односно преносом по тапији, ако се купује непокретност. В. §§ 285, 292, 298 и 299.

§ 643. Ако се ствар једна тако продаје, да осим новаца још и ствар друга се да, онда је овај уговор смешан из промене и продаје. И ако је већа вредност ствари него новаца, онда је промена, ако ли је већа или једнака вредност новца, онда је продаја и куповина.¹

¹ Практични значај овог прописа лежи у разноликом поступању са новцем, као куповном ценом, у случају пропасти.

§ 644. Како је уговор продаје и куповине учињен, онако остаје; тако, ако је продаја учињена под тим условом да се ствари броје, или мере на кантар или другу меру, онда продаја још није свршена, док се год ствари не изброје и не премере.¹ Но купац добија одмах право захтевати, да продавац у одређено време услов овај испуни.^{2 3}

Дакле кад се ствари ђутуре продаду, одмах је и продаја свршена без броја и без мере.

¹ Зато што се за перфектност уговора о куповини и продаји захтева, да је ствар тачно одређена (*res certa*). У аустриском праву и без тог мерења и одређивања свршен је уговор.

² Пропис у очевидној супротности са првом реченицом, јер кад нема уговора о куповини, нема ни купца, нити може бити речи о каквом праву купчевом. Закон мисли бесумње на неки претходни уговор, на основу кога би онај, који хоће да купи, могао тражити мерење и издвајање ствари.

§ 645. За ствари, које кушати ваља, да се њихова доброта позна, као: вино, ракију, и друга пића и т. д. продаја није са самом погодбом свршена, но зависи још од кушања, осим ако је нарочито другојачије уговорено.

§ 646. Без опредељене цене не може ни продаје бити.¹

¹ Цена мора бити: 1. у новцу; 2. опредељена или, још тачније, опредељива. Трећи је услов, који није од битне важности, да цена не буде закону противна. Закону противна је цена код оних добара, која се продају по такси утврђеној од стране власти, а цена прелази ту таксу. Купац има право да тражи повраћај вишка, а уговор остаје у снази. Исто тако и у случају да је цена испод половине вредности. Тада је уговор рушљив. В. § 559.

§ 647. Право цену за ствар определити, припада продавцу, чија је ствар.¹

¹ Т. ј. продавац одређује цену, на коју купац тек има да пристане. Ако се купац са продавцем споразуме о цени, то је непосредно одређена цена. Цена може и посредно бити одређена. В. § 648.

§ 648. Хоће ли купац и продавац, то се могу они и на другог, једног или више њих, ослободити, да цену пресеку.¹ Ако их је више, онда вишина гласова пресекује.²

¹ Посредно одређивање цене. Ако то лице, које је позвано да одреди цену, не учини то у одређеном року, уговор није свршен и ниједна страна није обавезна.

² Ако су гласови тако подељени, да се не може да нађе већина ни за једну цену, уговор није закључен и обе стране су слободне од обавеза.

§ 649. Могу се купац и продавац сложити на цену обичну, чаршијску, и онда ће се средња цена чаршијска онога места и времена узети где и кад се продаја извршује.

§ 650. Ако је купац преко половине оштећен, онда може он као и код других уговора од погодбе одустати; осим ако није нарочито и са знањем на то пристати хтео.¹

(Укинут законом од 5. маја 1864).

¹ В. § 559.

§ 651. Продавац дужан је продату ствар добро чувати, и на одређено време купцу предати неповредимо.¹

¹ Заједно са целим припатком.

§ 652. Купац пак дужан ће бити купљену ствар одмах,¹ или на уречено време, примити и цену положити.

¹ Чим се уговор закључи и продавац понуди предају ствари.

§ 653. Продавац ствар продату купцу без цене није дужан дати.¹ Но ако да на почек, онда више не може ствар по цену од купца тражити.

¹ Као што ни купац није дужан платити цену, ако му се једновремени не преда ствар.

§ 654. На цену за ствар на почек дату до рока за исплату одређенога није дужан купац лихву плаћати, ако то нарочито уговорено није, баш да би продана ствар плодове и друге приходе носила. Но од рока исплате, или ако овај одређен није, од времена опомене и захтевања, мора купац интересе на цену плаћати.¹

¹ Законски интерес од 6%, ако није који други уговорен.

§ 655. Ако би купац у држању купљене ствари узнемирен био или би се основано бојати имао, да ће узнемирен бити,¹ он има право захтевати од продавца, да узроке узнемирења с пута уклони,² или бар да добар за то стоји, и донде може да цену уговорену не плати, осим ако није он све то на себе узео.³

¹ Ако би се појавило неко лице са тврђењем, да је власник ствари, и са захтевом да му се ствар изда.

² Да позове продавца у заштиту.

³ Т.ј. кад се одрекао права на заштиту.

§ 656. Ако не имајући оваквих узрока купац неће уговорену цену да плати из упорности,¹ онда продавцу стоји на вољи или цену захтевати, или продају покварити.

¹ Или из ма ког другог разлога.

§ 657. Ако купац продату храну или друге покретне ствари неће да прими, и уговорено време прође, онда продавцу, ако му је на ко-

рист, стоји на вољи покварити продају, или захтевати, да купац уговор испуни.

§ 658. Што се користи и опасности при продатим, но непреданим стварима тиче, важи пропис закона при промени назначени.¹

¹ В. §§ 634—640 са објашњењима.

§ 659. Куповина ствари таквих, којима се тек надати ко има, сматра се као коцка.¹

¹ В. § 889 и даље. Суштина је такве куповине, да се будуће ствари (плодови) ђутуре купе за утврђену цену. Особина је те куповине, да се не може тражити поништај уговора због оштећења преко половине (§ 790), даље, да у случају да се нада сасвим не оствари, да дакле уопште не буде тих ствари, купац ипак мора цену да плати. Али, обратно, њему припада целокупна количина будућих ствари, ма колика она била и ма како да има изванредну вредност.

§ 660. Што год овде при продаји није нарочито назначено, у оном управљати се ваља по прописима о уговорима уопште изложеним (Глава XVII.)

§ 661. Ако продавац на тај начин ствар¹ своју прода, да задржи право исту ствар од купца откупити, онда купац на уречено време вратиће продавцу ствар, а добиће од купца цену. Што је који ползе и користи имао, за држава за себе, но и штету сваки своју носи. Ствар мора се предати невредима у стању, у ком је продана.²

¹ Било покретну или непокретну. Аустриско право допушта уговарање откупа само код непокретне ствари.

² Ако је купац ствар оправио и у опште на њу трошкове чинио, има право накнаде као савесни држалац. В. § 204. Али он одговара за случај да ствар пропадне или да јој се вредност умањи његовом кривицом.

§ 662. Ако време откупа није опредељено, то се разуме само за време живота,¹ и никакo се на наследника не простире.

¹ Продавчева, т. ј. онога коме припада право откупа.

§ 663. Право на откуп не може се задржати на штету и уштрб трећега.¹

¹ Трећа лица нису везана уговором о откуп, ако нису знала за тај уговор. Изузима се само случај, кад је право откупа уписано у баштинским (хипотекарним) књигама, када важи и према трећим лицима. без обзира на то да ли су знала или не, пошто су из књига могла да се извисте.

§ 664. Тако исто и купац може при куповини право задржати, да може продавцу ствар опет натраг продати; где се та иста правила разумевају као и при продаји на откуп.¹

¹ В. §§ 661—663.

§ 665. Може као и на тај начин ствар продати, да купац дужан буде у случају продаје њему најпре на откуп поднети;^{1 2} које ако не би учинио, продавац има право, положивши цену, ствар узети.³

¹ Право на првенствену куповину. И за ово право вреде прописи §§ 662 и 663.

² Закон није предвидео рок у коме се овлашћено лице има да изјасни, хоће ли се користити својим правом првенствене куповине или не.

³ Т. ј. ако купац не поднесе прво њему на откуп, он може да тражи накнаду штете, ако је ствар већ продана и предана другом неком лицу. Изузима се случај, где је право на првенствену куповину било унето у књиге, када важи и према трећим лицима. Тада овлашћено лице може да тражи раскид уговора, који је закључен на штету његовог права, као и предају ствари њему за исту цену.

§ 666. Продаје могу бити и с таквим уговором, ако до одређеног времена не би продавац бољег купца нашао.¹

¹ То је продаја са одложним условом, ако ствар није предана. Ако је ствар предана, онда је то продаја са раскидним условом.

§ 667. Купи ли ко ствар на пробу, па ствар пробу не издржи, може вратити ствар а добија своје новце, ако су плаћени. Ако преко времена пробе ствар задржи без сваког изјашњења, сматра се као да је ствар пробу издржала, и он више права на повраћај нема.¹

¹ Ако није ствар платио, купац не постаје власник њен све док траје време пробе. Он је само детентор ствари.

§ 668. Ако је ствар на пробу узета, али време¹ одређено није, онда се за покретне ствари рачунају три дана, за непокретне једна година дана.

¹ Т. ј. време пробе.

§ 669. Ко покретну ствар за опредељену цену другогме преда, с тим изјашњењем, да овај за неко опредељено време њему цену одређену исплати, или ствар врати; онда онај пре опредељенога рока нема права од овога ствар натраг искати; али и овај мора на уречено време или цену платити, или ствар натраг вратити.

§ 670. Што се непокретних добара тиче, као миљкова и баштина, закон даје неким лицима право, да имају првенство на куповину. Таква лица су смесници или заједничари, родбина најближа, која би право наследства у продатим добрима имала, која би по закону наследила, и суседи први и комшије.¹

¹ Овај је пропис измењен законодавним решењем од 14. маја 1847. које гласи:

„Да се право првенства на куповину непокретних добара, које се §-ом 670 нашег грађанског законика и суседима или комшијама даје, укине, па тако да у напредак овај § и они други §§, који даље с њим о истом праву првенства дејствују, своју закону силу само за смеснике или заједничаре и за дотичну најближу родбину имају.“

² Право откупа припада само најближим сродницима, који би били законски наследници продавчеви у том моменту. Ако они неће да се користе тим правом, даљим сродницима оно не припада.

§ 671. У случају продаје непокретних добара ваља продавац да јави онима, који право првенства за куповину имају, као смесницима, роду и суседима.¹

¹ Не важи за суседа, према измени § 670.

§ 672. Смесник је пречи од рода, а род најближи од суседа.¹

¹ Не важи више за суседа. В. § 670 и примедбу.

§ 673. Ако би продавац продао, не јавивши овима, који првенство имају, онда они право имају за 30 дана од времена продаје судом потврђене и објављене исто прекупити. После 30 дана право овакве прекупине ишчежава.

§ 674. Онај, који мисли да првенство куповине има, ако хоће да добро добије, мора готове новце по погодби закљученој положити у судске руке. Само противљење и недозвољавање без новаца не вреди ништа; а после 30 дана опет ишчежава.

§ 675. Кад је питање, који између више суседа првенство има, онда ће суд пресудити, узевши у призрење близост и повећу потребу и згоду.¹

¹ В. законодавно решење код § 970, према коме наређење § 675 нема више никакве важности.

§ 676. Где се што јавно путем судским (тј. лицитацијом) продаје, онде се првенство права не сматра.¹ Ко на јавној продаји што купи, онога је, осим ако не би продаја под тим условом учињена била, да још од чијег одобрења зависи.

¹ Не вреде дакле прописи §§ 673 и 674.

ГЛАВА XXV.

О закупу.

§ 677. Закуп је такав уговор, којим се ствар каква непотрошна на потребу и корист за неко одређено време и одређену цену узима.

§ 678. Закуп о ствари, која се без труда и рада употребити даје, зове се *кирија*, као што се дају куће и покућства, и друге подобне ствари; о ствари пак, која се с трудом употребљава и ужива, зове се обично *закуп* или аренда, као и о њивама, пољским миљковима или о стоци.

§ 679. Кирија и закуп ништа друго није него продаја употребе; зато, што је за продају то се под закуп даје, и тако се и сматра, и, ако друго што уговорено није, тако се и цена плаћа.¹

¹ В. §§ 652—654 са примедбама.

§ 680. Како се уговарајуће стране сложе за ствар и цену, одмах је погодба готова, и употребљење ствари купљено.¹

¹ Уговор консенсуалан, неформалан.

§ 681. Онај који ствар под кирију или закуп даје, дужан је ствар својим трошком у стању употребљивом предати, и добар стојати за све недостатке, због којих ствар не би се употребити могла, и такве накнадити, и препоне уклонити.¹

¹ Он је исто тако дужан и даље одржавати ствар у исправном стању, да би се иста могла употребљавати. Све потребне оправке дужан је о свом трошку извршити.

§ 682. Ако би се ствар закупљена случајно упропастила, онда престаје уговор;¹ ако ли би само од чести пропала, онда закупцу стоји на вољи захтевати, или да се од уговорене цене по мери пропале чести што одбије, или да се уговор поквари.

¹ Закупац (кираџија) има право на повраћај закупне цене, ако ју је платио.

§ 683. Кираџија, и закупца само оне трошкове дужан је на ствари закупљеној чинити, без којих се ствар као што треба употребити не може.¹ Што је преко тога, као и сва бремена на самом миљку почивајућа, или у књиге јавне založне уведена, спадају на самога господара.²

¹ То су такви трошкови, који се морају чинити, да би се ствар у опште могла употребити, т. зв. трошкови употребе или експлоатације. Сви остали трошкови падају на терет закупца. Ако би их пак учинио закупца, примењују се правила о незваном вршењу туђих послова (§§ 628 и 629).

² И приватни и јавни терети.

§ 684. Кираџија или закупца има право закупљену ствар на уговорену употребу и другом под закуп дати, ако то може без штете господара ствари бити,¹ и ако нарочито забрањено није уговором.²

¹ Штету је дужан господар ствари да докаже, ако хоће да забрани давање под даљи закуп или кирију.

² Даљи закуп не стоји ни у каквом правном односу са власником ствари или закуподавцем. Како пак он врши права првог закупца, то престанак закупа или кирије према првом закупцу, вреди и према њему.

§ 685. Ако је ствар на годину једну или више дата, па рок плаћања одређен није, узима се рок закони полугодишњи напред; ако ли погодба гласи на месец, онда се разумева месечно плаћање напред.¹

¹ Сем ако није уговорено, да се кирија или закуп плаћа по истеку месеца, односно три месеца, пола године и т. д. У многим крајевима Србије узима се сходно обичајном праву, да су странке прећутно уговориле плаћање на крају месеца, ако нису изречно уговориле да се унапред плаћа.

§ 686. Ствари од кирајџије или закупца унесне,¹ и налазећи се плодови или стока, служе за сигурност онеме, који под кирију или закуп даје, и може исте ствари свагда у залози задржати ради наплате још неплаћене цене.²

¹ Било да су својина његова, или да су му само поверене на уживање или употребу.

² Закуподавац има на основу овог законског заложног права прече право наплате из тих ствари, него они који би путем забране стекли заложно право на њима. Али право закуподавчево траје само дотле, докле су ствари на његовом добру. Чим се одатле уклоне, и то право престаје.

§ 687. Кирајџија или закупца дужан је закупљену ствар као домаћин¹ по уговору чувати и одржавати; уговорену цену на време плаћати; и на свршетку кирије или закупа вратити у оном стању, у ком је примио, или као што је уговорено.²

¹ Као добар домаћин. Он одговара за сваки нехат као и за намерно оштећење. За случај не одговара.

² В. §§ 689 и 690.

§ 688. Ако је кирајџија или закупца закупљену ствар употребљавао на друго што, а не на оно, на што је одређена, или на тако што, откуда би се штета за господара ствари рађала, онда овај може захтевати, или да се он на употребу одређену ограничи, или да се уговор поквари.¹

¹ Он има осим тога и право на накнаду већ проузроковане штете.

§ 689. Да би се свака распра при свршетку и повраћају ствари закупљених избегла, нарочито кад се различне и више ствари под закуп даје, нужно је све ствари пописати, које и у каквом стању се предају.¹

¹ Општа правна претпоставка, да је ствар примљена у исправном стању, не постоји, противно оном што је код § 381 прописано за ужитак. Власник мора дакле да докаже да је дао ствар у исправном стању. Изузетак постоји у случају § 690.

§ 690. Коме је механа с окрумом т.ј. једином под закуп дана, о томе се разумева, да

је све потребне за механу ствари у добром стању и целости примио, ако пописа нема;¹ па их тако и вратити мора, не сматрајући на то, ако је што међу тим покварено или разбијено.²

¹ Али кираџија може доказивати, да једик није примио у исправном стању.

² За све што је покварено и разбијено, кираџија је дужан да да накнаду.

§ 691. Који би волове на изор узео, било то на пола године, или на годину дана, или на једну или две орбе, било за новце или за жито или за посленике, онај је дужан волове хранити као добар домаћин и чувати, па у своје време оне исте у добром стању вратити. И ако би такав во кривицом или небрежењем мањкао или друкчије пропао или осакатио се, дужан ће бити онај, који га је под кирију узео, по уговореној цени, или по процени вештака, платити; иначе, ако би самим случајем н.пр. од грома угинуо, дужан је само кожу вратити.

§ 692. Ако би коњ за одређени рок и одређени пут и растојање под кирију дат мањкао, онда кириџија плаћа кирију, а не коња, ако се не докаже,¹ да је особитом кривицом коњ угинуо; ако ли овај коња преко одређенога рока и изван растојања назначенога употреби, па би коњ кривицом или случајем мањкао, онда плаћа кирију и коња по процени уговореној или вештака.

Ако би пак на послугу само дат во или коњ, без кирије, мањкао, онда се мора платити, било кривицом или без кривице; као и у овом случају, ако би ко без питања или допуштења коња или вола узео.

¹ Тетрет доказивања лежи на власнику коња.

§ 693. Који би овце под закуп узео, тако, да хасну вуче, и зато награду опредељену да, или у маслу или новцу или још и у јагањцима ит.д. а главно да врати, онај је дужан овце сдржавати, с подмлатком попуњавати, и у добром стању у истој доброту и на броју вратити.

§ 694. Ако би овце под закуп дате прво пролеће од метиља мањкале, штета спада на онога, чије су овце; јер се држи, да су болест донеле. Но ипак ако по повраћају овце прво пролеће од метиља мањкају, мораће купац штету накнадити, јер се држи, да су болест донеле.¹

Од овога разликовати ваља просто чување оваца или друге стоке, при коме се основи аманетски и најамни у призрење узети морају, а имено да чувар за сваку штету код стоке причињену одговарати мора, од које само се онда ослобођава, кад докаже да се није његовом кривицом нити небрежењем догодила.

¹ За друге болести овај пропис као изузетак, не важи, и ризик се одређује према општим правилима.

§ 695. Ако би казан под испек дат прогорео по старини,¹ штета је онога, чији је казан; ако ли се кривицом или небрежењем пробије, штету ће носити закупац, коју ће наплатити.²

¹ Услед старости, т.ј. дуге употребе.

² Погрешна стилизација. Треба да стоји: „коју ће и платити“, јер се то односи на закупца.

§ 696. Ако би кућа, дућан или друга стаја или зграда под кирију или закуп дата, ватром изгорела, онда укућани или закупци за случајни догађај не одговарају, али за своју кривицу или небрежење свагда под одговором стоје.¹

¹ В § 804.

§ 697. Ако има више њих закупаца или кираџија, онда за штету ватром проузроковану сви заједнички одговарају, ако се не може дознати чијом је управо кривицом или небрежењем ватра изишла.¹

¹ Претпоставка је, да није утврђено, да је ватра случајно проузрокована, без ичије кривице.

§ 698. Кираџија или закупац одговара и за кривицу својих кућана, а и оних, којима је он под кирију или под закуп дао, ако би се што покварило или упропастило.

§ 699. Кирија и закуп престаје онда, кад уговорени рок дође. Ако рока уговоренога нема, онда се гледа на уобичајени места рок, или на време плаћања.¹

¹ По § 356в Казненог Законика, кираџија или закупац само писменом исправом може доказивати да рок закупа није протекао. Ако нема такве исправе, он мора напустити закупљено добро на захтев господарев, а остаје му право да у грађанском спору тражи накнаду штете, ако би могао утврдити, да по усменом уговору закупу није још рок протекао.

§ 700. Такође престаје кирија и закуп, како ствар закупљена пропадне, које ако би се кривицом једне стране догодило, онда припада другој накнада.¹

¹ Закупцу накнада због немања употребе ствари, а закуподавцу накнада вредности ствари, не искључујући и накнаду друге веће штете, ако би је било.

§ 701. Уговор на кирију или закуп престаје и онда, кад немајући уговоренога рока једна страна другој откаже. При закупу миљка пољског отказати ваља 6 месеци напред; за кирију непокретне ствари опредељује се 14 дана; за покретну ствар пак 24 сахата.¹

¹ За отказ вреде општа правила о једностранним правним пословима.

§ 702. Закупац¹ моћи ће само у особитим случајима пре уговоренога рока од уговора одустати, ако би наиме ствар закупљена сасвим неупотребљива била.²

¹ То важи и за кираџије.

² У случају да ствар постане делимично неупотребљива, закупац има право да тражи сразмерно смањење цене, као и да се уопште ослободи плаћања ма какве закупнине, ако би услед

неке више силе употреба или експлоатација ствари била онемогућена. Изузима се наравно случај, кад је закупац уговором о закупу примио сав тај ризик на себе.

§ 703. Онај, који под закуп што даје, моћи ће такође у особитом случају захтевати пре времена, да се уговор раскине, ако би закупац тако ствар закупљену употребљавао, како на велику штету господара служи; или, ако је закупац тако рђав платиша, да преко свег опомињања са платом западне тако, да ни сигурности довољно нема; такође и онда, кад би здање под кирију дано господар изнова зидао.¹ Нужне поправке мора свакојако закупац допустити, но те да не трају дуже од 6 недеља, иначе може накнаду тражити због неупотребе.

¹ Кад би хтео да руши зграду и нову да зида

§ 704. Ако господар ствар под закуп дану прода другоме, онда се раскида уговор закупа, осим ако није нарочито противно уговорено,¹ или је уговор закупа у јавне књиге заложне на исто добро уведен.² Но ако би закупац због продаје штету какву трпео, или би се користи лишио, онда може потпуну накнаду искати.³

¹ Т.ј. ако је продавац уговорио то са купцем зграде, тако да је овај дужан да прими закупца или киријцију све до уговоренога рока.

² У том случају право закупца или киријције има обележје стварног права, које вреди према свим трећим лицима, па дакле и према прибавиоцима добра.

³ Накнаду је дужан да да закуподавац, који је продајом добра нанео штету закупцу.

§ 705. Сви остали уговори закупни, који се од горе означених разликују или предметом или опредељењем уживања, или струком плаћања и дугим трајањем, и употребом, имају се по изложеним основима судити.

ГЛАВА XXVI.

О најму.

§ 706. Уговор најамни постаје онда, кад се ко обвезе, какву службу чинити,¹ (или послужити),² или што начинити за опредељену награду у новцу.

¹ Да изврши читаву серију послова.

² Да уради један одређени посао.

§ 707. Онај који посао какав наручи, мора и на приличну награду пристати.¹

¹ Претпоставља се да је прећутно уговорена награда. Ова претпоставка у толико је само оборива, ако поручилац докаже, да су изречно уговорили, да нема награде. У том случају реч је у ствари о цоклону.

§ 708. Ако награда није опредељена ни уговором ни законом,¹ нити је опште позната, онда ће судија пресудити.

¹ У случају где постоје нарочите од власти прописане таксе (за лекаре, правозаступнике, возаре ит.д.).

§ 709. Ако је посао тако незгодно испао, да се не може употребити, или је сасвим противан постављеном услову, онда наручилац може од уговора одустати и наруџбину не примити. Ако он то неће, или недостатци не би тако велики били, онда наручилац може захтевати, да се посао поправи, или да му се штета накнади,¹ и тога ради може и коју чест награде задржати.

¹ Т. ј. да му се накнади штета коју има услед недостатака испоручене ствари.

§ 710. Ако посленик наручену ствар или службу уговорену на уречено време не сврши, онда наручилац може наруџбину да не прими; и може и накнаду за штету захтевати.¹ Али ако наручилац опет, почем је наруџбину примио, неће да плати награду, може посленик од њега накнаду за штету искати.²

¹ Под претпоставком да је имао отуда стварне штете.

² Накнада се састоји обично у законском интересу на дуговану суму.

§ 711. Ако би посленик радио, али са кривице наручилаца сасвим свршио не би, па ни издао не би, он истина награду уговорену искати не може, али му припада наплата за штету, коју је радом својим имао.¹

¹ Накнада се обично састоји у исплати учињених трошкова и презумптивне чисте добити предузимачеве. Или обратно, од уговорене цене

одузима се оно што је предузимач уштедео, услед несвршавања посла, па се остатак предузимачу исплаћује.

§ 712. Обично је, да се онда награда даје, кад се наруџбина или посао сврши. Али ако се посао на више рокова подељи, онда се и награда на рокове плаћа; или ако треба на посао напред што трошити, које посленик на себе није примио, моћи ће сразмерно томе и наплату пре свршеног посла искати.

§ 713. Посленик или добија грађевину од наручилаца за посао наручен, или он сам и грађевину даје.

§ 714. Ако би грађевина случајно пре свршетка посла пропала, штета је онога, ко грађевину даје;¹ ако ли би се кривицом једнога или другог упропастила, штета спада на онога, на кога кривица пада.

¹ Макар да се материјал налазио у државини посленика.

§ 715. Ако би наручилац рђаву грађевину дао, па би зато посао зло испао, није посленик крив, но наручилац, и штета спада на њега.¹ Али је посленик дужан опоменути наручилаца, да бољу грађевину даде, на које ако не опомене, остаје под одговором, и ако би после наручилац другу бољу грађу дао, дужан је направити без награде.²

¹ Наручилац нема у таквом случају права побројана у § 709.

¹ Ако би било кривице његове. Одговорност је једино у томе, што је дужан понова радити исти посао са добрим материјалом, без права на нову награду.

§ 716. Како се посленик каквога посла на-
рученога за неко одређено време примио, нити
он без важно а законом одобренога узрока од
посла одустати, нити га наручитељ оставити
може.¹ Ако ли би се посао пресекао, онда
сваки за своју кривицу одговара, али за слу-
чај не.²

¹ Законом предвиђени узроци побројани су у
§§ 709 и 710, који се аналого примењују на све
уговоре о служби. Видети и § 722.

² Одговорност се састоји у обавези на нак-
наду штете другој страни.

§ 717. Посленик, који се посла каквог на-
рученог примио, мора га сам свршити, и само
у особитим околностима може он и другом
примљени посао поверити,¹ али за доброту
посла и онда он одговара.²

¹ Да ли је такав случај наступио или не, то
цени суд у случају спора.

² Макар да нема никакве небрижљивости при
избору заменика.

§ 718. Уговор најма за такве послове, код
којих се у призрење узима особита необична
способност лица, раскида се, како би оно лице
умрло. Наследници посленикови могу за оно-
лико посла, колико је свршено, а и за саму пре-
прављену и удешену грађевину сразмерну на-
граду захтевати. Ако ли би наручитељ таквога

посла умро, онда уговор стоји, и његови на-
следници дужни су уговор одржати, посао
примити, и посленика по уговору наплатити.¹

¹ Ако они не би то учинили, већ би од уго-
вора одустали, дужни су дати посленику пуну
накнаду.

§ 719. Овакве погодбе могу бити и за труде
и производе, учених људи, правобранилаца,
заступника, лекара, художника и т. д. који ће
се по изложеним основима и природи посла
судити.

§ 720. Што се издавања књига, и одношаја
између списатеља и издавача тиче, о томе ће
се учинити особита уредба.¹

¹ Пошто таква особена уредба није пропи-
сана, примењују се и на те односе прописи уго-
вора о најму.

§ 721. Такође и одношаји између госпо-
дара и слуге, њихове погодбе, поступка, службе,
и плате што се тиче, и о томе ће се по окол-
ностима учинити особита наредба за слуге и
њихове службе.¹

¹ В. главу XXXVII Казненог Законика и пра-
вила о односима слугу и њихових газда од 22.
септембра 1904. године.

§ 722. Ако би ко што немогуће, или што
недозвољено и срамно, или забрањено од кога
за награду захтевао; онај није дужан учинити
баш да би и награду примио. Шта више и
награда му пропада, нити је може натраг искати.¹

¹ Забрањени и неморални правни послови су
ништавни, па то вреди и за уговор о најму.

Особено је пак код овог уговора то, што најамник при оваком уговору није дужан да врати примљену награду, и ако нема никаквог правног основа да ту награду задржи. То је нека врста казне за наручиоца.

ГЛАВА XXVII.

О ортаклуку.

§ 723. Уговор ортачки бива онда, кад се два или више њих лица сложе, да свој труд или ствари своје уложе на то, да корист, која се отуда добије, међу собом деле.

§ 724. Ортачки уговор може се односити само на једну особиту ствар или опредељену суму; може на читав род ствари, као на миљкове, на еспап, на плодове; може на сва добра без разлике и изузећа, и по томе ће се и права ортачка судити.¹

¹ Овде је реч о улогу ортачком, који може разнолик бити.

§ 725. Како ортачки уговор гласио буде, онако га разумети и тумачити ваља. Ако би неопредељено било речено све имање, опет се не разумева будуће имање но садашње; ако би изражено било и будуће имање, опет се не разумева оно, што ће се наследити, но само оно, што ће добавити.¹

¹ Сем ако није изречно што друго уговорено.

§ 726. Јасности ради ваља ортачке делове свагда пописати, да се зна, шта је уложено,

особито кад је уговор само на садашње или само будуће имање ограничен. Ако тога нема, онда се судити има по основима о задрузи значеним.¹

¹ Т.ј. сматра се, у сумњи, да је имовина заједничка, неподељена својина свих ортака и сваки има право на једнаки удео у имовини

§ 727. Оно што је уложено у ортачки посао, сачињава главницу ортаклука и принадлежи свима заједнички. Што би који ортак изван тога још имао, оно не припада овамо, него је његово сопствено одељено добро.

§ 728. Ортак, који ништа друго не би дао у ортаклук осим труда свога, он по закону само право има на добитак, а не на главно.¹

¹ В. §§ 739—742.

§ 729. Ако другојачије уговорено није, сваки ортак дужан је једнак део у ортаклуку уложити.

§ 730. Сваки ортак дужан је по мери дела свога уложенога радити о користи ортачкој једнако, један као други.¹

¹ Овај пропис је контрадикторан. Или другари подједнако морају радити, без обзира на величину улога, или пак сразмерно величини улога. Обоје у исти мах није могуће примити. Логичније је узети, да сви ортаци подједнако морају свој лични труд залагати, без обзира на величину удела.

§ 731. Ортак ниједан не може другога место себе ставити без сагласја осталих; нити

може још кога у ортаклук примити¹ нити посао какав водити, који би на штету ортаклука био.²

¹ Такав правни посао не важи према ортацима.

² У том случају он може бити искључен из ортаклука.

§ 732. Ортаци ће се у послу саветовати, и што вишина гласова осуди, оно ће остати.¹

¹ Већина се одређује не по главама, већ по улозима. Изузима се случај код јавног трговачког друштва, где сви ортаци одговарају неограничено, целим својим имањем, и зато се већина одређује по главама.

§ 733. Такође, ако би једног деловођу изабрали, и то вишином гласова биваће.¹

¹ У одсуству деловође, кад није дакле деловођа одређен, сваки ортак има право и дужност да ради друштвене послове. Ако се деси сукоб међу ортацима, решава већина другара. Деловођа има правни положај пуномоћника. Мора бити брижљив као добар домаћин. Подноси рачуне и одговара за причињене штете. В. § 737.

§ 734. Деоба користи треба на задовољство свију ортака да испадне; и ту вишина гласова не пресуђује, но треба онако да буде, као што деобе у опште бивају.¹

¹ В. § 742, који говори о начину деобе.

§ 735. Дужност ортака свагда ће се уговором определити тачније, по чему ће се у случају распре и судити.

§ 736. Сваки ортак дужан је само онолико

уложити, на колико се обавезао, а не више. Али ако би се околности окренуле тако, да са оним улогом није могуће намеру постићи, онда би се могао додаток захтевати¹ и који не би хтео додати, може иступити или разорачити се.

¹ О томе решава већина ортака.

§ 737. Очај, коме би се деловодство поверило, био ортак, или стран, један или више њих, сматраће се као пуномоћник.¹

¹ В. објашњење § 733.

§ 738. Сваки ортак одговара за штету, коју би својом кривицом проузроковао, и дужан је накнадити. Нити се та штета може са користи, коју би он причинио, искусурути¹ осим ако не би који ортак са каквим својим новим послом с једне стране штету, а с друге корист принео; онда би се сразмерно корист са ште- том изравнати могла.

¹ Зато што је сваки ортак по закону дужан да ради за друштво и да му прибавља користи. В. § 730.

§ 739. При деоби користи ортакче најпре ће се одбити уложени улози, после трошкови и претрпљене штете; па што претече, оно ће биги добитак. Главно припада сваком своје, а добитак ће се делити по мери улога.¹ Труд и радња узима се у рачун само онога ортака, који само труд место улога даје, или је уз улог особиту радњу обећао.²

¹ Сем ако није уговором предвиђен неки други начин поделе добити.

² Том се ортаку одређује награда у смислу § 740.

§ 740. На радњу ће се добитак метнути по уговору.¹ Ако пак ништа уговорено није, и ортаци се сложити не би могли, онда ће се по важности посла и труда, и величини користи принесене добитак определити, и ако се не сложе, судом пресудити.

¹ Т.ј. како је уговорено, тако ће се труд наградити.

§ 741. Ако би се добитак у другом чему састојао, а не у новцу, па се ортаци не би погодити могли, онда ваља исте ствари, које добитак сачињавају, у новац учинити, и новац по изложеним правилима поделити.

§ 742. Ако би место добитка штете било, онда по мери улога, као и добитак, пада штета на све ортаке.¹ Онај пак, који није уложио ништа, него је радио, губи труд свој и радњу.

¹ Сем ако није уговором предвиђен неки други начин за поделу штете.

§ 743. Они ортаци, којима би деловодство поверено било, дужни су како о главном тако и приходима и издацима рачун водити, и у своје време показати.

§ 744. Док се посао не сврши, или уговорени рок не наврши, ортаци не могу захтевати, да се рачун закључи, и добитак подели.¹

¹ Али је деловођа дужан да даје ортацима сва потребна обавештења о пословима и њиховом току. В. § 746.

§ 745. Ако би посао такав био, да на више година траје, али годишње корист доноси, онда ортаци могу и рачун и деобу добитка захтевати, ако не би због тога посао страдао.¹

¹ Ортак један има на то право и то му се право већином гласова ортачких не може одузети.

§ 746. У рачуне ортачке загледати може сваки ортак у свако време, нити му се одрећи може; само, ако би то с трошком скопчано било, сам носити мора.

§ 747. Ортаку превара никако не помаже; јер и ако се иначе и не би рачун захтевао, или би други задовољни били са закључењем само, или би се одрекли рачуна, опет кад би превару доказали, мора се рачун показати.¹

¹ Ако би се откриле нетачности, ортак који би тиме био оштећен, има право на накнаду, ма да је раније дао изјаву да је рачунима задовољан.

§ 748. Без општег саизвођења или пуномоћија не може се друштво трећем ком обвезати.¹ Код трговца, који фирму трговачку, то јест, који име целог друштва потписује, онај има и пуномоћије и може друштво обвезати.²

¹ Другар или ортак обавезује само себе лично, ако нема овлашћење од осталих ортака да за све ортаке прими обавезу.

² То је деловођа, који мора уговором одређен бити и чије се име обзнањује у Српским Новинама. В. § 43 Трг. законика.

§ 749. Ортак, који изван уложенога дела, још за себе што има, може с оним по својој вољи располагати. И тако разликовати треба права и дужности спрема ортака као ортака, и као не таквога.^{1 2}

¹ Према томе могући су правни односи између једног ортака и целог друштва или ортаклука. На пример, друштво узме под закуп кућу једног свог ортака.

² В. § 755 овога законика и §§ 146, 147 и 145 стец. суд. поступка.

§ 750. Ортаци тајни каквог трговачког друштва, који су само нешто уложили, на корист или штету, али јавно обзнањени нису, они само са оним притичу, што су уложили, али с више не. Објављени ортаци морају са целим својим имањем да добри стоје.¹

¹ В. §§ 25 и 28 Тргов. Законика, који говоре о јавном ортаклуку и о командитном друштву.

§ 751. Друштво ортакчко престаје само по себи, како се посао предузети сврши; или се даље водити не може; кад би сва главница ортакчка пропала; или је време за трајање опредељено истекло.

§ 752. Ортачка права и дужности обично на наследнике не прелазе.¹ Али наследници имају право до смрти онога рачуне искати. Али тако исто ако би у ортаклуку остали, дужни су рачуне и полагати.

¹ Сем ако није изречно уговорено.

§ 753. Ако се ортаклук само из две особе сачињава, онда престаје како једно од њих умре. Ако ли има више лица, онда се држи, да ће остали ортаци и даље посао ортакчки водити. Ово се нарочито код наследника трговачких разумева.

§ 754. Ако наследник умрлога ортака не би могао дужности умрлога испунити, онда ће му се од његовог дела на то нешто одбити.¹

¹ Овде се мисли на лични рад, који се захтева од сваког ортака у смислу § 730.

§ 755. Ако ортак који не би уговорене услове испуњавао; или под стециште потпао; или би га суд за раскошника огласио, или би иначе под старатељство потпао; или би због учињеног злодејства поверење изгубио; онда би се такви и пре времена из ортаклука искључити могао.

§ 756. Уговор ортакчки може се пре времена и у оном случају раскинути, ако је онај ортак умро или иступио, од чијих је способности нарочито деловодство зависило.

§ 757. Кад не би опредељено било време, докле уговор ортакчки да траје, нити би се то из природе посла определити дало; онда сваки ортак може иступити кад хоће, само је дужан за времена јавити; да не би у невреме било,¹ и да нема ту какве преваре.

¹ Да не би тим иступањем у незгодно време други ортаци били оштећени.

§ 758. Кад би ко у трговини каквој као јавно познат ортак био, па би иступио, то се мора јавно на знање дати; иначе нема силе ни важности за трећег, који би се у незнању са таквим у посао упустио.¹

¹ В. § 45 Тргов. Законика.

ГЛАВА XXVIII.

О уговорима брачним.

§ 759. Уговор, који би између мужа и жене, или између женика и невесте, у одношају на брак о имању закључен био, зове се брачни уговор.^{1 2}

¹ Супрузима је остављена пуна слобода да своје имовинске односе сами регулишу, како за сходно нађу. Уговор о томе назива се брачни уговор. За личне односе између супруга вреди супротна одредба. В. §§ 107 и 108.

² Ако би се десило, да супрузи ипсу закључили брачни уговор, онда за њихове имовинске односе вреди т.зв. законски имовински режим, т.ј. примењују се она правила, која је сам закон поставио. Законски имовински режим у Србији је *режим одвојености имања*. Сваки супруг остаје власник свог имања, само што муж има извесно право уживања у погледу жениног имања. В. о томе § 771.

§ 760. Уговор овај може гласити о миразу, које је оно имање, које супруга мужу донесе, било њено сопствено, било од другог кога добивено, ради лакшег живљења.¹

¹ У Србији је уобичајен *миразни режим*. Он се заснива увек уговором (§ 762). Шта може бити *мираз* и шта улази у *мираз* прописују §§ 765 и 763.

§ 761. Невеста или жена младолетна без оца, или без тудора и потврђења судског не може брачног уговора закључити.¹

¹ Ово је последица општег правила о пословној неспособности малолетних лица. Уговор о миразу закључује се с родитељима и онда, кад је девојка пунолетна, али *мираз* дају родитељи из свог имања.

§ 762. Ако уговором није мужу *мираз* уз супругу обећан и обавезан, муж такви изискивати права нема.¹

¹ Жена тако исто нема право на *мираз*, пошто јој Грађански Законик ниједним прописом то право није обезбедио. Дужност родитеља да кћерима дају *мираз* јесте морална, али не и правна дужност.

§ 763. Наследство женино, које би за време брака припало, и мужу донесено било, сматра се такође као *мираз*.¹

¹ Само по себи наслеђе женино не улази у *мираз*, сем ако мужу није *мираз* обећан с обзиром на то наслеђе, било да обећање потиче од завештаоца, било од жене. Исто тако наслеђе се сматра као *мираз*, ако жена учини такву изјаву пред мужем и овај то прими. У томе је значај речи „и мужу донесено било“ из § 763.

§ 764. Ако би мужевљево добро потпало под *стециште*, па би и жена свој *мираз* тражила,

онда ће признање мужевље учињено пре стецишта важити, после пак стецишта неће се узети у призрење, ако других доказа жена имала не би.¹

¹ Признање мужевљево мора бити у аутентичној форми, да би вредело и према трећим лицима. То је или изјава пред влашћу, или објава у Српским Новинама. Ако жена има уговор о миразу, потврђен код власти, други јој докази нису потребни. Обичан уговор у облику писмене исправе није довољан због недостатка аутентичног датума. О улицају стецишта на мразне односе, видети § 784 и објашњење његово.

§ 765. За мраз служити може све оно што се може продати или може на корист бити.¹

¹ И будуће ствари могу служити као мраз. И опроштај дуга — поклаон права — може бити мраз.

§ 766. Муж има право уживати мраз женин, докле год брак траје у сили и важности.¹ Он готове новце, дугове уступљене, или друге потрошне ствари може потрошити,² само за вредност и накнаду са својим добром јемсалује.³

¹ То је један теретан ужитак, пошто муж мора приходе употребљавати на брачне потребе. Зато се овај ужитак не може узети у попис за мужевљеве дугове.

² На тим стварима муж стиче право својине. В. §§ 375 и 767.

³ Женино право обезбеђено је нарочитим привилегијама, о којима говори § 776.

§ 767. Ако се мраз састоји у непокретним добрима, и другим правима и стварима, које се употребити могу да се не потроше; онда

ће жена остати госпођа од истих ствари, али ће их муж уживати.¹

¹ В. објашњење § 766.

§ 768. Оно што жена у покретним стварима као опрему за своју или и мужевљу потребу донесе, јесу дарови, који остају женини за све време брака, нити муж с њима располагати може,¹ али ни жена без мужевља знања не сме их отуђивати.²

¹ Муж нема на тим стварима ни право уживања, ни право употребе.

² С обзиром на пропис § 920.

§ 769. Ако би или женик или други ко к мразу женином што додао, оно се сматра као и мраз.¹

¹ Претпоставља се, да је изречно речено, да се то даје као мраз. Те ствари прелазе у својину женину, али су намењене да служе као мраз.

§ 770. Може и муж жени први дан какав дар учинити, и онда се и овај дар сматра као мраз.¹ Само ако би жена мужа оставила,² или својом кривицом од њега раставила се, такав дар губи.

¹ И без изјаве мужевљеве, да је то додаток мразу, сматра се као мраз. Својина је женина, али муж има право уживања.

² Кад би га фактички напустила.

§ 771. Ако муж и жена о свом имању нису ништа особито уредили, онда сваком своје припадаје.¹ Само ако се жена противна не

покаже, држи се, да је мужу као своме заступнику, законом поверила, да он бригу о имању носи,² а он се сматра као и други пуномоћник,³ само о добитку није дужан рачуна давати. Но властан ће бити добитак по својој вољи употребити и уживати.⁴

¹ Законски имовински режим. В. објашњење § 759. Жена дакле сама ужива своје имање, а муж своје.

² Ово овлашћење може жена одузети мужу простом изјавом без навођења разлога. Тада сама жена управља имањем и ужива га, или пак може да повери управу неком трећем лицу.

³ Ово нарочито вреди у погледу обима пуномоћства (в. §§ 613 и 614).

⁴ У толико је мужевље право шире и пространије од права обичног пуномоћника.

§ 772. Ни жена није дужна о уживању користи или прихода од имања свога под управу мужевљу данога, рачуна давати.¹

¹ То значи, ако би жена, и поред тога што је поверила мужу управу и уживање њеног имања, т.зв. параферналних добара, сама предузела неки акт управе или примила неки приход, није дужна мужу о томе давати рачуна.

§ 773. У особитим важним случајима, или кад би се имање у опасности и беди налазило, може она захтевати да се управљање са имањем од мужа одузме, баш да му је и на свагда дано било.¹ А тако исто и он има право неуредном домоводству женином препону учинити, и њу при том и за распикућу огласити.²

¹ Т.ј. и онда, кад би муж уговором обезбедио себи право на администрацију жениног имања.

² Ако постоје законом предвиђени услови за то. В. § 41 и објашњење.

§ 774. Оно, што се жени на случај, ако удова остане за њено издржање определи, зове се удовичко уживање. И ово припада удовици тако од дана смрти мужевље.¹

¹ В. §§ 412, 413, 414 и 415 са објашњењем.

§ 775. Ако би се удовица преудала, па мужевље име носити престала; онда она губи право на удовичко уживање.

§ 776. За мираз жени муж са својим добром наравно јемствује.¹ Но против мужевљих доцнијих зајмодаваца² ако хоће првенство и сигурност да има, мора заложно право, то јест убаштињење или интабулацију, имати.^{3 4}

¹ Мисли се на она миразна добра, која су припала мужу у својину. В. § 766.

² Мисли се уопште на повериоце, а не само на зајмодавце. Даље, овде је реч о интабулисаним повериоцима, а не о обичним, хирограферним повериоцима.

³ На основу овог прописа жена има право на законску хипотеку на непокретности мужевљој, ради обезбеђења мираза. Ту хипотеку жена мора да упише код суда и она има ранг од дана уписа. Законска хипотека је у толико, што се оснива на законском пропису, а не на приватној вољи. Мужевљев пристанак за упис хипотеке није потребан.

⁴ Законодавним решењем од 28. марта 1856 објашњен је § 776 овако:

„За мираз женин муж са својим добром наравно јемствује. У наплати мираза жена има свакојако право првенства противу неинтабулираних ранијих — пре њене удаје поставших — мужевљевих зајмодаваца; но противу његових доцнијих зајмодаваца ако хоће да има првенство и сигурност за мираз, мора она заложно право, т. ј. интабулацију имати.“

Ово законодавно тумачење није јасно стилизовано. У њему је испала свеза „и“ испред речи „неинтабулираних, ранијих мужевљевих зајмодаваца.“ На основу § 776 жена има првенствено право наплате према обичним, неинтабулираним повериоцима мужевљевим, чије би тражбине постале за време трајања брака. Сумњиво је било, зато што су изречно споменути доцнији повериоци, да ли то право постоји и према ранијим повериоцима, таквима, чије су тражбине постале пре закључења брака. Да ту сумњу отклони циљ је био законодавног решења од 28. марта 1856 године, којим је прописано, да жена свакојако има право првенства и према тим ранијим повериоцима.

§ 777. Што муж жени својој у накиту, драгом камењу и другим драгоценостима за украс даде, то се у сумњи узима да је поклоњено.¹

¹ Према томе у општѣ за све драгоцености женске, за накит, претпоставља се да је женина својина, и ко противно тврди, дужан је то да докаже.

§ 778. Ако ли заручник својој заручници или ова ономе што поклони, или обећа на случај брака, па би се брак без кривице дародавца разишао, онда онај може дар порећи, али ако је дао, натраг узети.¹

¹ Ако би пак веридба била раскинута кривцом дародавцем, тај нема право да тражи повраћај поклона.

§ 779. Ако би у једном тестаменту муж жену своју а жена мужа узајмице, или другог кога за наследнике поставили, па би после реч натраг узели, онда таква наредба престаје и раскида се.¹ Но ако једно наредбу своју порече, а друго при речи остане, онда од овога стране наредба стоји, а само се она поречена квари.

¹ Једнострано опозивање вреди без обзира на то, да ли се друга страна слаже с тим или не.

§ 780. Кад би муж и жена такав међу собом уговор учинили, којим један другом своје имање по смрти остављају, онда уговор такав, ако ће силу и важност да има, треба онако начинити као што пропис за тестаменте гласи.^{1 2}

¹ Уговор о наслеђу. Особина је тог уговора, да супрузи не могу једнострано мењати одредбе његове. Нема једностраног опозивања, као што је то случај код тестамена (В. § 781). За форму уговора вреде прописи о форми тестамена.

² Из те околности, што се говори о уговору наслеђа између супруга, не треба закључити да су само између супруга такви уговори допуштени. Нигде законик не забрањује уговоре о наслеђу између лица, која нису супрузи.

§ 781. Уговор на случај смрти сматра се као и тестаменат, само што по својој вољи без воље друге стране не може се од њега одустати. Но од имања, којим је ко уговором на случај смрти расположио, остаје он за живота господар.¹ Но ако преживео другу страну не би на случај смрти не може наредбе чинити.²

¹ Он може тим имањем за живота, по вољи својој располагати, отуђити га, потрошити ит.д.

² Забрана располагања на случај смрти постоји само у толико, у колико би се то располагање противило постојећем уговору о наслеђу В. § 782.

§ 782. О оном имању, које није у уговор на случај смрти ушло, може се особито тестамент правити пуноснажан.¹

¹ В. примедбу 2 код § 781.

§ 783. Који би с уговором на случај смрти незадовољан био, онај мора, ако довољно узрока има, онако на уништење његово поступати, као и код других уговора.¹

¹ Уговор о наслеђу може се поништити само из оних узрока, из којих се у опште сви уговори могу поништити.

§ 784. У случају стедишта против мужа само, ваља женино донесено имање оделити, јер она за мужа плаћати није дужна,¹ осим ако га она није упропастила,² или је добра за њега стајала.³

¹ Ако муж на миразу није прибавио право својине, већ само ужива мираз, онда то имање неће ни ући у стечајну масу, пошто је то туђе имање. Ако је оно ипак погрешно унето у масу, жена има право да тражи издвајање. То изречно прописује § 6. Степ. Поступка, наводећи само покретне ствари, ма да исто вреди и за непокретности. Ако је пак муж постао власником миразног имања, онда се при стечају жена по-

јављује као масени поверилац и мора своје имање да пријави у одређеном року. При томе она има привилеговани положај у смислу § 776.

² Ако је жена силним трошењем изазвала пад мужа под стечај, па се узима да и она одговара за те уговоре.

³ Као јемац грађански или менични.

§ 785. Ако жена падне под стедиште, уговор на случај смрти остаје зато непромен.¹

¹ И на миразно имање нема никаква утицаја овај стечај, у колико је у питању мужевље право уживања.

§ 786. Ако су се супружници сложили на смесу добара својих заједнички, онда како се стедиште отвори, смеса престаје, и имање се делити мора као у случају смрти.

§ 787. Ако се брак уништи, онда се уништава и уговор на случај смрти; ако се брак разведе судски, онда се раскида уговор на случај смрти; и имање се поставља у првашње стање.¹

¹ Раскида се и брачни уговор и имовински односи се васпостављају, који су постојали пре брака.

§ 788. Уговори брачни, који би се на зло и штету деце клонили, немају силе ни важности.¹ Мушка и женска деца изравнати се могу и уговором, и то остаје снажно.²

¹ Т.ј. ако би се њима крњио нужни законски део, који у сваком случају остаје деци, у смислу § 477. Неважност уговора је делимична, у толико, у колико би се таквим уговором окрњио законски део.

² В. и § 478.

ГЛАВА XXIX.

О уговорима одважним или на срећу.

§ 789. Уговор одважни је такав уговор, којим једна страна даје надежду на корист какву неизвесну, коју друга страна прима. Ово може бити за плату или без плате.¹

¹ Према томе да ли друга страна за такво обећање даје еквивалент или не.

§ 790. Тужби за оштећење преко половине код овог уговора нема места као код других уговора.¹

¹ Ту се мисли на § 559.

§ 791. К уговорима одважним припадају опклада, игра или¹ коцка и друге куповине и продаје неизвесних од среће зависећих ствари; одсеком плата; и остала осигурања штете на известан случај.

Овамо припадају игре оружјем, опклада за трку пешице, на коњу или колима, и друге игре, за које се труд и вештина изискује.

¹ Треба „и“ а не „или“, пошто игра и коцка није једно исто. Код игре игра улогу и вештина, код коцке је меродаван случај, уопште догађај, који ниуколико не зависи од личне акције. В. став II овог прописа.

§ 792. Опклада је онда, кад ниједној страни није познато, шта ће изићи. Ако се докаже, да је једна страна знала, па се чинила да не

зна, шта ће изићи, па тако добије, онда је превара, и опклада не вреди ништа.¹ Онај, који тако добије, вратиће улог натраг, који пак знајући изгуби, сматра се као да је учинио поклон.²

¹ Уговор се ништи на захтев преварене стране.

² Он нема право на повраћај ако је знао да је противној страни унапред поуздано био познат исход опкладе.

§ 793. При опклади, која може само о дозвољеној ствари бити, треба цена да је дана, или у треће руке положена; иначе на суду нема силе ни важности.¹

¹ Уговор о опклади је према томе један реалан уговор нарочите врсте. Ако се не положи опклађена сума, уговор не важи. Али, ко је добио опкладу, има право судским путем да тражи предају цене од онога, коме би цена била поверена, па је он не би хтео издати.

§ 794. Игра и коцка сматра се тако као и опклада. Добитак од игре забрањене, или коцкања забрањеног пада и уништава се, а играчи и њихови заклоњачи долазе под одговор.

Од коцкања разликује се коцка, која се баца при деобама, поравнањима и т. д. као што је на свом месту споменуто.¹

¹ В. §§ 285, 287 и 361 Казн. Законика.

§ 795. Ко за одређену извесну цену неизвесно добро, као плод годишњи винограда, њиве, хасну од воденице или наследство бу-

дуће без пописа ствари, рибу колико се н. пр. мрежом уј данпут, двапут и т. д. извући да, купи, онај је учинио куповину на срећу, и мора се задовољити, ма му се сва надежда осујетила.¹

¹ Он је дужан да плати уговорену цену, макар ништа не добио, као и онда кад би добио врло мало, у несразмери са погођеном ценом. Ово зато што се такви уговори сматрају као врста игре или опкладе.

§ 796. Ко се подвезе за опредељену суму новаца, или за другу ствар опредељене вреднос и, другоме годишњи одсек опредељени давати, донде докле један или други, или и трећи ко жив буде, онај је дужан дотле давати, баш да би се он у надежди преварио, и да би много више платио, него што је примио.¹

¹ То је један одважни уговор или уговор на срећу.

§ 797. Ни зајмодавци ни наследници онога, који је за себе одсек уговорио, не могу уговор одсечни раскинути и уништити. Али зајмодавцима не може се право одузети, да себе из опредељенога одсека не намире, као ни деци право, да себе по закону издржавају.¹

¹ Овде је реч о т.зв. телесној ренти. Та се рента може дакле узети у попис, кад је заснована на уговору. Она се сматра као и сваки други имовински објекат.

§ 798. Што се тиче осигурања штете на случај неизвесни за наплату, као осигурање

еспапа на води и на суву; кућа и миљкова против ватре и воде, то ће се по основима наведеним, и особитим прописима за разна ова осигурања судити.¹

¹ Закон о осигуравајућим друштвима од 31. марта 1892 год и општа и специјална правила осигурања појединих осигуравајућих друштава.

§ 799. Ако је онај, који осигурава штету своју, напред већ за штету исту знао, онда речени уговор сам по себи пада.¹ Ако ли је својом кривицом штету нанео, накнади места нема.²

¹ На захтев противне стране ништи се.

² Осигурање вреди за случајне штете од другог проузроковане, у колико уговором о осигурању не би што друго предвиђено било.

ГЛАВА XXX.

О накнади учињене штете.

§ 800. Ко другоме штету какву учини, било то на имању туђем или правима и личности, онај мора ту накнадити.¹

¹ Под штетом се разуме сваки квар и свако умањење ствари, односно сваки уштрб личности или права. У ширем смислу штета је и изгубљена добит, која би иначе, да није било радње, којом је штета проузрокована, наступила.

§ 801. Од наплате учуњене штете само се ко онда ослободити може, ако докаже, да

штета није његовом кривицом, но се случајно догодила.^{1 2}

¹ Штета наступа или противправном радњом или противправним пропуштањем нечега, што је требало учинити. Противправно оштећење или је умишљено (вољно) или није умишљено. Неумишљено оштећење је из небрижљивости, из недостатка потребне пажње, док је умишљено такво оштећење, кад се намерно предузме радња ради оштећења. Оба облика — и умишљај и нехат — долазе под појам *кривице*.

² Изузетак је предвиђен у §§ 802 и 807.

§ 802. Који је јавно као мајстор какав или вештак познат, или се за таквог издаје, како се посла прими, мора за сваку причињену штету добар стајати.¹ Но ако је онај, који је посао таквоме поверио, знао, или лако о његовој неспособности уверити се могао, па му је опет посао предао, онда и његове кривице или бар небрежења има.²

¹ Без обзира на то, да ли има кривице или не. Изузима се такав случај, који не стоји у вези са радом и способностима проузроковача штете и који би и иначе наступио.

² Према томе се сразмерно смањује право на накнаду штете, или и сасвим отпада.

§ 803. Вештаци, од којих би се за награду савет искао у послу, који у њихов круг спада, па би такав дали, да би на штету служио, одговараће и за рђав савет.¹

¹ Одговорност њихова постоји напореда са одговорношћу оних, који су штету фактички проузроковали, али није зависна од постојања те одговорности.

§ 804. Ако није кривица једнога него више њих, онда су дужни сви заједнички један за све и сви за једнога штету накнадити.¹ А они међу собом не се равнају, и по мери кривице исправљају колико на кога да спадне.²

¹ За више учинилаца једне исте противправне радње постоји солидарна одговорност. Оштећени има право да се обрати за сву штету или на све једновременно, или само на неке, или пак на једнога учиниоца.

² У случају кад би један од њих накнадио штету за остале. У међусобном односу учинилаца постоји проста одговорност.

§ 805. Ако би што кривице и онога било, који је оштећен, онда ће сразмерно накнада и на њега пасти.¹

¹ Т.ј. у толико ће се смањити она накнада, на коју он има право.

§ 806. Који би другоме стим, што би право своје уживао, само ако границе не прекорачи, штету какву нанео, није дужан одговарати, нити му ту накнадити.¹

¹ Опште правило о вршењу права. Сваки се сме користити у пуној мери својим правом, не водећи рачуна, да ли се тиме штете који интереси или не, само ако остаје у границама права. Према томе у српском праву је могућа и злоупотреба права, нити има правне могућности да се та злоупотреба спречи.

§ 807. Ако човек, штету учинивши, није при свести био, неће одговарати за штету.¹ Но ако је сам себе вољно у то стање поста-

био, хоће одговарати као да је и при свести био кад је учинио.²

Овима се уподобљавају и мала деца до 7 година, луди, згранути, бесомучни. Но за ове свагда одговарају они, којима су они поверени да их чувају.³

¹ Ако у моменту предузимања радње није имао свести о значају и последицама те радње. Да је то случај био, дужан је да докаже онај, који то буде тврдио.

² Овде се мисли на случај напитости, на узимање морфијума и т. д.

³ Ако нема нарочитих чувара, онда су одговорни законски заступници тих лица, пошто су они дужни да се старају да ова лица буду безопасна за своју околину.

§ 808. За случај није нико дужан одговарати.¹ Али ако је ко крив, што се случај догодио; или није набљудавао закон, који је за отклоњење случајног оштећења прописан; или се без нужде у туђ посао мешао; то такви и за случај, који се иначе догодио не би,² одговарати мора.

¹ Према томе штету од случаја сноси онај, у чијој се личности случај десио, или чије је имање случај погодио.

² Т. ј. који не би наступио, да није било радње тога лица, или пак пропуштања каквог. Ако случај не стоји ни у каквој узрочној вези са држањем овога лица, не постоји наравно ни његова одговорност.

§ 809. Ако би се ко у нужди у чији посао умешао, па штету одвратио не би, то му

се приписати не може,¹ осим ако није с тим другоме на сметњи био, који би штету одвратио. Али се у овом случају и корист, коју је причинио, у призрење и рачун узима.

¹ Он дакле не одговара за такву штету.

§ 810. За туђа дела нико није дужан одговарати.¹ Али ако би ко таква лица у служби држао, која су као скитнице, неваљалци и злочинци познати, и који никакве исправе за себе немају, онда он за сву штету, коју би они учинили, одговарати мора.²

¹ За таква дела у којима он није имао никаква учешћа.

² Мисли се на штету коју би ова лица причинила вршећи ту службу, искоришћавајући прилику која им је тиме пружена, да некога оштете.

§ 811. Тако исто и онај, који би за особите послове са знањем неспособна лица узео, и с тим другоме штету нанео,¹ одговараће за штету.

¹ Он одговара за штету коју би та неспособна или неспремна лица учинила.

§ 812. Гостионичари, крчмари, лађари и возиоци (кириџије) одговарају и за ону штету, коју би њихни људи путницима нанели.¹

¹ Мисли се на оштећење ствари путничких од стране тих лица.

§ 813. Ко из куће, кроз прозор, с тавана, или иначе, несмотрено што баца или проспе

и излије, онај ће одговарати за штету, коју би другоме с тим проузроковао; ако се не зна ко је, онда одговара господар од куће, или од квартира.¹

¹ По § 329, тач. 6 Казн. Законика тај ће се казнити и полицијски затвором од 1—3 дана, или новчано од 1—3 талира.

§ 814. Ако је ствар каква гдегод намештена или обешена, да лако пасти, или друкче кога осакатити или оштетити може, онда сваки има права, ту предстојећу опасност полицајној власти јавити, која ће извидети, и уклонити.

§ 815. Удари ли животиња каква на човека или на добро чије, те штету нанесе, онда је онај под одговором, који је такву животињу натерао, или надражио, или је сачувати пре-небрегао.^{1 2}

¹ Ако нема лица, коме би се једна од ових трију кривица могла уписати у грех, онда се сматра да је штета наступила случајем и примењује се § 808.

² В. § 335 Казн. Законика.

§ 816. Ко животињу у штету нађе, може је силом одбити, или истерати, или ухватити и сагнати.¹ Убити нема власти, осим ако није у случају нужне одбране.²

¹ Ако је претрпео штету од животиње на свом имању, има право ухватити и задржати. Ако није било штете, може само животињу отерати.

² Односно у стању нужде. Ако би убио животињу, а не докаже да је био један од ова два случаја, одговоран је за накнаду штете.

§ 817. Ухваћена у штети животиња остаје у залози за накнаду, коју је дужан онај, чија је животиња, за осам дана учинити. Ако се не поравнају, дужни су ствар суду јавити.¹ Оштећени није дужан животињу из залогe пре издати, док му се или накнада не учини, или сигурност довољна не постави.^{2 3}

¹ У року од 8 дана дужан је хватач подићи тужбу за накнаду штете или пустити животињу. Ако у том року не подигне тужбу, пропада му право залогe.

² В. примедбу под 1.

³ В. закон о чувању пољског имања од 21. априла 1885 и чл. 86 закона о шумама од 30. марта 1891.

§ 818. Да се штета накнади, треба све у првашње стање да се постави.¹ Ако то бити не може, онда ваља да се штета процени, па по процени вредност наплати.²

¹ Т.ј. у стање које је постојало пре оштећења.

² Т. зв. новчана накнада. Она се једино и примењује у извесним случајевима нематеријалног оштећења. В. последњу реченицу § 820.

§ 819. Ко штету какву другоме нанесе са злом намером или из крајњег небрежења, онај ће не само штету учињену накнадити, него ће и добитак због тога изгубљени наплатити морати.¹

¹ То је т. зв. пуна накнада штете, за разлику од обичне накнаде, где се само позитивно оштећење узима у обзир.

§ 820. Ко другога рани, осакати или иначе повреду тела нанесе, тај плаћа трошак сав за

лечење и лекове; па и заслугу, коју због тога овај губи, и које ће се унапред лишити, наплаћује; и још за претрпљене болове, ако се захтева, сразмерну наплату чини.¹

¹ Претпоставља се наравно да има кривце до учioniца, т. ј. да не постоји ниједно од случајева из §§ 807 и 808.

§ 821. Ако би од такве ране и смрт следовала, па би сироте остале, жена и деца, онда се особита наплата чини и за то.^{1 2}

¹ Други сродници према томе немају право на ову накнаду.

² В. закон о обавези за накнаду штете учињене смрћу и телесном повредом при железничком саобраћају од 21. априла 1885.

§ 822. Штета се мора и она накнадити, која би са повредом слободе чије, или части и поштења или имања туђег проузрокована била.^{1 2}

¹ Накнада се састоји увек у новцу, пошто је немогуће потпуно повратити првашње стање, у смислу § 818.

² В. § 215 Казн. Зак., § 417, последњи одељак, Грађ. Суд. Пост; закон о накнади штете учињене злонамерном паљевином и намерним противзаконим поништајем ствари, од 20. марта 1892; чл. 7 закона о хватању и утамањивању хајдука од 12. јула 1895, и чл. 24 и 28 закона грађевинског за варош Београд од 11. децембра 1896.

§ 823. За штету сматра се и оно, кад дужник не би на време повериоцу своје дуг исплатио,¹ у ком случају ако интерес и не би

уговорен био, опет од рочнога дана за исплату интерес ће се по опредељењу као у накнаду штете плаћати.²

¹ То је т. зв. *доцња* или *мора*. Она се примењује у опште код свих облигација. В. § 553. У § 823 говори се о једном специјалном случају, кад је тражбина новчане природе.

² Интерес је т. зв. законски интерес од 6% (в. § 601).

§ 824. Нико нека не мисли, да се с тим, што би штету проузроковану наплатио,¹ ослобођава од уговора. Он поред наплате² штете мора и уговор испунити, осим ако је нарочито друкчије уговорено.

¹ Т. ј. исплатио.

² Т. ј. исплате.

§ 825. Ова дужност на накнаду штете или изгубљенога добитка везана је за имање оштеитеља, и зато прелази и на наследнике његове, који ће из наслеђенога имања наплату учинити морати.¹

¹ То је дуг или терет заоставштине

§ 826. Судови ће накнаду за штету учињену опредељавати по претпису овога Законика, а што се казне тиче, изрицаће пресуду по законима казним.¹

¹ В. § 857.

ЧЕСТ ТРЕЋА.

ОПРЕДЕЉЕЊА ОПШТА ЗА ПРАВА ЛИЧНА И СТВАРНА.

ГЛАВА I.

О начину, којим се утврђују права и обвезе.

§ 827. Начини, којима се обезбеђавају обвезе¹ и утврђују права, јесу *јемство и залога*.

¹ Т. ј. тражбена права.

§ 828. Ко се за другог подјемчи, онај мора дуг онога платити онако како се подјемчио, јер га на више ни поверилац ни суд обвезати не може, него на колико се сам обвезао.

§ 829. Ако се опредељено не изрази, какво који јемство на себе узима, онда се разумева, да јемац за дужника повериоцу јемствује тако, ако главни или прави дужник не би платити могао.¹ Следствено поверилац не може пре јемца тражити, док се не покаже, да главни дужник није могућан платити.²

¹ Тако се у сумњи узима. Иначе неко може и тако јемчити, да постане садужник или солидарни

дужник. Тада поверилац може тражити испуњење тражбине и од једног и другог, једновремено. В. § 831.

² Треба да се утврди немогућност извршења судске одлуке, услед немања имања, или пак немогућност плаћања у опште, као у случају стечаја дужниковог. В. § 830.

³ В. о јемству проценилаца § 18 закона о давању новца под интерес из касе Управе Фондова (Зборник XV, стр. 143) и законодавчо објашњење тога §-а од 9. августа 1863; чл. 10 закона о уређењу Управе Фондова од 8. јула 1898 и § 118 Трг. Законика.

§ 830. Да дужник није могућан платити показује се и онда, кад овај потпадне под стечиште, или ако би се некуда степао, и не би се знало, где је у време, кад би рок плаћања дошао.¹

¹ Ова су набрајања само примера ради.

§ 831. Који би се један или више њих подвезао као платац, онај један или више њих дужан ће бити као саучасник дуга по закону смесништва, или ортаклука плаћати.¹

¹ В. § 545. и примедбе тамо изложене.

§ 832. Ко јемствује као јемац и платац, онај се обвезује платити дуг, могао главни дужник платити или не могао. Следствено повериоцу остаје на вољи или од главног дужника, или од јемца и платца, или од обојице у исто време дуг искати.¹

¹ Укинут законом од 28. новембра 1859 (Збор. XII, стр. 97), који је закон прописао, да се не допушта такво обвезивање, при коме би се неко

лице појављивало и као јемац и као платац, јер се тиме ствара збрка. И зато је могуће или бити јемац у смислу § 829, или пак садужник у смислу § 831. Обоје у исти мах није допуштено. Ако би се неко ипак тако обавезао, он ће одговарати као јемац у смислу § 829.

Истим овим законом порописано је, да јемац, а тако исто и платац, по смислу § 858 грађанског законика, јемчи повериоцу за дужника донде, док се год сав дуг не исплати, осим ако су уговорили рок, у ком случају по уговору и судиће се.

§ 833. Ко год за другога дуг плати, онај има право наплату од главног дужника захтевати; и сва средства за то сходна употребити.¹

¹ Тај платац ступа у сва права повериочева и поверилац је дужан да му изда све исправе и сва документа, као и сва средства обезбеђења.

§ 834. Ако њих више има, који су за један дуг добри стајали, онда сваки поједини од њих јемствује за сав дуг.¹

¹ У сумњи се узима да је заједничко јемство солидарно т. ј. да сваки сајемац одговара за цео дуг. За обичне заједничке обавезе вреди супротан пропис у § 545.

§ 835. Јемац или платац без знања дужникова не треба повериоца да намири; јер иначе сам себи нека припише, ако би главни дужник довољно обране против повериоца имао. У ком случају сву ту обрану може дужник против јемца употребити, и јемац за своју несмотреност губи право наплате против дуж-

ника, но остаје му само против повериоца отворен пут.

§ 836. Ако би поверилац осим јемства још и залогу имао, он није властан на штету јемца залогу из руке испустити; јер иначе јемац од свога јемства одустати може, почем се он само уз залогу обвезао.

§ 837. Јемство је везано за обвезу главнога дужника. Ако ова престане сасвим или од чести, онда престаје и јемство сасвим или од чести.¹

¹ В. § 851 и законодавно решење од 3. маја 1855, наведено код § 832.

§ 838. Ако јемство гласи за неко определено време, онда како се то време наврши, престаје јемство.¹

¹ В. примедбе, код §§ 832 и 837.

§ 839. Ако би јемац видео, да главни дужник пропада и малаксава, или се из отечества удаљава, и некуд премешта; онда он има право захтевати обезбеђење јемствованог дуга од њега.¹

¹ Обавеза јемчева остаје и даље у снази, макар он и не добио обезбеђење.

§ 840. Ако би јемац умро, такав, који не би ни ручне залоге дао, нити би своја непокретна добра у јемство потписао: онда за три године престаје уговор на јемство. Уз залогу

ручну или непокретних добара траје обвеза на јемство још 30 година по смрти јемца.

¹ У облику хипотеке.

§ 841. Други начин, којим се дуг обезбеђава, јесте *залога*, која се у томе састоји, кад дужник или покретну своју ствар заиста као залогу повериоцу преда, или своје непокретно добро прописним путем за дуг потпише, или дуг на добро уписати даде.¹

¹ В. §§ 304—309 и примедбе код тих прописа.

§ 842. Онај који ствар какву у залози има, дужан је исту добро чувати, и пошто заложитељ дуг намири, одмах издати.¹

¹ В. §§ 317—319 и § 325.

§ 843. Поверилац не може zaloжену ствар у дуг задржати, но само по истечењу рока има право са знањем власти продати; почем се намири, сувишак да има издати заложитељу.¹

И по томе неће важити сви побочни уговори и услови противни природи залогa и зајма, као што су: уговор да поверитељу припадне залогa, ако му се зајам на време не врати; да поверитељ залогу по својој вољи за напред одређену цену продати, или за себе задржати може; да дужник залогу нигда испуити, или на никог другог пренети не може; или да поверитељ не може захтевати продају залогa за измирење и пошто уговорено време за повраћај зајма протече.

(Додатак од 5. маја 1864. год.).

¹ В. §§ 320 и 312 и објашњење њихово.

§ 844. Између више способних начина за обезбеђење дугова, оставља се избор дужнику да оним начином обезбеђење учини, какав је њему при једнакој вредности zgodнији.

§ 845. Пољска добра, као њиве, ливаде, а и покретне ствари, које се чувати дају, са две трећине процењене вредности своје имају довољно безбедности; код винограда и воћњака само се земља у призрење узима, од које две трећине цене безбедност чине; а посађена дрва и чокот не узимају се у процену; куће зидане са половином цене а код кућа дрвених само се местиште у призрење узима, које такође са половином цене безбедност има.

§ 846. При овим преписима узимају се у призрење и сва она правила, која су у глави 6, чести II поради залогa изложена.

ГЛАВА II.

О преиначењу (промени) права и обвеза.

§ 847. Која права и обвезе од воље уговарајућих страна зависе, она се с вољом узајамном и преиначити могу.

§ 848. Ова промена може бити тако, да се не узима нити додаје која трећа особа; а може

бити и тако, да се која трећа особа још до-
даје, као нови поверилац, или нови дужник.

§ 849. Кад се стара обавеза прометне у
другу нову, онда је преновљена, и није више
она, него је друга, н. п. кад би два дужника
била на једну суму, па би поверилац једнога
пустио, и само од другог обвезу узео; или
би од дужника, који би жито дужан био, узео
обвезу на вредност у новцу.

§ 850. При пренову стара обавеза престаје,
и нова силу своју добија.

§ 851. Како стара обвеза преновом пре-
стане, одмах и остале споредне обвезе као
јемства, залог и остала права престају, ако
није уз пренов и за то нов уговор учињен.¹

¹ В. §§ 306 и 307.

§ 852. Ако би се само првашња обвеза тач-
није определила, н. п. где, кад и како да се
испуну, то се не може сматрати као пренов,
но стара обвеза остаје поред тога у својој
сили и важности.¹

¹ Са њом остају онда у снази и све споредне
обвезе.

§ 853. Ако би се сумња породила, да ли
стара обвеза стоји, или је са новом дигнута,
онда она донде стоји, докле са новом заједно
постојати може.

§ 854. И они права своја првашња пренав-
љају, кад се о спорним и сумњивим правима
поравнају. У поравнању је обично, да свака

страна по нешто од свога затега попусти, а по
нешто од другог добија. Ако једна страна све
уступи, а друга ништа не добије, онда се сма-
тра као уступљено или поклоњено право.

§ 855. Муж и жена не могу о браку по-
равнање учинити, тј. да у браку живе или да
се раставе, јер раставити се не зависи од њи-
хове воље; но то само надлежним духовним
судом пресудити се може.¹

¹ В. §§ 99 и 103 овог законика и чл. 216 за-
кона о црквеним властима.

§ 856. О ономе, што ко по тестаменту, док
још отворен није, примати има, поравнање не
вреди ништа. Но као опклада о томе може имати
своју силу и важност.¹

¹ У том случају примењују се правила о уго-
вору опкладе.

§ 857. Поравнање због злочинства учињено
од казне јавне не ослобођава; оно се само на
накнаду за штету претрпљену односити може.
Осим ако нису помање увреде, које стране опро-
стити могу.¹

¹ В. § 826.

§ 858. Ако би се стране при поравнању
превариле у лицу, или у самом предмету, ни
онда поравнање не стоји.¹

¹ Заблуда треба да је битне природе, да је
таква, да се странке не би поравнале, да су
знале за право стање ствари.

§ 859. Ко би после поравнања доказивао да је преко половине оштећен, или би нове доказе доносио, који му пре поравнања нису познати били, неће му ништа помоћи; осим ако не би очевидну превару и непоштено поступање показати могао.¹

¹ Без обзира на то, да ли превара потиче од противне стране или не.

§ 860. Ако би се ствар при поравнању рачуна тичала, па би се у рачунању погрешка догодила, та се и после поравнања исправити може.

§ 861. Поравнање простире се само на она дела спорна, о којима је учињено; а никако и на друга. Баш да би изражење гласило на све распре уопште, и онда се на оне само односити може, на које су стране мислити могле, а никако и на оне, које би хотимице претјане биле.

§ 862. Јемац и заложитељ, који су за целу спорну обвезу добри стајали, остају и за поравнану чест добри. Само ако је поравнање без њихова знања и воље учињено, могу они сву обрану против повериоца употребити, коју би употребили, кад не би поравнање учињено било.

§ 863. За дела спорна могу се стране склонити и поравнати и на то, да изберу себи судије, па како ови нађу, онако да им право буде.¹

¹ В. § 433 грађ. суд. поступка.

§ 864. Ко право своје првашње тако преиначи, да га другоме уступи, слободно му је то чинити и за наплату и без наплате.¹

¹ Уступање права или цесија. Ово и није преиначење права, већ просто промена субјекта права.

§ 865. Права за личност чију везана, која с њом престају и ишчежавају, другом уступити се не могу.¹

¹ В. § 33.

§ 866. Обвезе писмене на дуг, ако на показатеља гласе, како су предане, већ су уступљене; и онога су, у чијој се руци налазе, нити треба других доказа.¹

¹ То су т. зв. папири на доносиоца. Они се сматрају као покретне ствари и подлеже правилима о тим стварима.

§ 867. Уступитељ преноси на пријемника сва своја права; и за то пријемнику иста и припадају.

§ 868. При уступању рађа се обавеза нова само између уступитеља и пријемника. Обвеза дужника уступљенога остаје она иста. Ако му се пријемник, или нов поверитељ његов не обзнани, он га није дужан знати. И у том случају ако он, не знајући за пријемника, свој дуг уступитељу исплати, или се друкчије с њим намири, ослобођава се он од сваког одговора. И пријемник има посао само са уступитељем.

§ 869. Но ако је уступитељ дужнику уступљеноме новог повериоца, или пријемника дуга

његова казао и обзнанио, онда ће дужник пријемника намирити дужан бити; но њему остаје пак право, све оне обране употребити против пријемника, које би употребити могао противу уступитеља.

§ 870. Који поверитељ дуг свој другоме уступи бадава или му га поклони, онај нема више одговарати за њега. Ако ли га уступи за наплату, онда уступитељ пријемнику мора добар стајати, да онај дуг, који је уступио, јесте прави и истинити дуг, и да од дужника намирити може. Но ово се разумева у онолико, у колико се он сам од пријемника наплатио.¹

¹ В § 892.

§ 871. Ако се пријемник из јавних књига, у којима би дуг заложеним добрима обезбеђен био, извести и тако и дознати може, како му је могуће намирити се, онда за то уступитељ одговарати није дужан,¹ као што не одговара ни за доцније појавивши се случај, ни за небрежење пријемника, којим би се догодило, да се дуг доцније подмирити не би могао.

¹ Не одговара дакле ако би се ипак десило да се пријемник не може намирити. Ово је изузетак од правила из § 870.

§ 872. Може дужник место себе другог дужника као платца, који ће га заменити, у замену ставити и свога поверитеља на њега ради исплате дуга свога упутити. И ово ће бити

тврдо и стално, ако на то и упућени поверитељ т.ј. заменопримац пристане, то јест, ако овога место дужника за платца (местоплатца), као заменитеља дужникова прими, и сам исти заменитељ пристане, и од заменодавца обвезу његову предузме.¹

¹ В. § 877.

§ 873. Како је замена са вољом ове све тројице учињена, онда се заменопримац по реду¹ има држати заменитеља, т.ј. новог примљенога дужника, а не заменодавца, свога старог дужника.

¹ То значи „по правилу“, дакле поверилац може само од заменитеља, новог дужника, тражити наплату, сем ако није другачије уговорено. В. § 879.

§ 874. Ако дужник против воље поверитеља, другог место себе као дужника стави, то повериоца везати не може, но обвеза важи само између оних, који су на то пристали и сагласили се.¹

¹ То значи, само између дужника и заменитеља постоји правни однос и то обично уговор о пуномоћству. В. § 875.

§ 875. Ако би дужник заменодавац таквога заменитеља, који њему ништа дужан није, место себе ради исплате дуга ставио, онда овоме на вољи стоји замене те примити се, или не примити. Ако се он ње не прими, није ништа ни дужан; ако ли се прими, онда он има спрам

заменодавца све оне дужности, које би имао као његов пуномоћник; али између њега и заменипримца (поверитеља) још никакав уговор не постоји.

§ 876. Ако заменодавац замену, док још од заменипримца прихваћен није, порече и натраг узме, онда и заменитељ нема власти као пуномоћник заменипримцу дуг исплатити.

§ 877. Ако заменипримац поднесу замену неће да прихвати, или се ње заменитељ неће да прими, или му не може ни поднети, што га у месту нема; онда ће заменипримац то одмах заменодавцу јавити; које ако не учини, остаће под одговором за сва незгодна следства.¹

¹ Т.ј. за накнаду штете, која би проистекла из тог пропуштања.

§ 878. Ако су и заменипримац и заменитељ примили поднесу замену, али заменитељ не исплати на време дуг; онда ће се заменипримац обратити на заменодавца, и овај ће га намирити морати по оном закону, по ком уступитељ пријемнику одговарати мора за уступљени дуг.¹

¹ В. §§ 870, 873 и 879.

§ 879. Ако заменипримац, прихватајући заменитеља, овога као за свога платца тако прими, да заменодавца пусти, онда се заменодавац ослобођава, и не одговара за дуг, намирио се онај, не намирио. То бива, кад се заменипри-

мац нарочито изјасни, или кад делом покаже, пошто од себе признање дужнику да, или обвезу врати.¹

¹ В. § 873.

§ 880. Ако заменодавац своје дужнику као заменитељу само у толико наложи, да дуг заменипримцу исплати, у колико је он њему дужан, онда замена ова толико значи заменипримцу, колико друго уступљење, и између њега и заменитеља рађа се онај исти одношај, који и између примца каквога дуга и примљеног дужника, коме је примац обзнањен.

§ 881. Ако заменитељ овакав без узрока не би исплатити дуг хтео, или би, почем је примио на себе исплату, опет исплатити затекао се; онда ће он за следства одговарати. Ако ли он примљени на себе дуг исплати, па то више буде, него што је он заменодавцу дужан био, онда он има право за сувишак накнаду захтевати од заменодавца.

ГЛАВА III.

Како престају права и обвезе.

§ 882. Ко плати оно што је дужан, онај се ослобођава од дуга, и престаје обвеза.

§ 883. Нико не мора што друго примити, нити може од дужника што друго захтевати,

него оно, на што се овај обвезао; и то у оно време на оном месту и на онај начин, као што обвеза гласи.

§ 884. Дуг се може исплатити не само новцем но и другим чим, само ако се стране сложе.¹

¹ То је т. зв. *datio in solutum*, кад се у место онога, што се дугује, да друго нешто, са пристанком повериоца, односно са пристанком дужника, кад такав захтев потиче од повериоца.

§ 885. Ако дужник не би сав дуг на једанпут исплатити могао, него би на чести плаћати поверитеља понуђавао, овај ако неће, не мора примити.¹

¹ Сем ако није уговором утврђено, да се дуг делимично исплаћује.

§ 886. Ако би дужник на чести дуг исплаћивао, па се између више делова по вољи поверитеља¹ не би определити могло, који су исплаћени; онда се разумева, да је најпре плаћен интерес, после капитал, и ако би више капитала било, онда се најпре разумева онај, који је искан, или за који је рок плаћања дошао, а за овим разумева се онај капитал, који је дужнику на највећем терету.

¹ Т. ј. ако се он не би сагласио са нахођењем дужниковим.

§ 887. Ако рок, кад да се дуг исплати, није опредељен, онда се разумева, да је онда рок кад је дужник на плаћање опоменут.¹

¹ Без обзира на начин опомене: судски или вансудски (приватно), писмено или усмено.

§ 888. У неким случајима рок плаћања сама природа ствари показује; тако¹ за плаћање ужитка, ако погодбе нема, рок је на месец дана напред, и припада уживаоцу баш да пре свршетка месеца умре.

¹ Погрешно употребљена реч „тако“, пошто је овде реч о року законом утврђеном, а не о року који би из природе ствари проистицао.

§ 889. Поверитељ треба на рок да прими, кад му се подноси исплата; ако се затеже, сам себи нека незгодна следства припише, ако би се таква догодила.¹

¹ У опште неиспуњење обавезе услед неprimе исплате не сме да штети дужника, већ све последице падају на терет повериоцу. Случајна пропаст ствари бива на штету повериоца. Дужник одговара само за долус (умишљај) и крајњи нехат. Ако је дужник био у доцњи, не плаћа више интерес доцње, чим и поверилац падне у доцњу.

§ 890. Ако начин и место за исплату није опредељено, онда, ако се по природи и намери посла то определити не може, разумева се о непокретним стварима оно место, где леже, о покретнима оно, где је обећање учињено. Иначе плаћања за која уговора нема, чине се у месту где дужник живи.

§ 891. Може и онај, који због младолетности иначе својим имањем владати није способан,¹ дуг свој прави, коме је рок за исплату дошао, исплатити и таква исплата има силу и важност, и ослобођава од обвезе. Само ако

овакав дуг не би јасан био и не би још рок за плаћање дошао, онда тугор или старатељ има право оно што је плаћено натраг искати.

¹ Ово вреди само за малолетнике од 7—21 године и представља један изузетак од општег правила из § 533, последња реченица.

§ 892. Кад ко други за дужника који не може да плати, хоће дуг да плати,¹ поверитељ дужан је примити, и своје право њему уступити; само у том случају он не стоји добар, да је то истинити дуг, и да ће се намирити моћи, осим ако је на превару добио.¹

¹ Са пристанком дужниковим.

² Т.ј. ако је ту исплату добио преваривши друго лице ма на који начин.

§ 893. Ако дужник неће, да други за њега плати, то овај се повериоцу наметати не може, нити га је овај узети дужан. Али ако он исплату дуга узме, онда и платац право има захтевати да поверилац своје право према дужнику њему уступи, које овај учинити мора.

§ 894. Дуг треба да се исплати самом повериоцу, или његовом пуномоћнику за примање опредељеном,¹ или онеме, кога би суд за господара истога дуга признао и огласио. Ако је ко дуг положио онеме који сам са својим имањем руковати не сме,² онда би он дужан био по други пут платити, и само би се онда ослободио, ако би се плаћен дуг још заиста

непотрошен нашао, или би се показало да су исти новци на корист примца употребљени.

¹ Са пуномоћијем у коме је изречно предвиђено овлашћење за пријем новца.

² То су сва лица која или у опште немају пословне способности или су пак у пословној способности ограничена.

§ 895. Не зна ли се поверилац, или га на месту нема, или он неће дуг да прими, онда дужник нека положи дуг у судске руке, па ће се ослободити од дуга; ако је ствар таква, да се не може у судске руке предати, онда суд наредбу нека учини, како да се ствар причува.¹

¹ В. уредбу о депозитима од 6. новембра 1847 (Збор. IV, стр. 143) и њену допуну од 28. фебруара 1852, као и законодавно објашњење ове уредбе од 24. јула 1849 (Збор. V, стр. 41).

§ 896. Ко дуг исплати, онај има право искати, да му се признаница (квита, намирница), изда, да је он дуг подмирио. На признаници треба назначити, ко је платио, коме, где и кад, шта и колико; и то ваља да потпише поверилац, или његов пуномоћник, ако писати знају, ако ли не, а оно треба бар два сведока да сведоче, од којих један може повериочево име потписати.

§ 897. Ко признаницу од повериоца има, да је главно исплатио, онеме се верује да је интерес платио.¹

¹ То је само правна претпоставка, која не искључује противдоказ.

§ 898. Ако поверилац има писмену обвезницу (облигацију) од дужника, онда како дуг прими, дужан је исту дужнику вратити. Ако ли рекне, да је исту негде забацио, па не може да нађе, или је њу изгубио, онда је дужан то на суду признати, који ће такву уништити и дужнику признање дати.

§ 899. Ако дужнику истина није признање на исплату дуга дано, али му је обвезница враћена, то већ за њега сведочи, да је дуг исплатио, и поверилац, ако би противно говорио, морао би то доказати.

§ 900. Ако би ко плаћати што имао на неке рокове, или за неко извесно време, па би признање имао за доцније рокове; онда се држи, да је и пређашње исплатио.¹

¹ Противдоказ није искључен.

§ 901. То се разумева и за трговце и мајсторе, ако су с пазаритељем (муштеријом) за куповину од познијег времена намирли се, да су и за пређашње куповине изравнани.

§ 902. Ко се превари, у незнању будући ствари или закона, па плати оно, што није дужан био платити, онда има право натраг искати, и то да му се врати.¹ И ако ко учини оно, што није дужан био учинити, има право награду приличну за то искати.

¹ Ово не вреди за застареле тражбине, нити у опште за тражбине, код којих је ма из ког разлога одузето право на тужбу (природне тражбине). Пропис § 902 вреди пак за условне тражбине

исплаћене пре испуњења услова, али не и за тражбине, којима још рок није дошао.

§ 903. Кад двојица један од другогашто тражити имају, па су оба дуга истинита, оба једнога рода и таква, да што једном као повериоцу припада, оно исто он као дужник другоме у дуг исплатити може; онда се може узети дуг за дуг, и ако су дугови једнаки, они ће се изравнати, ако ли нису, онда ће се мањи од већег одбити.¹

¹ Т.зв. компензација или пребивање дуга за дуг.

§ 904. Ако је један дуг чист и јасан, а други није, или је једном рок за плаћање изишао, а другом није, онда се један за други задржати, или један од другогашто одбити не може.¹

¹ Може и тада, ако се странке сложе, док по § 903 компензација наступа на једнострану захтев једне стране.

§ 905. Дугови, који нису једног рода, или је један опредељен, а други није опредељен, не могу се један за други задржати, и један с другим подмирити.¹

¹ В. примедбу код § 904, која и овде вреди.

§ 906. Ствари, које би ко на силу отео, узајмио, или на причување узео, не могу се никако задржати за дуг.¹

¹ Ово је диспозитиван пропис и може се изменити споразумом странака.

§ 907. Дужник не може свога повериоца с оним намирити, што би он од другог тражити имао, коме би његов поверилац дужан био.¹

¹ В. примедбу код § 906, која и овде вреди.

§ 903. Пренесе ли се дуг на више њих с једног на другог; па би до плаћања дошло, и дужник би хтео у исплату што урачунати, то он само према првом и последњем повериоцу чинити може, а никако према онима, на које је између првог и последњег дуг пренашан.¹

¹ То значи, дужник може вршити компензацију само са тражбинама, које би имао према првом и последњем повериоцу.

§ 909. Ако поверилац дужнику дуг отпусти, или опрости, или се дуга одрече, сматра се као да је дуг исплаћен, и дужник се дуга ослобађа. Само поверилац мора бити такав, који неограничену власт има са својим правима располагасти; и не треба да то на штету трећег буде.¹

¹ Т. ј. онога који би прибавио какво право на тој тражбини повериоцевој.

§ 910. Дуг престаје и онда, кад пређе на ону исту особу, којој право припада; јер би иначе поверилац сам себи дужан био.¹ Само не треба смешати случај онај, кад једна особа у једном виду и својству према праву, а у

другоме према дугу стоји. Нити то спојење може на уштрб трећем бити.²

¹ Т.зв. конфузија.

² Конфузијом не престају права трећих лица на том праву, које има да престане услед стицаја дуга и тражбине у једној истој личности.

§ 911. Обвезе на непокретним добрима лежеће и у јавне књиге заложне уведене, не престају пре, док се не испишу, баш да би на ону исту особу прешле, којој право припада.¹

¹ Формуларно правни принцип, који у односу према трећим лицима има и материјално правну важност.

§ 912. Ако ствар једна опредељена, на коју се ко као дужник подвезао, случајно пропадне, престаје обвеза сасвим тако, да ни у цени дужник ствар пропалу накнадити дужан није.¹

¹ На основу правила: *res perit domino*, т.ј. ствар пропада власнику њеном

§ 913. Умре ли онај, коме право или дужност каква припада тако, да је само за личност његову везана, и на њу ограничена, онда престају све обвезе.¹

¹ А тако исто и права. В. § 33.

§ 914. Ако су и дужности и права на неко опредељено време, било последњом вољом, било уговором, или пресудом судском¹ или законом везане, онда како оно опредељено време истече, престаје и обвеза.

¹ Мисли се на пресуде изборних судова.

§ 915. Из свију оних узрока, из којих се по закону уговори раскинути, и обвезе уништити могу, може се ствар у пређашње стање поставити.

§ 916. Нарочито пак ствар ће се у пређашње стање поставити, ако се обмана у самој ствари покаже, или је толика, да је оштећење преко половине следовало; ако је с малолетником или и другима под туторством налазећим се лицима без знања татора уговорано на штету њихову.¹

¹ В. §§ 533, 537 и 559 са објашњењима.

§ 917. Малолетност не помаже онеме који је лукавством и преваром другога уверио о пунолетности својој; или га само стање и посао његов за пунолетнога издаје, на пр. ако је трговац, занатлија (мајстор), или мењач (сараф).¹

¹ Овде се мисли на малолетнике од 7—21 године. Малолетник такав нема право да тражи поништај правних послова, које је закључио, а које би право он иначе имао. Поништај правних послова, под оваким околностима закључених, не може тражити ни законски заступник малолетников. Ти правни послови остају дакле пуноважни.

§ 918. Малолетни не може се ни онда у пређашње стање поставити,¹ ако му се обвеза родила због учињеног злочинства и другог недовољенога поступка,² који га под одговор баца.

¹ Односно тражити поништај обавезе, коју има да испуни.

² Без обзира на то да ли је то кривично дело или не, само ако је недопуштена радња, којом је неком штета каква причињена. В. §§ 800 и даље.

§ 919. Ако малолетник до пунолетности није против своје обвезе поступао,¹ но је при том и после остао,² сматра се, да је одобрио и нема више права на постављање у пређашње стање.

¹ Т. ј. није тражио поништај правног посла закљученог за време малолетства.

² За колико времена по наступању пунолетства, то прописује § 921.

§ 920. Малолетнима уподобљавају се и сви они који не могу, или им је забрањено сопственим имањем руковати; такви су сви ума лишени, распикуће судом оглашене, пропалице, презадуженици, којих је имање под стециште потпало, удате жене за живота мужевљева.¹

¹ Изједначење малолетника са овим лицима није потпуно нити у свему једнако. Умно оболели изједначени су са децом до 7 година (§ 533). Удате жене изравнате су са малолетницима од 7—21, с тим да оне не могу ни примити ништа без одобрења мужевљева. В. §§ 39, 40, 41, 109 и 533 ов. зак. и §§ 24 и 25 стец. суд. пост.

§ 921. Доспе ли малолетник до пунолетности и 14 дана прођу, престаје му право на повраћај у пређашње стање.¹ Ово се разумева и о забрани са сопственим имањем руковати.

¹ У року од 14 дана малолетник има да изјави, да ли признаје правне послове закључене за

време малолетства (од 7—21 године). Ако не учини ту изјаву, сматра се да их је признао и не може више тражити њихов поништај. Изјава се даје у Српским Новинама.

ГЛАВА IV.

О застарелости.

§ 922. Застарелост јесте особито опредељење закона, по коме један због неупотребљења за неко подуже време право губи, а други са самим употребљењем¹ добива и прибавља.

¹ Поред употребљења траже се још и други услови за прибављање права застарелости (§§ 926 и 927).

§ 923. Застарелост има места код свију оних права која се иначе прибавити могу, код свију оних лица, која су способна за прибављање и пренашање ствари и осталих права.

§ 924. Она права, која највишој земаљској власти или Књазу као глави земље и народа припадају, као право на данак, ђумрук и т. д. не могу се застарелости прибавити.

§ 925. Права супружника, родитељска, деџија и друга лична права не могу застарити.¹

¹ Не могу се застарелости ни прибавити нити пак услед застарелости изгубити.

§ 926. Застарелости¹ само се онај користити може, који је за прибављање ствари способан²

и заиста ствар једну држи³ на дуже законом опредељено време⁴ и то држање да је законом⁵ поштено⁶ и чисто од сваког лукавства и преваре⁷ и да је непрекидно.⁸

¹ Овде се мисли на одржај (узукацију) или прибављање права застарелости.

² Лица без пословне способности могу прибавити права одржајем преко својих законских наступника.

³ За прибављање својине одржајем тражи се да је тај, који се позива на одржај, био држалац, да је имао фактичку власт на ствари са вољом да ствар држи као своју. За прибављање осталих стварних права захтева се да је то право вршено и уживано у своје име (В. §§ 198 и 199).

⁴ Односно времена в. §§ 928 и 929.

⁵ Закона државина је она, која је прибављена правним актом. В. § 200 и примедбе 1 и 2. Да је државина таква, не претпоставља се, и онај који хоће одржајем да се користи, дужан је то да докаже.

⁶ Ко се позива на одржај, мора да утврди, да је био и поштен, савестан држалац. Али доказивање је ово олакшано законском претпоставком из § 223, на основу које се сваки држалац сматра као савесни држалац, док се противно не докаже.

⁷ Ако је државину држалац изгубио, ма из ког узрока, прекида се ток застарелости и све време протечено за одржај, пропада и нема никакве важности, баш да би се та ствар поново добила у државину. Изузима се случај, да је прекид био привремен, да је држалац одмах предузео мере за повраћај државине и у томе и успео. Тада се сматра као да није ни било прекида.

⁸ Ко се позива на одржај, дужан је да докаже, да му је државина била непрекидна. Доказ се олакшава тиме, што се сматра да је државина била непрекидна, ако се утврди њен почетак и крај.

§ 927. Застарелошћу онај се користити не може, који ствар не држи у своје име¹ нити са онаквим основом, који би по закону довољан био за прибављање права²; тако, ствари заложене, узајмљене, на оставу, или на уживање дате, не прибављају се застарелошћу.³

¹ Тај није држалац, нема државину у смислу §§ 198 и 199, па се не може ни користити одржајем.

² Т. ј. који није законити држалац.

³ Т. ј. не може их прибавити одржајем заложни поверилац, нити зајмопримац, нити пак уживалац, јер та лица немају државину ствари. Они су прости детентори.

§ 928. Покретне ствари прибављају се застарелошћу од три године дана.¹

¹ Рок се рачуна од дана прибављања државине

§ 928а. Тужба учитеља и наставника за настављења у вештинама (художествима) и наукама, која месечно дају; тужба механичара и угоститеља за пребивалиште и храну; тужба радника и надничара за наплату надница или уговорене плате и онога, што су око посла издали, и тужба слугу, који се месечно погађају, за њихову плату, застарела за шест месеци.

§ 928б. Тужба лекара и хирурга за посете, операције и лекове; тужбе трговаца за давање еспава нетрговцима (види §§ 14 и 15 Трговачког Законика); тужба оних који држе децу у обиталишту и дају им храну; тужба

других мајстора и учитеља због плате за учење; и тужба слугу, који се на годину дана погађају, за наплату њихове плате, застарела за годину дана.

Исто тако тужба правозаступника за наплату његових издатака и његове награде застарела за једну годину, рачунајући од дана, кад је по вођеној парници пресуда извршена постала, или од дана учињеног поравнења, или одузетог ауномоћства. У призрењу несвршених парница, он не може тражити наплату издатака и награде више, него за пет последњих година, рачунајући од дана тужбе.

§ 928в. У случајима §§ 928а и 928б застарелост тече, и ако је продужавано издавање, рад или служба, и престаје само ако је закључен рачун или издата признаница или облигација, или предата тужба суду.

§ 928. Правозаступници ослобођавају се чувања акта по истеку године, од дана пресуде изречене у парници.

(Укинут законом о изменама и допунама у закону о правозаступницима од 30. септембра 1871).

§ 928д. Потраживање годишњих прихода и доходака, годишњег издржавања, кирија од куће, дућана и других зграда, или кирије за земље и друга добра под закуп дата; годишњих интереса на позајмљене капитале; услуга, које се годишње имају чинити, и у опште све што се плаћа или чини годишње или и у кра-

ким роковима, који се годишње повраћају, — застарева за три године, од дана кад је што требало платити или учинити.

§ 928е. Застарелост казана у § 928а до § 928д закључно, тече и противу малолетника и противу оних, који из других узрока немају право располагања са својим имањем. Но они имају право на накнаду од штора, ако су тиме оштећени.

§ 928ж. Облигациони дуг и право, по коме ко може тражити годишње доходке, уживање или услуге, застарева ако се за двадесет и четири године не употребљава, ма да је и у јавне књиге записано и обезбеђено (§ 947).

С овим наређењем не мења се оно, што је у § 166 и 167 Трговачког Законика казано за трговачке књиге и документе, и за тамо наведене менице. Но и ово застарење меница односи се на њих као такве, које имају менична преимућства; иначе и оне по истеку пет година постају облигациони дугови, и као такви застаревају за двадесет и четири године, урачунавајући и оних пет година у ових двадесет и четири.

§ 928з. Архитекти и предузимачи ослобођавају се од одговорности после десет година за тврђе грађевине и предузећа, која су извршили или управљали. (Допуна од 5. маја 1864).

§ 929. За непокретна добра, као баштине, куће, њиве, ливаде, воћњаке, винограде, или

миљкове изискују се 24 године за застарелост, ако је притежање без тапије, ако ли је с тапијом, и у баштинске јавне књиге уведено, доста је 10 година. И ово се разумева и о службеностима на непокретним добрима.^{1 2}

¹ Овде је реч о року потребном за прибављање својине на непокретностима одржајем.

² Заложно право не може се прибавити одржајем.

§ 930. Код оних права, која се ретко извршују, на пр. при оправљању моста, или оправи гата, или јаза воденичог, или бране, мора онај, који би застарелошћу другога нагнати хтео на притицање с трошком или радом у помоћ, не само показати, да је 24 године прошло, него и да је се бар трипут случај догодио, где је свагда то право силу и снагу имало и у извршење доводило се.

§ 930а. Ако у смотрењу застарелости законом није друкчије наређено, онда сва права према другоме, ма била и у јавне књиге заведена, или судом утврђена, губе се, по правилу, ако се за двадесет и четири године не употребе или се за толико времена противу шуђег присвојења ништа не чини.¹ (Допуна од 5. маја 1864. Збор. XVII, стр. 232).

¹ Овај пропис садржи општи рок за застарелост свих оних права, за која није предвиђен неки други, особени рок.

§ 931. У смотрењу оних добара, која или правитељству или цркви, или општинама при-

надлеже, за која су особити управитељи и руковатељи опредељени, изискује се за застарелост дуже него обично време, тако за покретне ствари 6 година, за непокретна добра, ако су на име притежаочево у баштинске књиге уведена, изискује се 12 година, ако ли у књиге баштинске на име притежаочево уведена нису, иште се 36 година.

§ 932. Ако би се господар баштине, њиве, ливаде, или другога миљка, или ствари, изван отачаства налазио, и то без своје кривице, онда за застарелост, којом би други право на његова добра добио, изискује се двапут онолико времена, које је иначе прописано, за време одсуства његова.¹

¹ В. §§ 928 и 929.

§ 933. Против оног, који се изван отачаства у делу и на корист отачаства или за отачаство пострадавши или у ропству налази, застарелост места нема нити почиње донде, докле год ова препона не престане.¹

¹ То је т. зв. *застој* застарелости, који нема никаква утицаја на већ протечено време застарелости, јер оно остаје и даље, тако да се нови ток, по престанку застоја, наставља на то прекло време.

§ 934. Против оних личних дужности, које члановима једне породице спрема других чланова исте породице припадају, као дужности децу издржавати и хранити; тако и против оних по-

ступака, који од воље свакога зависе, као да еспап овде или онде купи, да своје добро овако или онако, или воду употреби; против права на деобу смесничке ствари, или на опредељење међе, умке или границе, застарелост нема места.

§ 935. Ако је ко само једну чест од каквога добра притежавао, или је само против једнога или другога члана какве општине право застарелости употребио, онај не може застарелост на цело, и на све чланове прострети.

§ 936. *Докле поверилац залогу у рукама има, не може изгубити право да се из ње намири;¹ но и дужник не може изгубити право да своју залогу искупи. Но залога не сиречава шок застарелости, у колико се поверилац не би могао из залоге намирити.* (Измена од 5. маја 1864. год. Збор. XVII, стр. 237).

¹ Макар да је главна тражбина, која је залогом имала бити обезбеђена, застарела.

§ 937. *Ко мисли да има право несаопиштени му тештаменат уништити; поклон због неблагодарности, порећи (§ 567б); уговор због оштећења преко половине уништити (§ 559); пренос имања на његову штету закључен обориши (§ 303а); ствар своју код другог нађену откупати или одузети (§ 220); захтевати уништење уговора плашњом или помешњом закљученога, где с противне стране није било лукаштва, — тај мора за три године то код суда захтевати, иначе ће му право застарети.*

Време застарелости за уништење теста-мента несаопштеног тече од дана кад је до-шлично лице за такав дознало; но ако су два-десет и четири године од тога доба прошекле, престаје право сасвим (§ 228ж). Све друге застарелости почињу тећи од дана закључе-ног уговора, или постанка узрока због кога се уговор квари. (Замена од 5. маја 1864. Збор. XVII, стр. 237).

§ 938. Тако и онај, који мисли да права има на службеност, па се господар добра (т. ј. баштиник) противи, ако за три године тог права не ужива, застариће му право, и он га губи.

§ 939. Право на тражење накнаде за штету застариће за три године дана од дана, кад је оштећеном штета позната постала. Ако је штета из злочинства постала, онда ће застарети право на тражење за 24 године.¹

¹ В. § 81 казн. зак., чл. 127 закона о шумама, § 67 закона о чинов. грађ. реда и чл. 7 закона о обвези за накнаду штете учињене смрћу и телесном повредом при железничком саобраћају.

§ 940. Право на тужбу за срамоту нанесену било речима било писмом или телом, застариће за 6 месеци. Ако ли је и рука метнута, онда ће тужба на удовле-творење застарити за једну годину дана.

(Укинут §-ом 82 каз. законика од 28. марта 1860 године).

§ 941. Који би ствар какву од правичног и поштеног притежаоца на поштен начин при-мио, онај ће моћи као поштен пријемник и

оно време свога претка урачунати у време за-старелости.¹

¹ Т.зв. акцесија државине. Тражи се да је и пријемник поштен и савестан држалац, као и претходник. Чим један од тих услова није испу-њен, не може бити ни акцесије.

§ 942. Против оних особа, које због недо-статка сила душевних своја права сами засту-пати не могу, као што су: младолетни, згра-нути или луди, не може се застарелости време ни започети, ако немају законом заступника. Но и у том случају не може се пре навршити греме застарелости, док не прођу две године после получених сила душевних.

§ 943. Ни између супружника, као ни из-међу деце, родитеља или татора, докле год веза та траје, не може се застарелости време започети.¹

¹ Ако је започета, наступа застој за све то време

§ 944. Кад суда у земљи не би било, као у ратно или кужно време, нема ни почетка ни наставка за застарелост.

§ 945. Застарелости време прекида се, како је онај који се на њу позива, пре свршетка времена, право другога било изреком или де-лом признао, или ако га је онај, коме право припада, судом гонио, и парницу водио. Али ако би пресуда изашла и ову тужбу за неосно-вану прогласила, онда се застарелост не прекида, но наставља тако, као да тужбе и није било.

§ 946. Који би застарелошћу ствар добавио, онај може на суду захтевати, да се на његово име ствар води, тако, ако је непокретно добро, може га у књиге баштинске увести, и тапију изискати.

§ 947. Тако исто онај, који би какву обвезу на свом добру имао, па би време застарелости прошло, може захтевати, да се иста са његових добара скине, и из књиге баштинске испише.¹

¹ В § 928ж.

§ 948. Но право, које се застарелошћу добија, не може ономе на штету служити, који је ослањајући се на књиге баштинске добро какво слободно од сваке обвезе и бремена себи прибавио.

§ 949. Странама стоји на вољи, употребити застарелост или не употребити. И суд ако се стране на застарелост не позову, сам по себи неће је у призрење узети.¹

¹ Ко исплати застарели дуг, нема право тражити повраћај, баш и да није знао за застарелост.

§ 950. Застарелости напред се одрећи нико не може, нити може дуже време уговорити, него што је законом прописано.

¹ Сваки уговор закључен противно пропису овог §-а, ништаван је, и не производи никакво дејство.

§ 950. *Време застарелости, казаних у §§ 928в до 928з закључно, и у § 930а, у ко-*

лико које нису досад никако постојале, рачунаће се од дана кад би која започела, да је време застарелости одређено било; но у колико би по томе која застарелост била већ свршена, или би се свршила пре године дана од дана важења овог закона, сматраће се за свршену по истеку једне године од дана кад почне важити овај закон.

Застарелост казана у § 928а и 928б у колико је која нова, почиње од времена кад овај закон ступи у живост. (Додатак од 5. маја 1864. Збор. XVII, стр. 237).

КВН^о 365.

Сов.№ 56.

у Београду 11. марта 1844.

(М. П.) **Александар Карађорђевић** с. р.
Књаз Српски.

*Вице-Председатељ Совеша,
Генерал-Мајор, Кавалер,
Стефан Стефановић* с. р.

(М. П.) *Привремени Књажевски Представник и Попечитељ Иностраних дела, Полковник, Кавалер,
Алекса Симић* с. р.

*Главни Секретар Совеша,
Полковник, Кавалер,
Стефан Марковић,* с. р.

РЕГИСТАР

А.

Аманет (остава) шта је § 569.

- ко прими дужан је чувати § 570.
- чувар нема права да употреби на своју корист § 571.
- кад га чувар мора вратити § 572.
- кад чувар може да га врати § 573.
- за квар или штету аманету причињену ко-ед-говара §§ 575 и 576.
- кад оставилац чувару мора дати накнаду §§ 575 и 577.
- у ком случају може чувар да тражи награду за чување § 578.
- шта је још аманет §§ 579 и 580.
- кад се коме судом преда на чување § 581.

Архијереј види Завешталац.

Б.

Бесавестан држалац § 203.

- купац § 220 и 204, као и примедба код § 218.
- преносилац и прималац § 303а и §§ 926 и 927.

Бесомучне узима закон у заштиту §§ 40, 533, 920.

Брак шта је § 60.

- мешовит кад важи §§ 60, 92 и 99 и примедбе код тих §§-а.
- ко у њега ступити не може §§ 69 и 93.

36473

- закључен међу малолетнима §§ 69, 72, 73 и 93.
- са бесомучнима и лудима §§ 69, 74 и 93.
- са неспособним и немоћним за вршење брачних дужности §§ 69, 75, 93.
- на силу закључен §§ 69, 76 и 93.
- на превару §§ 69, 77 и 93.
- са злочинцем §§ 69 и 78.
- између хришћана и нехришћана §§ 69 и 79.
- међу сродницима §§ 69, 80 и 93.
- међу браколомницима §§ 69, 81 и 93.
- са лицем с другим испитаним или са девојком од другогa прстенованом § 82.
- не може га бити без узајамног и слободног пристанка § 88.
- кад, како и где се свршава § 91.
- како се уводи у књигу венчаних § 92 и примедба код § 60.
- из којих се узрока уништава §§ 90 и 93.
- из којих се узрока разводи §§ 94—97.
- споразумом супружника не уништава се нити разводи § 103.
- жена разведена или удовица, трудна, кад се може преудати §§ 105 и примедба, и 106.

Брачни испит § 63.

- може ли се нарушити §§ 64 и 99, са примедбом.
- одустанак од њега и накнада штете §§ 65 и 67.
- из којих га узрока бити не може § 68.
- накнада њим причињене штете кад се не може тражити §§ 68 и 70.

Брачна парница како се почиње § 98.

- ко је расправља § 99 и примедба.
- шта у њој духовни суд има напред да одлучи § 100.
- разлучење од заједничког живота § 102.
- која страна добија допуштење за други брак §§ 101 и 104.

Брачни уговор шта је § 759.

- о миразу в. Мираз.

- муж не може располагати са даровима жениним § 768.
- додатак миразу или уз мираз је § 769.
- јутарњи дар као мираз § 770.
- управа женина имања §§ 771—773.
- удовичко уживање §§ 412—415, 774, 775 и 417.
- драгоцености које муж жени да, сматрају се у сумњи за поклоњене § 777.
- ако заручници закључе брачни уговор па се брак разиђе § 778.
- заједнички тестамент мужа и жене и уговор на случај смрти §§ 779—783.
- ако жена падне под стечај или ако се брак уништи, шта бива са уговором на случај смрти §§ 785 и 787.
- стечај мужевљев § 784.
- стечајем престаје смеша заједничких добара § 786.
- уговор брачни кад је на штету деце § 788.

Браћа кад наслеђују § 402 и примедба код тог §-а.

Време, терет с правом скопчан § 24.

- на непокретном имању §§ 211 и примедба, 301, 327—330 и 947.
- службеност §§ 331, 373 и 377.
- код наследства §§ 463 и 490.
- код закупа 683.

В.

Ванбрачно дете §§ 112 и 128.

- ко се брине о његовом издржавању и васпитању §§ 129 и 131.
- ко му је отац, може ли се истраживати и доказивати § 130.
- права и дужности небрачних родитеља према ванбрачном детету ако су они хранитељи овога § 132.
- не искључује се из уживања грађанских права § 133.
- како се може изравнати са брачним децом § 134.

- кад отац, добија над њим очинска права § 135.
- кад добија право на наследство § 409.
- ко њега наслеђује § 411.

Венчање §§ 60 и примедба, 91 и 92.

- пре венчања шта бива: а) разговори и обележје §§ 61 и 62; б) испит, в. **Брачни испит** и в) огласи в. **Огласи**.

Веридба В. под брачни испит.

Вероисповеди друге лица законљ узимају у заштиту § 53. Види **Иностранце**.

Вештак или мајстор §§ 802 и 803.

Властодавац ко је § 610.

- кад је дужан накнадити пуномоћнику трошак § 618.
- кад штету § 619.
- шта га веже §§ 620 и 621.
- кад порече пуномоћје § 622.
- кад умре § 624.
- кад падне под стечај § 625.

Види **Пуномоћник**, **Пуномоћство**.

Вода кад пресуши или се разлије, чије је земљиште § 263.

- кад остави корито своје § 264.
- кад земљу нанесе на обалу § 265.
- кад земљу откине од једне обале и на другу пренесе § 266.
- кад земљу рони § 267.

Воља човечија кад заступа закон, а кад не § 13.

- код тестаментa § 483.

Волови кад се на изор даду § 691.

- кад под кирију или на послугу дати, мањкају § 692.

Воћка на туђој земљи засађена § 281.

- чија је § 282.
- плод са ње § 283.

Г.

Господар ствар може уживати или не § 216.

- не може бити натеран да ствар другом уступи § 217.

- добија накнаду ако је мора уступити на општу потребу § 20 и примедбе.

- изгубљене ствари §§ 242—245.

- земље коју вода поплави, однесе или рони §§ 263, 266 и 267.

- земље која се на другу сронила § 268.

- ствари под закуп дате § 681.

- кад може захтевати да се уговор о закупу и пре рока раскине § 703.

- кад прода закупљену ствар § 704.

- његови одношаји према слуги § 721.

Гостионичари одговарају за штету путницима § 812.

Грађанство српско како се стиче §§ 44 примедба, и 48.

Грађу за наручени посао ко даје § 713.

- ако је рђава дата §§ 714 и 715.

Д.

Дарови заручника §§ 61 и 62.

- женини § 768.

Девојка кад је пунолетна §§ 69 и 150.

- кад излази испод родитељске власти § 153

- у задрузи ко је издржава § 529 и примедба.

Деловодство в. **Пуномоћник**, **Властодавац**, **Ортаклук**.

Део малолетника кад је у попису означен и стављен § 520.

Деоба међу наследницима како бива §§ 492 и 496—498.

- ствари неподељиве § 499

- урачунавање поклона који су родитељи за живота учинили детету § 500.

- трошкови, које су родитељи учинили на издржавање и васпитање деце § 501.

- при њој ко малолетне и одсуствујуће заступа § 502.

- кад се сврши § 503.

- солидарна одговорност учесника у деоби § 504. коме није повољна §§ 505 и 506.

- задружног имања §§ 520 и 527.

- ортачке користи и штете §§ 734, 739, 741 и 742.

Дете зачето како се сматра § 43.

- кад се роди под сумњом чије је §§ 105. и 106.
- брачно или ванбрачно §§ 112, 113 и 114.
- коме припада у случају распре или развода родитеља § 118.
- дужно је родитеља свог слушати § 120.
- кад управља и ужива своје имање §§ 121, 122 и 123.
- може ли се само обвезати § 125.
- дужно је оскудног родитеља издржавати § 127.
- туђе, кад се равна рођеноме § 136.
- кад је пунолетно § 150.
- кад остаје и после пунолетства под родитељском влашћу § 151.
- кад може и пре законог рока добити пунолетност § 152 и чл 111—114 зак. о старатељству.
- мушко у задрузи кад има удео у припатку и принову § 517.
- кад га нема § 518.
- ко му је у задрузи тотор § 519.

Дед кад наслеђује § 404.

Дивљач чија је § 235.

- припитомљена § 236.

Добро своје кад је ко дужан уступити § 20 и примебџа.

- пољско, како се процењује, кад се њиме врши обезбеђење § 845.

Додатак тестаменту § 431.

Држава кад наслеђује § 530.

Држалац ко је § 198.

- кад је § 199.
- кад је правичан §§ 200 и 201.
- у случају сумње на чијој је страни право § 202.
- савестан и несавестан §§ 203 и 206.
- разлика између ових у враћању ствари §§ 204, 205, 220 и 245.
- кад је задруга, општина или правитељство § 206.
- опоменут судски на враћање, како се сматра § 207.
- ствар коју код другог нађеш, имаш права натраг искати § 208.

- кад се двоје споре о државини, ствар ће причувати суд § 209.

- право на државину кад престаје § 210

Дуг се мора платити § 21.

- кад се на време не плати § 823.
- кад се за другог плати § 833.
- кад престаје § 882.
- чиме се може платити § 884.
- кад се почесно плаћа §§ 885 и 886.
- кад му није рок опредељен § 887.
- кад природа ствари рок опредељује § 888.
- ако му место и начин плаћања нису опредељени § 890.
- кад ко други хоће за дужника да наплати §§ 892 и 893.
- коме треба да се плати §§ 894 и 895.
- за дуг кад се може узети § 903.
- кад не може §§ 904 и 905.
- за њ које се ствари не могу задржати § 906.
- кад се опрости § 909.
- кад пређе на самог повериоца § 910.
- види **Обвеза**.

Дужник кад не плати на време дуг § 823.

- кад их је више § 831.
- има права да бира начин обезбеђења § 844.
- може дати место себе другог дужника у замену, али с вољом повериоца §§ 872 и 873.
- ако то чини против воље повериоца § 874.
- кад се ослобођава дуга §§ 879, 882, 909 и 910.
- не мора више платити но што се обвезао §§ 883 и 902.
- ако се с повериоцем сложи, може дуг и другим чим платити § 884.
- малолетан кад је § 891.
- кад неће да за њега други плати § 893.
- коме треба да плати дуг § 894.
- кад не зна где му је поверилац или овај неће дуг да прими § 895.

- има право да иште признаницу на плаћени дуг § 896.
- кад има признаницу о исплати или отплати §§ 897, 900 и 901.
- поверилац како дуг прими, дужан је вратити обвезницу § 898
- кад му је обвезница враћена § 899.
- чиме не може намиривати свог повериоца § 907.

Дужности брачне §§ 108—111.

- родитеља спрам деце §§ 115—119, 126, 129 и 131.
- деце спрам родитеља §§ 120 и 127.
- ортачке и права не прелазе на њихне наследнике § 752.

Ж.

Жену ко има живу, па другу узме § 71.

- разведена или удовица ако је трудна, кад може у други брак ступити §§ 105 и 106.
- њене брачне дужности в. Дужности.
- њено имање мужу донесено §§ 416, 417 и 418.
- кад преживи мужа § 497.
- не мора давати мужу рачуна о уживању прихода својих добара § 772.
- кад може одузети од мужа управу над својим имањем § 773.
- према којим повериоцима мужевљевим има право првенства у наплати мираза § 776 и примедба.
- њен накит како се сматра § 777.
- њено се имање сдваја кад муж падне под стечинште § 785.
- не може се с мужем равнати о браку § 855.
- кад се уподобљава малолетнима § 920.

Животиња, питома § 238.

- кад учини штету § 815.
- кад се ухвати у штети § 816
- остаје у залози за штету § 817.

Житељство српско како се стиче види Грађанство.

З.

Заветина (фидеикомис) §§ 465—468.

Завештање (тестамент) шта је § 424.

- уговор на случај смрти § 425.
- ко не може чинити §§ 426 и 427.
- ко може чинити § 428.
- на какве се начине може правити § 429.
- писмено § 430 (кодицил § 431).
- када га завештаоцу може други писати § 432.
- начињено судом § 440.
- кад се чини у лакшој форми, за време рата, бродолома, епидемије и т. д. § 447.
- може се мењати за живота завештаочева § 448.
- како га ваља тумачити § 449 475.
- кад завешталац остави једном наследнику све своје имање § 451.
- кад му остави одређени део § 452.
- кад завешталац наменује више наследника, са одређеним или неодређеним делом, §§ 453 — 457 и 472.
- кад неки од наследника одбије наследство §§ 458—460.
- Супституције §§ 461—464.
- заветина (фидеикомис) §§ 465—468.
- испорука или легат §§ 469—473.
- кад наследник или испорукопримац умре пре завештаоца § 473.
- завештање са неким условима § 474.
- ствар која је предмет завештања § 475.
- кад остаје у снази и ако није по закону начињено § 483.
- ко се за малолетне изјашњава § 484.
- завештање и уговор на случај смрти који муж и жена, заједнички, чине §§ 779—783.

Завешталац како може располагати са својим имањем § 476.

- ако је архијереј, в. примедбу истог §-а.
- не може окрпити дечји закони део наслеђа § 477.

- може изравнати мушку и женску децу § 478.
- кад је закони део нарушен § 479.
- из којих узрока може лишити своју децу законског дела § 780.
- кад нема права на закони део § 481, види, даље, **Завештање**.

Задруга стоји под заштитом закона § 42.

- шта је §§ 57 и 507 (са допуном).
- сматра се као једно правно лице у спољним односима § 58.
- имање њено које је §§ 508 и 522.
- ко њом управља § 510.
- имање, које задругар удаљен од задруге себи прибави, чије је § 511.
- ако се задругар одели, па остане у заједници § 512.
- ко њу самовољно остави § 513.
- ко би њој штету учинио § 514.
- задругар само свој део може задужити или завештати §§ 515 и 521.
- кад њен старешина умре § 516.
- деца мушка кад у њој добивају особени део §§ 517 и 518.
- старешина задружни је наравни тотор малолетне заостале деце § 519.
- кад се врши попис имања § 520.
- удовица у задрузи §§ 523—525.
- права и обвезе задругара једнаке су § 526.
- како се поступа у случају наследства или деобе §§ 527 и 528.
- девојка у задрузи § 529.
- уговори како се закључују са задругом § 534.

Зајам шта је § 593.

- о чему се чини § 594.
- како се чини § 595.
- ко је зајмодавац § 596.
- у ком се роду новца враћа зајам §§ 597 и 598.
- кад је учињен у саливеном злату и т. д. § 599.
- у храни и еспапу § 600.

- не може се пре рока искати § 605.
- кад је учињен на неопредељено време § 606.
- кад је уговорен на отказ § 607.
- кад узајамљени новац изгуби вредност § 608. — **в. Лихва**.

Заједнина наследника §§ 492—494.

- не може бити на штету трећега § 495.

Закони ко их издаје §§ 1 и 4.

- од кад и докле имају силу и важност § 3 и примедба.
- ко их може преиначити § 4.
- ко их се мора држати § 5.
- према странцима § 6.
- немају повратне силе § 7 и примедба.
- да им смисао нико не изврше и како да их тумачи § 8.
- њихно тумачење кад ће имати силу закона § 9.
- кад за који случај не би било нарочитог законског прописа § 10.
- постојано судско тумачење нема силе закона § 11.
- шта спада у Грађански Законик § 12.
- у колико воља појединаца може да заступи закон § 13.
- незнање њих ником не помаже § 14.
- кога узимају у особиту заштиту §§ 39—42 и 49.
- узимају у заштиту и иностранце и њихова права §§ 15, 45, 47, 53 и 423.
- шта се по њима суди §§ 46 и 47.

Закони део наслеђа — **в. Завешталац**.

Закуп шта је §§ 677, 678 и 679.

- кад је о њему уговор свршен § 680.
- дужности закуподавчеве §§ 681 и 683.
- кад престаје §§ 682, 699, 700, 701 и 704.
- закупца је властан закупно добро другом под закуп (пазакуп) дати § 684.
- кад рок плаћању закупне цене није опредељен § 685.
- ствари закупчеве залога су господарева за закупну цену § 686.

- дужности закупчеве §§ 687, 691, 693 и 688.
- кад закупац употребљава ствар противно уговору и закону § 688.
- попис ствари које се под закуп дају § 689.
- закуп механе с једиком § 690.
- волова § 691.
- коња § 692.
- оваца §§ 693 и 694.
- казана § 695.
- кад закупно добро изгори §§ 696—698.
- раскид уговора §§ 702—704.
- други уговори закупа § 705.

Залога шта је §§ 304 и 841.

- у чему може бити §§ 305 и 314.
- свака претпоставља дуг § 306.
- кад је покретна ствар §§ 307 и 308.
- прибележена, условно у судске књиге § 309.
- може ли се другом заложити § 310 и 311.
- како се из ње поверилац може намирити §§ 312, 313. и 320.
- њен плод чији је § 314.
- кад је мања од дуга § 316.
- зајмодавац је мора добро чувати §§ 317 и 842.
- он не сме употребљавати § 318.
- ако дата у пазалогу пропадне § 319.
- ако се скупље или јефтиније прода § 321.
- кад господар заложу ствар на другог пренесе §§ 322, 327 и 328.
- кад престаје §§ 323—325.
- по исплати дуга не може се за други дуг задржати § 325.
- како се добија на непокретна добра §§ 326 (сауредбом о интабулацији), 329 и 330.
- кад је на једном добру више интабулационих дугова, како се наплаћују § 330.
- поред јемца § 836.

Замена дужника кад се прими §§ 872, 873, 874 и 875.

- ако заменилац дужника дуг не плати §§ 878 и 879.

- када се равна уступљењу тражбине §§ 880 и 881.
- кад се неће да прими или порече §§ 875—877.

Заручници, кад даду једно другом дар, па се брак не сврши §§ 62 и 65.

- њихов брачни уговор §§ 759 и 778.

Застарелост шта је § 929.

- где јој има места § 923
- где је не може бити §§ 924, 925 и 934
- ко се може њом да користи §§ 926 и 927.
- рок за покретне ствари § 928.
- тужбе учитеља, механдије, угостиоца, радника, надничара и месечно погођених слугу § 928а.
- тужбе лекара, хирурга, трговаца, оних који држе децу на стану и храни, других мајстора и учитеља за учење, слугу који се на годину погађају и правозаступника § 928б.
- кад ова застарелост тече, а кад престаје § 928в.
- потраживања годишњих прихода, издржавања, кирије на зграде и добра, годишњих интереса, уопште свега што се плаћа или чини годишње или у краћим роковима, који се годишње повраћају § 928г.
- која тече и против малолетника и других што немају права да располажу својом имовином § 928е.
- облигационог дуга и по трговачким стварима § 928ж.
- одговорности архитеката и предузимача грађевина § 928з.
- права на непокретна добра § 929.
- права која се ретко врше § 930.
- у случају где закон не одређује нарочити рок застарелости § 930а.
- односно добара правитељствених, општинских и црквених § 931.
- односно добара којих се господар изван отаџбине налази §§ 932 и 933.
- на колико се може прострети § 935.
- код залогa § 936.

- права за уништај тестаментa, порицање поклона због неблагодарности, уништај уговора због оштећења преко половине, обарање преноса имања (§ 303a), откуп или узимање своје ствари (§ 220), уништај уговора закљученог плашњом или пометњом (§ 937).
- права службености § 938.
- права на накнаду штете § 939.
- када се у погледу застарелости држалац ствари може користити и државином свога претходника § 941.
- кад јој нема ни почетка §§ 942—944.
- кад јој се време прекида § 945.
- њом кад ко ствар добави § 946.
- кад се њом ко ослободи какве обвезе, § 947.
- коме не може на штету служити § 948.
- судови да је не узимају у призрење, ако се парничар на њу не позове § 949.
- не се не може нико напред одрећи нити дужи рок уговорити § 950.
- време откад се рачуна § 950a.

Заступање несталогa § 50.

- жене од стране мужа § 109.
- деце од стране очеве § 126.

Затајано сокровиште § 252.

- заоставшина § 489.

Зачето дете како се сматра § 43.

Зграде, здања од туђе грађевине § 277.

- на туђој земљи подигнута § 278.
- од туђе грађе на туђој земљи § 279.
- случај из пређашњих времена где је ко на туђој земљи, са знањем господара ове, здање подигао § 280.

Згрануте узима закон у заштиту §§ 40, 533.

Земља нанесена водом на обалу, чија је § 265.

- водом откинута § 266.
- кад је вода рони § 267.
- кад се на туђу земљу срони § 268.

- туђим воћкама засађена § 281.
- туђа грађевина на њој §§ 278 280.

И.

Игра сматра се као опклада § 794.

Изборне судије §§ 496 и 863.

Имање умрлога шта је § 490.

- задружно § 508.
- имање ортачко §§ 724, 727 и 749.
- оштетиоца јемчи за штету § 825.
- види Попис и Својина.

Име удовице § 775.

Инскосност шта је §§ 57 и 58.

Иностранце узима закон у заштиту §§ 6, 15, 44, 45, 46, 47 и 53.

- кад и како наслеђују српског житеља § 423 и примедба.

Интабулација — види Залога.

Интерес — види Лихва.

Испит — види Брачни испит.

Испорука или легат §§ 469—473.

Истабулација — види Интабулација.

Ј.

Једик механски с механом кад се под закуп даје § 690.

Јемство шта је § 827.

- каква је обвеза јемчева §§ 828, 829-и 832.
- шта показује да дужник није могућан да плати § 830.
- јемац, ако за другог дуг плати, има право наплату од главног дужника захтевати § 833.
- ако има више јемаца § 834.
- без знања дужникова јемац дуг не плаћа § 835.
- залога поред јемства § 836.
- везано је за обвезу главног дужника § 837.

- кад престаје §§ 837, 838 и 840.
- кад је јемац властан да тражи од главног дужника обезбеђење јемствованог дуга § 839.

К.

Казан под испек дат § 695.

Капара при уговору дата § 550.

Квита § 896.

Кириџије одговарају за штету путнику § 812.

Кирија шта је § 678. — в. даље Закуп.

Књижевнички рад §§ 719 и 720.

Кодицил — види Додатак тестаменту.

Компензација § 903.

Коњ под кирију дат § 692.

Користи које неко право даје § 23.

- уступају се заједно са правом § 30.
- при враћању ствари од стране савесног или не-савесног држаоца §§ 204 и 205.
- при промени ствари §§ 638 и 639.
- при куповини §§ 658 и 638.

Коцка шта је § 659 кад се сматра као опклада § 794.

Кредитори — види Поверилац.

Куповина и продаја шта је § 641.

- уговор кад је закључен § 642.
- кад је продаја, а кад промена § 643.
- ствари које се бројати или мерити имају, или футуре § 644.
- ствари које кушати ваља § 645.
- не може бити без опредељене цене § 646.
- ко ову опредељује § 647 649.
- права и дужности продајчеве §§ 647, 651, 653 и 655.
- права и дужности купчеве §§ 652, 653 и 655
- на почек §§ 653 и 654.
- ако би купац био узнемирен у државини купљене ствари § 655.

- кад купац неће да плати куповну цену § 656.
- кад купац неће продају ствар да прими § 657.
- користи и опасности при продатим а непредатим стварима § 658.
- када се сматра као коцка § 659.
- ако што у одредбама законским о продаји и куповини није нарочито назначено, по чему се ваља управљати § 660.
- продаја с правом откупа §§ 661—663.
- куповина с правом да се ствар продајцу натраг прода § 664.
- кад купац при препродаји ствари мора најпре понудити њеног првог продавца § 665
- с уговором ако продавац под одређеног времена не нађе бољег купца § 666.
- на пробу §§ 667 и 668.
- каква још може бити § 669.
- о праву првенства на куповину непокретних до-бара §§ 670—676.

Кућа као предмет завештања § 475.

- под кирију дата кад изгори § 696 — в. Здање.

Л.

Лаж при уговорима § 537.

Лађари одговарају за штету § 812.

Легат — види Испорука.

Лихва (интерес) колика може бити §§ 601 и 601a.

- кад није уговорена § 602.
- кад се плаћа код зајма уговореног на дуже време, ако време плаћања лихве није одређено § 602a.
- лихва на лихву не може се напред уговорити § 603.
- кад се лихва на лихву досуђује § 604.
- кад достигне главно § 604a.
- кад се плаћа на куповну цену § 654.
- као накнада штете § 823.

Лице ко се сматра да је §§ 17 и 36.

Лична права кад престају § 33.

- лична службеност §§ 338 и 392.
- чисто лична права не прелазе наслеђем на другог § 394.
- која се не могу уступити § 865.
- која не могу застарити § 925.

Лично стварна права шта су § 197.

Личност и сопственост Србина неповредни су и закон их штити § 15.

Луде узима закон у заштиту §§ 40, 553.

М.

Малолетни ко су § 37.

- стоје под заштитом закона § 39.
- ко се за њих изјашњава односно тестаменталног наследства § 484.
- дужници § 891.
- којима не помаже малолетност § 917—919.
- који се њима уподобљавају § 920.
- кад доспу до пунолетности § 921.

Материн род кад наслеђује § 408.

Мати кад наслеђује своје дете § 402.

Миљкови као предмет завештања § 475.

- застарење § 929.

Мираз шта је § 760; в. § 416. **§ 497**

- шта се још сматра као мираз §§ 763, 769 и 770.
- ако није обећан, муж нема права искати га § 762.
- кад се тражи из стечајне масе мужевљеве § 764.
- шта може служити за њ § 765.
- уживати га муж има право §§ 766 и 767.
- кад је у непокретним добрима § 767.
- за њ јемчи муж својим имањем § 776.

Младожена кад је о просидби оглобљен § 539 и примедба.

Муж као глава куће § 109.

- кад не може тражити мираз, кад овај није обећан § 762.
- кад падне под стечиште §§ 764, 784 и 786.
- има права уживати мираз §§ 766 и 767.

- кад учини жени какав дар првог дана по свадби § 770.
- кад са женом о имању ништа особито не уреди §§ 771 и 772.
- жена може тражити да се мужу одузме управа са имањем, а и муж може стати на пут женином неуредном домоводству § 773.
- јемчи својим имањем за женин мираз § 776.
- што даје жени у драгоцености за украс, како се сматра § 777.
- његов међусобни тестамент и уговор на случај смрти са женом §§ 779 и 780.
- не може са женом чинити поравнање о браку § 855.

Н.

Награда оном који туђу ствар спасе §§ 255—257.

- чувару аманета § 578.
- посленикова §§ 707—712, 715 и 718.
- за немогућан сраман или недопуштен посао дата, пропада § 722.

Најам шта је § 706.

- награда посленикова §§ 707, 708 и 712.
- посленик одговара за доброту посла §§ 709, 710, 714, 715, 717 и 802.
- ако посао рђаво испадне § 709.
- кад се посао не сврши на уречено време § 710.
- кад се не сврши кривицом наручиоца § 711.
- ко даје грађевину § 713.
- ако грађевина пре свршетка посла пропадне § 714.
- ако је грађевина рђава, посленик да опомене наручиоца § 715.
- од посла се не може одустати § 716.
- посленик мора сам свршити примљени посао § 717.
- за послове код којих се има у виду особита способност посленикова §§ 718 и 719.
- издавање књига § 720.
- односи између господара и слугу § 721.
- ако је посао немогућ, сраман или забрањен § 722.

Накит женин како се сматра § 777.

Накнада за експроприсано добро §§ 20 и 217.

- трошкова учињених на васпитање деце родитељи не могу тражити § 127.
- оном ко туђу ствар спасе §§ 255—257.
- код уговора због недостатака ствари § 555.
- кад јој нема места код уговора §§ 556—559.
- код аманета §§ 575—577 и 580.
- Види даље: Трошкови, Штета.

Намирница § 896.

Напуштено место § 230.

Наруч (послуга) шта је § 582.

- како се послужилац има да служи са ствари § 583.
- кад се ствар враћа § 584.
- кад се време враћања ствари не може одредити § 585.
- кад је распра о томе § 586.
- пре времена одређеног ствар се не може натраг искати § 587.
- може ли је послужилац пре времена вратити § 588.
- кад послужилац не употребљава ствар по уговору § 589.
- његова одговорност за накнаду штете §§ 589 и 590.
- кад се ствар изгуби § 591.
- трошкови § 529.

Наследник не мора примити наслеђе без пописа § 485

- кад прими § 488.
- кад затаји што од заоставштине § 489.
- наследници могу се делити, а могу у заједници остати §§ 492—495.
- како се деле §§ 496—503.
- чиме се утврђује деоба § 504.
- ко деобом није задовољан §§ 505 и 506.
- кад на њих прелазе права и обвезе покојникове §§ 392—394, 552, 662, 825, 865 и 913.
- на њ прелазе покојникова ортачка права и дужности § 752.
- ако не би могао ортачке дужности умрлога испуњавати § 754.

Наследство без тестамена § 394.

- припада најближим сродницима по крви § 395.
- у првом реду припада мушкој деци §§ 396—399.
- кад нема мушке деце § 400.
- кад нема никакве деце § 401.
- ако нема оца § 402.
- ако нема брата ни сестре § 403.
- кад прелази на деда по оцу § 404.
- кад на прадеда по оцу § 405.
- кад прелази на прапрадеда по оцу § 406.
- кад на очевог чукундеда § 407.
- кад на материн род, а кад на удовицу покојникову § 408.
- кад на ванбрачну децу § 409.
- кад на усвојено дете § 410.
- ванбрачно дете ко наслеђује § 411.
- удовица §§ 412—415 и §§ 523—525.
- женине имовине §§ 416 и 417.
- у задрузи §§ 418 и 527—529.
- вољни убилац не наслеђује убијеног §§ 419 и 420.
- случај убиства у одбрани § 421.
- не може се конфисковати § 422.
- кад може странац наследити српског грађанина § 423.
- ко прими без пописа §§ 485 и 488.
- кад припада држави § 530.

Находник изгубљене ствари §§ 242 и 243.

- кад добија награду § 244.
- када му се ствар предаје § 245.
- кад се сматра за непоштена § 246.
- кад их је више § 247.
- сакривене ствари и сокровишта §§ 249—253.

Незнање закона не извињава никог § 14.

Неделива ствар (по природи) како се дели § 499.

Нестали ко је § 49.

- закон га узима у заштиту § 49.
- добија заступника § 50.
- кад се проглашава за умрлог § 51.

Ничије што је, коме припада §§ 25, 200, 228—230
235, 237 и 241.

Њива туђим семеном засејана § 281.

— кад је довољна залога § 845.

Обвеза проста и заједничка §§ 247 и 543.

— солидарна §§ 545 и примедба, 696 и 804.

— алтернативна § 549.

— како се обезбеђава §§ 827—846.

— преиначење (промена) њено §§ 847—881.

— престанак њен: 1. исплатом §§ 882—901; 2.

пребијањем дуга (компензацијом) §§ 903—905.

3. опраштањем дуга § 909. 4. конфузијом § 910.

5. случајном пропашћу опредељене ствари § 912.

6. смрћу повериоца или дужника кад је везана

за личност § 913. 7. кад опредељено време про-

тече § 914. 8. преновом § 850. 9 престанак спо-

редне обвезе услед престанка главне §§ 837 и

851. 10. застарелости § 922.

— која лежи на непокретним добрима и уведена

је у заложне књиге, кад престаје § 911.

— деце не важи § 125.

— задруге и појединих задругара §§ 510 и 515.

— ортака како бива § 748.

— јемца и zaloжиоца стоји и после поравнања § 862.

— види **Дуг**.

Обележје § 61.

Обезбеђење обвеза §§ 827 и 841.

— кад га јемац може тражити § 839.

— може дужник бирати § 844.

— кад су поједина добра довољно обезбеђена,

према својој вредности § 845.

— Види **Залога** и **Осигурање**.

Обмана не помаже ником § 28.

— код брака §§ 69 тач. ж и 77.

— при уговору §§ 537 и 555.

— код опкладе § 792.

— код поравнања § 859.

— кад се покаже, ствар ће се у пређашње стање

поставити § 916.

Овце под закуп дате § 693.

— кад мањкају § 694.

— њихово просто чување § 694.

Огласи §§ 83, 86 и 90.

Одбегла жена — види примедбу код § 108.

Одважни (на срећу) уговор шта је §§ 789 и 791.

— код њих нема места тужби због оштећења преко
половине § 790.

— опклада §§ 792 и 793

— игра и коцка § 794.

— куповина на срећу § 795.

— доживотни годишњи одсек (рента) §§ 796 и 797.

— осигурање од штете §§ 798 и 799.

Одношаји у задрузи §§ 507—529.

— између писца и издавача књига § 720.

— између господара и слуге § 721.

— између повериоца, јемца и главног дужника:
види **Јемство**.

— између уступцоца, пријемника права и дужника
§§ 868—871.

— између заменодавца, замениоца и заменопримца
§§ 872—881.

— дужника према повериоцима, кад је тражбина
више пута преношена § 908.

— види даље, **Наследник**, **Наследство** и код поје-
диних уговора.

Одсуствујући ко је § 49.

— кад се уподобљава младолетном § 41.

— супруг §§ 95—97.

— како бива при деоби заступљен § 502.

Одустанак од веридбе или брачног испита §§ 65—67

— уговор закључен на одустаницу или пишман-
лук § 551.

— од уговора § 553.

— од продаје кад има места §§ 653, 657 и 667.

Оплата шта је § 791.

— кад важи § 792.

— да се при њој уговорена цена положи § 793

- шта се још сматра као опклада § 794.
- о ономе што ко по неотвореном тестаменту има да прими § 856.

Општине стоје под заштитом закона §§ 42 и 59.

- старају се о ванбрачној деци којој се родитељи не знају § 129, примедба
- сматра се као морално лице у погледу приватних права §§ 36 и 59.
- оно што свима становницима једне општине припада, не могу поједини заузети § 234.
- с њима уговор како се закључује § 534.
- дају накнаду за експроприсано добро §§ 20 и 217.

Ортаклук шта је § 723.

- шта сачињава његову имовину §§ 724 и 725.
- ортачке делове ваља пописати § 726.
- шта у њему сачињава главнину § 727.
- право ортака који улаже само свој труд § 728.
- колико је ортак дужан уложити у ортаклук §§ 729 и 736.
- ортак се не може самовласно заменити другим § 731.
- шта је ортак дужан радити § 730.
- ортаци одлучују вишином гласова §§ 732 и 733.
- деоба користи §§ 734, 739 и 741.
- ако би место добитка штете било § 742.
- дужности ортака опредељују се тачније уговором § 735.
- деловођа ортаклука §§ 733, 737 и 743.
- ортак одговара за штету учињену својом кривицом § 738.
- како се међе добитак на радњу § 740.
- кад се рачун закључује и добит дели §§ 744 и 745.
- рачуне властан је сваки ортак да разгледа § 746.
- ортаку превара не помаже § 747.
- како се обвезује према трећем § 748.
- ако ортак ван уложеног дела, има још за себе што имања § 749.
- одговорност тајних и објављених ортака § 750.
- престанак ортаклука §§ 751, 753, 757.
- смрт ортака и положај наследника §§ 752, 753 и 754.

- кад се ортак може и пре времена искључити из ортаклука § 755.

- уговор кад се још може пре времена раскинути § 756.

- иступање јавног ортака мора се објавити § 758.

Осигурање од штете § 798.

- уговор кад је ништаван § 799. Види **Обезбеђење**.

Остава — види **Аманет**.

Отац кад не може оспоравати законитост рођења свог детета §§ 113 и 114.

- дужности његове према деци §§ 115—119.

- има право одбегло дете вратити и развратно казнити § 120.

- властан је приплод дечје сопствености употребљавати § 122.

- како управља са дечјом својином § 124.

- како спрема дете своје за живот § 124.

- дужан је децу заступати § 126.

- ванбрачног детета ко је, кад се може доказивати § 130.

- дужан је ванбрачно дете издржавати § 131.

- његова права и дужности кад је хранилац ванбрачног детета § 132.

- кад добија очинска права над својим ванбрачним дететом § 135.

- може дете задржати под својом влашћу и после пунолетства детиња § 151.

- кад би децу злоставио § 155.

- кад наслеђује своју децу § 401.

- кад може своје дете искључити тестаментом из законаг дела наслеђа § 480.

Отимање девојака § 89.

Откуп кад се уговори при продаји § 661.

- кад нема рока § 662.

- не може бити на штету трећег § 663.

- њиме да купац најпре понуди продавца § 665.

- од стране оних који имају првенство на куповину §§ 670—676.

Оштећење преко половине при уговорима § 559.

- тужби због оваког оштећења нема места код уговора на срећу и поравнања § 790.
- код поравнања § 859.
- застарелост § 937.

II.

Плен ратни ко добија § 254.

Плод воћке који на туђу земљу падне §§ 283 и 284.
— заложене ствари § 315.

Побратимство } § 148.
Посестримство }

По Богу отац, мати, брат, сестра § 149.

Поверилац ко је § 596.

- да, пре јемца, најпре тужи главног дужника § 829.
- кад, поред јемства, има и залогу § 836.
- не мора примити почесно плаћање дуга § 885.
- да прими исплату дуга о року § 889.
- кад се не зна где је или неће дуг да прими § 895.
- има да да квиту да му је дуг плаћен § 896.
- да врати дужнику писмену обвезницу кад му се дуг плати § 898.
- види даље: **Обавеза, Јемство, Залога, Застарелост.**

Поклон при деоби како се узима § 500.

- шта је § 561.
- ко може учинити § 562.
- ко може примити § 563.
- предаја његова кад се може судом тражити § 564.
- кад не важи § 565.
- не може се натраг узети § 566.
- кад га дародавац може порећи §§ 567 и 937.
- кад се сматра као легат § 568.

Покућство § 475.

Полза — види: **Користи, Право.**

Попис ствари датих другом на уживање § 381.

- заоставштине и примање наследства §§ 485 и 488.
- кад га суд има судити §§ 486 и 487.
- у задрузи § 520.

- ствари датих под закуп § 689.

Поравнање § 854.

- између мужа и жене о браку не важи § 855.
- о оном што ко по неотвореном тестаменту има да прима, не вреди § 856.
- због злочинства учињено § 857.
- не вреди кад се стране преваре у лицу или предмету § 85^о.
- не може се обарати због оштећења преко половине или на основу нових доказа § 859.
- рачунска погрешка исправља се и после поравнања § 860.
- на шта се простире § 861.
- да избране судије спор расправе § 863.

Породица — види Родбина.

Породични савет (в. закон о старат.) кад се поставља чл. 100 и 101.

- ко може бити члан његов чл. 102.
- из колико се чланова састоји чл. 103.
- његова права и дужности чл. 105, 109, 112, 116 и 121.
- одговорност чланова његових чл. 106.
- како решава чл. 107.
- ко га сазива и ко у њему председава чл. 108.
- како се његови чланови отпуштају чл. 110.

Посленик, посао — види Најам.

Послуга — види Наруч.

Прадед кад наслеђује § 405.

Прапрадед кад наслеђује § 406.

Право кад се не може или неће употребити, не губи се § 22.

- користи које оно даје, коме припадају § 23.
- бреме с њим скопчано § 24.
- кад се може другом уступити §§ 28, 33, 34 и 865.
- колико и како можеш уступити §§ 29 и 864.
- уступањем права, уступљене су и користи с овим скопчане § 30.
- кад га њих више подједнако имају § 32.

- лично, или за особити чин или услов везано, кад престаје § 33.
- кад и како прелази на другога § 34.
- кад престаје због неупотребе §§ 35, 229, 230. в. Застарелост.
- грађанства како се добија § 44 и примедба.
- не губи онај кога је нестало § 49.
- само ко преживи другог, може ступити у права овога која му на случај смрти припадају § 52.
- супружничка откуд проистичу § 60.
- каква је ствар § 190.
- чисто стварно и лично стварно, шта је § 197.
- заједничко § 215.
- ортака обично на наследнике не прелази § 752.
- уступљено пријемнику § 867.
- која не могу застарети §§ 924 и 925.
- застарелост код права која се ретко употребљавају § 930.
- види: **Обвеза, Прече право.**

Пребијање дуга § 903.

Превара ником не помаже § 28.

- при уговору § 537.
- ортаку не помаже § 747.
- при поравнању § 859.

Предаја којом се ствари прибављају §§ 285 и 286.

- покретних ствари §§ 287—291.
- непокретних добара §§ 297 до 299.
- ствари с теретом §§ 300 и 301.

Претписи и Уредбе које не спадају у Грађ. Закон. § 12.

Представљање у наслеђу §§ 399, 400, 402, примедба 403 и 404.

Преиначење права и обвеза где може бити § 847.

- како то бива § 848.
- преновом §§ 849—854.
- поравнањем §§ 854 до 863.
- уступањем права §§ 864—871.
- заменом дужника §§ 872—881.

Пренов §§ 849—854.

Пренос ствари § 303.

- кад важи а кад не § 303а. — в. **Предаја, Уступање.**

Прече право куповине непокретних добара ко има §§ 670, 672, и 675.

- ако продавац прода добро без знања оних који имају првенство на куповину § 673.
- ко се овим правом хоће да користи, има да положи новац суду § 674.
- где га не може бити § 676.

Прибављање ствари како бива §§ 225—227.

- ствари које нису ничије §§ 228, 229, 235, 236, 237, 240 и 241.
- пустих места §§ 229 и 230.
- крчењем дуга §§ 231—233.
- изгубљена ствар §§ 242—249.
- сокровиште §§ 250—253.
- ратни плен § 254.
- ко спасе туђу ствар од пропасти §§ 255—257.
- прибављање ствари прираштајем или припатком в. **Прираштај, Припадак.**
- предајом в. **Предаја.**
- застарелошћу §§ 922—923.

Признаница § 896.

Прималац бесавестан ко је §§ 303а, 204, 220.

Принуђавање свештеника да венча § 87.

- лица на брак §§ 88 и 89.

Припадак, прираштај шта је § 258.

- производа земље § 259.
- од животиња §§ 260 и 261.
- острво на реци §§ 262 и 263.
- кад вода остави своје корито § 264.
- нанос земљишта § 265.
- земља коју вода од обале откине § 266.
- кад се брдо срони на туђу земљу § 268.
- прерада, спајање, смешање туђе ствари са својом §§ 269—276.
- зграда од туђе грађевине § 277.
- на туђој земљи подигнута § 278.

- од туђе грађевине на туђој земљи § 279.
- случај из пређашњих времена, где је ко на туђој земљи, са знањем господара ове, адање подигао § 280.
- ако се земља засеје туђим семеном или засади туђим сајеницама § 281.
- по чему се одређује чија је воћка § 282.
- плод с гране кад падне на туђу земљу § 283.
- у наведеним случајевима стране се могу и дружије поравнати § 248.

Присвајач права службености § 386.

Присвојити шта се може § 248.

Продаја — види Куповина.

Промена шта је §§ 632 и 633.

- уговор кад је закључен § 634.
- права и дужности уговорника §§ 635, 636 и 638.
- оштећење ствари коме пада на терет § 637.
- користи и прираштај од промењене ствари коме припадају §§ 638 и 639.
- природа права и одношаја добра примљеног у промену § 640.
- уговор о њој кад престаје § 636.

Пунолетни који су § 37.

- могу сами своја права вршити § 38.
- излазе испод родитељске власти § 150.
- кад остају и даље под влашћу родитеља § 151.
- кад могу бити и пре законог рока § 152.

Пуномоћник ко је § 610.

- колико има власти §§ 611 и 612.
- дужности његове §§ 615, 616, 623 и 626.
- кад накнађава штету властодавцу §§ 617 и 627.
- има права да тражи трошак од властодавца § 618.
- кад има права на накнаду штете § 619.
- што сврши с трећим у име властодавца §§ 620 и 621.
- може вратити пуномоћство § 623.
- кад умре он или властодавац § 624.

Пуномоћство шта је § 609.

- кад је неограничено § 613.

- који се послови морају у њему изречно назначити § 613.
- за које послове мора бити особено § 614.
- кад се порече § 622.
- кад га пуномоћник врати § 623.
- како оно још друкчије престаје §§ 624 и 625.
- без њега ко шта сврши §§ 628—631.
- види: Властодавац, Пуномоћник.

Пуста места како се прибављају §§ 229—233.

- крчити честу ко има прече право § 233.

Р.

Равноправност пред законом и судом § 19.

Развод брака — види Парница.

Разрешница — види Старатељски рачуни.

Разлучење од заједничког живота § 102; види Парница.

Разума лишени стоје под заштитом закона § 40.

- они не могу уговор закључивати § 533.

Рану ко другом зада §§ 820 и 821.

Раскошник уподобљава се младолетницима §§ 41, 211 и 424.

Располагати са својим имањем ко може § 27.

Рачуни ортачки кад се закључују и врши деоба добити §§ 744 и 745.

- могу се од стране ортак свагда разгледати § 746.

— види Старатељски рачуни.

Риба како се сматра § 237.

Ропства нема у Србији § 18.

Родитеља дужност према деци §§ 115 и 116.

- кад дужност пренебрегну § 116.
- дужност да децу издржавају докле траје § 117.
- распра или развод родитеља не ослобођава ове дужности према деци § 118.
- трошкове ради издржавања деце ко сноси § 119.
- права њихова да одбеглу децу себи врате и да непослушну казне § 120. — права њихова у по-

- гледу деце и имовине §§ 121—123.
- право очево да одреди позив детету § 124.
 - отац је дужан малолетну децу заступати § 126.
 - у случају њихове немоћи и оскудности деца су их дужна издржавати § 127.
 - њихови односи према ванбрачном детету чл 128 до 135 §§ 409—411.
 - њихови односи према усвојеном детету §§ 136. до 147 и 410.
 - родитељска власт кад престаје § 150.
 - кад се она и по пунолетству детињем продужава § 151.
 - кад може и пре рока престати или се одузети §§ 152, 154 и 155.
 - малолетна девојка кад се уда излази испод родитељске власти § 153.
 - ако су вољне убице детета, не наслеђују ово §§ 420 и 421.
 - родитељска права не застаревају § 425.

Родбина шта је § 55.

Ројеви домаћи чији су § 230.

- од пресада чији су § 240.
- шумски § 241.

Рок у коме се нестали, судом позван, има јавити § 51.

- за ступање супруга у други брак кад је први супруг пао у ропство или би га нестало § 95.
- ако би који супруг одбегao § 96.
- ако се жена у таквом случају без допуштења власти преуда § 97.
- жени удовици или распуштеници, ако је трудна, за другу удају § 105.
- брачног рођења детета § 113.
- дужности родитеља за издржавање деце § 117.
- кад дете може тражити од оца да га упуту на други начин живота § 124.
- власти родитеља над децом §§ 150—155.
- привременог добијања пунолетства § 152.
- за прибављање напуштеног земљишта § 230.
- вијању роја § 240.
- пријави господара изгубљене ствари § 245.

- за уништај саопштеног тестамена § 482.
- тражењу нове деобе §§ 505 и 506.
- рок у коме задругари могу да оспоравају задужење које је старешина сам учинио § 510.
- кад деца мушка у задрузи добијају свој део § 517.
- продаје ствари за напред опредељену цену § 669.
- за откуп непокретног добра, по пречем праву куповине § 673.
- обвези кад није опредељен § 887.
- кад га сама природа ствари показује § 888.
- кад престаје право да се тражи уништај обвеза учињених у малолетству § 291.
- застарелости в. **Застарелост**.

Рођено дете кад је § 43.

С.

Савестан држалац §§ 203 и 204.

- купац § 220.

Сађенице § 281.

Самовољство (сила и превара) ником не помаже § 28.

Свачије што је, ко ужива § 26.

- ствари § 159.

Свест § 807.

Свештеник се не сме приморавати да кога венча § 87.

- кад кога венча без претходног огласа § 90.
- да заводи брак у књигу венчаних § 92.

Својина или Сопственост шта је §§ 211 и 216.

- кад се под дугом пренесе § 211, примедба.
- како се добија на производе сила човечјих а како на непокретност (право баштинско, баштина) § 212.
- сваки је од свога добра савршени господар § 213.
- ограниченост права сопствености не претпоставља се § 214.
- сусвојина § 215.
- сопственик кад мора своје добро држави уступити § 217.
- он има права своју ствар, нађену код другог да тражи натраг §§ 218—222 и 224.

— држалац ствари држи се за поштена држаоца § 223.

— кад се губи § 302.

Сестра кад наслеђује § 402.

Сила ником не помаже § 28.

Слуге одношаји према господару § 721.

Служба отачаствена § 528.

Службености шта су § 331.

— за шта су везане §§ 332, 334.

— пољске § 335.

— кућне §§ 336 и 337.

— личне §§ 333, 338 и 371.

— кад одступају од своје природе § 339.

— на чему се оснивају § 340.

— кад се законом налажу § 341.

— којим се начином прибављају § 342.

— кад се о њима суди, чега се треба држати § 343.

— трошкови око служеће ствари §§ 344, 348, 353; и 357.

— границе службености § 345.

— право је недељиво § 346.

— на једној ствари не може неколицини припадати §§ 347 и 361.

— службеност зида, стуба, дирека, димњака § 348.

— прозора §§ 349 и 350.

— стрехе § 351.

— одвојења кишнице са туђе стрехе на своју земљу §§ 352 и 353.

— стазе и пута §§ 354—356.

— када се и путеви и прелази, елементарним случајем покваре §§ 358.

— службеност, бунара § 359.

— навраћања воде §§ 360 и 361.

— попаше §§ 362—368.

— сечења дрва, брања листа, лова, вађења камена и т. д. § 369.

— службености ваља разликовати од сусвојине § 370.

— врсте личних службености § 371.: а, право упо-

требе туђе ствари чл. 372 и 373; б, уживање туђе ствари § 374.

— потрошне ствари § 375.

— приходи обични и ванредни и сокровиште § 376.

— трошкови и терети на ствари § 377.

— уживалац је дужан ствар као добар домаћин чувати § 378.

— ако би нужно било ново здање подићи или старо обновити §§ 379 и 380.

— у каквом се стању ствар враћа § 381.

— при враћању ствари, чији су плодови и користи њене § 382.

— кад господар може тражити да уживалац или употребилац ствар обезбеди § 383.

— обитаване у туђој кући § 384.

— право господара куће § 385.

— право тужбе код службености § 386.

— како службености престају §§ 387—393 и 938.

Слободне воље лишене узима закон у заштиту § 40

Случај за њега нико не одговора § 808.

Смешање или прерада ствари §§ 269—276.

Смешани брак § 60.

Сокровиште § 250.

— како се дели § 251.

— коме находнику не припада § 252.

— кад радници најмљени случајно нађу § 253.

Сродство § 56.

— у задрузи при наследству има првенство над сродством изван задруге § 528.

Старалац (в. зак. о старат.) заветује се о старатељском судији чл. 28.

— ако их је више чл. 30, 32, 37—39.

— спомоћни кад се поставља и његове дужности чл. 31—33, 48, 71—76, 82, 115, 127, 147 и 156.

— за које се време поставља чл. 33.

— откад почиње одговорност стараочева чл. 35.

— има да врши своју дужност као добар домаћин, чл. 36.

- награда његова и накнада учињених трошкова чл. 39 43.
- брине се и о лицу и о имању пупиле чл. 44, 46 и 49.
- он је законити заступник наследника чл. 47.
- како закључују уговор за пупилу чл. 52.
- одобрење његово када наследник сам уговор закључи чл. 53.
- одобрење његово да наследник ступи у неку службу или да какву јавну радњу отвори чл. 54—56.
- како има да рукује новцем и другом имовином масеном чл. 57, 58 до 60, 68 и 69.
- није властан чинити поклоне из имања пупилиног чл. 67.
- за које је послове главном стараоцу потребно одобрење спомоћног стараоца чл. 71.
- ако спомоћног стараоца нема или овај не да одобрење чл. 72 и 73.
- кад му је потребно одобрење старатељског судије чл. 74. и 75.
- ово одобрење не ослобођава га одговорности чл. 76.
- обезбеђење кад се од њега тражи или предузима чл. 63—66, 84—88 и 159.
- кад обезбеђење престаје чл. 135.
- кад стараочева дужност престаје чл. 111—123.
- дужност наследника умрлог стараоца чл. 125 и 136.

Старатељско писмо чл. 28, 104 и 124 зак. о старат

Старатељски рачуни и разрешница (квита) кој у рачунопримац даје стараоцу чл. 79, 83, 124—135.

Старатељски судија (в. зак. о старат.) ради самостално по старатељским делима чл. 1.

- која је у појединим случајима надлежан чл. 2—8.
- против његове одлуке коме се може жалити чл. 9.
- сукоб о надлежности између старатељских судија чл. 10.
- његово право да тражи обезбеђење масене имовине чл. 62 и 66, 84, 85 и 99.

- где је стараоцу потребно његово одобрење чл. 72—75.
- он може документа наследника и ствари од вредности дати суду на чување чл. 89.
- води надзор над старатељством чл. 90—99.
- кад има да саслуша мишљење сродника и пупиле чл. 94.

Старатељство (в. зак. о старат.) кад се и како се одређује малолетном лицу чл. 11—19 и 29.

- њега је дужан сваки да се прими § 20.
- ко не може бити старалац чл. 21.
- ко предложи судији неспособно лице за стараоца чл. 22.
- ко може да га не прими чл. 23 и 24.
- ако је лице које се има поставити за стараоца руковалац јавне касе или војно лице чл. 25 и 26.
- лица болесна или немоћна могу се њега ослободити чл. 27.
- престанак старатељства чл. 111—123.
- како се оно поставља над пунолетним лицима чл. 137 и 138.
- старатељство над душевно болесним или немоћним чл. 139, 140 и 143.
- над глуво-немим, слепим и глухим, или слепим и немим чл. 141 и 142.
- над распикућом чл. 144—146.
- одсуствујућем чл. 147—153.
- старатељ деце и имања осуђеног на робију или заточење чл. 154.
- старатељ имања кад се поставља чл. 45 и 155.
- кад се он поставља лицу које је већ под старатељством чл. 157.
- кад малолетном детету које стоји под очинском влашћу чл. 158.
- кад га може наименовати завешталац чл. 159.
- зачетом детету чл. 160.
- ако је наследник непознат чл. 161.
- управа имања кад престаје § 162.

Старатељина задруге, његова права и дужности §§ 111, 119 и 510.

- како може задругу задужити § 510.
- кад умре § 516.
- наравни је тотор малолетне заостале деце § 519.

Ствар шта је § 182

- како се деле § 183.
- телесне и бестелесне § 184.
- покретне и непокретне § 185.
- покретна кад се као непокретна сматра §§ 186—189.
- за какву се ствар права сматрају § 190.
- збирна § 191.
- потрошна и непотрошна § 192.
- процењива и непроцењива § 193.
- њена цена, обична и ванредна § 194.
- пуста или ничија, свачија, народно добро §§ 25, 26, 195, 229, 234, 237, 240 и 241.
- своју кад код другог нађеш а ниси му је уступио §§ 208 и 218—224.
- о чију се државину њих више препару § 209.
- изгубљена кад се нађе §§ 110 и 242—249.
- сокровиште §§ 250—253.
- ко туђу ствар од пожара спасе § 555—257.
- кад је недељива како се дели § 499.
- која појединим задругарима припада § 509.
- кад се не може за дуг задржати § 906.
- ствар опредељена кад случајно пропадне обвеза престаје § 912.
- в. **Смеша ствари, Застарелост.**

Стецај мужевљи и женина имовина §§ 764 и 784.

- женин и уговор на случај смрти § 785.
- прекида смесу добара супружника § 786.

Странци види **Иностранци.**

Суд духовни §§ 95—104.

- избрани §§ 496 и 863.

Судско тумачење § 11.

Сужанство § 528.

Супруг, Супруга в. Муж, Жена.

Супружници, њихова брачна права и дужности откуд проистичу § 60.

- њихова узајамна права и дужности §§ 107—111.
- застарелост тих права §§ 925 и 943.

Т.

Тазбина као сродство §§ 55 и 56.

Терет види **Време.**

Тестамент види **Завештање.**

Тимари укинута у Србији § 213.

Траг ствари ако тужени замеће § 224.

Трошкове око васпитања деце учињене родитељи не могу од деце накнадити § 127.

- њихова накнада држаоцу ствари од стране сопственика §§ 204 и 205.
- њихова накнада оном који туђу ствар од пропасти спасе § 255.
- на одржање служеће ствари и друге трошкове код службености §§ 344, 348, 357, 360, 373, 377, 380 и 382.
- на издржавање деце учињени при деоби наследника § 501.
- чувара аманета § 575.
- код послуге § 592.
- код пуномоћства и деловодства §§ 618, 628—630.
- код закупа §§ 618 и 683.
- код ортаклука §§ 739 и 746.
- накнада трошкова рањеном за лекове и лечење § 820.

Туторство види закон о Старатељству.

Туђе не може се другом уступити § 29.

Туђинка за српског житеља удата § 48.

У.

Убаштинење §§ 292, 293, 294.

Убица вољни да не наследи убијеног § 419.

- родитељ који вољно причинио смрт детету губи право да ово наследи § 420.

— убиство на одбрани у нужди не лишава права наследства § 421.

Уговор о чему може а о чему не може бити §§ 13, 103, 538, 722 и 950.

— кад је закључен §§ 531 и 532.

— ко не може закључивати § 533.

— како се закључује са задругом или општином § 534.

— са злочинцем § 535.

— да је јасан и разумљив § 536.

— закључен са страхом, лажи итд. не вреди § 537.

— који закон забрањује и уништава § 530.

— којим се све начином може закључити §§ 540 и 541.

— кад је писмен §§ 541 и 542.

— учињен у смесништву §§ 543 и 544.

— кад се њиме заснива солидарна обвеза § 545 и примедба.

— са особитим условима § 546.

— кад, како и где се извршује § 547.

— кога место извршења није означено § 548.

— кад се на више начина испунити може § 549.

— кад се капаром утврди § 550.

— кад се закључи на одустаницу или пишманлук § 551.

— који прелази и на наследнике § 552.

— кад га једна страна не испуни потпуно § 553.

— ко одговара за недостатке ствари која се уговором преноси §§ 554—558.

— раскид његов због оштећења преко половине §§ 559, 569 и 790.

— уговор на случај смрти §§ 780—783.

— види, даље, **Обвеза** и код појединих уговора.

Удовица њено удовичко уживање §§ 412—415 и 774.

— кад губи право на уживање удовичко § 775.

— у задрузи §§ 523 и 525.

— при деоби наследника § 497 и примедба код § 497.

Уживање грађанских права коме припада § 14.

— удовичко в. **Удовица**.

— в. **Службености**.

Уздарје § 61.

Узроци због којих се брак уништава § 93.

— због којих се брак разводи §§ 94, 95 и 97.

— са којих дете и у пунолетности остаје под родитељском влашћу § 151.

— са којих се деца оглашавају за пунолетну пре времена § 152.

— са којих се одузима родитељска власт над децом §§ 154 и 155.

— са којих се деца могу лишиати тестаментом законитог дела § 480.

Умирање двојице у исто време и пренашање права с једног на другог § 52.

Усвојење како се сматра § 136.

— усвојење на колико се начина може учинити §§ 137—144

— када је о њему потребан писмен доказ § 145.

— тестаментом § 146.

— када добија силу § 147.

— побратимство и посестримство § 148.

— положај усвојенога у погледу наследства § 410.

Условно убаштињење §§ 297 и 309.

Уступање права како се може учинити § 864.

— код којих га права не може бити § 865.

— обавеза писмених које гласе на показоца § 866.

— правне последице његове §§ 867—871.

Уредбе види **Претписи**.

Х.

Хранилац детета ко је §§ 115—119, 129 и 131.

— права храниоца према ванбрачној деци §§ 132 и 411.

— хранитељи и храненици (усвојење) § 144.

Ц.

Цена ствари шта је § 194.

— обична и ванредна § 194.

- без ње не може бити продаје § 646.
- ко је опредељује §§ 647—649.
- без ње продавац ствар продату није дужан дати § 653
- кад је купац неће да положи § 656.

Ч.

Честу крчити ко има прече право § 233.

Чисто стварна права § 197.

Чланова родбине или задруге међусобна права § 54.

Чувар аманета. Види **Аманет**.

Чукундеда кад наслеђује § 407.

Ш.

Штета учињена да се накнади §§ 31 и 800—826.

- учињена одустанком од брачнога испита §§ 65, 67 и 70.
- осигурање од ње §§ 798 и 799.
- од накнаде штете кад се ко ослобођава §§ 801, 806—808.
- одговорност мајстора и вештака за накнаду штете §§ 802 и 803.
- ако је штета учињена кривицом више њих, како ови одговарају § 804.
- ако има кривице и од оштећеног што је штета учињена § 895.
- ако се ко у нужди у чији посао умеша, па штету одвратио не би § 809.
- одговорност за накнаду штете коју је други учинио §§ 807, 810—813.
- штета причињена бацањем или просипањем ствари из куће § 813.
- право да се јави власти кад је опасност да ће се штета учинити § 814.
- ако животиња штету учини §§ 815—817.
- како се штета накнађава §§ 818—821.

- нанесена злонамерно или из крајњег небрежења § 819.
- нанесена телесном повредом или убиством §§ 820 и 821
- причињена повредом слободе чије, части или имања § 822
- штета је и оно кад дужник не плати на време дуг повериоцу § 823.
- плаћање штете не ослобођава од уговора § 824.
- обвеза плаћања штете прелази на наследнике § 825.
- штета кривичним делом причињена § 826.
- застарелост права на тражење накнаде штете § 939.